

MORICE - NAGY LÁSZLÓ

JÉZUS LELKE

HENRI MORICE
CHANOINE HONORAIRE, DOCTEUR ES-LETTRES

JÉZUS LELKE

TANULMÁNY KRISZTUS JELLEMÉRŐL.

FORDÍTOTTA:
NAGY LÁSZLÓ
AMERIKAI PLÉBÁNOS.

A FORDÍTÓ KIADÁSA.

BUDAPEST, 1932.
NYOMATOTT: KORDA R. T. NYOMDÁJÁBAN, BUDAPEST, VIII. MARIA-UTCA 42.

Nihil obstat

Dr. Julius Czapik
censor dioecesanus.

Nr. 3186.

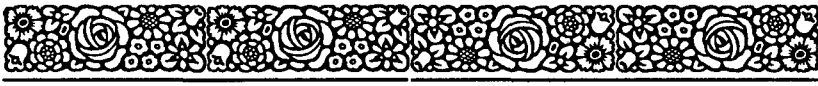
Imprimatur.

Strigonii, die 6. Nov. 1931.

Dr. Julius Machovich
vic. gen.

*„Maison Aubanel Frères, Imprimeurs de N. S. P. le
Pape, Avignon (France)“ — által engedélyezett egye-
dűli jogos magyar fordítás.*

JÉZUS LELKE

A FORDÍTÓ ELŐSZAVA.

A *L' Ame de Jesus* alig pár éve jelent meg Avignon-ban, Aubanel Testvérek híres könyvkiadó vállalatában. A francia fő- és alsó papság a legnagyobb elismeréssel és dicsérettel nyilatkozott erről a kiváló munkáról. A Francia Akadémia pedig a Juteau-Duvigneaux féle jutalomdíjjal tüntette ki. A legteljesebb és legrendszerezesebb munka, amely eddigelé Jézus Krisztus jelleméről megjelent. Kitűnő írója, Dr. Henri Morice kanonok, évek óta a keresztény aszketikának szenteli elméjét és tollát. Írói ragyogó tehetsége, finoman művészi lelke és bámulatos megfigyelése ebben a művében ünnepele és tündököl. Biztos, fejedelmi kézzel játszik az evangélium kimeríthetetlenül gazdag klaviatúráján; a gyönyörű akkordok végtelen összhangba olvadnak, s ebben az összhangban az emberin kívül valami más is megcsendül, — az isteni.

Ebben a műben az „Ecce homo” képét látjuk megfestve, de úgy, hogy ennek a képnek minden szépsége belülről való — *omnis decor ab intus*. Ez a tanulmány minket a szentek Legszentebbikének, az isteni Mesternek, minden életszentség mintaképének a lelkébe segít bepillantani. Főnséges, isteni távlatok nyílnak meg előttünk, amelyeket meg lehet nézni, megindítanak és követésre buzdítanak a krisztusi jellemnek önmagunkban való kidolgozására. Az ember minden erkölcsi értéke és szépsége jellemében domborodik ki. A krisztusi jellemek mindig szerencsésen tudják magukban egyesíteni az Isten, a felebarát, az Egyház és a Haza szeretetét.

Amikor a *L' Ame de Jesus* magyarra való átültetésére vállalkoztam, egyedül az a gondolat és forró vágy vezetett, vajha honfitársaim közül minél többen merítenének abból erő, vigaszt, rendületlen hitet és lángoló szeretetet az Isten-ember iránt. A lelkekben újjászülető magyar nép pedig csüggedést nem ismer, hanem krisztusi, acélos jellemmel dolgozva erőssé és naggyá teszi a megcsontított Hazát. — Végül hálás köszönetet mondok Dr. Mihálik István philadelphiai plébánosnak, aki a fordítást átjavította és legépelte és Dr. Mentess Mihály győri teológiai tanárnak, aki a kötetmennyeket lefordította.

Allentown, Pa. U. S. A. 1931. Szent István király ünnepén.

FORDÍTÓ.

ELŐSZÓ

Mikor először állunk szemben olyannal, akivel valamiféle ügyletet tárgyalunk, fürkésző tekintettel igyekszünk őt megismerni. Személyére vonatkozólag néhány kérdést teszünk fel magunkban. Jó indulattal van-e ő irányomban? Derék ember-e? Milyen a jelleme? Nem bízunk a sokszor csalékony külsőségekben, a talán tettetett, színlelt mosolygásban, az esetleg hazug hangban, hanem a külsőn keresztül iparkodunk megismerni az igazi arcot. Nem állunk meg az arculat bizonyos részletezésénél, a jellem vagy a szív bizonyos tulajdonságánál; ami minket érdekel, az a teljes személyiség a maga összetett és élő egységében. Hogy ezt a mélységes valóságot megközelítőleg megismerhessük, a megfigyelés által vezetett meglátásszerű betekintéssel élünk.

Ha tehát mi Tiberius idejében Palesztinában éltünk volna és véletlenül találkoztunk volna a názáreti Jézussal, mit gondoltunk volna mi róla? S ha azután, hogy róla való első benyomásunkat igazoljuk, hónapokon keresztül követtük volna őt, ha, mint az apostolok, az ő meghitt közelségében élhetünk volna: hallgatva minden legkisebb szavát, megfigyelve cselekedeteit, működését, magatartását, milyen véleményünk lett volna jelleméről?

Kétségtelenül már az első találkozás alkalmával is úgy tűnt volna fel, hogy ő nagyon is különbözik a többi emberektől. Nincs tökéletes ember. Senki sem egészen kifogástalan. Legtöbb embertársunknál látunk hiányosságokat, bántó hibákat. Simon-Péter például könnyen lelkesedő, nagylelkű, lángoló lélek volt; de mekkora önhittséggel és gyengeséggel. Nikodémus, ez a törvénytudó, fölismerte a galileai prófétában Isten küldöttét, de nem mert mellette nyilatkozni. Volt benne éleslátás, őszinteség, de igen kevés bátorság. A vallási életben, amit mi ismerünk, vajjon ritkán található-e tudomány buzgóság nélkül, áhitat tudás nélkül, buzgalom benső élet nélkül?

Az emberek gyarlók, a legtöbben hozzávetőleg közepesek. Igyekeznek megmaradni az átlagos színvonalon, nem haladnak messzire sem az erény gyakorlásában, sem a romlottságban: sem nem egészen jók, sem nem egészen rosszak. És ha talán kiválnak valamiben, ezt a kiválóságot, kiemelkedést nagy hibákkal ellensúlyozzák. Amit az egyik oldalon nyernek, a másikon elveszítik. Az egyik munkás, erélyes, de hatalmaskodó, érdes, kiméletlen. A másik nyájas, kedves, de szálnalmasan gondatlan és könnyelmű. Hány merészen szárnyaló képzelődésű költő, igazi trubadur ütközik össze a jóízűvel? Hány szellemes finom írónál hiányzik az erő! Ezek is, azok is drágán fizették meg irányadó főtehetségük kifejlődését. Ezen egy iránynak egyoldalúan szertelen fejlődése felemész-tette egész életerejüket, ami a többi irány elsorvadására vezetett.

Jézus ellenben maga a tökéletesség. Benne megvannak mindazok az erkölcsi tulajdonságok, tehetségek, amelyeket embertársainkban elszórtan látunk. Ő a szellem, a szív és a tevékenység embere egy személyben. Senki úgy nem beszélt, mint Ő, senki sem tudott az emberekkel úgy bánni, őket úgy magával ragadni, a maguk sekélyességéből kiemelni, mint Ő.

Benne nincs hiányosság, eltorzultság, befejezetlenség. Minden emberi képességét a legmagasabb fokra, erőre emelte. „Mindvégig“, ez volt a jelszava. Ebben a nagy lélekben minden nagy és innen van az, hogy nekünk, akik annyira félénkek, annyira kisveretűek vagyunk, hogy ne mondjunk többet: Ő mindenben szélsőségesnek látszik, ellenszenveiben épúgy, mint gyöngédségében épúgy, mint haragjában, méltatlankodásában, fájdalomában csakúgy, mint örömeiben.

De ami különösen figyelemre méltó benne, ez az, hogy egybe tudja foglalni és össze tudja egyeztetni az egymással ellentéteseknek látszó tulajdonságokat. Lelke erős, de egyszersmind gyöngéd. Tanainak mélységével csak előadásának világossága versenyezhet. Ő egyaránt tapintatos és bátor, megbocsátó és szigorú, méltósággal teljes és nyájas, alázatos és szilárd, hősies és gyöngéd. Ellentétekből áll, de ezek az ellentétek benne egy összehangzó egészbe olvadnak. Benne nincs hangzavar, a végletek egymást érintik és találkozhatnak. Egy jámbor író elmondhatta róla: „Krisztus az összhang“.* Jegyezzük meg jól, talán ez a legszebb meghatározás, amit emberi jellemről adhattak.

Jézus megérdemli tehát azt a dicsőítést, amit a katolikus liturgia az Ő édesanyjáról mond: „Te vagy maga a szépség és Benned nincs folt“. Benne az emberi természet megismerte az öröm teljes megvalósulását. Ő a tökéletes ember, a kiváló ember, par excellence ember, Isten szíve szerint való ember. Innen való az „Ember-Fia“ címe, amelyet szeret használni, amikor harmadik személyben beszél magáról.

Mindnyájan ismerjük annak a görög bölcsnek a történetét, aki fényes nappal égő lámpával kezében járkált az utcákon. „Mit csinálsz Diogenes?“ kérdezték tőle. „Embert keresek“, válaszolta cinikus, gúnyos mosolygással. Ennek az embernek igaza volt: ha a szavakat a maguk teljes értelmében vesszük, sokáig járhatunk, messze elmehetünk, amíg emberre találunk. Oly kevesen vannak, akik az emberi eszményképnek megfelelnek.

Egy legenda hozzáfűzi, hogy kutatása, keresése közben Diogenes kilenc óra tájban feljutott a Kálvária hegyére. Látván a halálraitéltnek arcán a nyugodtságot és türelmet, a tömeg hahotázása, gúnyolódása s a kegyetlenebb haláltusa között való méltósággalteljes magatartását: a cinikust csodálat fogta el. Szíve meglágyult, lelkére valami titokzatos fény áradt és amint Archimedes mikor a fürdőből kiszállt, ő is felkiáltott: „Megtaláltam! Ime az ember! Látom benne az emberiséget, nem látom azt, ami azt korlátok közé szorítja, bezárja“.

Ezt a gondolatot szeretnők mi megvilágítani, kifejteni. Mások Jézus istenségének bizonyításával foglalkoznak, isteni és emberi természete közötti kapcsolatok megállapításán dolgoznak. A mi vágyunk, törekvésünk szerényebb: a testet öltött Ige személyében mi legfőképpen a lelket és annak főbb megnyilatkozásait vizsgáljuk: a szellemet, a szívet, az akaratot, a működést. Jézus

*Mgr. Gay: Elevations sur la vie et la doctrine de Notre-Seigneur. T. I. p. 378.

életét, tanítását, csodáit is csak azért tanulmányozzuk, hogy jobban megismerjük jellemét. Más szóval a mi munkánk inkább lélektani, mint hittudományi.

De ez a munkánk nem kizárólagos. Az, hogy csak lélektani vonatkozásokra szorítkozunk, nem jelenti más szempontok kizárását. Figyelmünket rátereljük egy pontra anélkül, hogy tagadnók vagy elfelejtőnk a többit. Ennek a külön hangsúlyozása azért igen fontos, mert ilyen tárgynál veszedelmes volna a megfigyelés terét túlságosan korlátozni. Ha igaz az, hogy mindenki természetének megfelelően cselekszik, és a mi működésünket természetünk határozza meg, Krisztus teljesen megnyilatkozik minden cselekedetében. Amint az Isteni Nevek szerzője mondja: „Nem cselekszik, mint Isten, isteni dolgokat, hanem az emberré lett egy Isten működik istenemberi új tevékenység által”.* Ha tehát nem vesszük tekintetbe istenségét, nem tudjuk megmagyarázni sem beszédeit, sem tetteit, sem pedig jellemét. Hogy megértsük az emberi tekintet kifejezését, nem szabad csak a testi szemeket vizsgálni, hanem vizsgálnunk kell a lelket is, amely azoknak a szemeknek életet, értelmet és fényt ad. Hasonlóképpen lehetetlen megismerni Krisztus emberségét anélkül, hogy ne számolnánk istenségével, amely azt áthatja és benne megnyilatkozik. Hiába akarjuk csak az embert szemlélni, minden pillanatban szembeötlik az Isten.

* Szt. Tamás: Summa Theologica: P. III. Qu. XIX. A.

ELSŐ RÉSZ :

JÉZUS SZELLEME

I. FEJEZET.

Jézus szellemének ereje.

Annak a jeruzsálemi templomnak, amelyet a nagy Heródes építtetett, volt egy előcsarnoka, amelybe mindenkinek, még a pogányoknak is, szabad volt bemenni: ez volt az idegenek udvara. A Szépséges Kapu egy másik udvarra vezetett, ahová már csak Izrael fiainak volt megengedve a belépés. Ezután következett a leviták csarnoka, a papoknak fönntartott rész és végül a titokzatos szentély, ahova csak a főpap mehetett be, az is csak egyszer egy évben.

Igy vagyunk Jézusnak gondolatával is. Vannak olyan részei, vagy mondjuk helyei, amelyeket mindenki megközelíthet és fel foghat. De vannak olyan mélységei is, amelyeket csak a fürkésző, kutató és elmélkedő lelkek fedeznek fel s van egy olyan bensőséges titokzatosság, „szentek szentje”, amelyeket emberi szem sohasem fog szemlélhetni.

Hogyan lehetne megmérni e gondolat magasságát és erejét? Ha meg akarjuk ismerni valamely tárgy súlyát, összehasonlítjuk azt a mérleg másik serpenyőjében levő súllyal, amit már jól ismerünk. Hasonlóképen cselekszünk akkor is, mikor Jézus értelmiségét legalább némileg meg akarjuk ismerni: összehasonlítjuk az emberiség legszebb géniuszaival, legnagyobb szellemóriásaival.

* * *

Amit mi a nagy, kimagasló szellemekben bámulunk és csodálunk, az elsősorban is az okoskodás, a következtetés ereje és tisztasága, a tanító, előadó vagy vitatkozó tehetség. Jézus mindezen értelmi képességeknek birtokában volt, mégpedig a legteljesebb mértékben és ez nagy segítségére volt ellenségeivel való állandó küzdelmeiben.

Nem szabad azt gondolnunk, hogy Jézus beszédeit is úgy hallgatták, mint a mi beszédeinket ma: tisztelettel és csendben. Inkább nyilvános, sokszor igen heves vitatkozásokhoz hasonlítottak azok. Az Üdvözítőt már nyilvános fellépésének kezdetétől fogva támadták, üldözték és szorongatták a farizeusok, írástudók és a papi fejedelmek. Veszedeelmes újtót látván benne: közelről figyel-

ték, hogy tanításában megfogják. Beszédeit bírálgatva fondorlatos kérdéseket intéztek hozzá. Kérdéseikkel tört akartak neki vetni, amelyből azt hitték, nem tud kiszabadulni. De az ifjú Mester mindig megtalálta a kivezető utat a ravaszul feltett kérdésekből, amelyekkel meg akarták fogni. Bámulatosa az ő finom és alkalmi visszavágásai, válaszai. A nehézséggel szemben sohasem ingadozik, könnyedén, határozottan és biztossággal oldja meg azokat, úgy, hogy a legnagyobb tudósokat bámulatba ejti.

Egyik napon hozzájöttek a szadduceusok, akik nem hittek a feltámadásban és egy valószínűtlen és kissé nevetséges kérdést adtak fel neki. Egy nőről volt szó, aki egymásután hét testvérhez ment feleségül, akik nem hagytak utódot. Végre meghalt az asszony is. „A feltámadáskor tehát, — kérdezték tőle, — a hét közül ki nek lesz a felesége?” Jézus felelvén mondá nekik: „Egyiknek sem. A feltámadott emberek hasonlóképpen az angyalokhoz, többé meg nem házasodnak”.

A gordiusi csomót így egy csapásra ketté vágta oly tisztán, hogy a szadduceusok elhallgattak. Ők azt várták, hogy Jézus például majd amellett fog kardoskodni, hogy az asszony első férjéhez tartozik. De teljesen eredeti és hatalmas szellemmel találkoztak, aki sasszárnyakon emelkedett a kazuisztika körmönfönt kérdései fölé és a kérdést teljesen új szempontból vizsgálta. Az emberiném fönntartására rendelt házasságnak a halhatatlanság világában nincs már többé létjogosultsága. Így a feltámadáskor nem lesz többé sem férj, sem feleség, a szadduceusok kérdése tehát alaptalan probléma: a kérdés nem fog felvetődni. (Máté XXII. 23—33; Márk XII. 18—28; Lukács XX. 27—40.)

Ugyanilyen biztossággal, felsőbbiséggel és erővel cáfolja meg Jézus ellenfelei rágalmaikat. Amikor egy vak és néma ördöngöst meggyógyított, a seregek mind álmélkodtak. „Vajjon nem ez-e a Dávid fia?” kérdezték egymás közt a csodás gyógyulás szemtanúi. Jézus hatalma és tekintélye mindig növekedett, a farizeusoké pedig csökkent. Ez persze nem tetszett nekik. Már most hogyan lehetne elhomályosítani a folyton növekvő dicsőséget? — ezen tanakodtak. A tömeg szemeláttára történt dolgot kétségbevonni mégse merték volna; ez egyenlő lett volna a kézzelfoghatónak a letagadásával. Olyan eszközt alkalmaztak tehát, ami a hazug és aljas hírek terjesztői előtt kedves: „Ne higgyetek ennek az embernek, mondták, ő nem úzi ki az ördögöt másképp, mint csak Beélzebúbna, az ördögök fejedelmének segítségével”.

Jézus néhány világos és elevenbe vágó szóval — mint mennyi éles kardvágással — igazolja magát ezen vád ellen. „Ha én Beélzebub által úzom ki az ördögöket, a ti fiaitok ki által úzik ki? Ők máshonnan nyertek hatalmat az ördögűzésre, mint én? Semmi ok sincs azt hinni. Fegyvereitekkel tehát csak önmagatokat sebzitek meg; felém repített nyilaitok titeket találják el. Különben is lehet-e a sátán olyan ostoba, hogy önmagát üzze ki?

Minden magával meghasonlott ország elpusztul. Ha a sátán ön maga ellen indít háborút, akkor az ő országa vége felé közeledik, és Isten országa elérkezett." Mít feleltek erre az írástudók? Kétség-telenül semmit sem, mert az okoskodás nem szorul válaszra. (Máté XII. 22—29; Márk III. 20—27.)

Jézus nem elégszik meg a védekezéssel, gyakran támadólag is fellép. A támadásokra ellentámadásokkal felel és ez a taktikája csodálatosan sikerül, beválik. Amikor másodszor is kiűzte a templomból az árusokat, akkor papokból, a nép véneiből és törvénytudókból álló tekintélyes küldöttség jött hozzá, hogy megkérdézzék tőle, milyen joggal, minő hatalommal cselekedte azt. „Én is kérdek tőletek egyet, mondá Jézus, feleljetek meg nekem: János keresztsége a mennyből volt-e, vagy az emberektől?” Megérezvén a veszedelmet a Szanhedrin tagjai így gondolkoztak magukban: „Ha mi azt válaszoljuk, hogy János keresztsége Istentől volt, ő azt feleli majd nekünk: Miért nem fogadtátok el? Ha meg azt mondjuk, hogy ez a keresztség emberektől volt, akkor a nép fog bennünket megkövezni, mert a nép Jánost, Zakariás fiát, prófétának tartja”. Így nem tudván a szorult helyzetből kimenekülni, a következő gyöngye választ adták: „Hogy János keresztsége a mennyből volt-e, vagy az emberektől, mi nem tudjuk”. — Hát akkor, felelé Jézus, én sem mondom meg nektek, micsoda hatalommal cselekedtem ezeket. (Máté XXI. 23—28; Márk XI. 27—33; Lukács XX. 1—8.)

Ugyanazon napon Jézus a farizeusoktól a Szentírás egy helyének értelmét kérdezte: „A Messiás kinek a fia?” „Dávidé”, felelték ők. „De akkor miképpen magyarázzátok a Zsoltáros ezen szavait: Mondá az Úr az én Uramnak, ülj az én jobбомra? Miképpen lehet a Messiás Dávidnak fia és egy időben Ura is?” (Máté XXII. 41—46; Márk XII. 35—38; Lukács XX. 41—44.)

A válasz nagyon egyszerűnek látszik. Krisztusnak kettős származása van: örök és időbeli. Mint Istennek fia, Dávid előtt van és fölötte áll, mint ember tőle származik. De a farizeusok, bármennyire jártasok voltak is a Szentírásban, nem tudták ezt a titkot. A farizeusok elhallgattak, jó leckét kapván Krisztustól az alázatosságból.

A kafarnaumi inaszakadt meggyógyításából még jobban kitűnik, hogy milyen meggyőző erővel tudott Jézus tanítani. Az Üdvözítő egy házban volt, körülvéve farizeusoktól, akikkel vitakozott. Sokan gyűltek oda, úgy hogy az utca is tele volt emberekkel, mindenki látni és hallani akarta Őt. És íme hoztak hozzá egy ágybanfekvő inaszakadtat. Ennek a szerencsétlennek minden reménysege Jézus volt, azért mindenáron hozzá akart férkőzni. A nagy népsereg miatt nem tudván bejutni az ajtón, fölvitette magát a háztetőre. Akik őt vitték — mind vállalkozó szellemű emberek — fölbontották a ház tetejét és a nyíláson át az ágyat, amelyen az inaszakadt feküdt, kötelek segítségével bocsátották le az isteni Gyógyító lábaihoz. Jézus látva az inaszakadt hitét, mondá

neki: „Bízzál fiam, megbocsáttatnak neked a te bűneid“. E szavakon a farizeusok megbotránkozva mondták magukban „Ez káromkodik, ki bocsáthatja meg a bűnöket ha nem egyedül az Isten?“ Ajkuk mozdulatlan maradt, de azért Jézus hallotta, amit belsejükben mondtak. Biztos tekintettel kérdé őket: „Mi könnyebb, azt mondani-e ezen embernek: megbocsáttatnak neked bűneid, vagy mondani neki: Kelj föl és járj?“ S minthogy a farizeusok mit sem feleltek erre, Ő hozzá tette: „Hogy pedig tudjátok, hogy az Emberfiának hatalma van a földön a bűnök megbocsájtására, mondta az inaszakadtnak: „Kelj föl, vedd ágyadat és menj házádba.“ És az inaszakadt mindjárt meggyógyult. (Máté IX. 1—9, Mk. XI. 1—13, Luk. V. 27—39.)

Az Üdvözítő szavaiban és cselekedeteiben itt titokzatos logikát, mint a dolog természetéből folyó következtetést láthatunk. Az okoskodás alapelvét maguk a farizeusok tették le: senki más nem gyógyíthatja meg a bűnöket, csak maga Isten. Megdönthetetlen alapelv, mert csak a sértett bocsájthatja meg a sértést. A következtetésnek másik előzményét Jézus állítja fel: nekem jogom van megbocsájtani a bűnöket, nem az Isten nevében, amint azt a papok teszik, hanem saját erőmből és hatalmamból és ennek bizonyítékául szemeitek előtt gyógyítottam meg ezt a gyógyíthatatlan beteget. A következményt Jézus nem mondja ki, az már magától értetődik: tehát én Isten vagyok. Lehet-e elgondolni ennél világosabb, tömörebb és cáfolhatatlanabb okoskodást?

* * *

Szép, nagyon szép dolog bebizonyítani, kimutatni az igazságot, de sokkal szebb és nagyobb dolog azt megtalálni, föltárni. A nagy szellemeket, a lángelméket és génuszokat határozottan a találékonyság, a leleményesség, az invenciószellem jellemzi. Kezdeményezők, úttörők ők, akik ahelyett, hogy követnék az eszmeáramlatot, azon túlmennek és bátran szembeszállanak koruk előítéleteivel. Látszólagos ellenmondásokkal érvelni, paradoxont paradoxonra halmozni a jóérzés rovására, lehet mulattató szellemi játék, amit mindenki megérthet, de igazának lenni, a maga igazát bebizonyítani az egész világgal szemben: mily nehéz ez s mily ritka! Említünk egy példát. Sokáig azt hitték, hogy a nap forog a föld körül. Ez volt az emberiségnek általános, egyetemes felfogása s a mindennapi tapasztalat is ezt látszott igazolni. A szemünk csakugyan úgy látja, hogy a nap nagyon kicsiny és a föld óriási nagy és hogy a nap felkel és lenyugszik, a föld pedig mozdulatlan. De jött egy lángész, egy páratlan szellemű férfiú, egy génusz: „Az érzékeink megtévesztenek bennünket, a szemek hamis tanúk. A nap, mely olyan kicsinynek látszik, 1,200.000-szer nagyobb, mint a föld. Földgömbünk, mely mozdulatlannak látszik, a térben szédületes gyorsasággal halad a maga pályáján. Meg kell tehát cáfolni a szemek állítását és a látszatok csalóka fátyola alatt meg kell fogni a valóságot“. Ilyen az igazi paradoxon, — látszólagos

ellenmondás, amely százados előítéleteket megdöntve, megalapozta korunk csillagászatát.

Jézus a lelki világban hasonló forrongást idézett elő. Addig az erkölcsi világ az élvezetek körül forgott. A zsidóknál épenúgy, mint a pogányoknál az volt az általánosan elterjedt és nagyon is megrögzött életfelfogás, hogy a boldogság a földi javak birtoklásában áll. Minél gazdagabb és tekintélyesebb valaki, annál boldogabbnak látszott. De a csodálatos hegyi beszédben Jézus felkiáltott: „Ti azt hiszitek, hogy a boldogság felé mentek, sőt teljesen az ellenkező irányban haladtok. A boldogság nem a gazdagságban, a hírnévben, a méltóságban, az élvezetekben van, hanem a szegénységben, a megaláztatásokban, a szenvedésben. Boldogok a szegények! Boldogok, akik üldözést szenvednek! Boldogok, akik sírnak!” (Máté V. 6; Lukács VI. 20—38.) E furcsa ellentétben nagyon meg kellett ütközniök mindazoknak, akik azt először hallották. A hegyi beszéd hallgatói zsidók voltak, érzéki emberek, akik a vallásban hódolást láttak, melyet meg kell adni Istennek, de talán méginkább eszközt arra, hogy földi javaikban megerősödjenek; eszköz volt a vallás a földi javak biztosítására. A földöntúli életre csak keveset, vagy egyáltalán semmit sem gondoltak. Amit ők hűségük jutalmául Jahvéhtől vártak, az a földi javak körül forgott: hogy adjon nekik bőségesen gabonát, bort, olajat és engedje, hogy fügefáik és szőlőik árnyékában békességben élvezzék munkájuk gyümölcsét. Ezeknek a pénzre és élvezetekre vágyó embereknek mer Jézus így beszélni: „Vegyétek az én igámat, viseljétek kereszteteket és lelketek megtalálja a nyugalmat”. Ez még mindig valószínűtlennek, ellentmondónak látszó állítás, de azért a századok tapasztalata már igazolta. Vannak emberek, akiknek egyedüli életcéljuk a régi epikurok példája szerint úszni a gyönyörűségben. Szórakoznak, élveznek és dőzsölnek, de vajjon boldogok-e? Ha tisztán látnának s hozzá őszinték is volnának, be kellene vallaniok, hogy lelkük mélyén ki nem elégített vágyak tángonganak. A mi szívünk mérhetetlen, mert az Isten azért teremtette, hogy benne lakjék, mint egy templomban. Azt kielégíteni akármilyen élvezetekkel nem lehet. Ha ezt akarnók tenni, úgy cselekednénk, mint az a gyermek, aki néhány kavicsal akar mély kútba betömni. A kövek csattanása csak az űr mélységét bizonyítaná.

Ennek az ellentétét bizonyíttják szerzetesházaink, ahol szöszereint megtartják az evangéliumi tanácsokat, lemondanak a vagyonról, a függetlenségről és a családi élet örömeiről. Kiirtják magukban a régi embert, keresztrefeszítik a testet annak vágyaival, a kényelmet nem ismerik, nélkülöznek, lemondanak, sanyargatják magukat és — hihetetlen dolog — mindamelllett ők boldogok. A teljes boldogság helyett, ami e világban nem található, békességet élveznek, élvezik Isten békességét, amely, mint Szt. Pál apostol mondja, minden értelmet meghalad. (I. Phil. IV. 7.)

Hogy lehet az, hogy ők az öröm bőségében vannak olyannyira, hogy önmagukat feláldozzák a lemondás oltárán? Ez onnan

van, hogy az önfeláldozásban vágyainknak legnemesebbje és legbensőbbje nyer kielégítést. Régen is ott rejtőzött ez a vágy a lelkek mélyén, bár a leghevesebb szenvedélyek által mintegy elfojtva. De Krisztusnak éles tekintete föl tudta azt fedezni. Jól látta, hogy az emberek, ha látszólag könnyelműek is, a tökéletességre és boldogságra vágnak. Az érzéki javak nem elégítik ki őket, a Végtelent szomjazzák. A mulandó dolgoktól való elszakadás a legbiztosabb eszköz az örök élet megszerzésére; íme ez az oka annak, hogy boldogok azok, akik elfelejtik, megtagadják és szinte gyűlölik önmagukat. Ők megvásárolták a drága gyöngyöt. Aránylag csekély lemondás és önmegtagadás árán zavartalan és végnélküli boldogságot érdemelnek. Életük szegényes, feltűnésnélküli és csendes átmenet, mely határtalan és ragyogó kilátásokra vezet. Kétezeréves kereszténység után ez az igazság megszokottá vált, annyira megszokottá és mindennapivá, mint akár Amerika felfedezése, létezése, vagy a föld forgása. De az Úr Jézus idejében ez az igazság még nagyon is ellenkezett az akkori felfogással, s így milyen éles elmére volt szükség ennek a felfedezésére s milyen bátorságra annak a hirdetésére.

* *

A lángelméknél még különösen figyelmünkre érdemes az a tény, hogy ők előre meglátnak olyan igazságokat, amelyek csak évek, vagy évszázadok múlva válnak közkinccsé. A génuszok felülemelkednek korukon, megelőznek századokat. Az evangéliumban több példát találunk ennek az igazolására. Sok olyan igazság világos és tiszta feltárását találjuk ott, melyek a modern szellemnek is becsületére válnak.

Bizonyos idő óta a lélektannal foglalkozó tudósok figyelme a tudatalatti lélekműködés természetére és jellegére terelődött. Nem foglalkozhatván bővebben ezen mélyreható kérdéssel, csak arra szorítkozom, hogy felemlítsek néhányat megfigyeléseikből. Amikor egy tanuló gondosan akar megszerkeszteni és megírni egy fogalmazványt, alvás előtt is arra gondol. Felébredvén azt találja, hogy gondolatai világosabbak, a fogalmak tisztábbak és rendezettebbek és a megfelelő szavakat, kifejezéseket könnyebben megtalálja. Ez arra mutat, hogy a szellem alvás alatt is folytatta tevékenységét. A tudatalatti sötétségben tovább folytatta a megkezdett munkát, akárcsak azok az angyalok, akik befejezték Fra Angelico megkezdett képét, mialatt ő imádságba volt elmerülve.

Velünk is megtörtént már, hogy olvasás közben valamely eszme merült fel bennünk, mely újnak és igaznak tűnt fel. Ez csak egy hirtelen látomás, vízió volt. Nem lévén időnk arra, hogy vele foglalkozzunk, csakhamar feledésbe merült. Bizonyos idő múlva, mintegy véletlenül, a homályból ismét megjelent ezen eszme, de közben már átalakulva, kifejlődve és fölékesítve. A kis csíra tudtunk nélkül megnőtt és kalászbá szökött.

Kétféle szellemi működésünk van tehát: az egyik tudatos és

akaratunktól függő, a másik pedig tudatalatti és önműködő. Ez a megkülönböztetés klasszikussá vált azóta, hogy az evangélium azt kifejtette, vagy legalább is érintette, sejtette. Isten országát a gabonaszemhez hasonlította, amely földbe vetve kikel és felnő, virasszon bár a munkás, vagy aludjék, járjon vagy pihenjen. (Márk IV. 26—28.) A földművesnek azon cselekedete, mellyel a gabonát a barázdára szórja, szándékos akaratától függő cselekedet. A mag önkéntes kihajtása, a vetés növekedése az öntudatalatti tevékenységet jelképezi.

Jézus beszél még kovászról, melyet vevén az asszony, elvegyíte három véka lisztbe, amíg mind meg nem erjed. Az evangélium szelleme így alakítja át immár kétezer esztendő óta az emberiséget. A keresztény eszmény tudtuk nélkül még azokat is foglalkoztatja és vonzza, akik azt tagadják. A legkevésbé hívő európainak is lesznek vallási aggodalmai és szegyenkezése, amit a kannibál egyáltalán nem ismer. A lélektan teljes világosságot derített egy másik tényre is: az eszme indító, mozgató erejére. Az eszme nemcsak egy puszta kép, néma alak a festményen. Megmozgat szokásokat, felébreszt szenvedélyeket, izgalomba hozza az idegeket és izmokat. Önmagától, vagyis függetlenül minden indítóoktól, tette vágyik. Mennyi mindent teszünk csupán csak azért, mert előbb elgondoltuk azokat! Ez a hajlam, amelyet mindenki megfigyelhet magában, különösen látható, észlelhető az első ösztönüket követő egyéneknél, akik beszélnek és cselekszenek, mielőtt gondolkoznának. A nevelők ezt jól tudják: elég ha a gyermeknek valamiről gondolata támad és máris véghez szeretné azt vinni. Ez a képzet lenyűgözi és csiklandozza, amíg azt meg nem valósítja.

Már jóval korunknak a lelki élet tüneteivel foglalkozó tudósai előtt az evangélium fölkeltette figyelmünket a gondolat, az eszme ható, mozgató erejére vonatkozólag. Egyik napon a farizeusok megrótták az apostolokat, mert mosatlan kezekkel ettek s nem tartották meg a szokásos kézmosást. „Nem az fertőzi meg az embert, ami szájába bemegy, hanem ami a szájából kijön. Mert a szívből erednek a gonosz gondolatok.” (Máté XV. 1—21.) És a gonosz gondolatok hogyan fertőztetik meg az embert? Mert azokból erednek a lopások, gyilkosságok, a házasságtörések. Az elkövetés előtt a bűn gondolatban van és ha a bűnös gondolatot nem küzdjük le, nem vetjük el, cselekedetbe megy át. Ha tehát helyesen akarunk cselekedni, azon legyünk, hogy helyesen is gondolkodjunk. Állítsunk őrt képzelődésünk ajtajánál és „tisztítsuk meg előbb azt, ami belül van, hogy az, ami kívül van, megtisztuljon”. (Máté XXIII. 26.)

Ha a fölfogás, a gondolkodás kihat a cselekvésre, nem kevésbé igaz az az állítás sem, hogy az érzelem és a magatartás hatással van a hitre, a meggyőződésre. Minden dolognak több oldala van. Róla alkotott képünk aszerint változik, hogy milyen szempontból vizsgáljuk. De miért figyelünk inkább az egyik szem-

pontra, mint a másokra? Azért, mert az érzelem indítja, köti le figyelmünket. A vélemény a világ királynője, mondja egy közmondás, de a vélemény maga is az érdekek rabszolgája. Kiséreljétek csak meg valamely politikusnak bebizonyítani, hogy elméletei hamis alapon állanak: ő semmit sem akar megérteni és a legjobb érveket is üreseknek és erőtleneknek találja. Ha teljesen érdektelen volna, megadná magát a nyilvánvalóságnak, de neki ilyennek kell lennie. Igazat adni a megdönthetetlen érveknek, egyenlő volna multjának megtagadásával, pártjának cserbenhagyásával, a jól jövedelmező állás feláldozásával. Így aztán teljes erővel belekapaszkodik elveibe, amelyeket nagyon is előnyösöknek talál és nem akar véleményétől elállani és makacsságát, konokságát az elvhűség szép szavával ékesíti fel. Igaza van tehát a költőnek, amikor azt mondja, hogy „a szellem nem lát tisztán a szív szemével”. — Az önszeretet elvakít bennünket és mi bajosan tudjuk meggyőzni azokban a kérdésekben, amelyekbe beleavatkozik. Ha a mértan érdekelné a szenvedélyeket, mint a politika és az erkölcs, Euklides tételei sokat veszítenének bizonyosságukból.

Nem kevésbé nyilvánvaló a cselekvés hatása a gondolkozásra. Amikor egy keresztény a bűn állapotában él, az ellentét az ő elvei és erkölcsi között bizonyos kellemetlen érzést kelt benne. Szenvet amiatt, hogy önmagát ámtja és hazudtolja. Miképen találja meg az egyensúlyt? Kétféle lehetősége van erre: vagy megvátotztatja magaviseletét, vagy pedig meggyőződést cserél. A második könnyebbnek látszik és épen azért gyakran élnek vele. Hány és hány szabadgondolkodó kezdte azzal, hogy előbb szabadon élt?

Ha az igazsághoz akarunk eljutni, ahhoz nemcsak észszerű eljárásra, következetes gondolkodásra, hanem bizonyos erkölcsi föltételekre, készségekre is van szükségünk: milyenek az önuralom, belső békesség, de legfőképen az igazságnak való teljes alárendeltség, más szóval a teljes részrehajlatlanság. Ezek a megállapítások, amelyek megtalálhatók minden bölcséleti tankönyvben, épen nem újak. Már régóta tudják, hogy „a bölcsesség nem hatol be a rosszindulatú lélekbe”. Az evangélium azt mondja, „hogy akik gonoszul cselekesznek, gyűlölik a világosságot.” (János II. 20.) A gonoszok jobban szeretik a hamisságot, mint az igazságot, azon egyszerű oknál fogva, mert az igazság elítéli őket. „Boldogok a tisztaszívűek, mondja Jézus, mert ők meglátják Istent.” (Máté V. 8.) Tisztáknak kell lennünk, hogy lássunk: a bűnös lélek olyan, mint a homályossá vált tükör, amelyen semmi sem tükröződik vissza tisztán.

Ha magát Jézust, a világ világosságát akarjuk megismerni, akkor elsősorban az ő akaratát kell teljesítenünk. Világosan, minden kétséget kizáró szavakban tanítja ezt Ő nekünk. „Ha valaki Isten akaratát akarja cselekedni, az megismeri tanításomról, vajjon az Istentől van-e, vagy pedig, hogy én magamtól szölok-e?” (János VII. 17.) És még: „Aki parancsaimat bírja és azokat megtartja, ő az, aki

engem szeret. Aki pedig engem szeret, azt Atyám is szeretni fogja és én is szeretem őt és kijelentem neki magamat." (János VII. 17.)

Tehát a gyakorlati szeretet, vagyis az isteni törvény iránti engedelmesség nyilatkoztatja ki Jézus Krisztust az embereknek. Egy egyszerű, írást nem tudó falusi asszony, aki teljes szívvel szereti Jézust és hűségesen szolgál neki, jobban ismeri őt, mint a racionalista szentírásmagyarázó, tele tudománnyal, de ugyancsak tele kevélységgel és vallástalansággal. „Atyám, — mondá maga az Üdvözítő, — hálát adok neked, hogy elrejtetted ezeket a bölcseségtől és okosaktól és kijelentetted a kisdedeknek.” (Máté XI. 25.)

Hányan mennek el valamely templom előtt, akik az üveglablakokban nem látnak egyebet, mint csak sötét ablakot, amelyekre határozatlan árnyékképeket rajzoltak. A napfény visszatükröződik rajtuk minden színezés nélkül. De belülről nézve ugyanazok az ablaküvegek gyönyörű színvegyületekben ragyognak és költői látványosságot nyújtanak, vagy épenséggel elragadó paradicsomi látomásban részesítik a szemlélőt. Így vannak a hitetlenek, a vallástalanok is, akik Krisztust csak kívülről szemlélik s benne csak egy kiváló történelmi személyt, nagy vallásalapítót látnak, amilyen volt Mohamed vagy Confucius. Az egyház élő tagjai azonban, akik tehetségük szerint igyekeznek isteni Mesterük, Vezetőjük példait és érzelmeit követni, mindinkább behatolnak az ő belső világába. Megismerik őt aszerint, amint törekszenek hozzá hasonlóvá válni, megértik tanítását aszerint, amint azt átélik.

* * *

Eddigélé összehasonlítottuk Jézust a tudósokkal és lángelmékkel és megállapítottuk, hogy velük legalább is egyenlő az ítélőképesség erejében és a teremtfői erőben. Lássuk azonban azt is, amiben őket fölülmúlja és felettük uralkodik. Felülmúlja a legnagyobb lángelméket is és uralkodik felettük abban, hogy Jézus ismeri az emberi elmével kifürkészhetetlen titkokat is.

Mindenki — mondják — látta a falat, amely körülveszi szellemét. Ez a fal, amely a mi értelmi kilátásunkat korlátozza, elsősorban is a léleknek a láthatatlansága. Mi azt hisszük, hogy közvetlenül megközelíthetjük a lelket, olvasunk belőle, mint nyitott könyvből, pedig mi alig észlelünk mást, mint gyakran csak csalóka és megtévesztő jeleket. Szavak, taglejtések, mozdulatok, arckifejezések megengedik nekünk, hogy megkockáztassunk föltevéseket, de ezek a föltevések, sejtelmek mennyire elégtelenek és bizonytalanok. Minden életnek megvan a maga titka, minden léleknek a maga titkoszatossága, rejtelmessége és mi meghalunk anélkül, hogy egy-mást megismernők.

Aztán még a jövő és a távolság is olyan fal, amely korlátozza a mi szellemünket. Mi lesz holnap? Milyen eseményeknek vagy milyen átalakulásoknak leszünk tanui néhány év múlva. A korlátolt látóhatáron túl a mi szemeink már nem látnak semmit. Mi megy végbe a föld méhében, az óceán feneketlen mélyében,

vagy ama összesűrűsödött aranyragyogású világokban, amelyeket mi csillagoknak nevezünk.

Már pedig ezeket a határokat, amelyek minket minden pillanatban megállásra kényszerítenek, Jézus értelme nyilvánvalóan nem ismerte. A lelkek előtte átlátszóak. Amint már megjegyeztük, a legbensőbb, a legtitkosabb gondolatokat is felfedezi, feltárja úgy, amint azok képződnek. Neki nincs szükség fölvilágosításokra útbaigazításokra azokra vonatkozóan, akik hozzá jönnek, mert „tudja, mi van az emberben“. (János II. 25.)

A régi törvény prófétái megismerték a jövőt isteni kinyilatkoztatás által: Jézus feltárta azt a maga ereje által. Több, mint harminc évvel előbb megjöendőli Jeruzsálem ostromát és a templom pusztulását. Kijelenti, hogy halála után harmadik napon ki fog jönni sírjából. Mily biztosság és mily merészség! Ki látott már valaha olyan embert, aki előre megmondta volna, hogy föltámad? És hol van az a halálraítélt, aki annyira bízott önmagában, hogy kivégzésében győzelmének kezdetét lássa? Jézusban megvolt ez a merészség, vagy jobban mondva éleslátás. „Amikor fölmagasztaltatom a földről, — mondá — mindent magamhoz vonzok“. (János XII. 32.) Hogyan! A kereszt, a gyalázat bitófája, azért alkotva, hogy iszonyatot és rettegést keltsen, Jézus számára a dicsőség trónja lesz? Milyen kihívás ez az emberi bölcsesség számára! Az írástudók és a farizeusok a megfeszített felé nyujtván ökleiket gúnyos nevetéssel mondták: „Hej, aki Isten fiának mondtad magad, szállj le hát most a keresztről! Mert másokat megszabadítottál, szabadítsd meg magadat“. Jézus semmit sem válaszolt erre a felszólításra. Nem volt ez tehetetlenségének elismerése? A tanítványoknak, mesterüket ellenségeinek hatalmában, mint bárányt az oroszlán karmai közt látván, úgy látszik, el kellett volna veszíteniök minden bizalmukat. Bennük is a keresztnak, a gyalázat fájának, megvetést és elfordulást kellett volna keltenie a keresztfeszítettel szemben. Épen az ellenkezője történt. Amint Jézus megjövendölte, a kereszt a megváltott világ középpontjának vonzóereje lett. A szenvedés botránya a tanítványokban a hit és szeretet kirobbanását okozta. A világ üdvéért haldokló Isten látása szívüket meghatotta. Csodálattal, elismeréssel eltelve a kereszt esztelenségére az önfeláldozás esztelenségével feleltek és egyöntetű lelkesedéssel, lendülettel rohantak az apostolkodásra és vértanúságba.

A rendkívüli képességek közt, amelyek Jézus értelmét jellemzik, ami minket leginkább meglep és leköt, talán a távolbalátása. Amikor Nathanael azt hallotta, hogy Jézus a Messiás, kételkedő hangon felkiáltott: „Jöhet-e valami jó Názárethből?“ Jézus nemsokára e szavakra célozva mondta neki: „Íme egy igaz Izraelita, aki őszintén megmondja, amit gondol“. — „Hogyan, — mondá neki Nathanael — te ismersz engem?“ Felelvén Jézus mondá neki: „Mielőtt Fülöp neked beszélt volna rólam, láttalak téged, midőn a fügefá alatt voltál“. (János I. 43.) Nathanael azt hitte, hogy egyedül van a fa alatt, ahova elhúzódott a kíváncsi szemek elől. Mind-

azonáltal, amit ő gondolt, vagy tett, nem kerülte el a távoli Barát figyelmét, aki követte őt minden lépésében.

Jeruzsálembé való diadalmas bevonulásának napján Jézus így szólt két tanítványához: „Menjetek a helységbe, amely átellenben van. Ott találtok egy megkötött szamarat s vele együtt egy vemhet, melyen ember még sohasem ült. Oldjátok el azt. És ha valaki töletek kérdi: Mit miveltek? mondjátok, hogy a mesternek szüksége van rá. És azonnal átengedi azt”. A tanítványok engedelmeskedtek és pontosan úgy történt minden, amint Jézus azt megmondta. (Márk XI. 1—8.) Néhány nappal később mondá Jézus választottjainak, Péternek és Jánosnak: „Menjetek Jeruzsálembé. Amint bementek a városba, elétek jön egy korszót vivő ember. Kövessétek őt a házba és mondjátok a ház tulajdonosának: A mester nálad akarja tartani a húsvétot tanítványaival”. (Márk XIV. 13—17.) Hogyan tudhatta Jézus, hogy abban a pillanatban, mikor Péter és János a városba érnek, találkozni fognak annak a háznak a szolgájával, ahol a Gondviselés tervei szerint az Oltáriszentséget fogja szerezni?

* * *

Mindezek a tények világosan és kétségbevonhatatlanul bizonyítják, hogy Jézus emberfölötti értelemmel volt megáldva. Irántunk való tekintetből, hogy küldetését teljesítse, alkalmazkodott a mi gyengeségünkhöz és felfogásunkhoz. Milyen egyszerű az ő tanítása. Mégis egyes szavai szédítően mélységesek. Olyan megismerési módra vallanak, amely teljesen különbözik a mienktől. Jézus néha úgy fejezi ki magát, mintha az idő és tér nem is léteznének számára. A jeruzsálemi templomban a megbotránkosított és felháborodott zsidóknak kijelentette, hogy az ő kora az örökkévalóság: „Mielőtt Ábrahám lett volna, én vagyok”. (János VIII. 58.) Nem mondja: Én voltam, mert ez a beszédmód feltételezi a jelen és múlt közötti megkülönböztetést. Már pedig az Úr előtt egy nap, mint ezer év, és ezer év, mint egy nap. (Péter II. 3—8) Teljes és változatlan élete örök jelen. Bírja és betölti a jövőt, mint a multat. A galilei hegyen, ahová rendelte tanítványait feltámadása után, Jézus így szólt hozzájuk: „Én veletek vagyok mindennap a világ végezetéig”. (Mt. XXVIII. 20.)

És hol tartózkodik ő? Talán egyetlen helyen, ahonnan működése a világot beragyogja? Nem, hanem egyszerre mindenütt. Ugyanakkor ott van ő minden keresztény közösségben, bármilyen is a távolság, amely azokat elválasztja. „Ott, ahol ketten, vagy hárman egybegyűlnek az én nevemben, én ott vagyok közöttük”. (U.ő.) Kijelenti a csodálkozó Nikodémusnak, hogy ott van még az égben, amelyet elhagyott: „Senki sem megy föl a mennybe, hanem csak az, aki leszállott a mennyből, az ember fia, ki a mennyben van”. (János III. 13.)

Olyan nyugodt biztonsággal beszél a sírontúlról, mint egy utas, aki onnan jön vissza. Otthonos, meghitt a láthatatlan világgal, ismeri minden titokzatosságát. Látja az angyalokat felmenni és

leszállani a feje fölé. A boldog látásnak birtokában van, élvezi a visio beatifica-t és senki sem ismeri Istent, úgy mint Ő. (Máté XI. 27.)

Igaz és való, hogy Jézus ezt a csodálatos ismeretet és tudást nem közölte teljesen, még pedig azon egyszerű okból, mert az meghaladja befogadó képességünket. Az ember nem képes azt fölfogni, mint ahogy nem lehet az óceánt sem dióhéjban kimeríteni. Másrészt nem azért jött a földre, hogy a mi kérdéseinkre feleljen és kielégíthetetlen kíváncsiságunkat kielégítse. Belőlünk nem tudósokat akart nevelni, hanem szenteket. Így csak az üdvösségünkre szükséges és hasznos igazságokat nyilatkoztatta ki. A kincsekből, amelyek benne vannak elrejtve, csak néhány gyémántot adott, de ezek a gyémántok oly ragyogóak és tündöklők, hogy fényes bizonyítékát adják kimeríthetetlen gazdagságának. Ha ez a visszaverődő fény is olyan szép, milyennek kell lennie a napfénynek? Amikor egy szegény ember elmegy este az ünnepi fényben úszó palota előtt és egy fénysugár átszűrődik az ablaktáblákon, maga elé képzeletben a ragyogóan kivilágított termet és nem minden irigység nélkül álmodozik, képzeletben a vendégek örömről. Így vagyunk Jézus tanításának egyes vonásaival, amelyek ragyogó kilátást nyújtanak nekünk. Megvillanások, fénykisugárzások ezek, amelyek elkápráztatnak bennünket és megsejtetik a viláosságunk végtelen özönét.

II. FEJEZET.

Jézus szellemének egyszerűsége.

A nagy szellemek jellegzetessége az, hogy találékonyak, föltalálók, új, igaz és gazdag eszméket fedeznek fel; a tömeg látóhatárán túl tekintenek, messze néznek. De vannak zabolátlan nagy tehetségek is, akik képtelenek tüzes és szilaj gondolataikat megfékezni: befejezetlenek, hiányosak, fegyelmezetlenek. Gazdagok gondolatokban, eszmékben, gazdagságuknak azonban gyarló kezelői és gazdagságukat, kincseiket csak félig mondhatják magukénak. Értelmük olyan, mint a közraktár, amelyben összevissza halmozzák az össze nem illő árukat. Nem így van ez Jézusnál. Bámulatosan világos, ragyogó és fegyelmezett szelleme egy tekintettel egyszerre átöleli az összes igazságokat, amelyeket tanít és azokat visszavezeti egy alaphoz úgymint, hogy nem tudjuk, mit csodáljunk benne jobban: szellemének hatalmát-e, vagy annak egyszerűségét.

Az igaz, hogy az evangéliumban ez a tökéletes egyszerűség nem tűnik fel mindjárt első tekintetre. Az evangelisták történetírók, akik Jézus szavairól és cselekedeteiről időrendben számolnak be. Átmenetekre, logikai kapcsolatokra kevés gondot fordítanak, éppen ezért elbeszéléseiket inkább egymás mellé rakják, mint kidolgozzák. Mi nem látjuk, hogy Jézus maga az ő tanításait tökéletes,

módszeres előadásban adta volna elő. Nincs benne semmi a tanárból, aki pontról-pontra követi a maga elé kitűzött programmot. Ő népnevelő, népszónok. Mindennapi tanításaiban, leckéiben oly módon tanítja az igazságot, amely legjobban megfelel hallgatóságának és a körülményeknek. Semmi tervszerűség, úgy látszik, semmi kapcsolat beszédei között. De ha egységet nem is látunk előadásában, ez épenséggel nincs a tanítás tartalmának rovására. Jézus tanítása egy olyan egész, amelynek a részei egymást tartják, egymásba kapcsolódnak. Egy szép fához lehetne hasonlítani, amelynek a levelei gallyakhoz fűződnek, a gallyak az ágakhoz, az ágak a törzshöz, olyképen, hogy a szervezet minden része egy-ugyanazon forrásból meríti éltető nedvét.

Jézus tanításának legfőbb, uralkodó eszméje, vezérgondolata az Úr imádságában van kifejezve: *Isten Atya*. Öröktől fogva szülte egyetlen, vele egyenlő Fiát, akit Szt. János Igének nevez. Végtelen, élő és lényegszerinti tudás: az Ige tökéletesen ismeri Istent. Szemléli őt, szereti és ez a szeretettel teljes szemlés tökéletesen boldoggá teszi őt. De az öröm kiáradni vágyik. Az Ige testvéreket akart szerezni, címét, kiváltságait és örökségét közölni akarta az emberekkel. Ezeket a nyomorúságos, gyenge, törekeny teremtményeket Isten a fogadott gyermek méltóságára hívja, emeli. Amit az Ige természetszerűleg bír, azt a teremtmények elnyerik az isteni irgalmasság kegyessége által.

De két akadály állja útját ezen örökbefogadásnak: a tudatlanság és a bűn. Az ember elmerülve az érzékiekbe, azok szerint képzei el a szellemieket is és ebből megszámlálhatatlan gyászos tévedés származik. Jézus idejében majdnem minden nép bálványokat imádott: a természet erőit, vagy túlzott emberi nagyságokat tartott isteneinek. Maguk a zsidók sem tudták, hogy Isten atya, jóllehet kettős kinyilatkoztatás világosította fel őket. Nem tudták ők sem, hogy az igazi, az örök élet abban áll, hogy az ember Istent úgy, ahogy van, színről-színre szemléli.

Isten és az ember között a bűn egy másik örvényt is vájt. Azután, hogy az ember beleesett az ősbűnbe, a gonoszság úgy elharapódzott, hogy a Teremtőt utálat fogta el műve iránt. Megbűntette a vétkes emberiséget, de ő a vízőzön rettenetes leckéjét gyorsan ellelejtette s a világ átadva magát az érzékiségnek, pokollá vált, amelyen a Sátán uralkodott, mint vezető.

Hogyan lehetne a rabszolgaságba süllyedt embert felszabadítani? Hogyan lehet az ördög rabszolgájából még Isten gyermeke? A nehézség legyőzhetetlennek látszott. De az isteni bölcsességnek mi sem szab határt. Ami nekünk akadálnak látszik, az neki támasztópont. Halad egyenesen célja felé, s hogy azt elérje, oly mérész eszközöket használ, hogy azok minket megdöbbennek és zavarba hoznak, de egyszersmind bámulatba ejtenek és elragadnak.

Isten, hogy a világot üdvözítse, nem habozott egyetlen fiát feláldozni. Az Ige testté lett és mi köztünk lakozott. Az emberek közt élve tanította őket, többé nem próféták által, mint az Őszö-

vetségben, hanem ő maga. Már első tanításai után feltűnt, hogy hatalommal beszél. Tanítása nem volt egyszerű, közvetítés útján közölt hír, üzenet; maga az isteni gondolatnak a kifejezése volt az. Az élő szó nem volt egyedüli eszköze, amellyel rendelkezett a lelkek megvilágítására. A végtelen tökéletességnek emberi transparense volt, csak meg kellett jelennie, hogy kinyilatkoztassa az istenséget. Aki látták, látták benne az Atyát. Ragyogó szép szemeiben, az első emberi szemekben, amelyekkel az Örökkévaló a világot szemlélte, csodálták végtelen jóságát annak, aki a tiszta szeretet.

A megtestesülés lehetővé tette még az Igének azt is, hogy a bűnösökért szenvedjen és engeszteljen. Tiszta és végtelen értékű áldozata kiengesztelt minket Atyjával és számunkra az érdek kimeríthetetlen forrását fakasztotta.

De azt kell-e ebből következtetnünk, hogy az ember föl van mentve minden személyes törekvéstől, buzgólkodástól? Ki lesz ő mentve az örvényből, mint tehetetlen, tétlen hajótörött, akit a bátor mentő a felszínre hoz? Nem, mert az ember a saját hibája folytán vészett el s nem volna igazságos, hogy közreműködése nélkül üdvözljön. Megváltásunk díja le van téve, de hogy azt felhasználhassuk, nekünk is kell bizonyos lépéseket tennünk, hogy az üdvösség részben a mi munkánk is legyen.

Hogy jogunk legyen az örök életre, először is meg kell keresztelkednünk. „Ha valaki újonnan nem születik vízből és Szentlélekből, nem mehet be az Isten országába”. (János III. 5.) „*Omne vivum ex aqua*”. Minden élet a vízből jön. A testből és vérből született ember a szentelt víz ereje és a Szentlélek termékenyítő működése által lesz Isten gyermekévé. A keresztség tehát lelki újjáteremtés és mintegy újjászületés.

De hogyan tartható fenn és hogyan fejlődik ki ez a természetfölötti élet? Egy csodálatos eledel, táplálék, egy mennyei manna által, ami nem más, mint az Isten fiának a teste. És ha a keresztény elveszíti a kegyelmi életet, visszaszerezheti azt elmenvén a paphoz, aki Krisztustól hatalmat nyert a bűnök megbocsátására és a lelkek feltámasztására.

A kereszttség, ami a természetfölötti életet megadja, az Oltáriszentség, ami azt táplálja és fönttartja, a bűnbánat, amely azt visszadja: ezek főszertartásai az új vallásnak. De milyen lesz az erkölcstana? Minthogy mi a mennyei atyának fogadott gyermekei vagyunk, nekünk ugyanazon érzelmekkel kell vele szemben viseltetnünk, mint isteni Fia viseltetett vele szemben. Krisztuséhoz hasonlóan a mi gyermeki tiszteletünk is engedelmes, önzetlen és bizalmas lesz. A mi eledelünk, vagyis legfontosabb teendőnk, legédesebb örömünk abban fog állani, hogy Istennek engedelmeskedünk. Megkülönböztetésül a pogányoktól, akik babonás gyakorlatok, vagy bűbájos szertartások által igyekeztek maguknak megnyerni az isteni hatalmat, hogy aztán a maguk kénye-kedve szerint rendelkezhessenek azzal, nekünk minden vágyunk és törekvésünk az, hogy helyesen

szolgáljunk égi Királyunknak. Mi kérni fogjuk, hogy az ő akarata teljesüljön s ne a mienk. Jóságában nekünk határtalan bizalmunk lesz. Ő mindazt meg fogja nekünk adni, amit Jézus nevében kérünk tőle. Távol legyen tőlünk minden szertelen vágy és beteges nyugtalankodás. Mire való a jövővel való szertelen foglalkozás. Mire való szívszorongva kérdezni: „Mit fogunk holnap tenni, hogy megtaláljuk az élelmet és ruhát?” Isten, aki táplálja az ég madarait és gyönyörű ruhákba öltözteti a mezők liliomait, nem fogja megtagadni a szükségést tőlünk sem, akik gyermekei vagyunk. Nem tudja-e ő, hogy mire van szükségünk? (Máté VI. 25—28.) Bizva gondviselésében, adjuk át magunkat egészen neki, miként a gyermek, aki siet édesanyjának gyöngéd karjai közé, mert ösztönszerűleg tudja, hogy ott biztonságban van. „Szeressétek egymást, mint én szerettelek titeket.” (János XV. 12.) Ez a parancsolat, melyet az Údvözítő elárultatásának éjjelén adott, csodásan összefoglalja minden kötelességünket az emberek, a mi és az ő testvérei iránt. Ha mi úgy szeretjük őket, mint Jézus tette, óvakodni fogunk attól, hogy személyükben, becsületükben, javaikban megbántsuk őket és így megtartván ezen első és legfontosabb parancsolatot, mind meg fogjuk tartani. Aki szeret, megtartja az egész törvényt.

De a szeretet tovább visz minket. Túlmenvén a tizparancsolat határain, arra indít minket, hogy jót tegyünk embertársainkkal, különösen azokkal, akik leginkább szükségét szenvednek, és legszegényebbek. Annak adni, aki visszaadhatja nekünk, igen gyakran jó üzlet. Hogy igazán nagylelkűeknek bizonyuljunk, kamat nélkül és elveszett alaptőkére adjuk betéteinket. „Mikor ebédet vagy vacsorát adsz, ne barátaidat és testvéreidet hívd, se rokonaidat és gazdag szomszédaidat, nehogy ők is meghívjanak és viszonzásban részesülj, hanem mikor lakomát adsz, hívd meg a szegényeket, bénákat, sántákat és vakokat és boldog leszel, mivel nem fizetik vissza neked, mert meg fog az neked fizettetni az igazak föltámadásában.” (Máté V. 39—40.)

A szeretet érzelme annyira értékes és lényeges Krisztus tanítványánál, hogy azt okvetlenül meg kell őrizni, bármibe kerüljön is. Ha nem védhetjük meg javainkat erőszak, veszekedés, pörpatvar, lelki izgatottság és harag nélkül, jobb inkább lemondani javainkról. Az Údvözítő adja nekünk e tanácsot, nem akarja, hogy a gonoszoknak ellenálljunk. „Ha valaki megüti jobb orcádat, fordítsd feléje a másikat is. Aki köntösödöt akarja elvenni, engedd neki palástodat is!” Ami annyit jelent: áldozzatok fel a külső javakat, hogy a lelki békét megőrizzék. Kövessétek a veszedelemben forgó hajósokat, akik a hajórakományt a tengerbe hánylek, hogy a sajátjukat, vagy legalább életüket megmentse.

Mi sem ellenkezik a szeretettel annyira, mint a bosszúállás szelleme, tehát semmi neheztelés azokkal szemben, akik minket megsértettek vagy megbántottak. Meg kell nekik bocsátani a szív mélyéből, nem egyszer, hanem hetvenszer-hétszer, vagyis számtalanszor, mindig. „Ha pedig vétkezik ellened atyádfia, menj el

és intsd meg őt és ha hallgat rád, bocsáss meg neki. Ha naponként hétszer vétkezik ellened és hétszer jön hozzád naponként bocsánatot kérve mondván: Bánom tettemet, bocsáss meg neki.” (Lukács XVII. 3—4.) Ennyire menni a szelídségben, ez hősiesség. De hát mi a keresztény, ha nem olyan ember, aki a kegyelem által támogatva önmagát múlja felül és valamiképen emberi természetete fölé emelkedik. Mi sem alkalmasabb valaminek a kiirtására, mint annak az ellentéte. Ha tehát mi ki akarjuk kerülni a gyűlölködést, töltsük be szívünket jóindulattal még ellenségeink irányában is és Istenért szeressük azokat, akik önmagukban véve legkevésbé szeretetreméltók. Áldjuk azokat, akik minket átkoznak, imádkozzunk azokért, akik minket üldöznek. Bámulatos véglet, ahová az emberré lett Szeretet elment! Főnséges magasságok, ahová Krisztus maga felemelkedett és tanítványait felemelni akarja.

Természetünknek alsóbbrendű hajlamai, azok a szerencsétlen szenvedélyek, amelyek romlásba vitték az első embert és amelyek még ma is oly mélyen felzavarják a társadalmat, akadályoznak minket abban, hogy Krisztust kövessük mindvégig. Azért Krisztus elrendeli, hogy mi szenvedélyeink ellen állandóan közdjünk, azokat fékezzük és így állandóan az ellenkezőjét tegyük annak, amit azok tanácsolnak. A gőg által uralkodni és feltűnni vágyunk: legyünk mindenkinek szolgálai és lakomára hivatva, foglaljuk el az utolsó helyet. A fősvénység a mulandó javakhoz köt bennünket; tanuljuk meg a gazdagságot megvetni és gyakoroljuk az igazi szegénységet, ha Isten bennünk megindítja az akaratot és erősíti a bátorságot. Így lelünk levette a kötelekeket és békákat, amelyek a földhöz láncolták, készségesen fogja követni a kegyelem sugallatait, amint a könnyű csónak is hajlik és lendül a legkisebb szélfuvalomra. A gőgnek, a tisztátalanságnak, a kapzsiságnak közös alapja, oka az érzéki vágy, a concupiscentia. Mivel sem fékezhetjük meg ezeket a szenvedélyeket, ha tovább engedjük élni a gyökeret. Ki kell tehát azokat teljesen gyomlálni, tépni, hogy a szeretet isteni virága fejlődhesse. Így Jézus nem elégszik meg a fél munkával, félrendszabályokkal, hanem bajainkat gyökeresen akarja orvosolni, köteleességünkkel teszi a lemondást, az önmegtagadást. „Ha valaki utánam akar jönni, tagadja meg önmagát.” (Máté XVI. 24.) Magát megtagadni annyit jelent, mint önmagából kivetkőzni, nem lenni többé ura önmagának, önmagától elválni, elszakadni. A keresztény nem más, mint eszköz Isten kezeiben, nem lévén többé saját akarata, engedi, hogy vezessék, Istenre bízva magát. Ez nem elég. Ha valamely eszköznek volna öntudata, önmagában tetszeleghetne, dicsekedhetné alakjával, vagy engedelmességével, fogékonyságával; de az evangéliumi lemondásnak egészen az önfeledésig kell mennie. Mit mondok? az önmegvetésig, az öngyűlöletig! Igen, a kereszténynek önmagát kell megvetnie, gyűlölnie, vagyis magát semminek sem tartania, kívánnia a szenvedést és halált is, ha önfeláldozása előmozdítja az evangélium győzelmét.

Az ily módon kiüresített lélekben aztán az isteni szeretet határtalanul terjeszkedik. „Hol van Isten?” kérdé egy misztikus író és helyesen válaszolta: „Ahol te nem vagy.” Vessétek le az eltorlaszoló önzést és Isten el fog merülni a lemondás vájta ürességbe.

*

Összefoglalásban ilyen Jézus tanítása. Isten gyermekeivé akarván minket fogadni, megengedte, hogy egyszülött Fia emberré legyen és meghaljon megváltásunkért. Viszonzásul nekünk szeretnünk kell őt egész lelkünkben és szeretnünk kell az embereket, a mi testvéreinket a teljes önmegtagadásig. Lehet-e elgondolni ennél egyszerűbb tanítást? A ravasz, aprólékos és szörszálhasogató farizeusok hatszáztizenhárom parancsot számoltak össze magában a Pentateuchusban, az Ószövetség első öt könyvében. Jézus, aki egyetlen tekintettel átfog minden nagyot, egész tanítását egyetlen alapigazságra vezeti vissza: Isten atya és az egész erkölcsant egyetlen parancsolatban, vagy inkább egyetlen szóban fejt ki: Szeretni!

Mily fölséges egyszerűség és mily termékenység! Amikor Sully Prudhomme kialudt hitét kezdte feléleszteni, íróasztalán az egyik oldalon ott volt az evangélium könyvecskéje, a másik oldalon pedig Aquinoi Sz. Tamás hatalmas Summája. Néha szinte gyermekes egyszerűséggel kérdezte önmagától: „Ez a kis törpe hogyan adhatott életet ennek az óriásnak?” A költő még jobban csodálkozhatott volna. Nemcsak a *Summa theologica* eredt az evangéliumból, hanem még az egyházatyák számtalan művei is, a hit-szónokok beszédei, a lelki tanítók, a misztikusok irata, szóval az egész keresztény irodalom. Az evangélium termékenysége nincs még kimerítve. Amíg lesznek írók, akik vallási kérdésekkel foglalkoznak, nem szűnnek meg az isteni ígékben elmélyedni és ebben az oly sokszor átkutatott bányában újabb ércereket fognak felfedezni. S hála nekik, a hagyományos magyarázat új, eredeti megfigyelésekkel fog gazdagodni és mint a családapa, akiről Jézus beszél, ebből a kincstárból új és régi értékeket fognak előhozni.

Igy intézkedik Isten mind a kegyelemnek, mind a természetnek a rendjében. Neki kedve telik abban, hogy alig észrevehető csirában határtalan hatékonyságot, erőt sűrűsít össze. Csak egy másképpen közel harmincezer mákszem van, melyek mindegyike létre tudja hozni a növényt, amelytől létét vette s a kis magvak mindegyikében megvan a képesség arra, hogy a mindenséget virágba borítsa. A makkban, amely ott himbálódzik a tölgyfa tetején, képességben egy terjedelmes erdő rejtőzik. Hasonlóképen az evangéliumban leszögezett alapigazságok magukban foglalják a jelen és jövő egész hittudományát. Oly világosak azok, hogy a gyermek is megértheti és oly mélységesek, hogy a legnagyobb gondolkozók sem elmélkedhetnek rajtuk eleget. Egyszerű igazságok és ragyogók, mint a csillagok, aranypontok, amelyek kivonatban egész világot hordoznak magukban.

Jézus szellemének gyöngédsége.

Miként az egyszerűség, amiről eddig volt szó, úgy a gyöngédség sem jár mindig együtt a hatalommal. A cirkuszban sokszor láthatunk hatalmas erejű férfiakat, roppant súlyokkal dobálódzó erőművészeket, de ezek mellett lehet ott látni artistákat is, akik golyókat dobálnak, de mindig mindegyiken rajta van a szemük, és kezük is készen van az egyenlő időközökben leeső golyók felfogására. Nem ritka eset, hogy az egyik irigylí vagy megveti a másiknak képességeit: az erőművész nem rendelkezvén az artista ügyességével s ez annak izomerejével. Így van ez az erkölcsi rendben is. Hány kiművelt szellemnél hiányzik a mélység. Vannak szellemes gondolataik, ügyes, elmés meglátásaik, amelyeket nem tudnak sem kifejezni, sem egymás mellé rakni. Viszont az értelmi erőt néha eltorzítja az izlés hiánya. Van regényíró, aki kiválik a jellemalkotásban, a drámai jelenetek elképzelésében, de az érzelmek finom árnyalatainak elemzésében kudarcot vall. Erős, de nehézkes. Van tudós, akit társai igen nagyra becsülnek, mint igazi, élő encyclopediát, de akinek egyáltalán nincs esztétikai érzéke. A szellem alkotásainak szépsége nem hat rá. Egy ilyen tudós, aki csak tudós volt, megjelent Molière egyik vígjátékának az előadásán. Ahelyett, hogy fölvidult és kacagott volna, mint a többiek, erősen figyelt, csupa szem és fül volt, mintha valami fontos kérdés megoldását kereste volna. Végre szomszédjához fordult és a legnagyobb nyugalommal és komolysággal kérdezte, hogy „miért nevetnek“. Mielőtt az általános jókedvben és nevetésben résztvevett volna, ami jó emberünk szerette volna, hogy megdönthetetlen érvekkel bizonyítsák neki, hogy ott nevetni kell. Mindenesetre alapos gondolkodó volt, de hiányzott belőle a szellemi kifinomultság.

Mi tehát a szellemnek a finomsága? Pascal szerint ama képesség, amellyel egy tekintetre fölfogunk több összetett és bonyolult alapgondolatot s az egyiket a másikkal kiegészítjük. Pascal ezzel szembeállítja a geometriai szellemet, amely néhány meghatározásból és sarkítéltból a tételek egész sorozatát vezeti le. Az egyik nélkülözhetetlen a diplomatának, a műbírólnak, az erkölcs-tanítónak, mindazoknak, akik az embereket tanulmányozzák vagy velük bánnak. A másikkra szükségük van az elméleti tudósoknak és matematikusoknak.

A geometriai szellem, aszerint, hogy igaz vagy hamis alapelvekből indul ki, nagyon messze vezet akár az igazságban, akár a tévedésben. Vannak a végletekig menő, túlzásokban is következetes gondolkozású emberek, logikusak, akik úgy látszik, szemellenzöt viselnek, útjukban egyenesen haladnak s nem tekintenek se jobbra, se balra. Makacsul ragaszkodnak mindahhoz, ami alapelveikből szigorúan következik. Sem az élettapasztalat, sem a legnagyobb gondolkodók tanúbizonysága nem képes szemeiket fel-

nyitni, illuzióikat eloszlatni, annyira mennek, hogy náluk az okoskodás száműzte a józan észet.

A józan gondolkodással való ilyen visszaélésről Jules Lemaitre eléggé furcsa és nevetséges példát nyújt nekünk. Egyik különben bájos és tanulságos elbeszélésében főlemlít egy gyermeket, aki föllelkesülve Jézus ékesszólásán, tanácsait szósz szerint követi. Ő úgy hallotta, mintha neki mondotta volna: „Ha tökéletesek akartok lenni, adjátok el, amitek van és az árát adjátok a szegényeknek“. Ezeket a szavakat nem felejtette el a kis Hozael. Alig hogy hazaérkezik, összegyűjti a szomszédos helyek szegényeit és telemarokkal szórja nekik az anyja pénzét, aranyát és ékszereit. Hozael nem tudta, hogy az erkölcsstan alapigazságai egymásba kapcsolódva egymást kiigazítják. Ha szelleme kissé hajlékonyabb lett volna, eszébe jutott volna a parancs: ne lopj! és óvakodott volna attól, hogy mások javaiból adjon alamizsnát. Vajjon elhanyagolta volna-e így Jézus tanítását? Épenséggel nem, de hogy azt gyakorolja, meg kellett volna értenie, hogy tulajdonosnak kell lennie. (Jules Lemaitre: *En marge des vieux Livres: Le voyage du petit Hozael.*)

* * *

Az Evangélium, a helyes észjárás nagy iskolája, megtanít arra, hogy a különböző alapigazságokat összekapcsoljuk és azoknak egyikét a másikkal mérsékeljük. Tanácsolja a hősiességet, de ugyancsak a mérlegelést és a helyes arányt is. Jézus például azt mondja: „Boldogok a szegények“. Meggondolatlan kijelentésnek látszik, amelyet a könyörtelenek és szívtelenek mentségükre használnak ki. Mivelhogy a szegény oly boldog, nagyon is óvakodjunk attól, hogy boldogságukban háborgassuk őt. Helyes következtetéssel még súlyosabbá kellene tenni helyzetét, hogy érdemei növekedjenek. De ez a hajlíthatatlan és együgyű okoskodás nem az isteni Mesteré. Ellenkezőleg látjuk Őt, mint ad alamizsnát és mint szaporítja meg a kenyeret, hogy az éhezőket táplálja. Ellenmondás volna tehát az Ő tanítása és cselekedetei között? Semmiesetre sem; a szenvedés magasztalása nagyon is összeegyezik a szeretet gyakorlásával. A szegény kötelessége sorsában megnyugodni, a mi kötelességünk segítségére lenni anyagi tehetségünk szerint. A szegény nagy és boldog, ha megnyugszik az isteni akaratban. A gazdagság híjában lévén, ami pedig a földi élvezeteknek a kulcsa, kevésbé van kitéve a kísértéseknek és az elbukás veszedelmének. Elszakadva a világtól, ahol nincs semmije, ama szép ország után vágyik, amelyet Jézus ígért neki s reményben már annak birtokosa is, gondolatával már ott is lakik. Igen, de csak olyan föltétellel, ha nélkülözése nem túlságos. A nagyon felingerelt étvágy kielégítésről álmodik anélkül, hogy mindig meghátrálnék az igazságtalanság és bűntény előtt. Aquinói szent Tamás nagyon helyesen mondotta, hogy az erény gyakorlásához szükséges az anyagi javakból is egy bizonyos mennyiség. A nyomorgókat segíteni nem annyit jelent tehát, mint őket érdemeiktől megfosztani,

ellenkezőleg ezzel abba a helyzetbe hozzuk őket, hogy érdemeikben gyarapodhassanak.

Hogy egy másik példát is felhozzunk, Jézus azt mondta apostolainak: „Aki első akar lenni, legyen mindenik közt az utolsó és mindegyik szolgája”. (Márk IX. 34.) Ha ezt a tanítást elszigetelten vizsgáljuk és hogy a tartalmát kivegyük, a végetekig szorítjuk, oda jutunk, hogy minden hierarchiát és rangfokozatot, minden fegyelmet és rendet eltörlünk. Így magyarázzák ezt azok a szülők, akik gyöngédségüktől elvakultan gyermekeikben bálványt látnak, akiknek ők alázasatos szolgái. Legfőbb igyekezetük az, hogy őket széptégyessék, cirógassák és legapróbb szeszélyeiket is kielégítsék. Ilyen képen vannak szerepek felcserélve a mi modern demokráciánkban, ahol a törvényhozó hatalmát a néptől kapja. Egyszerű, tetszés szerint visszahívható megbízott, s mi csodálkozni való van azon, ha arra törekszik, hogy gazdájának kedvében járjon? Annak a kegyéből kiesni, ez az, amitől legfőképpen fél. Ami a közérdeket illeti, ki törődik vele? A választók nem, őket lefoglalják egyéni érdekeik. A képviselőház sem, amely — meghatározása szerint — nem más, mint a népakarat végrehajtója: követi a közvéleményt, ahelyett, hogy azt irányítaná. Innen a tartós rossz helyzet, amelyben szenvedünk. A régi Rómában a Saturnus-ünnepek csak egy napig tartottak, a mi demokratikus társadalmaink élete csupa Saturnáliák, ahol azok parancsolnak, akiknek engedelmeskedniök kellene.

Világos tehát, hogy egy kormány, bármilyen legyen is az, nem tarthatja fenn a rendet, sem nem növelheti a nemzeti jólétet, ha azoktól függ, akiket kormányoz. De ki adja meg neki a függetlenséget? Jézus megtanít minket arra. A római helytartónak, aki így szólt hozzá: „Nem tudod, hogy nekem hatalmam van téged halálra ítélni vagy téged elbocsátani?” — így válaszol határozottan: „Nem volna neked semmi hatalmad sem felettem, ha nem adatott volna neked onnan felülről”. (Ján. XIX. 10—11.) Így tehát a hatalom onnan felülről jön és nem alulról. Nem az alárendeltek adják a jogot a parancsolásra, a vezetésre: Isten adja azt.

De ha a fő feltétlen, korlátlan és ellenőrzés nélküli hatalommal rendelkezik és az érdek által engedi magát vezettetni és a szenvedély elragadja, akkor zsarnokká válik, aki előtt nincs más törvény, mint a saját szeszélye. A legjobb polgárok elnyomatás alatt szenvednek, a szabadság gyászruhába öltözötten jár a romok között. Hogyan kerülhető el ez a szerencsétlenség?

Itt jön közbe Jézusnak a nagycsütörtök tragikus estéjén hirdetett tanítása: „Aki nagyobb akar lenni köztetek, legyen a legkisebb és aki első akar lenni, mindenkinek szolgája legyen”. (Lukács XXII. 26.) Így a hatalom nem egy javadalom, vagyis nem személyes birtok, amely kiaknázható önző célokra és nyereségre, hanem egy ténykedés, földadat, megbízás, kötelesség, szolgálat. A pápa Isten szolgáinak szolgája, a király nem más, mint bizonyos értelemben alattvalóinak minisztere. A hatalom birtokosai csak a köz érdekében gyakorolják azt és ezáltal az alattvalók védve vannak az

erőszakosság és az önkény ellen. A hatalom isteni eredete, a hatalom alárendeltsége az egyetemes érdeknek, a kettő közötti összhang, egyensúly a társadalmi béke feltétele. Ha a kettő közül az egyik enged, a világ szálnalmasan ingadozik az anarkia és a zsarnokság közt.

Ezek az egyszerű észrevételek, gondolatok megmutatják nekünk, hogy az erkölcsi és politikai kérdések mennyire finoman bonyolultak. Az igazság itt az árnyalat kérdése és az árnyalat a színek keveredése. Ha elveszed e színek egyikét, vagy ellenkezőleg, túlozod a színezést: nem vagy többé a kérdésnél, túllőttél rajta. Hogy a helyes arányt megtarthassuk, biztos ítéletre, ritka egyenes-ségre van szükségünk. Ezek után ki ne bámulná azokat az új Mózeseket, akik, nem tudjuk honnan, hozzánk érkeznek törvénytábláikkal és oly nyugodt vakmerőséggel hirdetik a tizparancsaikat? Úgy látszik, hogy eddigelé a megszámlálhatatlan emberi nemzedékek nem tudták magukat vezetni, ők nagyon jól tudnak és minket élni akarnak megtanítani. Mekkora önhietség és mekkora esztelenség! Hogy az embert megtaníthassuk kötelességtudásra, az első feltétel az lesz, hogy az megismerje természetét, eredetét és rendeltetését. Mennyi titok, amelyek az emberi értelem erejét felülműlják! Az erkölcsépítők maguk elismerik ezt. A metaphysikai kérdéseket megoldhatatlanoknak hirdetik, mégis, — furcsa ellentmondás! — jogot formálnak arra, hogy minket egy cél felé vezessenek, amelyeket még ők sem ismernek. Hagyjuk ezeket a vakokat, akik világtalanokat vezetnek és válasszuk vezetőnkül Azt, aki mondja: „Én vagyok a világ világossága, aki engem követ, nem jár sötétségben”. (János VIII. 12.) Egyedül csak az Isten Igéje tudja, mi van az emberben, mert Ő teremtette azt saját képére. Csak ő tud nekünk biztos irányítást adni és vezetni bennünket annak az erkölcsi igazságnak a birtokába, amely miként már láttuk, a helyes középút a két véglet között, vagyis inkább az a rendkívüli kiváló magaslat, amelyet a mi nagyon is gyarló műszereink nem tudnak megközelíteni.

Az elgondolásban éles szellemek finomak a kifejezésben is, vagy legalább is igyekeznek azok lenni. Vannak, akik egyszerűen beszélnek és nyaláb számra vetik eléd az igazságokat. Semmi választékosság, semmi egyéniség beszédükben: köznapiasak és közönségesek. De a kiváló szellemek becsületbeli dolognak tartják, hogy külső megnyilatkozási formájukban olyanok legyenek, mint bensőleg. Nekik nem elég, hogy helyesen gondolkodjanak és helyesen érezzenek, ők még érzékelhetővé is akarják tenni érzelmeik és eszméik finom árnyalatait. Vajjon ezzel el akarják-e ők hagyni a természettest és az egyszerűséget? Épenséggel nem, sokkal jobb izlésük van nekik, sem hogy a mesterkéeltség hibájába essenek. Nem használnak üres szóvirágokat, a mindenki által használt szavakat használják, de azokra rányomják képmásukat. Szavaikat felfrissítik a képes beszéd helyes használatával: amilyen a hasonlat, metaphora, ironia.

Ugyanaz a szellemi csiszoltság, amely egyetlen tekintettel átölel és összefog több alapigazságot, képessé tesz a természet és erkölcsi világ között kiválasztani elmés hasonlatokat, valamint az elvont igazságoknak igaz és megkapó új képekkel való megvilágítására. Emlékeztet arra a művészre, aki egyszerre két billentyűn játszik és azoknak az összekapcsolásából új összhangokat csal ki.

Ilyen hasonlatokból bőven van az Evangéliumban. Jézus a lelki és a látható világ közötti vonatkozásoknak előtte még csak nem is sejtett sokaságát fedezte fel. Amikor a mezőn keresztül megy, meglát egy földművest, aki megkezdvén a barázdát megfordul és kíváncsian visszanéz. Ez a jelenet a földműves életéből, ami mindenki más előtt jelentéktelennek tűnt fel, előtte távlatokat tár fel az Isten országából. Rágondol, mégpedig szomorúsággal gondol az állhatatlan tanítványra, akit, miután megindult a szűk úton, csüggedés fogott el s aki sajnálta az elhagyott földi javakat. Az ilyen hasonlatok hasznos volta könnyen érthető. Ha egy erkölcsi és egy értékelhető tény egymás mellé állítunk, közös vonásuk magára vonja a figyelmet és jobban kidomborodik, miként két egymást érintő körnek az érintkezési pontja.

A hasonlat nagy segítség még a kényes kérdések tárgyalásánál, amikor a szabatos kifejezés a szemérmetességet sértené. Ebben az esetben inkább csak sejtetni kell, mint kifejezni és a hallgatót útbaigazítani, ráhagyván magára az igazság felfedezését. Jézus gyakran mond hasonlatokat, amelyeket nem magyaráz meg. Rejtvényfélék ezek, amelyeknek a megfejtését mindenkinek magának kell megtalálnia. Ő meg akarja értetni, hogy a tökéletes tisztaság nemcsak az érzéki vágyak megfékezésében, hanem azok megtagadásában áll. A magunk elleni küzdelem nehéz vállalkozás, amelyben lelkileg sokat gyarapodhatunk, de sokat is veszthetünk. Jobb tehát, ha lehet, megsemmisíteni az ellenséget és így biztosítani a békét. Krisztus ezt akarja megértetni a háromféle eunuch példabeszédével. Röviden, szinte vázlatosan adja elő s aztán azzal a módszerrel, melyet gyakran használ, mikor a figyelmet akarja felhívni és a szellemet sarkalni, felhív annak az átgondolására: „Értse meg, aki tudja.” (Máté XIX. 13.)

A képek használata nem szokatlan az Evangéliumban: az isteni Tanítónak nyelvezete egészen átszövődik velük. Mikor azt akarja velünk megértetni, hogy a mi bajaink, civódásaink oka természetünk romlottságában rejlik és ha mi a keresztény társadalomban egyetértést akarunk teremteni, először is magunkat kell megtisztítani az önzéstől, oly festői képet talál erre, hogy abban összesűrűsödik egy egész erkölcsi oktatás: „Legyen só bennetek és békesség lesz köztetek”. (Márk IX. 49.)

Amikor Simon Bar-Jónást elébe vezetik, átható tekintete a nagyon is feltűnő hibák mögött felfedezi benne a jeles tulajdonságok sokaságát is. Ez a homok alatt rejtőző szikla lesz alkotásának alapja: „Te Péter vagy, mondja, és én e kőszálra fogom építeni anyaszentegyházamat! (Máté XVI. 18.) Aztán jelenlegi fog-

lalkozását jövőbeli küldetésével összehasonlítván azt mondja neki: „Kövess engem, mostantól már embereket fogsz.” (Máté IV. 19).

Vannak tehát az Evangéliumban szójátékok, de ezek a szójátékok egészen különlegesek, amelyek nem keltenek mosolyt. Jézus nem keresi a kíváncsiság fölkelését nem várt összevetésekkel. Szellemes megjegyzései hozzátartoznak tanítási módjához. Szavainak csengése, mikor azok egymásba ütköznek, azoknak párhuzamossága csak még teljesebb megvilágításba helyezik gondolatainak kapcsolódását.

A nyelvi alakzatok tehát nem hozzáfűzött diszítések, retorikai virágok, amelyeket a beszédre feltűzünk, hogy azt ékesítsük. Új és erős kifejezések azok, amelyek az elcsépett és elégtelennek tartott kifejezéseket pótolják. Aligha ellenmondás azt állítani, hogy a jó írónál a képes kifejezés az igazi kifejezés, mert az a legmegfelelőbb. Jézus a távolból látván Lázárt meghalni, azt mondja környezetének: „A mi barátunk alszik.” Az apostolok az ő józan, de kissé szűkkörű gondolkodásukkal így válaszolnak: „Ha alszik, akkor fel fog gyógyulni.” Lázár csakugyan kilehelte lelkét, de a testtől elszakadt lelke ott lebegett a test körül, készen arra, hogy ismét visszatérjen abba. Hasonlított tehát az alvóhoz, aki közel van a felébredéshez. Ez az értelme annak, amit Jézus jelez oly finom és igaz hasonlaton alapuló szóképével. (Ján. XI. 6—17.)

Amikor a zsidók köveket ragadtak, hogy Őt megkövezzék, Jézus határozott bátorsággal kérde tőlük: „Sok jótettet mutattam nektek, melyikért akartok engem megkövezni?” (Ján. X. 32.) Mily erő van ebben az ostromozó iróniában! Mennyire kifejezi ez az Üdvözítőnek ezen hitetlen, megátalkodott és hálátlan zsidók ellen való méltatlankodását. Ha csupán csak azt mondta volna: Én jót tettem veletek és ti mégis halálotat akarjátok, nem fejezte volna egészen ki lelkét. A gondolatot visszaadta volna, de nem azt az érzést, amely lelkét egészen áthatotta. Nem áll az, hogy a maga helyén alkalmazva maga a túlzás is nem fejezné ki a gondolatot. Némelykor a túlzott kifejezés az igazi kifejezés. Jézus ajánlja, hogy a földön senkit se hívjanak atyának. (Máté XXIII. 9.) Valóban, ha atya alatt életünk alapját értjük, ki érdemli meg e címet? Nem a mi szüleink, akik nem tettek mást, mint megindították a még a tudósok előtt is ismeretlen természeti erőket. Ők létezésünknek másodlagos okai voltak, de annak nem az elégséges okai. Ők nem dicsekedhetnek azzal, hogy élőlényt hoztak létre, akár csak a magvető sem dicsekedhetik azzal, hogy a gabonát létre hozta, mert nincs semmi arány az ő cselekedete, mely oly egyszerű, és a csirázás oly megérthetetlen csodálatossága között. Isten teremtette a lelket külön ténykedésével, vagy mint mondani szokták, esetről-esetre való határozatával. Minden más tudatos közreműködés nélkül Ő alakította a testet, ezt a megszámlálhatatlan részből álló gépezetet, amelynek a működését sohasem lehet teljesen megérteni. Ő alkotta meg a világosságot, a meleget, a légkört, amik nélkül mi nem élhetnénk. Ő a létnek és életnek első

forrása, korlátlan értelemben beszélve egyedül Ő az atya, Jézus ezt akarja velünk megértetni, de ezzel egyáltalán nem tiltja meg, hogy mi az atya szót viszonylagos, szűkebb értelemben használjuk és azokra a teremtményekre alkalmazzuk, akik az emberi nem fenntartásában a Gondviselés megbízottai voltak.

Az ilyen beszéd sok elmeélt feltételez abban, aki beszél és abban is, aki hallgatja. Csak az értelmes emberekhez intézik a fél-szavakat. Jézus kortársai nem voltak ilyen értelmes emberek, akik képesek lettek volna a legkisebb árnyalatokat is felfogni. Nemcsak az apostolok, ezek az egyszerű, érdes emberek, hanem még a törvénytudók, Jeruzsálem írástudói is félreértették szavait: „Rontsátok le a templomot, mondá nekik, és én harmadnapra felépítem azt.” (János II. 19.) Az írástudók azt hiszik, hogy a Nagy Heródestől felépített épületről van szó és nem is álmodnak Krisztus testéről, az Isten által meglevelelt ezen csodálatos szentélyről.

Jézus hallgatói egyszeribe ilyen súlyos tévedésekbe esnek. Finom, szívárványszínezetű nyelvezete elkerüli ríktó színekhez szokott figyelmüket. Innen származnak a félreértések és a folytonos összeütközések. Egy igazságtalanul elítélt és fogságba zárt lángelmének szenvedései nem nyújtanak nekünk megfelelő fogalmat az emberek közt lakó Isten-Fia hontalanságáról.

Az éleselméjűség a felebarát kárára is működhetik, ha abban keresi örömét, hogy annak hibáit kutatja és azok feltárásával őt nevetségessé teszi. Ezt már rosszlelkűségnek nevezzük, mert alapja a rosszakarát, a káröröm. A finomság ellenkezőleg a jóindulatból meríti ihletét. Az az igazi művészet, mely a kitűzött cél felé törekszik anélkül, hogy valakit is hiábavalóan sértene, tekintettel van a jogos igényekre, meglátja mindenkinek a szenvedélyét és érzékenységet és mások megsebzése nélkül fejezi ki érzelmeit, és ha figyelembe vesszük az erkölcsi ember rendkívül bonyolódott mivoltát, annyira különféle és egymással versengő hajlamainak nagy számát, azonnal látni fogjuk, hogy mennyire nehéz dolog azokat mind egyszerre kielégíteni. Hányan azt gondolva, hogy neked szolgálatot tesznek vagy örömet szereznek, kövel dobnak fejbe. Ha a mások tetszésének megnyerésében a művészi fokig akarunk emelkedni, meg kell szoknunk, hogy egyszerre több dolgot figyelembe vegyünk, prófétailag együtt kell éreznünk embertársunkkal, akinek helyébe képzelve magunkat megsejtjük a hatást, amit bennük cselekedeteink és szavaink létrehoznak.

A véralkát, műveltség, a megszokott jámbor elmélkedések, a lelkiismeretvizsgálat és az önismeret által megnesesült lelkekben a finomság rendkívüli csiszoltságig juthat el. Ime erre egy példa a Kisded Jézusról nevezet szent Teréz életéből. A lisieuxi zárdában a kis kápolna takarításával és díszítésével bízták meg Teréz nővért, mint sekrestyést. Mikor megtudta, hogy egyik szerzetes nővérenek nagyon terhére van a virágok illata, Teréz nem tett többé illatos virágot oda. Ez volt az első figyelem, de egy napon alkalom adatott neki arra, hogy figyelmességében tovább

menjen. Az idős karmelita apáca, akinek természete nem állhatta a virágillatot, észrevéven a kápolnában egy remek rózsát, azt képzelte, hogy annak illatát érzi és jelt adott, hogy az neki kellemetlen. A valóságban papirosból volt az a rózsza. Más valaki a mulatságos tévedés láttán talán nevetésre fakadt volna vagy szó nélkül eltávolította volna a kellemetlen virágot. De mit tett Teréz nővér? Hogy teljesítse szerzetes társának óhaját, anélkül, hogy tőle magyarázatot kért volna, levette a rózsát és mosolyogva mondta: „Látja nővér, ma mekkora tökéletességgel utánozzák a természetet. Ki mondaná, hogy ezt a virágot nem a kertből szakították?” Ezzel mintha csak azt mondta volna: igaz, hogy ez egy műrózsza, amit ön eltávolítani kért és amint látja, én szívesen megteszem. Így Teréz nővér nem vétett sem a szeretet, sem az igazság ellen és a másik azt hihette, hogy nem vették észre az ő tévedését.

Hasonló példák éppen nem ritkák az Evangéliumban. Mikor a kánai menyegzőn észrevette Mária, hogy mi hiányzik a kiszolgálásnál, mondta Jézusnak: „Nincs boruk.” Mekkora óvatosság e szavakban! Mária nem akar Fiának akaratára irányítólag hatni, nem intéz hozzá kérést, nem ad neki tanácsot. Nem ecseteli a vendégek kellemetlen helyzetét, sem a fiatal házasok zavarát. Egyszerűen előadja a tény, de így gondolkodik: az én isteni Fiam annyira könyörületes, hogy nem tudja megállani, hogy ne segítsen az előtte feltárt bajon. Édesanyja tiszta tekintete, mint tiszta könyvben olvas Jézus lelkében. Jézus szigorú válasza nem hozza zavarba. Ő meglátja a látszólagos szigor alatt rejlő gyöngédséget; hallja az igen-t, mikor nemet látszik mondani. És az ő szokásos tartózkodásával előre jelezve a megtörténendő csodát, ezt a tanácsot adja a szolgáknak: „Amit nektek mond, cselekedjétek.” (János II. 1—12.) Bármennyire szép és nemes volt is Mária alakja, ő Krisztushoz viszonyítva mégis csak kezdő. És amint a remekmű tökéletesebb a vázlatnál, számítanunk kell arra, hogy a Szent Szűz Fiában hasonlíthatatlan gyöngédséget találunk.

Nézzétek csak példának okáért, hogy mekkora bölcseséggel nyilatkoztatja ki fokról-fokra istenségét. Minthogy a megtestesülés egyik célja az volt, hogy az Isten érzékelhető legyen, azt hinnők, hogy mindenkinek meg kellett volna mutatnia a benne levő dicsőséget. Ő csupán csak azzal, hogy megmutatta volna magát, leigázta volna az egész világot. Elkápráztatva isteni fényétől az emberek mind lábaihoz borultak volna. Ez egészen egyszerű lett volna . . . de túlságosan egyszerű. Minthogy az üdvösségnek részben a mi munkánknak is kell lennie, Jézus az embereket méltóságuk megsértése nélkül akarta megtéríteni. Ha megigézve az isteni tündökléstől, mint lepke a lámpafénytől, akaratuk ellenére ragaszkodtak volna hozzá az emberek, akkor vége lett volna minden érdemnek. A választási szabadsággal együtt a jutalmazásra való jogot is elvesztették volna. Azért az Ige tompította fényének ragyogását, szerény, alázatos külszínbe takaródzott, épúgy mint a nap elrejtőzik a felhők mögött. Ellenállott a hozzá legközelebb állók azon

kérésének, hogy nyilatkoztassa ki magát. Csak egyszer változott el színében, akkor is egy lakatlan hegyen nagyon kevés szemtanu előtt. Nyilvános életében épűgy, mint Názarethben mindig elrejtőzött Isten volt.

Más oka is volt arra, hogy tartózkodó legyen. Az egy és tiszta szellemi Istenben való hitűkre büszke zsidók idegenkedtek volna a Szentháromság és a megtestesülés elfogadásától. E titkok kinyilatkoztatásának elhamarkodása nagy botrányt okozott volna és felszabadította volna a vallási fanatizmust. Az igazságnak tehát fokozatosan kellett megjelennie, mint a felkelő napnak, nehogy erős fénye sértse a szemeket.

Ezért Jézus eljárásában a lassúság és tapintat. Mielőtt kinyilatkoztatná magát a samariai asszonynak és a vakon születettnek, előkészíti őket beszélgetésekkel és csodákkal. Nem mondja: én Isten vagyok és én bizonyítom azt. Először is bizonyítékokat nyújt és rábízza a jóhiszemű lelkekre a következtetést. Amikor az Előhírnök küldöttai mesterük nevében kérdezték tőle: te vagy-e a Messiás, Ő csak röviden így válaszol: „Elmenvén jelentsétek meg Jánosnak, amiket láttatok: a sánták járnak, a siketek hallanak, a szegényeknek hirdettetik az evangélium.” (Lukács VII. 18—21.) Más szóval: Látjátok műveimet és magatok következtetsetek.

Egy napon az apostolok hajóra szálltak anélkül, hogy élelmi-szert vittek volna magukkal. Jézus, aki örökös ellenségeivel való vitatkozás előtt állott, útközben így szólott hozzájuk: „Őrizkedjétek a farizeusok kovászáától.” Ő ezalatt azoknak tanítását és kétszínűségét értette. Az apostolok, mint rendesen, most is szószerint vették ezt a szóképet és egymásra nézve töprenkedve mondták magukban: Kovászról beszél, esetleg talán szemrehányással fog bennünket illetni, hogy nem hoztunk magunkkal kenyeret. Jézust elszomorította nehéz felfogásuk és kishitűségük. „Nem emlékeztek-e már, kérdezte tőlük, amikor megszegtem az öt kenyeret ötezer ember számára, hány kosárra való morzsalékot szedtetek össze. Ők felelének neki mondván: tizenkettőt. És amikor megszegtem a hét kenyeret négyezer ember számára, hány kosárra való morzsalékot szedtetek össze? Ők felelék: hetet. Jézus folytatá: Még nem értitek meg?” (Márk. VIII. 14—22.) Nem annyit jelent-e ez: Lehetséges-e, hogy ti még nem tudjátok, hogy ki vagyok én és milyen hatalmam van? Ha én táplálalak benneteket a pusztában csodás kenyérrel, nem újíthatom-e meg azt a csodát itt is? Nyissátok hát ki szemeiteket és lássátok meg azt a embert, aki isteni cselekedeteket végez. Az igazság így lassan-lassan utat tört az értelmekbe. Jézus bölcsesége így megtalálja a módját annak, hogyan hirdesse ki jogait a gyöngéségeink tekintetbevételével. Kinyilatkoztatta igazi természetét anélkül, hogy bennünket szabadságunk gyakorlásában korlátozott volna.

Gyöngédsége megnyilvánul még tanítványainak feddésében is. A javítás, a feddés nehéz művészet. Megvern a gyermekeket

gyors kézmozdulatokkal, mikor hibát követett el: igen kezdetleges nevelési eljárás, vagyis inkább nem más ez, mint ideges ellenhatás. De helyes mértékben s megfelelően büntetni a vétkes méltóságának sérelme nélkül s annak ragaszkodását továbbra is megtartani, összhangba hozni az igazságot és a jóságot: ez tökéletes önuralmat és ritka ítélőképességet tételez fel. A nevelőnek ez a tulajdonsága tökéletes fokban megvolt Jézusban. Mily fönséges jelenség Ő apostolainak, különösen Szent Péternek megfeddésében.

Még a hűtlenség pillanatában is gyöngéd, szeretettel teljes pillantást vet rá, amivel felébreszti benne a lelkiismeretfurdalást, de hogy megleckéztesse, más alkalomra vár, vagy inkább megfelelő alkalmat teremt. Ez a Genezáreth-tó partján, a második csodás halogás után történt. Ezen csodával, mely egyúttal hatalmának és jóságának kinyilatkoztatása is, valamiképen egyengeti a talajt és előkészíti a vétkest a dorgálásnak a vételére. Hogy társai előtt meg ne alázza és tekintélyét megmentse, félreviszi és minden indulat nélkül kérdezi tőle: „Simon, Jónás fia, szeretsz-e engem jobban, mint a többiek?” Ez elég világos célzás volt Péternek az utolsó vacsora termében tett határozott kijelentésére: Ha mindnyájan megtagadnak is téged, én sohasem teszem azt. Zavarban volt a Mester kérdése miatt, Péternek önmagát kellett megkérdeznie: őszinte voltam-e akkor? Mire valók a szavak, amelyeket nem követnek a tettek, a szeretet, amelyet nem bizonyítanak cselekedetek? Az is feltűnt neki, hogy Jézus Simonnak és nem Péternek nevezi. Simon bethsaidai halász volt, Péter az egyház alapja. Fájdalom, Kaifás udvarán ez az alap összeomlott, a szilárdság eltűnt. Az első pápa elvesztette címeit és kiváltságait, Jézus ezt érezteti vele minden határozottabb rámutatás és felelősségrevonás nélkül, azután még kétszer kérdezi: Szeretsz engem? Meglepődve és elszomorodva ezen háromszoros kérdésen Péter végre megértette, hogy ezen háromszoros szeretetnyilatkozattal Jézus jóvá akarta vele tétetni háromszoros tagadását. Akkor könnybe borultak szemei és olyan őszinteséggel és lendülettel, amelynek az isteni Mesternek szívéig kellett hatolnia, felkiáltott: „Uram, te mindent tudsz, te látod szívem mélyét, te jól tudod, hogy szeretlek.” És Jézus folytatá: „Legeltesd juhaimat.” A tévedésnek hallgatólagos beismerése és jóvátétele után megtörtént a kegyelembe való visszatérés és a hatalomnak, a küldetésnek a megújítása. A bűnbánó apostolnak Jézus visszaadta bizalmát, becsülését, barátságát és úgy bánt vele, mintha mindig hűséges lett volna hozzá. (János XXI. 15—18.)

Igy ebben a fönséges, szeretettel teljes beszélgetésben minden inkább csak jelezve volt, mint kifejezve. A még elég közelmúltnak fájdalmas eseményei a félhomályban vannak hagyva; semmi közvetlen szemrehányás. Kényes kérdések, óvatos célzások, érzéssel telített kis fordulatok ezek, amelyek a lélekben robbantanak anélkül, hogy megsebeznének. Valóban milyen isteni művészet az: behatolni a szívekbe s ott megindítani a titkos rugókat és erőket!

Mennyi vonzó báj s egyuttal mennyi határozottság! Ezen evangéliumon elmélkedve érezzük, mint vesz körül bennünket Jézus szeretetreméltósága és megértjük, hogy azok, akiket Ő így dorgált meg, úgy szerették Őt, hogy meg is haltak érte.

Az Ember-Isten páratlan tulajdonságának mintegy kiemelésére az Evangélium gyakran szembe helyezi vele a farizeusokat. Ezek a nagyon hiú, magukat kifogástalannak tartó emberek épen-séggel nem vétettek túlzásba vitt udvariassággal. A szépenélés-nek még a legelemibb szabályait sem ismerték vagy figyelemre sem méltatták. Mikor vendégségbe hívták őket, önmaguktól az első helyeket foglalták el. Gőgös hajlamaikat követve nem átallo-tták megsérteni tiszteletreméltóbb vendégtársaikat, sőt a házigaz-dának nehézségeket okoztak, aki kénytelen volt egyeseket feljebb ültetni és másoknak lejjebb adni helyet. Ez a nemtörődömség nagy ellentétben áll Jézus finom gyöngédségével és szembetűnőbbé teszi erényeit: „árnyék a képen, mely fényt vetít rá.”

MÁSODIK RÉSZ :

JÉZUS SZIVE

I. FEJEZET.

Isten iránti szeretete.

A gondolat még nem teremti meg az érzelmet. Van meleg-ség nélküli fény is és elgondolhatunk egy világos és hideg szellemet, amely érzéketlen tükörként visszatükrözteti a tárgyak képét anélkül, hogy azokat óhajtana, vagy azoktól félné. De mi nem vagyunk csupán szellemek, nekünk idegeink vannak, nekünk vérünk és szívünk van. A mi érzékenységünk olyan, mint a számtalan húrral felszerelt hárfa: ezek a húrok megrezdülnek minden érintésre. Játékra indítja azokat valamely anyagi tárgy, vagy fizikai tevékenység, vagy akár valamely kép. Az étvágyat fölkelte a táplálék látása és kielégíti az étkezés. Ami az erkölcsi hajlamokat illeti: azok szoros kapcsolatban vannak az ismerettel; szükségük van képzetekre, hogy cselekvésbe fogjanak. Az irgalom például feltételezi, hogy mások bajai megindítsanak. A kis gyermek még nem sejti, hogy a szomorú arc, vagy az erőltetett mosoly alatt mennyi szenvedés rejtőzik, de minél idősebb és tapasztaltabb valaki, annál jobban tud részvétet érezni. Hasonlóképen a nyugtalanság sem létezik sejtelem nélkül. Míg az állat, teljesen a jelenhez kötve, nem tart a bajoktól, addig az ember messziről látja a veszedelmet közeledni és nyugtalanság fogja el. Hasonló okoknál fogva az erkölcsi érzékenység vonatkozásban van tehát az értelemmel és helyesen jegyzi meg Pascal, hogy minél több szellem van bennünk, annál élénkebbek szenvedélyeink.

Azonban ez nem föltétlen szabály, ha egyáltalán ezt szabálynak nevezhetjük, mert ha a tudás fejlődhetik is határtalanul, a mi indulataink ereje határolt. A nagy fájdalmak elkábítanak és érzéketlenné tesznek. Amikor a szív csordultig tele van, kiárad és kivetí az, amit nem tud magába foglalni. Megtörténik az is, hogy a túlságosan erős izgalmak elől megmenekül az ájulás vagy a halál által. Az elragadtatás alatt a misztikus lelkét olyan nagy, olyan emberfeletti öröm fogja el, hogy teste nem tudván azt elviselni, ájulásba esik, mintha hirtelen függőnyt húznának eléje, hogy elzárják előle a vakító fényt.

De képzeljünk el egy olyan embert, akinek amellet, hogy hatalmas szelleme van, az örömet és szenvedést befogadó képessége is ezerszer felülmúlja a mienket: milyen lenne az ő érzelmeinek változatossága, mélysége és ereje! Már pedig mi Jézusban látni fogjuk ezt a szézületes képességet. Ő a szívekben olvasott és a jövő elötte nem volt titok. Azt is tudjuk, hogy a hypostatikus egyesülés folytán minden tehetsége a legmagasabb fokig emelkedett és határtalan mértékre terjedt. Szíve olyan volt, mint a lángoló tűzhely. Senki sem vágyódott, szeretett és szenvedett úgy, mint Ő.

Egymásután fogjuk vizsgálni e szívnek főbb vonzalmait, szeretetét Isten iránt, az emberek iránt, hazája iránt, barátai iránt, e világ minden kitagadottja iránt. Bizonyos sajnálkozással végezzük ezt az elemző eljárást, mert mennyivel édesebb volna egy tekintettel átölelni Krisztus imádandó személyét és Őt csendben csodálni. De olyan a mi szellemünk, hogy ha egy dolgot jól meg akar ismerni, a többit félhomályban hagyva arra kell minden fényt vetnie. A nyelvezet, a kifejezés-mód arra kényszeritenek bennünket, hogy gondolatainkat külön-külön fejazzuk ki és legegyszerűbb meglátásainkat is részletekben mutassuk be. De azért még valamitől elvonni figyelmünket, nem jelenti annak tagadását; lehet a figyelmet egy tulajdonságra fordítani anélkül, hogy elfelednők az élő valóságot, amelynek az csak egyik oldala, épenúgy, mint mikor a látogató körüljárja a szobrászati műremeket, különféle oldalról nézi, de mindig ugyanazt a szobrot szemléli.

* * *

Mikor az írástudó azt kérdezte tőle, hogy melyik a törvényben a legfőbb parancsolat, a legelső minden más parancs között, az isteni Mester így válaszolt: „Ime, a parancsok között a legelső: szeressed a te Uradat Istenedet teljes szívedből, teljes lelkedből, teljes elmédből és minden erődből.” (Márk XII. 30.) A parancs nem volt új, mert az bennfoglaltatik Mózes ötödik könyvében (V. Mózes VI. 5.), de bátran állíthatjuk, hogy senki azt úgy nem tartotta meg, mint Jézus. Hogy szerethessük Istent, ismernünk kell Őt. Már pedig ki ismeri úgy az Atyát, mint a Fiú? Ádám gyermekei között tehát csak Jézus szerette úgy Istent, amint kell. Felülmúlhatatlan az Ő fiúi tiszteletének közvetlensége, buzgalma, állhatatossága.

Ő szeretett teljes elméjéből: Isten volt a központ, amely köré minden gondolata csoportosult. A legtöbben igen sok dolog iránt érdeklődnek s ennek következtében figyelmük megoszlik és szétszóródik. Megtörténik aztán, hogy valamely erős lekötöttség, egy heves indulat eldönti náluk a gondolat összpontosítását. Mikor valamely kegyetlen veszteség ér bennünket, az első kábultság után, mely a szerencsétlenség hírére ért minket, egy kedves kép tűnik fel előttünk. Szüntelenül ott lebeg körülöttünk és leköti figyelmünket. Minden, amit látunk, azt látszik mondani: vége van, te nem látod őt többé. Távol attól, hogy ezen elszomorító emléke-

ket elhárítanánk, mi készséggel fogadjuk azokat, mi sem érdekel bennünket gyászunkon kívül. Minden gondolatunk ugyanazon tárgy felé irányul, mint mikor mágneset teszünk a vasreszelékbe, az elébb még szétszórta szemek összefutó vonalak szerint csoportosulnak.

Ezen állapot, amely nálunk csak időszakonként jelentkezik, Jézusnál állandó: lelkének minden tehetsége állandóan Isten felé irányul. Bizonyítéka ennek az Ő tanítása. Azt mondják, hogy Jézus tanítása elsősorban erkölcsi, abban az értelemben, hogy a gyakorlati téren mozog és kevés helye van benne a dogmának. Helyesebb volna azt mondani, hogy ezen tanítás vallási. Teljesen ezen alapvető hitágazathoz kapcsolódik: A mennyei Atya egyetlen Fiát adta nekünk, hogy mi fogadott gyermekeivé legyünk.

Nincs az a természetes érzelem, amely az Evangéliumban telítve ne lenne vallási gondolattal. Sokféle szempontból lehet a világot nézni. A földműves és az iparos kiaknázzák azt a mi szükségleteink kielégítésére. A tudós megoldásra váró kérdést lát benne. A művész látványt, mely gyönyörködteti a szemeket és a képzeletet. A jámbor lélek számára pedig az egész az Istennek a műve és képmása. Az építész az általa tervezett épületbe átad valamit önmagából és az a jelleg, amit munkájára rányom, átragad azokra, akik művét figyelemmel szemlélik, úgyannya, hogy a művész és a szemlélő között mintegy életáram képződik. Épen így a teremtés által mi Istennel kapcsolódhatunk és a visszaverődő fényből némi fogalmat alkothatunk az Ő fényességéről.

Az Evangélium szerint a világ a Gondviselésnek a működési tere még most is. Miután berendezte Isten, nem adta azt át a természetes erők játékának. Vezeti, kormányozza és őrökdi mind az egész, mind annak legkisebb része felett. Vezetvén a világegyetemet általános gondviselésével, figyelme kiterjed minden egyes teremtményre, mintha csak az egyedül léteznék. Mikor mi imádságba merülünk, Ő ismeri a mi szükségleteinket, mielőtt ajkunkat megnyitnók, hogy azt elébe tárjuk. Semmi sem történik, amit Ő előre nem látna. Tudása és engedélye nélkül hajunk szála sem esik le. Gondviselése kiterjed még az ég madaraira és a mezők virágaira is és ha táplálja azokat a verebeket is, amelyekből kettőt adnak egy fillérért, ha oly ragyogó színekbe öltözteti a szellőrózsákat, amelyek csak egy napig szépek, mennyivel inkább gondját viseli azoknak a teremtményeknek, amelyek Őt megismerni és szeretni tudják.

Ha ez a meggyőződés hat át bennünket, az bizonyos vallásos légkörbe helyez minket. Akkor minden Isten felé emeli fel a gondolatot. Keleten, a forró évszak alatt, ha megjön az eső, ez a várvárt eső — megjegyzi róla Jézus — egyformán esik mindenütt és dicsőíti az Atya jóságát, aki felkelti a napot a jók és a rosszak fölött és megöntözi a bűnös mezejét épúgy, mint az igazét.

Vannak, akik teljes elmével szeretnek, de amint elméjük, úgy szeretetük is határolt. Valamely személy iránt való érzelmeink a róla való ismeretüktől függenek és ez az ismeret nagyon is

változó. Közele rokonunk elvesztése után néha egészen átalakul emlékü. Képük megtisztul és idealizálódik. Hibáik, melyek nem bántanak többé, elhalványulnak és elmosódnak, ellenben jótulajdonságaik, amelyeket az imént még könnyelmű tökéletlenségeik eltakartak, teljes fényükben jelennek meg. Végül felfedezzük lelkük mélyét, igazi jellemüket is és felébred bennünk a lelkiismeret furdalása, hogy nem eléggé értettük meg és nem szerettük őket. Oh, ha visszatérnének, ha csak egy pár hétre is, mennyire elefedtetnők velük hidegségünket és irántuk való figyelmetlenségünket!

Hasonló valami megy végbe a megtérésnél is, ha megtérés alatt értjük a jobb lelkiállapotba való átmenetet. Amikor Istentől való felfogásunk tökéletesedik és átalakul és mi kezdünk Istennek szolgálni, mennyire sajnáljuk, hogy a múltban tudatlanok voltunk. És mily őszinteséggel valljuk meg szent Ágostonnal: „Nagyon későn ismertelek meg Téged, mindig régi és mindig új Szépség, nagyon későn ismertelek, nagyon későn szerettelek meg Téged.”

És miért olyan tökéletlen a mi Isten-ismeretünk? Mert sajnáljuk a fáradságot, hogy azt tanulással mélyítsük, mert attól való félelmünkben, hogy akkor helyesen kell cselekednünk, nem akarjuk Őt megérteni és főleg, mert az isteni tulajdonságokról emberi tulajdonságaink szerint ítélünk. Már pedig mi a mi jóságunk, igazságosságunk a végtelen tökéletességre viszonyítva? Az, ami a hangya lépése a tér megmérhetetlenségéhez képest. Hiába mondjuk magunkban, hogy az isteni tökéletességek határtalanok, mert a minden határnak tagadása, negációja még nem ad nekünk biztos (pozitív) fogalmat azokról, akárcsak ha ledöntjük valamely mezőnek a kerítését, még azáltal nem vesszük birtokunba a körülötte levő földeket. Jézus ellenben ismerte az isteni természetet. Szüntelenül látta Atyjának arcát, benső tekintete szemlélte a végtelen Szépséget és szeretetének megmérhetetlensége megfelelt ismerete tökéletességének.

*

Figyelémre méltó dolog az, hogy az Evangéliumban seholsem találjuk, hogy Jézus valaha azt mondta volna Atyjának Szeretlek Téged! A tisztán szóbeli megnyilatkozásoktól tartózkodott. Szeretete nem homályos és meddő gyöngédség, hanem az akaratok megégyezése. Nála szeretni annyi, mint engedelmeskedni.

Isten akarata megnyilvánul az előjárók rendelkezéseiben, a természeti, vagy tételes törvényben, a lelkiismeret hangjában és végül bizonyos jelentős eseményekben. Jézus figyelve mindezen útmutatásokat, mindig alkalmazkodott azokhoz. Engedelmesége szolgálatra kész, pontos, állhatatos, föltétlen volt és ebben az értelemben szerette Istent teljes szívével.

Etrejtett életéről az Evangélium csak két szót mond, de az mennyire kifejező! Engedelmeskedett nekik. Csodálatot keltő szó, mikor rágondolunk. Ki engedelmeskedett ennyire? A természete-

ténél fogva független Lény, az ég és föld legfőbb Ura. És kitől fogadta a parancsokat? Egy alázatos nőtől és egy szegény ács-mestertől. Milyen lecke ez az emberi gögnek! Jézus még gondos hűséggel aláveti magát hazája törvényeinek is. Annak, ami járulékos és esetleges volt a mózesi törvényben, el kellett évülnie. „Az új bort nem öntik a régi tömlőkbe”, az evangéliumi szellem új intézményekben akart testet ölteni. De ezen elévülés nem történhetett meg a megváltási munka befejezése előtt. Még egy jottányit sem szabad a törvényből elvenni, míg minden teljesezésbe nem megy. Jézus kijelenti ezt hegyi beszédében és példát mutatva ő maga is alkalmazkodott olyan törvényhez, amelyről tudta, hogy elévült. Miután meggyógyított egy belpoklost, megparancsolja neki, hogy menjen fel a templomba és vigye el az előírt ajándékot, vagyis egy élő madarat. Az Oltáriszentség elrendelése előtt megünnepeli a törvényes húsvétot, amint azt Mózes és a hagyomány előírta, a legaprólékosabb szertartások megtartásával.

Igaz, hogy bizonyos alkalmakkor a törvény fölé emelkedni látszik. Betegeket gyógyít szombati napon is, megérinti a belpoklosokat és a halottakat, tanítványait nem kötelezi, hogy étkezés előtt megmossák kezeiket. De ez csak látszólagos törvényszegés. Jézus különbséget tesz maga a törvény és a fölösleges előírások között, amelyeket a hagyomány fűzött hozzá. Különbséget tesz még a betű és a szellem közt. A törvényben nem elvont, rideg, megkövesedett formulát lát, mint a farizeusok, hanem mennyei Atyja akaratának kifejezését. Egy élőlénynek az akarata pedig nem mindig egyszerű. Kívánhat egy dolgot és jobban szerethet egy másikat. Amikor az akarat bölcs, fölhatalmaz a kivételekre és az igazolt felmentésekre, ahogy a szükség megkívánja. Isten akarja a szombati pihenést, de megparancsolja azt is, hogy szeresük felebarátunkat és alkalomadtán segítsünk rajta. Nem követeli, hogy kockára tegyük életünket, hogy az írott törvényt megtartsuk. Dávid sem vétkezett, mert megéhezvén megette az áldozati kenyereket és Jézus szombati napon gyógyítván Isten előtt a leg-tetszőbb módon megszentelte a szombatot. Távol attól, hogy Atyja akarata ellen cselekedjék, a legteljesebb módon alkalmazkodott ahhoz.

Az Evangélium azt mondja, hogy Jézust a Lélek a pusztába vitte. Vajjon nem lehetne-e ez a Lélek a lekiismeretben megnyilatkozott isteni akarat? És szükséges-e azt külön is kiemelni, hogy Jézus mindig tisztelettel meghallgatta és készséggel követte ezt a benső szót.

Az események között egyesek a mi szabadakaratunktól függenek, mások meg függetlenek attól. Az utóbbiakat úgy tekinthetjük, mint a mindeneket kormányzó legfőbb akaratnak megnyilatkozását. Így, mikor valami baj, szerencsétlenség fenyeget bennünket, jogunk van arra, hogy mindent megtegyünk annak elkerülésére. De ha minden iparkodásunk hiábavalónak bizonyul, nem te-

hetünk egyebet, mint meghajtjuk fejünket suttogván: Istenem, legyen meg a te akaratod és ne az enyém!

A Gondviselés tehát az események által tanácsot, az elkerülhetetlen által parancsot ad nekünk. Jézus tudta ezt és innen megszokott kifejezése: „Az én óráim még nem jöttek el”. Amit az ő órájának nevez, az nem más, mint az Isten által kitűzött és a körülmények által elérkezettnek nyilvánított pillanat. Jelet vár, mielőtt megkezdene nyilvános életét, mielőtt megtenné első csodáját, mielőtt a halálba menne. Amíg munkáját be nem fejezte, kivonja magát ellenségeinek kezei közül, de látván, hogy a zsidó főtanács halálra ítélte, Júdás elárulta, minden oldalról be van kerítve, megérti, hogy ütött az órája és átadja magát a zsidók gyűlöletének.

Mikor e világba jött, engedelmességet fogadott Atyjának, miként a szerzetes előljárójának. „Ime, itt vagyok, mondja, hogy akaratodat teljesítsem.” (Zsid. X. 7—9.) Ezt a fogadalmat hűségesen megtartotta. Halandó életének végén elmondotta: „Atyám, elvégeztem a munkát, melyet rámbíztál, hogy megcselekedjem.” (Ján. XVII. 4.) Szenvedését úgy mutatja be, mint fiúi tiszteletének tanubizonyságát: „E világ fejedelme eljön, de énbennem semmiye sincsen, hanem azért jön, hogy megismerje a világ, hogy szeretem az Atyát és amint parancsolt nekem az Atya, úgy cselekszem.” (Ján. XIV. 30—31.) Jézus tehát engedelmes volt mindhalálig és pedig a kereszthalálig. Szent Pál így mondotta és mi kifejezőbbet mondhatnánk mi?

*

Végül szerette Jézus Istent minden erejéből abban az értelemben, hogy neki szentelte minden idejét, minden tehetségét, minden tevékenységét.

Első tekintetre úgy tűnik fel, mintha elrejtett élete kivétel volna ezen szabály alól. Micsoda összefüggés van a názárethi munkák és Isten országának megalapítása közt? A gyermek Jézus látogatja a zsinagóga iskoláját, gyakorolja magát az olvasásban, játszik társaival, mint munkás faragja a gerendákat, az épületekfakat, készíti az igákat, az ekéket, az egyszerű bútorokat. Nem elvesztegetett idő-e ez az Evangélium hirdetése szempontjából?

Nagyon vigyázzunk, nehogy ezt higgyük. A Názárethben eltöltött évek hasznosak és termékenyek voltak. Példát adott ott nekünk Jézus olyan erénygyakorlatokra, amiket az ő szerény és függő állapotában a legtöbb embernek gyakorolnia kellene. Istennek ajánlja fáradozását, nehéz munkáját, verejtékét, a vért, mely munkás kezeiből kiserken és ez már törlesztés az emberiség megváltásáért. Végül lassanként kifejlődik, kiképzí magát és elkészül jövődő küldetésére. Az Evangélium kifejezetten megmondja ezt: „A gyermek növekedett bölcseségben Isten és az emberek előtt.” (Lukács II. 52.) Ő, aki mindent tudott, nem átalította a tanulást. Názáreth tehát a nagy Szerzetesnek noviciátusa, az örök papnak szemináriumja volt.

Nyilvános élete alatt fáradozásainak jellege szembeötlőbb, de nem tökéletesebb. Nem dolgozik, nem él, nem lélezkzik másért, csak egyedül Istenért. Ha beszél, azért teszi, hogy az örömhírt hirdesse, ha csodákat művel, azért teszi, hogy a tömegnél hitelt nyerjen, ha apostolait képezi, azért teszi, hogy legyenek munkatársai, akik később munkáját folytatni fogják, mikor az árusokat a templomból kiűzi, Atyja iránti tiszteletből cselekszik. Egy vágy emésztí: szolgálni az isteni érdekeket. Úgy látszik, mintha működésének zsinórmértékéül egy híres szerzetesrend jellegét választotta volna: **Omnia ad Majorem dei Gloriam.** Mindent Isten nagyobb dicsőségére.

*

Jézus alárendeli magát Istennek, kivel egyenlő; Isten hirdetőjéül, szava hordozójául adja oda magát. A nagy Király követe Ő: szerepe a rábízott üzeneteket szétvinni. „Az én tanításom nem az enyém, mondja, hanem Azé, aki engem küldött.” (János VII. 16.) Tápláléka, élete, öröme Atyjának parancsait teljesíteni és Mária tökéletes engedelmességéről megemlékezve elmondhatta: „Én szolgád vagyok és a te szolgád fia”. (Ego servus tuus et filius ancillae tuae. 115. Zsolt.) Telítve Isten lelkével hajlékony eszköz az Ő kezeiben. Hódolata a teljes önfeláldozásig, mit mondok! a legteljesebb önfeledésig fokozódik. Hogyan magyarázható meg ekkora önfeláldozás.

Először is Jézus szeret teljes lelkéből, teljes szívéből és minden erejéből. Már most hol talált volna még helyet az önmagához való ragaszkodás egy teljesen az Isten szeretetével eltelt szívben? Aki így szeret, az többé már nem önmagáé. Mint a gyermekét szerető édesanyjának sincs ideje, hogy magára gondoljon. Személyisége, hogy úgy mondjuk, átömlött, mert teljesen hőn szeretett gyermekében él.

Különbén Jézus tudja, hogy mi az ember Istennel szemben. Adjuk bár a legnagyobb számot a végtelenhez, mit sem növel az azon, egyenlő tehát a zérussal. Hasonlóképen az összes teremtmények együttesen Istennel szemben mintha nem is volnának. Mikor megértettük ezt az igazságot, mikor csak megsejtettük a megmérhetetlen távolságot, amely elválasztja a végtelenül nagyot a végtelenül kicsinytől, elismerjük, hogy Istennel szemben csak egyféle lehet a mi helyes magatartásunk: az hogy kicsinyekké legyünk és semminek se tartjuk magunkat.

Nem kell tehát azon csodálkozni, hogy Jézus, mint ember, megalázta magát, Szent Pál mondaná: megsemmisítette magát Isten előtt. De miképpen egyeztethető össze e két kijelentés: „Atyám és én egyek vagyunk” és „Atyám nagyobb nálamnál”. (Ján. XIV. 28.) Hogyan lehet ugyanaz a személy egyenlő Istennel és kisebb is nálánál? Hogyan lehet minden és semmi? Itt már az isteni és emberi természetek Krisztusban való egyesülésének kérdését érintjük. Nem kutathatjuk ezen isteni lelket anélkül, hogy minduntalan a titkok titkaiba ne ütköznénk. Mikor a tengerhez közeledünk,

magunk körül ismerős tárgyakat látunk, házakat, élő sövénnnyel bekerített földeket, ösvényeket, ahol nyájak járnak. Semmi sem jelzi a tenger közelségét, hacsak a sóval telített frissebb levegő nem. Egyszerre csak egy domb tetejéről elénk tárul a kék határtalanság, lebilincselve tekintetünket tisztaságával, ragyogásával és titokzatosságával; és ezen semmivel össze nem hasonlítható látvány előtt bámulva, mintegy elragadtatva állunk meg. Épen így vagyunk Jézussal is. Jézus lelkében is vannak ismerős vonások, gondolatok, érzelmek, amelyek hasonlóak a mieinkhez. De csakhamar észrevesszük, hogy ez a hasonlatosság nem egészen teljes. Jézus nem mint ember, hanem mint Ember-Isten gondolkozik. Kettős természetének titka szükségképen átszövi minden szavát s innen van az, hogy mikor ezt a mienkhez olyan közel álló s attól annyira különböző lelket tanulmányozzuk, mindenütt mérhetetlen mélységek nyílnak meg előttünk, ahol az ész elvész.

II. FEJEZET.

Szeretete az emberek iránt.

Jézus szerette Atyját oly teljességgel és olyan határtalanul, hogy úgy látszik, hogy a teremtmények fölött könnyen el tudott volna siklani. Tekintete elmerülve az örök Szépség szemlélésébe, vajjon megállhatott-e az olyan gyarló és szármalmas lényeken, mint amilyenek mi vagyunk? Azonban épen azért, mert szerette Istent, óhajtotta dicsőségének növelését. Akarta, hogy megismerjék és szeressék Őt. Nagy lelke teljes hevével szüntelenül ismételte az imát, amelyre tanítványait is megtanította: „Atya, szenteltesd meg a Te neved, jöjjön el a te országod, legyen meg a te akaratod, miképen mennyben, azonképen itt a földön is.” Istennek szolgálni: ez a mi rendeltetésünk; amikor Isten akaratát teljesítjük, jobbak és boldogabbak vagyunk. Jézus tehát, mikor hirdette az örömhirt, kettős célt valósított meg: munkálkodott Atyjának dicsőségéért s egyúttal az emberiség javáért is. A mi erkölcsi tökéletesítésünk és az Evangélium diadala teljesen egy volt előtte, ugyanazon buzgalommal óhajtotta az egyiket, mint a másikat, azt mondanók, ugyanazon hévvel és ugyanazon gerjedelemmel.

* * *

„Én új parancsolatot adok nektek, hogy szeressétek egymást, amint én is szeretlek titeket.” (Ján. XIII. 34.) Miben új ez a parancsolat? Nem rendeli-e el a régi törvény a felebarát szeretetét, amint elrendeli Isten szeretetét? Minden bizonnyal; de többféle módja van a szeretetnek és az a mód, amelyet Jézus parancsolataiban és példáiban lelkünkre köt, teljesen ismeretlen volt. Senki sem szerette az embereket úgy, mint Ő és erről mi meggyőződhetünk, ha vizsgáljuk ennek a szeretetnek főbb vonásait.

Szeretete mindent magábanfoglaló, egyetemes. A legtöbb embernek érzelmi világa csak szűk körre, csak hozzátartozói körére terjed ki és ha ebben a puha, de szűk fészekben egy kis gyöngédséget és jólétet találnak, nem kérnek többet, megelégszenek vele. Sem a magasságba, sem a messzeségbe nem tekintenek. A politikai és társadalmi kérdések csak annyiban érdeklik őket, amennyire azok házi boldogságukra hatással vannak. Mennyire eltér ettől Jézus gondolatvilága. Az emberi nem az Ő családja. Minden embert testvérül fogadván aggódik érettük, a testvériség minden vágya ég benne. Szeretetéből senki sincs kizárva. Tanítványainak megparancsolja, hogy támogassák az idegeneket, szeressek ellenségeiket és Ő nem azok közül való, akik másokra kötelességeket rónak, amelyek alól maguk kibújnak.

Mindenki iránt gyöngéd és hozzá kell fűznünk, hogy mindenki egészen. Szeretetének semmi közössége sincs a korunkban agyondicsőített emberbaráti szeretettel. Hány fellengzős ember van, aki színésziességgel és nagyhangú tisztelettel beszél az „emberiségről”. Ezt a gyűjtő fogalmat megszemélyesítik és mint bálványt tisztelik. Imádnak egy fogalmat, egy nagybetűs szót, a testből és csontból való emberekkel pedig nem foglalkoznak, mert azok nagyon kicsinyek, nagyon jelentéktelenek. Ezek az álmodozók szenvedélyesen szeretik az összességet és figyelemre sem méltatják az egyeseket, akikből az áll. Becsülik a nyáját s nem törődnek a báránnyal. A jó Pásztor ellenben gondját viseli minden egyes juhnak. Ő nem érthetetlen és névtelen tömeget lát bennük, hanem egyenként és névszerint hívja azokat. Tanulmányozza természetüket és szükségleteiket, szemmel kíséri minden mozdulatukat. És kik a jó Pásztornak ezen juhjai? Apostolai, tanítványai, megszokott hallgatói-e? Kétségtelenül ők is, de minden ember is, akiknek az idők folyamán az Evangéliumhoz kell szegődniük. Nem mondja-e Jézus maga: „Egyéb juhaim is vannak, amelyek nem ez akolból valók, azokat is el kell hoznom, hogy legyen egy akol és egy pásztor.” (János X. 16.) Végtelen tudásánál fogva, mely benne, mint Istenben megvolt, Jézus névszerint ismerte minden ország és minden idők keresztényeit. Mind-egyikük létezett az Ő számára. A hegyen, ahol az Evangéliumot hirdette, látott minket is elvegyülni hallgatóinak tömegében. Tudta, hogy egyes szavai milyen visszhangot keltenének bennünk és hozzánk intézte Ő azokat.

Általános és mindenre kiterjedő szeretete azonfölül tökéletesen érdektelen volt. Nem a maga számára dolgozik, mint azok a politikusok, akik a népet szolgálják azért, hogy azt kihasználják vagy mint azok az emberbarátok, akik bőkezűsködnének azért, hogy nagylelkűeknek tartsák őket. Nem keresi sem a hasznót, sem a tiszteletet. Alamizsnából is csak azt fogadja el, amire fenntartásához okvetlenül szüksége van. Távol áll attól, hogy gyönyörűséget találjon a nép tetszésnyilvánításaiban. Amennyire csak teheti, távol tartja magát azoktól; visszautasítja a király címet, amelyet

a lelkes tömeg ajánl fel neki. Az egész, amit tanítványaitól kér, az, hogy hallgassák meg az Isten szavát és azt kövessék.

De hát akkor miért is szeretett minket? Mi gyönyörűséget talál Ő az emberek fiai között? Talán ártatlanságuk hatotta meg annyira, elbűvölve erkölcsi szépségüktől? Sajnos, nincs azokban semmi, amiben gyönyörűségét lelné az, aki még az angyali tisztaságban is foltokat talál. Jézus nem táplált ábrándokat az embereket illetőleg. Ismerte mélységes nyomorúságukat, de épen ezen nyomorúságnak a látása keltett benne szánalmat. Szeretet minket, mert bűnösök és szerencsétlenek voltunk. Az első kenyérszaporítás előtt hosszasan körütekint az őt körülvevő sokaságon. Arra gondol, hogy ezek az emberek estétől fogva semmit sem ettek és ha étlen bocsátja el őket, elfogyatkoznak az úton. Rágondol a még siralmasabb lelki szükségükre: nem tudván magukat vezetni és nem lévén más vezetőjük sem, taláломra bolyonganak, mint a pásztor nélküli juhok; azt hiszik, hogy a boldogság felé mennek és a kárhozatba sietnek. Megindulva az őket fenyegető veszélyek gondolatától, ezekre a sokat mondó szókra fakad, melyek lelkét mint villámfény világíttják meg: „Szánom a sereget.” Ime tehát, a szánalom, vagyis a legönzetlenebb érzelem az, ami az Isten Fiát a földre hozta. Mint igralmas szamaritánus az ördög halálra-sebezte ember fölé hajolt. Tiszta jóindulatból bekötözte sebeit és karjaira véve elvitte Egyházának vendégfogadójába.

Mekkora önfeledés, de mekkora gyöngédség is ebben a szeretetben! Nem cselekszi a jót hidegen és közömbös arccal, mint a sebész, aki betegein műtétet végez anélkül, hogy azoknak sírásain és jajgatásain megindulna. A stoikus érzéketlenség nem az ő viselkedése. Megindul, elérzékenyül és háborog is. Lelkének legmúlóbb indulatait is elárulja magatartása, hanghordozása, arc kifejezése. Elsápad, megremeg, sír. Amikor apostolainak bemutat és követendő példa gyanánt eléjük állít egy kisdedit, megöleli azt és gyöngéden megcirógatja. Nézzétek csak Őt Lázár sírjánál! Látva a sírt, ahol az fekszik, akit annyira szeretett, hallva Márta és Mária zokogását: megremeg és sírva fakad. Oh, könnyek, amelyek ott ragyognak az Örökkévalónak szemeiben, részvét és barátság könnyei, mily drágák vagytok ti! Mekkora fény árad belőletek benső érzelmeire azon isteni szívnek, amely egyúttal emberi szív is volt: készen a könnyöretre és elérzékenyülésre!

A szánalom a rokonszenvnek egyik kifejezőmódja, a rokonszenvnek pedig többféle fokozata van aszerint, hogy mélységes vagy pedig felületes érzelmeket tükröztet vissza. Vannak mellékes javak, amelyeket könnyen nélkülözünk és vannak az életre szükséges javak. Főhajlamaink tárgyai a lényeges javak és ezek azok az őshajlamok, amelyeket a fölvilágosodott szeretet iparkodik kielégíteni. Mikor például egy beteg gyermek olyan italt kér, amely számára ártalmas lehet, ha édesanyja enged a szeszélynek, abban a hiszemben, hogy ő jó gyermeke iránt, rosszat cselekszik neki. Oh, mennyivel tökéletesebb volna szeretete akkor, ha ahelyett,

hogy kielégítené e mulékony vágyat, hallgatna az ő mélységes vágyára, mely oly forrón óhajtja gyermekének felgyógyulását. Nem azok a legjobb nevelők, akik minden büntetéstől megkímélik növendékeiket, hanem akik nem haboznak a szükség szerint szigorú büntetéseket kiszabni rájuk, hogy megjavítsák őket. A gyermek épúgy nem akar szenvedni, mint mindenki más, ellenben fejlődni, tökéletesedni és minden téren haladni akar és azok iránt tanúsít tiszteletet és elismerést, akik őt ebben a sokszor öntudatlan vágyában támogatják.

Jézusnak kutató tekintete észrevett a bonyolult emberi lélekben egy olyan alaphajlamot, amely a legnagyobb bölcselők élelátását is kikerülte. Az emberek, látszatra még a legléghabbak is mohón vágnak zavartalan, korlátlan és végnélküli boldogság után. A mulékony javakra vetik magukat és titokban örökké tartó boldogságra vágnak. Ha futó délibábok és tűnő ködök után futnak is, azért teszik, mert abban a Végtelent látják visszatükröződni. Jézus megértette a mi természetünket, meghallotta e mélységes sóhaját annak a léleknek, amely itt lent minden oldalról szorongatva egy jobb életben szeretne eltűnni. E benső óhaj megvalósítására jött Ő el. Mulandó javak után keveset vágyódik. Mikor valaki a seregből kérte: „Mester, mondd testvéremnek, hogy ossza meg velem örökségét“, könnyen érthető módon válaszol: „Ember, ki rendelt engem bírónak vagy osztónak közöttetek?“ (Lukács XII. 14.) Hogy valakinek kissé több vagy kevesebb pénze van-e, az nem fontos. Csak egy a fontos: az üdvösség; az az egyetlen szükséges dolog és ennek az egyetlen jónak a megszerzésére Jézus kezünkbe adja az eszközöket. Ő azért jött, hogy nekünk életünk legyen, igazi, örök életünk. Ki nem csodálná ezt a szeretetet, amely annál mélyebb, minél nagyobb jót szerez nekünk.

És mit mondjunk szertelen nagylelkűségéről? Ő maga határozta azt meg fenségesen egyszerű szavakban: „Amint engem szeretett az Atya, én is szeretlek titeket“. (János XV. 9.) Az Atya mindent odaadott Fiának: tulajdonságait, megszámlálhatatlan tökéletességeit, természetének végtelenségét, önmagának csak a közölhetetlen személyiségét tartotta meg. Jézus is nekünk adott mindent, amit csak adhatott: idejét, erőit, magát az életét. Teljes igazsággal mondhatja nekünk: „Mindaz, ami enyém, tietek“. Bökezű a végtetekig, nem kímélte áldásait. Szeretett minket mindvégig, vagyis amennyire csak szeretni lehet, a szeretet végső határáig.

Hogy jól megérthessük e szót, gondoljunk arra, hogy az Ember-Isten lehetőségei végtelenül felülmúlják a mieinket. Hiába is akarnánk, mi nem tudnánk szeretni csak a mi szívünkkel, szegény emberi szívvel, amely gyakran szűk és mindig véges. Jézus ellenben szeret természete szerint: végtelenül és csodálatosan. Ezért van az, hogy szeretetének megnyilatkozásai oly megdöbbenőeknek tűnnek fel előttünk. Szent Pál odáig megy, hogy a kereszt örültségéről beszél és Bossuet, egyik legjobb magyarázója ecseteli

a csapongásokat, mintegy a szeretettől magánkívül levő Istennek szertelen önmegfeledkezéseit.

„Nem elégszik meg azzal, hogy magát megmutassa, a teremtménnyel egyesülni akar: a Végtelen a véggessel. Nem tart többé sem arányt, sem mértéket, mintha már csak észnélküli lépésekkel haladna tovább, átugorja a hegyeket és a dombokat, az égből a jászolba, a jászolból különféle ugrásokkal a keresztre, a keresztről a sírba és a pokol tornácára és onnan az egek magasságába. Minden rend és méret nélküli.” (Panégryrique de saint François d' Assise.)

Hogyan alkothassunk némi fogalmat erről a megmérhetetlen szeretetről? Amikor besötétített szobában vagy, ahová kis napfény behatol, a ferde sugárban tengernyi porszemet veszel észre, amelyek ott szállonganak és egymást kergetik. Szórakozva követed tekintetteddel forgásaikat, de miután e látványban nincs semmi emberi, semmi olyan, ami hozzánk hasonlítana vagy minket érdekelne, figyelmedet csakhamar elfordítod attól. A földgolyó, amely minket magán hordoz, Istenhez arányítva még kisebb, mint ezen porszemcséké egyike hozzánk viszonyítva. És ha a föld olyan kicsiny dolog, micsoda az ember, aki annak felszínén mozog? S mégis Istennek Fia nem tartotta őt szeretetére méltatlannak. Vonzódott a gyarló porszemhez. Hogy hozzá közeledjék, megsemmisült olyannyira, hogy elrejtőzött egy szűznek méhében. Fölvette az alakját annak az észrevehetetlen lénynek, ami mi vagyunk. Oly erős az a vonzalom, amely lehozta őt az égből, hogy több hit-tudós szerint a megtestesülés még akkor is megtörtént volna, ha nem volna eredeti bűn. Ebben az esetben az Ige testet öltött volna: nem a kiengesztelésért, hanem hogy az emberek közt lakjék és Istent hozzáférhetőbbé tegye.

Neki nem volt elég az, hogy az emberi természettel egyesüljön, mindegyikünkkel külön is akart egyesülni. Hogyan? Szeretetének csodálatos leleményességével. A testté lett Ige nemcsak kor- és honfitársainak mutatkozik, Jézus a kenyér-színben megsokasítja jelenlétét az időben és térben, velünk van mindennap és mindenütt. Hogy ne kibővítsen kegyeit azoknak pazar szórásával, adhatta volna azokat ritka időközökben és csak kisszámú kiváltságosoknak, de itt is, mint mindenben a végletekig megy: minden pillanatban és akárkinek odaadja magát. Mindenki hatalmába kerítheti; akárki élhet és visszaélhet szentséges testével. Föltétlen, kikötés, fönttartás nélküli odaadással kezeinkbe adja magát, tulajdonunkká vált.

Nem egy ártatlan világban öltött testet, hanem bűnös emberek közt, akik számtalan gonoszságuk miatt megérdemelték a halált. Hogy az isteni igazságosságot kiengeszteljék, minden oltáron áldozatokat mutattak be neki, amelyeket maguk helyett följánlottak. Hiú törekvések! A patakokban öntött vér egyáltalán nem mosta le a szennyfoltokat. Isten kiengesztelésére egy folt nélküli és végtelen értékű áldozatra volt szükség. Csak az isteni Bárány valósíthatta

meg e feltételeket. Istennek hozzá méltó hódolatot akarván adni, önként feláldozta magát; följánlotta neki az egyedüli áldozatot, amelynek a többi mind csak jelképe vagy megújítása.

E nagylelkű önfeláldozással megadta Atyjának a tiszteletet és egyszersmind kimutatta az emberek iránti jóságát. „Nagyobb szeretete senkinek sincs annál, mintha valaki az ő életét adja barátaiért.” (János XV. 13.) A nagyszívű Krisztus nem tagadta meg tőlünk a szeretetnek e legnagyobb tanúbizonyságát. Ha Ő csak a szükségeset tette volna meg, ha fukarkodott volna az áldozattal, megelégedett volna egy csepp vérnek az ontásával, vagy csak egy könnyel: szenvedéseinek legkisebbike is — lévén az végtelen értékű — elég lett volna a világ megtisztítására. De nagylelkű egészen a tékozlásig, azt akarta, hogy a megváltás bőséges legyen. A bűnös embert helyettesítvén, magára vette annak minden adósságát és elfogadta a bűn büntetését is — a halált. És amint a legszegényebbek között a legszegényebb helyet választotta születési helyéül, szabadon választotta a legkegyetlenebb és leggyalázatosabb halált.

Csak néhány órával halála előtt, amikor kinszenvedése már elkezdődött, rendelte el az Oltáriszentséget. Így nyújtva a kenyeret, melyet megszentelt, elmondhatta: „Ez az én testem, mely érettetek adatik”. Az utolsó vacsorán az apostolok egy föláldozott testet vettek magukhoz. Már pedig, aki áldozatból eszik, azzal egyesül. Az áldozás révén tehát kettős titokkal egyesültek: a megtestesült Igével és a megváltó Krisztussal. Vele egybeolvadva résztvettek áldozatában is és minthogy ők voltak az egyház fejei és képviselői, személyükben minden hívő feláldozta magát Jézus Krisztussal. Mennyi gazdagság, mennyi mélység e titokban! Mennél többet gondolkozunk rajta, annál több váratlan és fenséges látvány tárul szemeink elé. Emberfölötti bölcseséggel állunk itt szemben, amely mindent előre látott, mindent elrendezett bölcs művészettel, mondjuk inkább: páratlan tapintattal. Ugyanazon cselekedettel Krisztus Atyját is meg akarta dicsőíteni, meg minket is meg akart váltani: eleget akart tenni az Ő és a mi irántunk való szeretetének. Nagy gondolat az Oltáriszentség, amely a minden szívek legnemesebbjéből eredt. És az emberré lett Szeretetnek e leleményessége előtt ki tudná megállni, hogy föl ne kiáltson: „Túlágoson szép ahhoz, hogy ne legyen isteni. C' est trop beau pour n' être pas divin”! (Henri Morice: Jésus vivant dans l' Hostie. pp. 59—189.)

Végül csodáljuk Jézus szeretetének eleveenségét és hevét, mellyel vágyainak tárgya felé megy. Hogy jóvátegye vétkeinket, keresztfán akart meghalni. Emberi természete szerint retteg ettől a szenvedéstől, de mint Üdvözítő vágyódik utána. Meggondoltan szánja rá magát a fájdalmas útra, amely számára is, az emberiség számára is diadalmi út lesz. A vér haláltusája és az ostromlás alatt minden tagjából patakzani fog, a lázas gyötrelem oly kínokat okoz, hogy így fakad ki: „Keresztséggel kell megkereszteltetnem és még mennyire kínoztatom, amíg elvégeztetik”

(Lukács XII. 50.). És az utolsó vacsora alatt, mikor Júdás felkel, hogy áruló munkáját elvégezze, szinte halálos türelmetlenséggel mondja neki: „Amit cselekszel, cselekedd hamar”. (János XIII. 27.) Mélységesen bölcs okokból halála előestéjére halasztja az Oltári-szentség elrendelését. De mennyire várta ezt a boldog pillanatot. Mennyire óhajtotta magát táplálékul adni. Amikor apostolaival az asztalhoz telepedett, felkiáltott: „Kívánva kívántam veletek elkölteni e húsvétot.” (Lukács XXII. 16.) Nem érzitek-e ki ezekből a szavakból türelmetlen izgalmát egy édes és alázatos szívnek, amelyet az Istenséggel való egyesülés végtelenül finomná és érzékenyvé tett.

* * *

Ha az örömök mélysége a váagnak a hevétől függ, akkor Jézusnak ismernie kellett az örömnél és lelkesedésnél óráit is. Át kellett élnie a lelki ujjongást, amiről csak a nagy szenteknek van némi tapasztalata. Csakugyan kimondhatatlan édességű elragadtatásokat él át. Boldog volt, mint barát, mikor a keblén pihent szent János. Abban a végső órában, amikor a legerősebb is támasztékot keres, amikor a haldokló édesanyját hívja, megadatott neki a vigasztalás, hogy egy hűséges, gyöngéd és ragaszkodó barátot ölelhetett keblére.

Boldog volt, mint Mester. Ő volt a világ világossága és a világosságnak öröme világítani. Minden nevelő jól tudja, mily édes boldogság az értelmeket az igazság közlésével fölvilágosítani. Amikor a szónok szemei előtt látja a hallgatóságot lebilincselve, lélekzetfojtva és remegve, akiket akarata szerint fölemel és megnyugtat; e figyelmes arcok előtt, amelyeken visszatükröződik minden indulata és fölhevülése, erejének érzete bizonyos mámorérzetbe meríti. Jézus gyakran látta szónoki diadalait. Páratlan szónok, a tömegeket el tudta ragadni. Szavainak varázsa alatt tartotta hallgatóságát és mekkora öröm az, mikor ezer meg ezer hallgatója tanításának fényétől áthatva lelkével összehangolódt.

Boldog volt, mint Üdvözítő. Az Evangélium mondja, hogy a fiatal anya nem emlékszik vissza többé a szülés fájdalmaira, mikor gyümölcsét a világra hozta. A gyermek, akit e világra hozott, új sarjadás az emberiség számára, egy kereszténnyel több az Egyházban, új jelölt a mennyország számára. Az életterjesztés e tiszta és üde örömeiben részesülnek a maguk módja szerint azok, akik azt visszaadják, vagy megőrzik; az ügyes és odaadó orvos, aki kiragadja valamelyik betegét a halál karjai közül, az életmentő, aki a hullámokból kiragadott fuldoklót a partra viszi. Jézus pedig kiválóképpen Üdvözítő volt. Az emberek meggyógyítása, azoknak a helyrehozhatatlan bukástól való megmentése volt küldetése, élete. Egy megtérésnek már a reménye is boldoggá teszi. Ha találkozik egy őszinte lélekkel, aki hajlandó az igazság megismerésére és követésére, egy Zakeussal, egy századossal, egy Simon-Péterrel, megelégedését nem palástolja el. És amikor a jóakarát cselekvésben mutatkozik, és az eltévedt bárány visszatér a jó útra, akkor öröme

határtalan. Közismert példabeszédekének egyikében, amelyek olyan bájosra teszik az Evangéliumot, ahhoz az asszonyhoz hasonlítja magát, aki miután megtalálta az elveszett garast, összehívja barátnőit és szomszédait és föl hívja őket, hogy vele együtt örvendezzenek. Mily egyszerűség, de egyúttal mennyi gyöngédség ebben a lelken-dező örömben!

Ugyancsak azért, mert Jézus forrón óhajtja üdvünket, örvend az apostolok sikereinek. Amikor első küldetésükből visszatérnek és elbeszéli apostoli hőstetteiket, Jézus arra gondol, hogy a gonosz lélek vereséget szenvedett, hogy országa rombadől és lelke érzelmeit röviden egy remek képbe foglalva össze elragadtatással kiált fel: „Láttam a sátánt az égből villámként leesni.” (Lukács X. 18.) De ezek az eredmények a jövőendő hódításukhoz képest még jelentéktelenek. Még csak néhány év és az Evangéliumot hirdetik az egész római birodalomban. Az ige, melyet Ő és apostolai elvetettek, mindenütt ki fog kelni. Látva a lelkeknek ezen csodálatos virágzását, a lelkesedés hangján kiált fel: „Emeljétek fel szemeiteket és nézzétek a már aratásra fehéredő mezőket!” Majd tudván, hogy a mező bevetése milyen árba került és az aratás csak halála után fog megtörténni, mélabúsan hozzáfűzi: „Más aki vet és más aki arat. Én küldöttelek titeket, hogy azt arassátok, amit nem ti munkáltatok.” (János IV. 31—39.)

Ha a napnak lelke volna, mennyire büszke volna erejére és jótékonyására. A földgolyó egész felszínén és talán másutt is egyszerre megszámlálhatatlan növénynek ad világosságot, fölvidítja a szíveket, kipattantja a virágokat és megérleli a gyümölcsöket. A lelkek isteni napjának hatása ennél még általánosabb és jótékonyabb. Hány és hány szívet vigasztal meg, éltet és megszentel. Szépség, termékenység és természetfölötti élet forrása. Jézus tudatában volt kisugárzása boldogító erejének és azután, mert nagyobb öröm adni, mint kapni, milyen öröm töltötte el akkor, amikor a későbbi korokba tekintve látta az életszentség virágzásait, amiket az Ő világossága indított meg.

* * *

Az öröm és fájdalom ugyanazon megvalósult vagy megvalósulatlan törekvéseknek két különböző irányú kirezgése. Jézus fájdalmai tehát ugyanazon forrásból eredtek mint örömei és mivel olyannyira érzékeny volt és oly hő vágyai voltak, ki csodálkoznék azon, hogy kegyetlenül szenvedett? Szenvednie kellett, mint barátnak. Egy költő lefest egy anyát, aki sír a bölcső mellett, mert az újszülött, aki őt nézi, még nem értheti meg őt, sem határtalan szeretetét nem viszonzhatja. Oh mennyit szenved a meg nem értett gyöngédség, meg nem ismert odaadás! Az Istennek Fia szinte az észbomlásig szerette az embereket és azok határtalan szeretetére, kevés kivétellel, csak hidegséggel ellenséges indulattal válaszoltak. Nem akartak hinni a szeretetnek, sem annak megértésére nem törekedtek.

De gyöngédségében annyira semmi meg nem sebezte, mint

Júdás hűtlensége. Jól láthatjuk ezt az utolsó vacsora elbeszéléséből. Oly szavak hagyják el ajkait, amelyek elárulják töprengését, mely Őt megszállta, vagy inkább a kínzó gondolatot, melytől nem tud szabadulni. Több ízben fűlőhajt: „Ti tiszták vagytok, de nem mindnyájan . . . „Közületek egy elárul engem.“ Az áruló jelenléte elszomorítja és megdermeszti. Az utolsó bizalmas közlések, a végső búcsúzás órája. De hogy lehet nyitott szívvel beszélni az áruló előtt, aki mindent fel fog tární a papi fejedelmek előtt? Azért csak Júdás távozása után könnyebbül meg és fönséges áradozásban önti ki szívét.

Jézusnak még mint orvosnak és tanítónak is szenvednie kellett. Nyilvános életének három éve alatt tanította az embereket, szünet nélkül oktatott és áradatként ontotta a világosságot. De isteni értelmének fénysugara hányszor megtört az átlátszatlan elmében, amelyek áthatolhatatlanoknak bizonyultak. Mekkora szomorúság ez is! Kit nem szomorított volna el a konokság és rossz-hiszeműség azon emberek részéről, akiket meg akart győzni. Velük vitatkozni teljesen hiábavaló fáradozás volt. A legmeggyőzőbb érveket is megátalkodottan visszautasították. Nem akartak látni és érteni. Ellenállásukat nem lehet megtörni. Mit lehet csinálni ezekkel a vadul elzárkózott lelkekkel, akik védekeznek a meggyőzés ellen, mint az erődítmények a megszállás ellen? A nyers erőt a nyers erő győzi meg. A helyes érvelések eloszlátják a hamis véleményeket, de az akarat ellen semmit sem tehet sem a kényszer, sem az érvelés.

Minek teszik ki magukat azok, akik így becsukják szemeiket a világosság előtt? Annak, hogy elvesztik a boldog örökkévalóságot. Örvény szélén járnak, amitől csak az élet, vagyis kis kód választja el őket, amely minden pillanatban szétfoszolhatik. Jézus megmondotta, hogy a nekünk oly távoli és titokzatos láthatatlan világ előtte kézzelfogható valóság. Ő átérzi azt, ami a gehenna büntetését iszonyatossá teszi. Azért megborxad a fájdalomtól és rémülettől, látva a hitetlenek és bűnösök tömegeit a kárhozat útján. Lesújtja esztelenségük, azért fájdalmas fölkiáltása, ami még kétezer éves távolságból is megindító: „Ha az igazságot mondom nektek, miért nem hisztek nekem? Nem akartok hozzám jönni, hogy életetek legyen.“ (János V. 40.)

Amint látjuk, Jézus működését nem mindig kísérte siker. Mint oly sokan közülünk, Ő is itta a keserű csalódások teli poharát. Különös dolog ez, gondolnák sokan közülünk. Vajjon nem Ő-e az erős Isten, a legfőbb Tanító? Nem uralkodhatott volna-e Ő az ellenszegülőkön és a szükség szerint nem félemlíthette volna-e meg őket? Nem törhette volna-e meg ellenállásukat és dönthette volna-e le az összes akadályokat, miként a sas hatalmas repülésében magával ragadja a pókhálót? Igen, megtehetette volna ezt, de nem akarta megtenni szabadságunk iránti tiszteletből. Isten hatalmat adott nekünk törvényei megtartására vagy megszegésére, hogy ígént vagy nemet mondjunk neki és ezen fönséges kiváltságot,

méltóságunk és érdemeink forrását még akkor sem veszi vissza tőlünk, mikor Ő ellene visszaélünk vele. Összüleinknél is tiszteletben tartotta a szabadságot, jóllehet az ő és a mi szerencsétlenségünkre engedtek a kísértésnek. Jézus tiszteletben tartotta a szabadságot azoknál is, akiket a tökéletességre szólított. A gazdag ifjúnak, aki hozzá jött és kérdezte, hogy melyik út vezet az égbe, így válaszolt: „Ha az életre akarsz bemenni, tartsd meg a parancsokat. Ha tökéletes akarsz lenni, add el, amid van.” (Máté XIX. 16-21.) Ha te akarsz; tehát senki sem kényszerít. Fölszólít, de nem erőszakol, megmutatja az utat, de nem visz arra erővel. A mi beleegezésünk nélkül nem működik bennünk és magunkra bizza rendeltetésünk elérését. Fájdalom! hányan visszaélnék ezen kegyességgel, kivonván magukat a cselekvés alól! Jézus nyilvános élete állandó küzdelem volt a lázadó elmékkel és a megátalkodott szívekkel. Gyakran ütközött bele kemény emberi akaratba és emiatt szenvedett a könnyekrefakadásig. Honnan jönnek ezek a kegyelemmel való ellenszegülések? A mi gonoszságunkból és romlottságunkból. Az eredeti bűn mélyen feldúlta természetünket. Minden részében megtámadta: az értelmében, melyet a szenvedélyek elhomályosítanak és elvakítanak; szívében, ami természetsszerűleg kevésbé szereti azt, amit jobban kellene szeretnie; akaratában, amely minden természetfeletti segítytől megfosztottan oly állhatatlan és törekeny. Alig tudunk magunknak fogalmat alkotni természetünk ezen romlásáról, mert mi magunkon nem tudjuk azt megfigyelni. Mi nem elbukott, hanem elkorcsosodott emberek vagyunk. Ha a keresztség nem is oltotta ki az érzéki vágyat, azt legalább gyengítenie kellett, úgy hogy az Isten gyermekeinél a szenvedélyeknek nincs mégsem ugyanaz a tűzük, sem ugyanaz az életképességük, mint a pogányoknál. Hogy meg tudjuk azt, mi volt az ember a megváltás előtt, közelebbről kell tanulmányoznunk a régi társadalmak érzelmi és erkölcsi világát. Már pedig a legkiválóbb és legelfogulatlanabb történetírók tanúsága szerint az ember akkor nem volt más, mint az érzékiségnek élő vad, a föld pedig örökös villongások és egyenetlenkedések színtere volt. Szent Pál megdöbbentő képét adja nekünk a pogány léleknek, amely az érzékiség teljes hatalmában a legalacsonyabb vágyakban fetrengett. És ha mernék, tudnék a régi Rómában, Görögországban, Assziriában végbement fényűzésről, érzékiségről és kegyetlenségről olyan részleteket felemlíteni, amelyekről megdöbbenének.

Ekkora süllyedés láttára Jézus, maga az ártatlanság és élet-szentség, a szó szoros értelmében megundorodott. Lejött az alázatosságot, a tisztaságot, a szeretetet hirdetni, mert Ő látta, hogy a világ a gőg, az érzékiség, a gyűlölet zsákmányává lett. Hogy emelje azt ki ebből az iszonyatos szennycsatornából, amelyben az gyönyörűségét lelte? Azt mondják, hogy a Divina Comédia — Isteni színjáték — szerzője, aki képzeletben megjárta az alvilági köröket és rendkívül élénk színekkel megrajzolta azokat, egész életében szomorkodott ezen és nem tudott békét találni. Így volt

Jézus is, aki, miután betekintett az emberi romlottság mélységébe, homlokán hordta mindig a szomorúság egy redőjét

Fájt neki a sok betegség, nyavalya, testi fogyatkozás, a sok-mindenféle csapás, ami mind a bűnnek a következménye és büntetése. Oly mélységes és élénk volt szánakozása, hogy meghatottság nélkül a nyomorúságnak egyik alakját sem nézhetette. De tekintetével messze túl látott Palesztinának szűk határain. Láta, amint a halál, mint egy megittasodott arató jár-kel az emberi nemzedékek között, aki találomra osztogatja kaszájával vágásait és megkülönböztetés nélkül vágja le az érett kalászekat és az alig kinyílt virágokat. Hallotta a betegek nyögéseit, a sebesültek jajgatását, a haldoklók halálhörgését, mindezen siralmakat, melyek éjjel-nappal szüntelenül szállnak fel a földnek minden részéről. Hallotta a tönkretett lelkeknek még tompább és szívszaggatóbb nyögéseit, akik miután elvesztették hitüket, vagy önuralmukat, szomorú roncsokként hanyódnak. Végül, mint a tengerbe elmerülő hajó utasainak szörnyű jajveszékeléseit, hallotta az elkárhozottaknak kétségbeesett jajkiáltásait, akik a nap minden percében zuhannak le az örök lángokba. Ennyi gonoszság, bűn és szenvedés láttára, mint egy napon, amikor a kenyeret megsziporította — magában suttofta: „Szánom a sereget, szánom a bűnös és nyomorult emberiséget.” (Máté VI. 34.)

Bizonyos értelemben boldogok a korlátolt, előre nem látó vagy önző elmék. Szürke életükben bizonyos viszonylagos nyugalmat élveznek. Keveset aggódnak a holnap iránt és mások bajain könnyen megvigasztalódnak. De a nemes szívek drágán fizetik meg éleslátásukat és nagylelkűségüket. Mivel előrelátásuk nagyon messze belenyúlik a jövőbe, a jelen bajaihoz hozzáfűzik azokat is mind, amelyeket meglátnak. Személyes szerencsétlenségüknek érzik a vallás és a haza viszontagságait is. Rokonszenvűk ismeretükkel bővülven, úgyszólván az egész világ érdekli őket. Távoli események miatt, amelyeket mások észre sem vesznek, nyugtalanoknak és szomorkodnak, ha azok az előttük kedves ügyeknek ártnak. Ha ez így van, mily nyugtalan és mily fájdalmas lehetett Jézus Szíve, ezen isteni Szív, amely mint egy öntudatos tükör az emberiség minden szenvedését visszatükrözte. Könnyen érthető tehát, miért ábrázolják töviskoszorúval körülvéve, felette lángokkal és kereszttel. Népies ábrázolás, ha úgy akarjuk, de nagyon kifejező. Egész halandó életében Jézus tövisszúrások gyanánt érezte a családásokat, a megaláztatásokat, az árulásokat; mindennap viselte keresztfjét és már előre elszenvedte a Passió minden kínját; végül mint emésztő tűz a szeretet lángragyújtotta odaadó lelkét.

Innen van az az állandó szomorúság, amely átérzik beszédein és arculatán. Nyelvezete egyszerű és családias, kerüli az ünnepélyességet és a lendületet, de amellet mindig komoly marad és sohasem nevetséges. Némelykor mosolygott, mint például mikor megáldotta a gyermekeket anyjuk karján, de a hagyomány szerini, nevetni sohasem látták Őt. Ő maga mondotta e meglepő sza-

vakat: „jaj nektek, akik most nevettek!” Nem mintha száműzné a testet és lelket üdítő ártatlan és gondtalan örömet, de van bűnös nevetés is, amely hiúságból, érzékeségből vagy a kielégített gonosz-ságból ered és ez a nevetés, ez a fékevesztett ösztönök kitérőse az, amit az Evangélium elítél.

Jézus komolysága nem akadályozta Őt abban, hogy határtalanul nyájas legyen és erkölcsi arculatának ezen új vonása tisztán fog előttünk kibontakozni, ha összehasonlítjuk Őt Előhírlőjével.

Keresztelő szent János igazi hős, heros: bámulatos az ő bátorsága, nyíltsága, részrehajlatlansága és alázatossága. Minő zordság egész külsejében. Még ifjúkorában elhagyja az atyai házat, hogy egy lakatlan helyre vonuljon, ahol csak sakálok és ragadozók vannak. Judea pusztaságában ma is mutogatnak egy barlangot, amely neki lakásul szolgált és egy kőpadot, amely fekvőhelye volt. Emlede pedig sáska és erdei mész volt. Egész öltözte egy teveszőrből készült köpeny, derekán bőrvélvvel átkötte. Sem hajzatát, sem szakállát soha olló nem érintette. Így egész megjelenése szokatlan volt és elgondolhatjuk, milyen hatást keltett a tömegekben, mikor elhagyta magányát, hogy a Jordán folyó mentén a bűnbánatot hirdesse. Szava kemény, lélekbevágó, szinte fölingerült volt: „Viperák fajzati, mondotta a farizeusoknak, akik hallgatták. Tartsatok bűnbánatot, mert a fejsze már a fák gyökerére tétetett és minden fa, amely nem terem jó gyümölcsöt, kivágatik és a tűzre vettetik.” (Lukács III. 7—10.)

Jézus jellemében több szeretetreméltóság van. Ha szabad úgy mondanunk, az Istennek a Fia emberségesebb, mint Zakariás fia. Jézus nem remete, mint szent János, a pusztában való tartózkodása nem remetéskedés, hanem csak visszavonultság, hogy előkészüljön nyilvános működésére. Ő valóban az Emmánuel, az Istennelünk; az emberek közt lakozik és szokásaikhoz alkalmazkodik. Úgy öltözködik és táplálkozik, mint a többiek. Elfogad meghívásokat menyegzőkre és ünnepélyekre, kétségtelenül nem azért, hogy személyes elégedettséget keressen, — távol legyen tőlünk ez a gondolat! — hanem azért, mert ilyenkor, mikor sokan összejönnek, alkalmat lát arra, hogy tanítson.

Nyájas a szó igazi értelmében (akivel lehet beszélni) könnyen megközelíthető. Még ma is, az egyenlőség korában, ha előkelő személyiséggel akarunk beszélni, előbb kihallgatást kell kérni tőle és néha még akkor is kénytelenek vagyunk az előszobában várakozni, ha a kitűzött időben jelenünk meg. A világ Üdvöztőjét könnyebb volt megközelíteni, mint a mi minisztereinket vagy valamely híres ügyvédet. Minden szertartásosság nélkül lehetett előtte megjelenni és Ő mindenkit szívélyes egyszerűséggel fogadott: tanítványait, ezt mondani sem kell, a betegeket, a gyermekeket, a kíváncsiskodókat, akik körülötte szorongtak és megrohantak. Hogy milyen jóindulattal beszél ennek a gyakran alkalmatlankodó tömegnek, látszik az Evangélium egyes helyeiből. Egy Kafarnaumban

töltött nap után elvonul a pusztába, hogy ott imádkozzék. A kis város lakosait nagyon elszomorította eltűnése és keresésére indultak és amikor megtalálták, kérve-kérték, hogy térjen vissza hozzájuk. De Jézus így szólt hozzájuk: „Más városoknak is kell hirdetnem az Isten országát, mert azért küldettem.” (Lukács IV. 42—44.) Mily szilárdság ebben a válaszban és mily nyájasság! Jézust semmi sem térítheti el kötelességétől, de nem tudja megállani, hogy meg ne mutassa ennek a jó népnek azt, hogy mennyire meghatotta keresésük.

Azt szokták mondani, hogy a nagyság elszigetel. Szépirodalmunk egyik legszebb eposzában Vigny megénekli az előregedett Mózes panaszait. A próféta kiszabadította népét a fogságból, bölcs törvényeket adott annak, elvezette az ígért földjének határáig. Elismerik szolgálatait, tisztelik, rettegnék előtte, de nagyon nagy ahhoz, hogy szeressék. A legfőbbbrangú embernek nincs vele egyrangú társa, ezért nincsenek barátai és Mózes nem bírván elviselni ezt az egyedülletet, a halál után vágyik. „Uram“, mondja,*

„Naggyá tettél és árván öregedtem magamra:

Ő hadd szunnyasszon el már a föld szelid nyugalma“.

Ha igazat mond a költő, ha nincs kivétel a törvény alól, melyet kimond, akkor milyennek kellett volna lennie az Isten-ember elszigeteltségének, aki tudásának, életszentségének, istenségének teljes magasságából uralkodott környezetén? Jézusnál ki volt nagyobb? És mégis ki volt szeretetreméltóbb, leereszkedőbb, közvetlenebb? Nincs benne semmi lekicsinylés, a büszkeségnek, a legkisebb nyoma sem. Vannak olyanok, akik, mikor alacsonyabb sorsú személyről van szó, azt mondják, mégpedig milyen hangsúlylyal: Ő nem tartozik az én társadalmi körömbé. Mikor ilyennel tárgyalnak, olyan hideg udvariassággal teszik azt, mely őt távol tartja. Jézus nem volt a mi körünkől, az Atyától született, az égből, az örökkévalóságból jött ki. Mindamellet nem lebeg felsőbb körökben, megközelíthetetlen fényességben. Az Ember-fia leszállott hozzánk, mindenben testvéreihez akart hasonló lenni.

III. FEJEZET.

Hazaszeretete.

Amint látni fogjuk, Jézus szeretete általános. „Atyám házában, mondotta, sok lakóhely van” (Ján. XIV. 2.) Szívében, mely oly nagy, mint a világ, szintén sok hely van, mindnyájunk számára egy. Az igaz, ezek a helyek nagyon is egyenlőtlenek. Nem adja szeretetét mindenkinek és behunytt szemmel, miként a közkút, mely vizét közömbösen adja. Érzelmeiben rend és rangfoko-

*) Seigneur — Vous m'avez fait vieillir puissant et solitaire: „Laissez-moi m'endormir du sommeil de la terre.“

zat van. Vannak ott elsőbbségek, rokonszenvek, de azok nem ösztönszerűek, mint a mieink. Nem ösztönszerű hajlamból, vagy valami kifejezhetetlen indulatból származnak. Az Ige vagy *Logos* maga az értelem. Minden előszeretete és vonzódása igazolt. Ha tekintettel van honfitársaira és barátaira, az azért van, mert ezeknek nagyobb szükségük van rá mint a többieknek. Ezen vonzalmak tanulmányozása által még jobban behatolhatunk isteni Szívének bensőségeibe.

Vizsgáljuk előbb hazaszeretetét és hogy helyesebb képet alkothassunk róla, hasonlítsuk azt össze a korabeli zsidók hazaszeretetével.

* * *

Jézus polgártársai legnagyobbbrész tüzes hazafiak voltak, akik erősen ragaszkodtak a nemzeti hagyományokhoz, büszkék voltak országukra és annak dicsőséges rendeltetéséről, jövőjéről álmოდztak. Minden történetíró elismerte ezt a tényt, amelynek eléggé világos okai vannak.

Először is Palesztinának természetes határai vannak: legalább is három oldalról élesen határolja a Jordán folyó, a sivatag és a Földközi tenger. Földrajzi fekvése tehát egyéni alakot, mintegy ábrázatot adott neki. S innen csak egy lépés kellett ahhoz, hogy öntudatos személyiséget, lelket tulajdonítsanak neki.

Másrészről nagyon is kicsi kiterjedésű: négy vagy öt napi gyaloglás után a zarándokok északi Galileából eljutottak Jeruzsálembe. Ezen tulajdonsága még jobban kifejlesztette a hazafiságot. Egy óriási kiterjedésű országnak — mint amilyen Oroszország is — a lakosai szerethetnek-e egy olyan országot, amelyet nem ismernek? Tépjenek le róla egy foszlányt, ők édes-keveset nyugtalankodnak miatta. Nem így volna egy belgával vagy egy svájccal, aki a modern utazás eszközeivel és gépeivel néhány óra alatt körülutazza hazáját.

Izrael hazafiasságát erősítette még erkölcsi felsőbbségének az érzése. Nem mérkőzhetett össze Görögországgal vagy Rómával a művészetekben, az ékesszólásban, a bölcsélet művelésében, a katonai hatalomban, de jóval fölöttük állott vallási tanításának tisztaságával. A bálványimádó népek közé ékelve egyedül ő hitt az egy Istenben, aki tiszta szellemi lény, örökkévaló, végtelen és mindenható. A legszebb meghatározás, mely Istenről adatott, már századokkal előbb olvasható volt szent könyvében. „Én vagyok, aki vagyok” — mondatta az Úr Mózással. Én vagyok a föltétlen Lét, minden határ nélkül a személyes és élő Végtelen. Csodálatos teljességű és mélységű meghatározás, amelyből az egész természetes istentan ered.

Ezen magasztos tanítást magától Jahvétől nyerték a zsidók, akiket kiválasztott a kinyilatkoztatás letéteményeseinek, a vallási igazság őrzőinek és terjesztőinek. Szövetséget kötven velük amely örök lett volna, azt mondotta az Úr nekik: „Én vagyok a ti Istenetek és ti az én népem vagytok. Legyetek nekem enge-

delmes szolgálaim és jutalmul jólétet és békességet adok nektek." Teljes joggal voltak tehát büszkék a zsidók erre a nagy szövetségre. Az ő szemükben a választott néphez való tartozás mintegy nemesi cím volt: ezért ragaszkodtak oly nagyon a körülmetéléshez, fajuk megkülönböztető jeléhez és méltóságuk jelvényéhez. Szerencsétlenségükre a Sinai hegyen kötött szerződést gyakran megszegették és ennek következtében, mint előre kellett volna látniok, az isteni büntetések, mint gonoszságaik, mértéknélkül megsokasodtak. Nem volt a világon szerencsétlenebb nép a zsidónál: telen a történelem ezen örökre legyőzötteknek siránkozásával. A mi időszámításunk előtt öt évszázaddal egy híres hadvezér, Nabukodonozor babyloni király elfoglalta Jeruzsálemet, a várost a templommal együtt szétdúlta. Szedeciás királynak fiait szeme láttára megölette, azután szemeit kiszúratta, azután láncra vevén népének nagy részével együtt fogságba hurcolta. Jézus idejében Judea elvesztette függetlenségét. Jákob jövendölései szerint a kormánypálca elvételét Judától. Amikor a zarándokok felmentek a templomba, láthatták az őrt álló római katonákat a pogányok udvarában. Ez a megaláztatás elviselhetetlennek látszott előttük, reszkettek a fájdalomtól és haragtól. És amint a rab számlálja a napokat, melyek után visszanyeri szabadságát, ők is lázas türelmetlenséggel várták a Messiás eljövetelét. Oh! mikor jön már el a Dániel próféta által hirdetett amaz ember Fia, aki miután hallatlan csodatettekkel kitünteti magát, Jeruzsálembe fog bevonulni, hogy onnan kiűzze a bitorló rómaiakat.

Igy az Izraelt ért csapások csak még jobban feltűzelték hazafiságát. Ezek után ki csodálkoznék azon, hogy az így fölcsigázott érzelem nem maradt meg a helyes határok között! A nemzeti büszkeségből csakhamar gög lesz és a gögnek egyik legtermészetesebb következménye a többé-kevésbé tudatos elvakultság. Csaló ábrándok légkörébe visz bennünket és megakadályoz minket abban, hogy az önmagunkról alkotott öntetszelgő és hízelgő gondolatokat elűzzük vagy megsemmisítsük. Amikor a próféták és különösen a szent Előhírlő megjavulásra intették őket, többen a zsidók közül büszkén azt válaszolták: „Mi Ábrahám ivadéakai vagyunk“, mintha ez a cím elégséges lett volna ahhoz, hogy Isten előtt kedvesek legyenek. Elkábitva az önszeretettől, még a kétségbevonhatatlan tényt is tagadták; mivel készakarva behunyták szemüket a kellemtelen valóságok előtt, végre már maguk is kezdték elhinni, hogy azok többé nem léteznek. „Az igazság megszabadít titeket“ — mondotta nekik egy napon Krisztus. Sértette túlságosan kényes önértetüket ez a szó. „Szabadok, — kiáltottak fel — de mi sohasem szolgáltunk senkinek.“ (Ján. VIII. 32—33.) Arcátlanul vakmerő szó, hiszen Judea akkor római iga alatt volt.

A gögös megvet másokat. Becsmérel, hogy fölemelkedjék; maga körül minden fényt igyekszik elhomályosítani, hogy annál nagyobb fényben ragyogjon ő maga. Ez a hivalkodók örök története s ez a zsidóké is. Mint az a farizeus, akit Jézus olyan fe-

lejthetetlen vonásokkal rajzolt meg, ők is ezen gőgös imát rebesgették: „Uram, hálát adok neked, hogy nem vagyok olyan, mint a többi népek. Én vagyok a választott faj, a szent nemzet. Én ismerlek téged és imádlak téged. De mi jó lehet a romlott és bálványimádó pogányok között?” Ez a kevély megvetés egészen a gyűlöletig fokozódott. A törvény azt mondotta: szeresd felebarátodat; a magyarázók ezt az isteni gondolatot kiforgatva ezt a csúf jegyzetet fűzték hozzá: Gyűlöld ellenségedet. A zsidók tehát a pogányokat úgy kezelték, mint a rómaiak a barbárokat: ellenséges megvetéssel vegyest bizalmatlansággal.

A gőgös annyira meg van győződve a maga kiválóságáról, hogy képesnek tartja magát a legragyogóbb életpálya befutására. Innen van a zsidók határtalan becsvágya; ez a maroknyi leigázott nép az egész világon akart uralkodni. De hogy ezt a tervet, mely ma előttünk olyan szertelennek látszik megérthessük, egy fontos dolgot kell megjegyeznünk.

Mikor a primitív népek valamely istent választottak ki maguknak védőül, nem törekedtek annak tiszteletét terjeszteni. Sőt ellenkezőleg törvényt szabtak magukra, hogy az idegeneket be ne avassák imáikba és szertartásaikba. A bálvány az ő kizárólagos tulajdonuk volt; csak annak hódoltak és mutattak be áldozatokat, de azon kikötéssel, hogy az minden kegyét rájuk árasztja.

Ezen bálványimádóktól teljesen eltérve a zsidók csak egy Istenben hittek, aki a világ teremője és kormányzója. Alapjában tehát az ő vallásuk egyetemes volt és előbb vagy utóbb fel kellett bennük ébrednie a vágynak, hogy azt mindenütt elterjesszék. Az ő hitük a buzgalom szülője volt: az apostolkodási szellem az egyistenimádásból született meg.

Csakugyan, hogy az evangélisták szerint beszéljünk, ők bejárták a földet, átkeltek a tengereken, hogy hívőket szerezzenek maguknak. De ezt a magában véve dicséretes hitlejlesztést megrontotta nemzeti hiúságuk. A vallási társadalomban, mely a pogányok megtéréséből fejlődött volna ki, ők az első helyet akarták elfoglalni. Elsőszülöttségi jogukról nem mondtak volna le és Lévi törzse továbbra is megtartotta volna kiváltságait. Jeruzsálem maradt volna a vallásos világ középpontja és továbbra is csak a templomban lett volna megengedve áldozatot bemutatni.

Ebbe a nagyszabású álmódosításba még egy nagyobb rögeszmét is beleszórtak. Izrael nemcsak a vallási uralomra vágyott, hanem politikai vezérszerepre is. A Messiás nem elégednék meg Jeruzsálem megszabadításával és Izrael kis országának visszaállításával, hanem hódításaiban tovább menve a határokat kitolná az ismert világ határáig és uralkodnék egyik tengertől a másikig. Nem mondták-e a próféták: „Ime elérkezik a népek uralkodója. Kezében tartja a királyságot, a hatalmat és az uralmat. Vaspálcával fog kormányozni és lábaihoz fogja kényszeríteni legyőzött ellenégeit”. És Izaiás írásaiban csodálatos költői ihletettséggel, lendület-

tel és lelkesedéssel nem úgy mutatja-e be Jeruzsálemet, mint a kápráztató világitótornyot?

„Kelj föl, világosulj meg, Jeruzsálem! mert eljött a te világosságod és az Úr dicsősége feletted feltámadott. Mert íme sötétség borítja a földet és homály a népeket, fölötted pedig föltámad az Úr és az ő dicsősége látható benned. És a népek a te világosságodban járnak és a királyok a neked támadott fényességben. Émeld föl köröskörül szemeidet és lássad, mindezek egybegyűlnek, hozzád jönnek, a te fiaid messzünnen jönnek és leányaid ölben hozatnak. Akkor remegni fogsz és örülni és csodálkozik és kitágul szíved, mikor hozzád tér a tenger gazdagsága, mikor hozzád jő a pogányok sokasága . . . A jövevények fiai fölépítik kőfalaidat és azok királyai szolgálnak neked; mert haragomban vertelek meg téged és engesztelődésemben könyörültem meg rajtad . . . Az elnyomóid fiai hozzád jönnek, hogy megalázzák magukat előtted és lábaidhoz borulnak mindnyájan, kik téged gyaláztak.” (Izaiás LX.)

Ezt a részt a zsidók politikai értelemben magyarázták. Jézus pedig tisztán vallási jelentőséget ad neki. Ez a Sion nem Judeának fővárosa, hanem az új Jeruzsálem, az Ő Egyháza, amelynek minden népet magába kell ölelnie, hogy megszentelje és üdvöztse azokat. Miként honfitársai, Ő is világalomra vágyik. Mert szereti Istent, forrón óhajtja, hogy eljöjjön az ő országa. Mert szereti az embereket, a legnagyobb jót, az örök életet akarja nekik adni. Tanítása és kiküldöttei révén arra törekszik, hogy megnyerje az emberiséget az evangéliumnak, törvénye alá hajtsa, szóval meghódítsa azt. De ez a meghódítás békés lesz és teljesen lelki. Az igazi Messiás nem töri össze a kormánypalcákat, benne nincs ilyen törekvés, e világ királyainak meghagyja hatalmukat és országaikat. Országának a fölépítése nem egy nép győzelmén, hanem egy tanításnak a diadalán történik.

Mikor a főtanács kiküldöttei azt kérdezték, szabad-e adót fizetni a császárnak, ezt a választ kapták tőle: „Adjátok meg a császárnak, ami a császáré és Istennek, ami Istené.” (Márk XII. 17.) Így mintegy kardvágással szétválasztott két gondolatot, vagy két ábrándot, mely honfitársainak gondolatvilágában összevegyült. Ők a theokratikus kormányformát, a papok uralmát becsülték többre. Isten, Izrael királya maga kormányozta népét a főtanács által, melynek elnöke a főpap volt. A római hódítás előtt ez a főtanács tartotta kezében a kettős hatalmat: a polgárit és a vallásit, kormányzott az anyagiakban és a lelkiekben. A zsidó felfogás szerint a kettős hatalom ezen egybeolvadásának fönn kellett maradnia a Messiás győzelme után is. Izrael főpapja egyszersmind a világ uralkodója is lett volna.

Ha ez a felfogás felülkerekedett volna az új tanításban, csakhamar megakadályozta volna annak terjedését. A pogányok szemében az apostolok csak egy idegen hatalom szállásmesterei lettek volna. A vallási hódítás a politikai uralom előjátékának látszott

volna és ki akart volna egy megvetett nép igája alá jutni? Jézus élesen különválasztván a két hatalmat, kettőtöri e veszedelmet. Eloszlatja a bántó zavart és ezzel határtalan teret nyit meg az Evangélium terjedésének. Az Ő hithirdetői az örök igazság tanítói, amelynek nincs határa. Az Ő alapította társaságnak nincsenek országhatárai. Minden nép beléphet abba anélkül, hogy politikai szervezetén bármit is változtatna. Mint hívők az újonnan megtértek a vallási hatóságnak vannak alávetve, de mint polgárok továbbra is országaik igazságos törvényeinek engedelmeskednek. Isten városa a meglevő rend fölé emelkedik s távol attól, hogy azt megzavarja, tökéletesítvén megszilárdítja.

Ebben a birodalomban, amely olyan terjedelmes, mint a világ, nincsen hűbérúr, sem hűbéres nemzet. A legutóbb megtért népek ugyanolyan elbánásban részesülnek, mint a már előbb kiváltságos nép. Ez a mélységes értelme a szőlőmunkásokról szóló példabeszédnek. Az egész napra szerződött munkások, akik kora reggel munkába állanak, a zsidókat jelentik, akik kezdettől fogva szolgálták az igaz Istent . . . A kilenc óra és a tizenegy óra tájban érkezett munkások a pogányok, akiknek az apostolok szavára meg kell térniök. Mint népek, ezek az utóbb érkezettek kevésbé érdemesek, mint azok, akik a nap terhét és hevét viselték, de az isteni jóságnak úgy tetszik, hogy nekik is ugyanazt a jutalmat adja meg.

A tékozló fiú példabeszédéből ítélve a mennyei atya velük szemben is különös gyöngédséggel viseltetik. A pogányok korán elhagyták őt, hogy a tévelygések és bűnök országába menjenek, ahol tisztátalan állatokat legeltettek, bálványoknak, vagyis saját megszemélyesített szenvedélyeiknek szolgáltak. De szívükben olyan mély ürességet éreztek, olyan szükségét és hiányt, akkora éhséget, hogy honvágytól gyötörve visszatértek az atyai házhoz. Vajjon Isten bukásuk nagyságához mérten lesz-e hozzájuk szigorú? Úgy fog-e velük bánni, amint megérdemlik, mint elbukottakkal, rabszolgákkal? Nem, hanem visszahelyezi őket előbbi méltóságukba, minden fiúi és örökösödési jogukat visszaadja nekik és oly meleg és szívélyes fogadtatásban részesíti őket, hogy az öregebb testvér, a hitében hű zsidó, aki sohasem hagyta el az atyai házat, megneheztel és féltékenyvé válik.

Ily módon bármilyenek voltak is a multban szolgálatai, Izrael elveszti elsőszülöttségi jogát. A papi nemzetség megfosztva kiváltságaitól, a templom nem az egyedüli hely többé a világon, ahol az Örökkévaló örömét találja. Ez világosan kivehető a samariai asszonnyal történt beszélgetésből. Meglepődve ezen zsidónak méltóságától, akivel találkozik, az idegen oly kérdést intéz hozzá, amely még jobban nyugtalanítja, mint bűnös életének rendetlenségei. A Szychem városa felett uralkodó Garizim hegyére mutatva így szól Jézushoz: „A mi atyáink e hegyen imádkoztak és ti azt mondjátok, hogy Jeruzsálemben van a hely, ahol imádkozni kell.” Jézus pedig felelé neki: „Asszony, hidd el nekem, hogy eljön az óra, mi-

kor sem e hegyen, sem Jeruzsálemben nem imádjátok az Atyát." (Ján. IV. 19—22.) A hozzá intézett lelkiismereti kérdést Jézus a nála szokásos mesteri módon intézi el: egyszerűen, világosan és váratlanul. Nem foglal állást sem a zsidók, sem pedig a samariaiak mellett, felemelkedik egy derült világba, ahonnan uralkodik a faji versengések fölött. Csak mennyei Atyjának dicsőségét és az emberiség üdvösségét keresvén, a népek vallási egyenlőségét hirdeti. Ezentúl nem lesz sem Jeruzsálem, sem Garizim kiváltságos szentély, mindenütt fognak oltárok emelkedni, ahol a Melchisedek rendje szerint való papok tiszta áldozatot fognak az Úrnak bemutatni. Egy samariai asszonynak, egy idegennek hirdeti először az egyetemes Egyház eljövételét.

És amint helyteleníti honfitársainak politikai törekvéseit és elsőbbségi vágyát, épenúgy elítéli az idegenekkel szemben való elfogultságukat is. Mikor az írástudó arra kéri, hogy magyarázza meg neki a felebarát szót, a rablók kezébe esett és megsebesített zsidó történetével válaszol, akin egy Szamariából származott utas segített. Majd pedig viszont kérdezi: „A te nézeted szerint ki a felebarátja annak, aki a rablók kezébe esett.” Amaz pedig mondá: „Aki irgalmasságot cselekedett vele.” Menj s te is hasonlóképen cselekedjél". (Lukács X. 25—38.)

Ez a gyönyörű példabeszéd határtalanul kibővíti a felebarát szónak az értelmét. A zsidók ezalatt szüleiket, rokonaikat, barátait, honfitársaikat, szóval a hozzájuk tartozókat értették. De miért e kicsinyes megszorítások? Hiszen a szeretet kitágítja szívünket! Isten nemcsak egy néppel köti meg az új frígyet, hanem az egész emberiséggel. Felebarát tehát minden ember, az idegenek és az ellenségek is, akiket alkalmunk van segíteni.

Mindent röviden összefoglalva, Krisztus célul tűzi ki az emberi nem erkölcsi egységének a megvalósítását. A világ az Ő fel-fogásában többé nem a különválasztott, fölösztott ellenséges indulatú nemzetek tömege, hanem egy lelki társaság, amelynek minden tagját ugyanazon hit élteti, ugyanazon törvényeknek és ugyanazon főnek engedelmeskedvén. Az egyházba lépve a népek megőrzik társadalmi szervezetüket, hagyományaikat, erkölcsüket abban a mértékben, amelyben azok összeegyeztethetők az új eszménnyel: de bármennyire szétszóródva és tarkázva legyenek is ezek a nyájak, mégis csak egy csapatot alkotnak egyetlen pásztor vezetése alatt.

* * *

Ebből következik, hogy Krisztus lelkében született meg az első gondolat az emberiség megszervezésére. Korunk forradalmárai tőle vették át ezt az eszmét, de elválasztják a föltételektől, amelyek azt megvalósíthatóvá teszik. A keresztény társadalom az isteni atyaság dogmáján alapszik. Minthogy Isten gyermekeivé fogadta őket, minden hívő, bármely fajhoz tartozzék is, csak egy családot alkot; tehát testvérek ők, akik egymást szeretni és támogatni tartoznak. A mai utópisták, a megvalósíthatatlan eszmék

ezen hirdetői az evangéliumi szeretetet szeretnék felcserélni a jog elvont fogalmával, de mily gyöngé alap ez! Milyen kevés értékű biztosítéka ez a világ békéjének! A különböző nemzetek megbízottai összeülnek, hogy a pörös, vitás kérdések fölött határozzanak. Határozatokat hoznak, szerződéseket írnak alá, de mit érnek mindezek a megegyezések, ha olyan őszintéknek gondolják is azokat? Amit a bizonytalan és változó emberi akarat ér. Azon a napon, amelyen egy nemzet elég erősnek érzi magát arra, hogy a ránézve nehéz kötelezettségeket lerázza, semmi sem fogja megakadályozni abban, hogy adott szavát visszavonja s azokat a megegyezéseket, amelyeket aláírt, papirrongyoknak tekintse. Ilyen eset nem fordulna elő, ha az emberiség alávetné magát az Evangéliumnak. Mikor a hit áthat valamely lelket, jóakaratúvá és igazságossá teszi azt. Mindenki megállapíthatja ezt saját magán és környezetén. Az igazi keresztények nem kifogástalan polgárok-e? Közöttük kell-e keresnünk a zsványokat, csalókat, szélhámosokat, gyilkosokat és az árulókat? Velük élni jó és ha mindenki követné példájukat, nem volna-e sokkal lakhatóbb e világ, ha nem is volna mindjárt a gyönyörűségek helye. Ezek után az igazságosság, a testvériség, a szeretet és az Isten félelmének szelleme, amellyel áthatja az embereket, miért nem irányíthatná azokat az erkölcsi személyeket is, amelyeket nemzetnek neveznek?

Igaza van tehát a Zsoltárosnak, mikor mondja: „Hacsak az Úr félelme nem építi a várost, hiába fáradoznak, akik azon dolgoznak“. Ne reméljétek, hogy fönntartjátok a társadalmi békét, ha elpártoltok a vallásos hittől, vagy ha az ellen harcoltok. Azért gyanús a katolikusok előtt az istentagadó nemzetköziség. És minden jó hazafi szemében gyűlöletessé teszi azt az a körülmény, hogy a haza elpusztításán dolgoznak. Ezen eszme követőinek szemében az emberiségnek nemzetekre való tagoltsága idejét múlta, elavult, káros és eltűnésre van ítélve. Az országhatárok lerombolásáról és egy világköztársaság eljöveteléről álmodoznak, olyan *Kozmopolis* feléről, ahol többé nem lesz sem francia, sem német, sem magyar, sem japán, sem orosz, hanem csak munkások, akiket a tudomány fog kormányozni a haladás útján. Ezen eszmény annyira elcsábítja, megbűvöli őket, hogy szeretnének mindent megsemmisíteni, ami útjukat állani látszik: a hazát megvédő hadsereget, a haza jelvényét, a zászlót, a nemzeti nyelvet és irodalmat, amiben az ősök szelleme megtestesült. Csak megvetéssel és gyűlölettel tudnak gondolni azokra a polgártársaikra, akik nem hisznek képzelődéseikben: ezek a kokárdások, az elfogultak, soviniszták, a rajongók méltók az általános megvetésre. Viszont mikor idegenekről beszélnek nekik, ellágyul a szívük és telve van csupa gyöngédséggel. S különös eltévelyedésképen, hogy többet ne mondjunk, mindenáron barátkozni akarnak a kegyetlenül önző népekkel, amelyek csak önmagukat szeretik és a mi elpusztításunkon törnek a fejüket.

Ah! mennyire jól tennék ezek az ábrándozók, ha az Evan-

géliumhoz térnének vissza, amely, mint már oly sokszor mondták, a józan érzés iskolája. Krisztus senki iránt sincs haraggal. Szeret minden embert, de abban a sokaságban, melyet rokonszenves tekintetével átölel, megkülönböztetéssel és különös figyelemmel van honfitársai iránt. Érzelmeiben az első helyet adja nekik. Szeretete az egész emberiségé, vonzódása a hazájáé.

Misem gyökerezik mélyebben a természetes gondolkodásban, mint ez a felfogás, amely érzéseit ihleti és magatartását szabályozza; a legszigorúbb bírálat sem tudna benne kivetni valót találni. Valóban, a legegységibb erkölcsstan tanítja, hogy a kötelességek összeütközésekor a legfontosabbat tartozunk választani. Amikor például két különböző rendű közületekről van szó, amelyek általunk egyszerre nem teljesíthető kötelességeket parncsolnak ránk, nekünk a legméltóbbat kell választanunk. — Amikor megkondult a vészharang a mozgósításra, a családapák szívét kegyetlen fájdalom marcangolta. Hitvestársuk, gyermekeik, egy kedves multnak minden emléke halkan azt mondta: Maradj! A haza pedig rámutatván a fenyegetett határszélekre azt kiáltotta: Menj! És ők erre hallgattak és elmentek s hányan közülök soha vissza sem tértek. Föláldozták a családot a hazáért, ösztönszerűen megértvén, hogy a két közület között a második a fontosabb.

De ha ugyanazon rendű közületekről van szó, például két családról vagy két nemzetről, lévén azok egyforma méltóságúak, mi a közelebbit tartozunk választani. (A szeretetben is van bizonyos rangfokozat. Az emberhez legközelebb áll az Isten, a Teremtő, a Gondviselő; azután a szülők, a hitves, a vérszerinti kapcsolatok, a szülőföld, a megye, az ország, az emberiség. A fordító.) Egy atya jobban szereti a saját, mint a mások gyermekeit, azon egyszerű oknál fogva, mert azok az övéi. Hasonlóképpen a világ minden nemzete között jogunk és kötelességünk többre tartani a mienket, mert iránta különleges kötelességeink vannak. Jól megértette ezt egy nemes költő, akit ifjúkorában az emberbaráti álmok és gondolatok elámítottak, de aki rettenetesen kiábrándult a szörnyűséges esztendő csapásai alatt. Ime, néhány sorban elmondotta hazafias megtérését.

„Honfitársam minden ember!“ —
Így szórtam francia szívem
Mindenkire könnyelműen. —
Fukar vagyok már szívemmel.

Elfeledtem, hogy a népnek,
Melyből vagyok, köszönhetek
Jóbarátot és tűzhelyet,
Kenyeret és eszményképet.

Ugyanezen okból szereti Jézus is hazáját. Ábrahám nemzetiségéből való, abból származott embersége, abból a szokások, melyeket követ és a nyelv, amelyet beszél. Jobban hasonlít honfi-

társaihoz, mint a többi emberekhez. Ugyanabban az országban lakik és állandó kapcsolatban van velük. Számtalan szolgálatot tett nekik s kapott tőlük. Innen van tehát a vonzalom, mely jellemének és életének több sajátosságát megmagyarázza.

Először is az a tény, hogy mindig ugyanazon az egy nyelven beszélt, sohasem hagyta el hazáját. Szent Pál, ez a félelmet nem ismerő követő bejárta a római birodalom nagyrészét hirdetvén az Evangéliumot. Egymásután beutazta Kis-Ázsiát, Makedóniát, Görögországot, Itáliát, Spanyolországot. De az Isten Fia, aki ékes-szólásával és csodatetteivel bámulatba ejthette volna az egész világot, önként bezárkózott egy kis ország határai közé, amely alig akkora, mint egy tartományunk. „Nem küldtettem, mondja, hanem csak Izrael házának elvesztett juhaihoz.” (Máté XV. 14.) Küldetéséhez híven, nem lépi át Palesztínának határait.

Aztán honfitársai érdekében végzi majdnem minden csodatettét. Amikor a kananei asszony lábaihoz borulva esedezik leánya meggyógyításáért, olyan keményen válaszol neki, hogy csodálkozunk rajta. „Engedd előbb a gyermekeket jóllakni. Nem jó elvenni a fiak kenyérét és az ebeknek vetni”. (Máté XV. 21—19.) Ezek az ebek a bálványimádó pogányok. Jézus nem akarja, hogy a királyi menyegzőn ezeket elsőkül szolgálják ki. Amikor a tanítványok megkezdik működésüket, azt mondja nekik: „A pogányok útjára ne térjetelek és a szamaritánusok városaiba ne menjetelek, hanem inkább menjetelek Izrael házának eltévedt juhaihoz.” (Máté X. 5—7.) Miért ez az utasítás és parancs? Azért, mert a zsidók még nem veszítették el a választott nép címet: nekik kellett tehát felajánlani az új hit zsengeit. Másrészt, mivel honfitársai voltak, kedvesek voltak az Üdvözítő előtt és a helyesen értelmezett szeretet önmagánál és a közelállóknál kezdődik.

Szerencsétlenségükre ők makacsul visszautasították az isteni előzékenységet. Jézus nyilvános életének kezdetén megjósolta hűtlenségüket s hogy ezért büntetésből ki lesznek tagadva. Názáretben a zsinagógában tanítván felkiált: „Sok özvegy volt Illés napjaiban Izraelben, mikor az ég zárva volt három esztendeig és hat hónapiig, mikor nagy éhség lett az egész földön, és azok közül egyikhez sem küldetett Illés, hanem csak a szidonföldi Száreptába az özvegy asszonyhoz. És sok poklos volt Izraelben Elizeus próféta alatt és azok közül senki sem tisztult meg, hanem csak a sziriai Námán”. (Lukács IV. 25—28.)

Jóllehet csak célzásokat tett, a názáretiek megértették ezen szavai értelmét és haraggal telve rávetették magukat, hogy ki-vegezzék.

Itt egy nehéz kérdés merül fel. Ha Jézus előre látta, hogy a zsidók ellenállását nem lehet megtörni, miért hirdette nekik az örömhírt? Miért nyújtani nekik olyan ajándékot, amelyet azok visszautasítanak? Szenvedésének előestéjén, miután megmondotta apostolainak, hogy mindnyájan megbotrátkoznak benne, miért kéri őket, hogy virrasszanak és imádkozzanak? A jövőben olvas és úgy

cselekszik, mintha semmit sem látott volna előre. Ki fogja észzel felfogni az isteni előrelátás és a mi szabadakaratunk közötti kapcsolatokat? Nem tartozik hozzánk ezen titoknak a kutatása, csak megállapítunk annyit, hogy Jézus a világ tanítását a honfitársainál kezdte meg. Működésének három évét nekik szentelte: adhatta volna-e irántuk való vonzalmának nyilvánvalóbb bizonyítékát?

Végre mégis, mikor látta, hogy makacsul a sötétséget többre tartották a világosságánál, a pogányokhoz fordult. Ez az Isten módszere: kopogtat az ajtónál és ha elutasítják, máshova viszi kegyelmeit. A hegyen, ahová feltámadása után összegyűjtötte apostolait, Jézus így szólt hozzájuk: „Menjetek, tanítsatok minden népeket, hirdessétek az evangéliumot minden teremtménynek”. (Márk XVI. 15.) Ez annyit jelent, hogy az Örökkévaló szétszakította a szövetseget és megtagadta népét.

Izrael tehát viselni fogja rosszakaratának és bűneinek büntetését. Jézus mondja, Jézus hirdeti, de nem egy jósnak a kárörvendezésével, aki messziről látván az isteni bosszúállást, mintha mondaná: Annál jobb! Jól van! Ő mindig irgalmas, még akkor is, mikor ítél és büntet, az Üdvözítőnek fáj népének a szerencsétlensége.

Az evangélium egy megható jelenetében bemutatja nekünk, mint könnyezik a város felett, ahol meg kell halnia. Diadalmas bevonulásának napja volt. Az Olajfák hegyére érkezvén Jézus pihenőt tart és sokáig szemléli a szent várost. A Cedron patakon, csupa zöldelő szőlőkön, Olajfákon, cédrusfákon túl nagyszerű pompával bontakozik ki párkányos falakkal körülvéve. Sion és Akra magaslatain kertekkel elválasztva lépcsőzetesen elhelyezett fehér házak. Tekintete megállott a nevezetesebb alkotásoknál, mint amilyen Heródes palotája, Antónia tornya és legfőképpen a templom, amelyet akkor a világ egyik csodájának tartottak. Fehér márvány falaival és aranyozott tetőivel, mint a történetírók mondják, hó és aranyhegynek látszott.

De ezt a szép látványt csakhamar egy rémítő látomás követi. Jézus prófétai tekintete előtt fellebben a jövő fátyola. Látja, amint Titus vezérlete alatt római hadak körülveszik a várost, ostromolják a védőfalakat, lemészárolják a lakosokat és fölgyújtják a templomot. Ekkora vérontás, öldöklés és borzalom láttára megbor zad és könnyes szemekkel felkiált: Jeruzsálem, Jeruzsálem, mely megöölöd a prófétákat, hányszor akartam egybegyűjteni fiaidat, miként a tyúk egybegyűjti fiait szárnyai alá és te nem akartad!" (Máté XXIII. 37.) Ha te akartad volna, te lettél volna a világ legdicsőségesebb városa, Isten országának székhelye, az egyetemes egyház Rómája, de te nem akartad és a te gonosz akaratod győzedelmeskedett.

Miután Isten megbüntette az összülöket és kimondotta felettük a szigorú ítéletet, szabadítót ígért nekik: igazságossága után gyakorolta irgalmát. A zsidó nép büntetését is enyhíti a remény. Elvettetése sem nem teljes, sem nem végleges. Mindig dicsősége lesz, hogy ő

adta az egyháznak az első hithirdetőket és az első vértanúkat. A szikra, amely a világot lángralobbantotta, a szentföldről pattant ki. Izrael egyik leányának méhében öltött testet az Ige és mindig igaz marad, hogy „az üdvösség a zsidóktól jó.” (János IV. 22.) Az apostolok továbbra is érdeklődni fognak honfitársaik iránt, hogy segítsék őket és nekik a hitet hirdessék, köztük egyéni megtéréseket érnek el várván, hogy az egész nemzet csatlakozzék az igaz hithez és hódoljon Krisztusnak. S akkor az elhagyott ágat beoltják az egyház fájába és újra fog élni és bőséges gyümölcsöt fog teremni.

Jézus tehát nagyon is emberséges volt és ugyanakkor nagy hazafi is. Csodálatosan finom tapintattal hozza összhangba az egymást kizárónak látszó érzelmeket. Hányan vannak, akik elámítva a hamis tanok által, vagy a szenvedélytől elvakítva az egyik eszmeiránynak csak a többi rovására tesznek eleget. Ezek gőgösen hangoztatják: az én országom mindenek fölött! Mindenkre rá akarnák kényszeríteni főnhatóságukat és kultúrájukat. Amazok az emberiség iránti szeretetből gyűlölik hazájukat és hadat üzennek polgártársaiknak. Jézus, aki maga a Bölcsesség, kikerüli ezt a két szélsőséget. Ő sohasem bátorította fel a zsidókat hatalmi terjeszkedésre és világhuralmi álmódózásra, de országukat sem áldozta fel az emberbaráti bálványának. Nem zavarja össze az erkölcsi egységet az egyformasággal. A keresztény nemzetek egyek a vallás terén: ugyanaz a hitvallásuk és elismerik a pápa legfőbb tekintélyét, ez azonban nem semmisíti meg faji tulajdonságukat. Testvérek, akiknek közös családi vonásaik vannak; jobban mondva meg van bennük bizonyos lelki közösség, de mindenik magán viseli a maga sajátos vonásait, egyéni arculatát:

... Nem egyforma az arcuk,
S mégsem más, testvérhez testvér arca amilyen.*

Krisztus így egyenlíti ki a haza és az emberiség közötti elentétet. Ki tudja egyenlíteni a kötelességeket, összhangba hozni az érzelmeket olyannyira, hogy igaz az, hogy az összhang a lényeg maga! *Christus musicus*.

IV. FEJEZET.

A bűnösök iránti irgalmassága.

A zsidóknál nem nagy volt a becsületük a vámosoknak, az idegen hatalom adószedőinek, akik nem voltak mindig épen tisztakezűek. Mindazonáltal Jézus nem kerülte, nem mellőzte őket, sőt hogy visszaszerezze testületüknek a közbecsülést, egyiküket apostoli méltóságra emelte. Ez Lévi (Máté) volt, a kafarnaumi vám-

*)... Facies non omnibus una,
Non diversa tamen, qualis decet esse sororum.

szedő. Lévi, hogy megünnepelje az apostolságra való meghívását, nagy vendégséget rendezett, amelyre meghívta társait, a vámosokat is. Voltak a vendégek között farizeusok is, akik mindig készek voltak a megbotrántozásra. Minthogy nem mertek közvetlenül Jézushoz fordulni, félvén az ő mindent átható és mindenben uralgó tekintetétől, a tanítványoktól kérdezték: „Miért eszik a ti Mesteretek a vámosokkal?” Ezt hallván Jézus mondá nekik: „Nem az egészségeseknek van szükségük az orvosra, hanem a betegeknek. Én nem jöttem az igazakat hívni, hanem a bűnösöket.” (Máté IX. 9—14.)

E szavak új szempontból mutatják be nekünk Jézus lelkét. Az emberi sokaságban megkülönbözteti honfitársait és honfitársai közt is azokat, akik legjobban rászorulnak vonzalmára és gondjaira: a betegeket, szegényeket, gyermekeket és elsősorban a bűnösöket. Semmi csodáltnivaló ezekben a vonzalmakban, amelyeket megtalálunk minden nemesen érző lélekben. Az odaadó betegápoló anélkül, hogy egyet is elhanyagolna betegei közül, nem azokkal foglalkozik-e többet, akik súlyosabb betegségben szenvednek? Hasonlóképen Jézus is a bűnösökkel foglalkozik, bizonyára nem érdemükre való tekintettel, hanem mélységes nyomorúságuk miatt.

Mindamellett nem szabad azoknak a tévedésébe esnünk, akik összeszűkítve és eltorzítva Jézus jellemét, nem látnak benne mást mint irgalmasságot. Ők a maguk módja szerint alkotnak maguknak Istent, mert minden erő kifejtés nélkül akarván üdvözülni, olyan határtalan engedékenységet tulajdonítanak neki, amilyent a saját üres lelki életük megkíván. De az igazi Jézus, az evangélium Jézusa sem nem émelgyős, sem nem gyenge. Jósága nincs igazságosságának rovására. Összhangba hozva az egymást kirekeszteni látszó tulajdonságokat: Ő éleslátású a kőrimeretben, és alkalomadtán szigorú a dorgálásban, de nagylelkű a megbocsátásban és bizalmat tud kelteni a bűnbánó bűnösben.

*

Ha távolról egy nagy folyamot pillantunk meg, óriási kristálynak látszik, amely visszatükrözteti a felhők képét. Nyugodt és szép, de mélységeiben iszapot takar, amelyet az idők folyamán lassanként rakott le s amely a vihar napjaiban földsínre jön és zavarossá teszi a vizet. Sok lélek hasonlít ilyen folyamhoz. Mennyi hibát, fogyatkozást és talán bünt is rejteget látszólagos kristálytisztaságuk! Mennyi szégyenletes titkot takargat életük! . . . Tiszteletet tanúsítunk irántuk; míg ellenkezőjét bizonyítani nem tudjuk, hiszünk ártatlanságukban; ezen hallgatólagos megegyezés nélkül igen nehéz volna minden társadalmi érintkezés. De ez csak kölcsönös megegyezés, konvenció; mindenki másnál jobban tudta ezt Jézus, akinek a tekintete a lelkiismeretek mélyére hatolt és ott felfedezte a mások előtt ismeretlen fogyatkozásokat és hibákat is, amelyeket az illetők is szerettek volna az ismeretlenség homályában hagyni.

Mikor Jézus a szamariai asszonnyal beszélgetett, így szólt hozzá: „Menj, hívd el férjedet”. Az pirulva válaszolta: „Nincs férjem”. Mondá neki Jézus: „Jól mondd, hogy nincs férjed, mert őt férjed volt és aki most veled él, nem férjed”. Jézus így pár szóval leleplezi a bűnös asszonyt és szemei elé tárja életének botlásait. (János IV. 16—20.)

Mikor Jézus a templomban azzal a bénával találkozott, akit Bethszaida fürdőjében meggyógyított, így szólt hozzá: „Ime meggyógyultál, már ne vétkezzél többet, nehogy valami rosszabb történjék veled”. (János V. 14.) Jézus tehát tudta, hogy mint annyi kóros állapot, amit a mértéktelenség és kicsapongás okoz, úgy ennek az embernek a betegsége is egy régi ballépésnek a következménye, mert az már harmincnyolc évre volt visszavezethető.

Éleslátását semmi sem kerüli el. Nemcsak az elkövetett bűnöket tárja fel, hanem még azokat is, amelyek még elhatározás nélkül a lélek zavaros mélységének sötétjében készülnek. Simon-Péter elbizakodottságában már látja csirájában a gyöngeséget, a tagadást. Az utolsó vacsorán az apostol kitörő örömében azt mondja neki: „En az életemet fogom adni érted”. De Jézust nem ragadják el e szép szavak. „Te életedet fogod adni értem! Bizony mondom neked, hogy te ma, az éjjel minekelötte a kakas szól, háromszor tagadsz meg engem”. (János XIII. 37—38.)

Hála ezen emberfeletti meglátásnak, Jézus ismerte a fogyatkozások, a hibák súlyosságát is és azt is, hogy mennyi volt a bűnösben a megfontolás s így milyen fokú a felelőssége; innen van az intésekben a nagy erő. Ne higgyétek azt, mintha az Ő ajkain csak a békesség és szeretet szavai csengtek volna és a bűnt mint nyomorúságot tekintve, csak sajnálkozott volna a bűnösön. Kétségtelen, hogy a bűn nyomorúság, a legnagyobb nyomorúság, de a betegségtől és a testi fogyatkozástól eltérően olyan nyomorúság, amiért mi mindig felelősek vagyunk. Bukás és fogyatkozás is egyszersmind. Jézus így nem sajnálja a bűnösöktől a dorgálást, amit megérdemelnek. Egy lakomán, látván, miként válogatják a farizeusok az első helyeket, azonnal megleckézteti őket. „Amikor menyekzőre hívnak, mondja, ne ülj az első helyre, nehogy náladnál érdemesebb lévén meghíva általa és eljövén az, aki őt és téged is meghívott, azt mondja neked: adj helyet ennek és akkor pirulással kelljen elfoglalnod az utolsó helyet. Hanem mikor meghívnak, eredj, ülj az utolsó helyre, hogy midőn eljön az, aki téged meghívott, azt mondja neked: Barátom, menj feljebb . . . Mert minden, aki magát felmagasztalja, megaláztatik és aki magát megalázza, felmagasztaltatik”. (Lukács XIV. 7—11.) A gazdagok és tekintélyesek ilyen megfeddéséhez, nagy társaság előtt, őszinte nyíltságra és erős bátorságra volt szükség. De az igazságnak megvannak a jogai és ha a világnak nem tetszik, az az ő baja!

Csodálatos és nagyon is érthető, hogy akiket legjobban

megdorgált Jézus, azok az Ő tanítványai: bünteti, mert szereti őket. Fülöp Cezaréánál történt vallomás után az apostolok örömmámorban vannak. Jézus a saját bevallása szerint is nemcsak Messiás, hanem Isten Fia. S mert végtelen hatalmú, nem fog késni Izrael országának visszaállításával. A keletiek élénk és színes képzelődésétől elragadtatva már látják, hogy drága ruhába öltözködve és arany trónokon ülve mint fognak ők elhelyezkedni a fényes palotákban. De Jézus egyetlen szóval eloszlatja ezeket az ábrándokat. Az igaz, hogy Ő az Isten Fia, de ha testet vett fel, ez azért történt, hogy szenvedjen. Mielőtt bemenne dicsőségébe, át fog menni a Kálvárián. Erre a váratlan kijelentésre megdöbben és felocsúdott az apostoli testület. Így a trón, amelyről ők álmodtak, nem más mint egy bitófa. Nem király az, akinek ők szolgálnak, hanem egy halálraítélt. Mily csalódás! Reményeiknek minő összeomlása! Péter nem tudja a benne forrongó gondolatokat magába zárni; Jézushoz közeledik és ő, a genezáreti halász feddeni meri azt, akit ő Isten Fiának nevez: „Távol legyen ez tőled, mondja szenvedélyesen, nem fog ez rajtad megtörténni”. És Jézus látva, hogy Péter megváltói küldetésétől igyekszik őt visszatartani, elutasítja magától, amint elutasította a kísértőt, ugyanazzal a hévvel, ugyanazzal a határozottsággal és majdnem ugyanazokkal a szavakkal is: „Távozz tőlem sátán! Te nem érted meg azokat, amik az Istenéi”. (Máté XVI. 23).

Az a rendkívüli értelmi világosság, amely megérteti Jézus szigorát, megmagyarázza szelídségét is. Jól tudja mekkora súllyal nehezedik gyenge akaratunkra a példa, az alkalom, az ösztönök, a megszokás, az átöröklés, szóval azon érzéki vágy, amely Ádám gyermekeit gyötri. Ismeri a bűnös harcait, küzdelmeit, belső gyötrelmeit és fájdalmait, iparkodásait és törekvéseit, hogy visszacserezze az elvesztett szívtisztaságot, ismeri lelkiismeretfurdalásait, alázatos bánkódását, gyakran megszegett, de mindig újból tett elhatározásait. Mikor lát valakit ilyen lelkiülettel, zavarban és bánkódva azon, hogy Istent megbántotta, Ő azt a lelket bensőleg megkereszteli és megtisztítja.

Mindenki a maga természete szerint cselekszik és Krisztus isteni természetét elárulja az a forma is, amellyel a bűnöst feloldozza.

Először is megbocsátása általános. Júdás, miután eladta Mesterét, azt mondotta önmagában: „Az én vétkem sokkal nagyobb, semhogy Isten azt nekem megbocsássa”. A szűkkeblű, a kislelkű Iskarióti Júdás nem is sejtette az isteni irgalmasság háttartalanságát. Krisztus szava egy pillanat alatt lemosa a legnagyobb szennyeket, paráznaságokat, házasságtöréseket, gonoszságokat és istenkáromlásokat. Csak a Szentlélek elleni bűnökkel tesz kivételt azoknak kivételes súlyossága miatt. Akik azt állították, hogy Belzebub lelke lakik benne, akik ördögöt csináltak Istenből, azoknak nem bocsáttatik meg sem ezen, sem a másvilágon. De min-

den más bűn megbocsátható. Nincs az a mélyen lesúlyedt lélek, amely ne remélhetné föltámadását.

Általános az isteni irgalom és kifáradhatatlan. „Ha napjában hétszer vétkezik ellened testvéred és napjában hétszer tér hozzád mondván: Bánom, bocsáss meg neki”, mondja az Üdvözítő. Ezen törvény alól pedig, amelyet tanítványaira kiszab, önmagát sem menti fel Krisztus. Nem úgy tesz Ő, mint azok a farizeusok, akik súlyos terheket raknak mások vállaira, amelyet azonban maguk még csak ujjuk hegyével sem igyekeznek könnyíteni. Semmi olyan törvényt nem alkot, amelyet példájával nem ajánlott és meg nem szentelt volna. Ha tehát nekünk azt parancsolja, hogy megbocsássunk nem egyszer, hanem mindennap, sőt hétszer is egy nap, ezzel kötelezi magát arra, hogy az alázatos és megtérő bűnöst szívesen fogadja.

Csakugyan egész élete nem volt más, mint hosszú megbocsátás. Tanítványaival való érintkezéseiben mindennap szenvednie kellett elfogultságuk, tudatlanságuk, hitetlenségük, fölhevülésük, félenkségük miatt, de ezek a folytonos súrlódások sohasem zavarták meg lelkingugalmát. Való igaz az, hogy az emberi természettel elválaszthatatlanul összekötött tökéletlenségek miatt a barátság nem tart sokáig, ha nem társul az engedékenységgel, mert az ember annyira szeret, amennyire bocsánatot kap. De az emberek közt a megbocsátás kölcsönös, olyan csere, amelyben esetleg sokat lehet nyerni. Jézusnál ellenben a megbocsátás egyoldalú volt. Jézus mindent jól cselekedett; tökéletes volt Ő mindenki előtt és különösen tanítványai szemében.

S ami még bámulatosabb az isteni megbocsátásban, az annak végtelen könnyedsége; Isten megbocsát, amint terem: csak egy szó és megtörtént. De vajon szabad-e ezután azt állítanunk, hogy a bűnöst felmenti a személyes elégtételadás alól? Épenséggel nem, de ezen engesztelés, vezeklés különösen könnyűvé vált a keresztség által. Ségur életrajzában olvassuk, hogy egy védelme alatt álló inas egyszer igen súlyos bűnt vallott be neki: megszejtetett egy szentostyát. A főpap legkevésbé sem látszott fölindulni. Lelki fájdalmát, felháborodását, nyugtalanságát semmi sem árulta el arcán és a legnyugodtabb hangon mondta a lábainál zokogó szerencsétlen fiúnak: „Vezeklésül el fogsz mondani három Üdvözlégy Máriát.” — Csak ennyit? kérdezte a fiú csodálkozva. Igen, válaszolta a pap, a többi én magam vállalom. S valóban, hogy a rettenetes szentségtörést jóvátegye, hosszú ideig kemény fekvőhelyen feküdt, egész éjszakákat átvirrasztott és többszáz szentmisét mondatott.

Egy szentnek ez a csodálatos tette megérteti velünk, hogy Jézus miért nem szab ki a bűnösökre hosszú és kínos vezekléseket. Ő a Kálvária hegyén megfizette az emberiség adósságát. Az egész, amit az emberektől vár, az, hogy jóakaratauk bizonyosságul adósságuk egy kicsinyke részletét megfizessék és a többi merítsék a megmérhetetlen kincstárból, amit számukra megnyitott. Azt kell-e

ebből Lutherrel következtetnünk, hogy az elégtételi cselekedetek hiábavalók? Épenséggel nem, mert meg van mondva: „Ha bűnbánatot nem tartotok, mindnyájan elvesztek.” (Lukács XIII. 3.) De ami megtisztít, ami üdvözít, az főképen a megváltó áldozatban való hit.

Jézus az ő szeretetében nemes, bőkezű és nagylelkű; ilyen megbocsátásában is. Vannak, akik a buzdításra, hogy béküljenek ki, engesztelődjenek meg azokkal, akik megsértették vagy megbántották őket, merev arccal azt mondják: én megbocsátok, de nem feledem el. Belefáradva az ellenségeskedésbe vagy politikából, vagy számításból fölveszik a megszakított kapcsolatokat, de szívük mélyén továbbra is titkos keserűséget, neheztelést táplálnak, amely az első alkalommal kitör. Megtörtént a közeledés, de a jóvátett, kiengesztelt barátságnak sebhelye mindig látható.

Jézus jellemében nincs ilyen kicsinyeskedés. Előtte nincs félmegbocsátás. A megbocsátott bűnöket messze hátamögé veti és nem gondol többé azokra. Mikor halála után megjelenik az apostoloknak, szemükre veti keményszívűségüket, mert nem akartak hinni a feltámadás tanúinak, de a Getszemáni kertben történt fölbomlásról egy szót sem említ. Ha tesz is célzást Péter tagadására, végtelen kimélettel teszi és azért, hogy rávezesse a szeretetnyilatkozatra, amely a hibát jóvá fogja tenni. Látszik, hogy apostolai kedvesebbek előtte, mint valaha: mintha nem is hagyták volna el.

Végül Jézus bocsánata teljes és föltétlen. Ő nem Isten nevében bocsátja meg a bűnöket, mint papjai teszik, hanem a saját nevében. Ő a megbántott, Ő ad bocsánatot. „Menj békében, bűneid meg vannak bocsátva,” mondja hatalmának biztos tudatában. Alighogy a látor befejezte alázatos könyörgését, Jézus teljes föloldozásban és teljes büntetés elengedésben részesíti: „Ma velem leszel a paradicsomban,” mondja neki. (Lukács XXIII. 43.) Az ég az övé, mint annak ura, rendelkezik vele; megnyitja és bezárja tetszése szerint. Ki más, mint Isten mert volna így beszélni?

Egyenként kellett vizsgálnunk az isteni irgalmasság jellemvonásait. Hogy azokat egybefoglalva, konkrét esetekben és élő személyeken szemlélhessük, olvassuk el az evangéliumban a házasságtörő asszonynak és Magdolnának a történetét.

Egy napon, amint a Salamon-féle oszlopcsarnoknál tanította a köréje gyülekezett népet, zajongó tömeget látott maga felé menni. A farizeusok a hallgatóság körén áttörve hozzá közeledtek, azon ürüggyel, hogy egy lelkiismereti kérdést adjanak fel neki. „Mester, mondták neki látszólagos tisztelettel, íme itt van ez az asszony, akit házasságtörésben tetten értek. A törvény szerint őt meg kell kövezni és a vádlónak vagy a főtanúnak kell az első követ rádobni. De te mit mondasz erre vonatkozólag? Tört akartak neki vetni, mert ha Jézus azt mondomta volna, halálra kell ítélni, a farizeusok méltatlankodásban törtek volna ki: Hogyan, ez az ember irgalmat hirdet és a halálba küldi ezt a szerencsétlent és pedig egy pillanatnyi megfélekedezésért? De ha Jézus azt válaszolta vol-

na: föl kell menteni, akkor még inkább kiáltoztak volna: Ez az ember veszedelmes rendzavaró, megveti Mózes törvényét és hazájának hagyományait. De Jézus ismerve hátsó gondolatukat, megelégedett azzal, hogy ennyit mondjon: „Aki bűn nélkül van közzöttetek, az vessen először követ rá.” Majd lehajolván a földre, újjával írt a homokba. Mit? Kétségtelenül ezen képmutatóknak a bűneit, akik a bevádolt asszonynál is bűnösebbek voltak. Látván a farizeusok, hogy le vannak leplezve, egymásután elsomfordáltak, kezdve a véneken. Jézus csakhamar egyedül maradt az asszonnyal. Ott volt a középén térdenállva, fejét lehajtva, mintegy összetörve bűnei súlya alatt. Nem szólt semmit, hanem engedte, hogy szégyenét és lelkiismeretfurdalását szemlélje az, aki tudja minden gyalázatát. Jézus szelíd, de komoly hangon, — mint elgondolható — így szólt hozzá: „Nem ítélték el téged”? — „Nem Uram” válaszolta a szerencsétlen. „Hát én sem ítélek el téged. Menj és többé ne vétkezzél.” (János VIII. 1—12.)

Nem kevésbé megható Mária Magdolna bűnbocsánatának a története. Egy napon Simon farizeus meghívta Jézust nagy lakomára. Nem azért hívta meg Jézust, hogy Őt megtisztelje, hanem hogy önmagának szerezzen tiszteletet és bemutathasson vendégeinek egy híres személyiséget. Fogadtatása inkább hideg volt. Jézus szegény volt, sokáig az ácsmesterséget gyakorolta. Simon gazdag volt, a zsidó társadalomban előkelő helyet foglalt el és minthogy volt benne sok elbizakodottság és büszkeség, éreztette is ezt vendégével. Nem adta meg Jézusnak a szokásos tiszteletet, s nem tanúsított előzékenységet, amivel nem fukarkodott a jeles vendégekkel szemben. Még a vendégszeretet csókját sem adta meg neki, nem parancsolta meg a szolgálainak, hogy lábait mossák meg és haját kenjék meg illatszerekkel. De a gögös farizeusnak e figyelmetlenségét egy bűnös nőnek jóvá kellett tennie.

Amint megtudta Mária, hogy Jézus Simon farizeus házában telepedett le, azonnal odasietett. Kezében alabástrom edényt tartva kérés nélkül belépett a lakomás terembe. Amint meglátták, egyszerre nagy csend lett. Minden szem kémlelőleg rászégeződött, hogy mit fog csinálni. A hideg és kemény tekintettől megijedve Mária megzavarodott és szégyenpír öntötte el arcát. De két szempillantásra észrevette azt, akit ő keresett, az ifjú Mester ott feküdt a kereveten, a keletiek szokása szerint. Méltatlannak érezvén magát arra, hogy megszólítsa és arcára tekintsen, hátul lábainál letérdelt. Ő észrevette azokat a lábakat, amelyeket Simon átalált megmosni s amelyekeken még ott fehérlett az utca pora. Tisztelettel kezdte Mária csókolgatni Jézus lábait és könnyeivel áztatni, a bánat könnyeivel számtalan bűnéért; a hála és gyöngéd szeretet könnyeivel Istenért, aki megtisztítja őt, az öröm könnyeivel az új, a tiszta és termékeny szép élet gondolatára, mely benne elkezdődött. Amikor az isteni lábakat könnyeivel megáztatta és megmosta, remegő kezekkel letörte az alabástrom edény nyakát s drága illatos

kenettel megkenete és hajával letörülte azokat. És az egész ház betelt a kenet illatával.

Jézus csendben és mozdulatlanul nézte tettét s mintegy irgalmas gyöngédségének sugarával vonta azt körül. Kiolvastván pedig az egybegyűlt vendégek szemeiből a meglepődést, a megvetést és magát a zúgolódást, a következő példabeszédet mondta a házigazdának: „Simon, valami mondani valóm van neked.” „Szólj Mester” — mondotta a farizeus. — „Egy embernek két adósa volt. Egyik ötszáz tizzel tartozott, a másik ötvennel. Látván, hogy ezeknek az adósoknak nincs honnan megadniok, elengedte mindakettőnek az adósságát. Vajjon melyik fogja jobban szeretni hitelezőjét?” — „Úgy vélem, mondotta Simon, akinek többet engedett el.” — „Helyesen ítéltél, válaszolta Jézus. Most tehát alkalmazd önmagadra e példabeszédet. Amikor bejöttem házaiba, nem adtad nekem a vendégszeretet csókját, lábaimat nem mostad meg s fejemet sem kented meg olajjal. Mert igaz ember hírében állsz, te önmagadban tetszelegsz és szívedben kevés a nagylelkűség. Ez az asszony ellenben, amióta bejött ide, nem szűnik meg lábaimat csókolgatni, könnyeivel áztatni, kenettel locsolni és hajával törölgetni. Bűnös nő volt. Óriási adóssága volt, amely neki elengedettett. Mi csodálni való van abban, ha most kicsordul belőle az elismerés és az öröm! Sok bűn bocsátott meg neki, azért tanúsít irántam akkora szeretetet.”

Majd pedig a térdeplő bűnbánó nő felé fordulva így szólt az Üdvözítő: „Menj békében, a te hited megmentett téged.” Mária akkor fölsóhajtott, mintha valami nagy súly alól szabadult volna fel. Fölkelt és könnyedén, boldogan, mint a fogságból kiszabadult madár, kiment: csendben, némán, mint ahogy bejött. (Lukács VII.)

Az emberi színjáték látványa, a szüette fának a látása, mely alatt annyi fényes erény rejtőzik, sokakban gúnyt vagy sötét világ-felfogást kelt. Vannak, akik nyomorúságukban nevetnek, bizonyára azért, hogy ne kelljen sírniok. Az életben ők álarcos menetet látnak, amelyen joguk van felvidulni. Nevezzék bár őket Rabelaisnak, La Fontainenek vagy Molièrenek, ők azt hiszik, hogy az ostobák és rosszak az ő apró szórakozásaikra vannak itt a földön. Mások a társadalom fonákságait és bűneit látva komolyak maradnak. Nem mulatnak embertársaik rovására, de javíthatatlanoknak tartják őket. És szívesen felkiáltanak az őspátriarkával: Mi jó jöhet egy tisztátalan magból?

Jézusnál nyoma sincs ennek a gúnyolódó örvendezésnek vagy kétségbeesésnek. Ő hiszi, hogy a kegyelem által támogatott emberi akarat széttörheti a végzetszerűség bilincseit. Csodálatos dolog! Aki legjobban ismerte az embert és aki legtöbbet szenvedett érte, az tanúsít iránta a legtöbb szeretetet. Mikor Ő feloldoz egy bűnöst, azt mondja neki: „Menj békében és többé ne vétkezzél! Tehát hisz az ő állhatatosságában. Még a legsúlyosabb bűn után is fel tud kelni, csak éljen az óvintézkedésekkel: éberséggel és imádsággal, hogy kísértésbe ne essék.

Más jelét is adja a bűnösök iránti bizalmának: legfontosabb ténykedéseket bízta rájuk. Föltámadásának első tanúja és hírvivője egy megtért bűnös nő. Egyházának első feje egy hitehagyott. Azoknak, akik az Olajfák hegyén gyáván megfutamodtak, azt mondja: „Menjetek, tanítsatok minden népeket. Legyetek az egész világban tanúim és követőim”.

Ezen bizalom teljesen helyénvaló volt. Az Isten Igéje, az Örök Bölcseség jól ismerte azokat, akiket kiválasztott. Apostolainak megzavarodása csak átmeneti, mulandó volt. Jelen félelmük alatt fölfedezi kitartó akarataikat, mellyel Őt szolgálni fogják és azokban, akik Őt gyáván cserbenhagyják, látja a jövő vértanúit. András, aki a többivel együtt hátat fordított a Kálváriának, egy napon kiterjesztett kezekkel, arcán mosollyal megy a keresztre. Ezekben a gazdag természetekben tehát elrejtett erők vannak, amelyek váratlan fordulatokra képesítik őket. Alacsonyoknak, homályosoknak látszanak, de a mászó hernyó nem röpködő virágot, a lepkét hordja-e magában? Még csak néhány hét és kiterjeszti bársonyos szárnyait az azurkékben.

Jézus nemcsak apostolai iránt van bizalommal. Ádámnak minden gyermeke jelölt az isteni örökbefogadásra. Bármennyire lesúlydott is, jogait visszaszerezheti. Ez a magyarázata annak, miért olyan nagyon türelmes Krisztus. Mi haragra lobbantunk a gonoszok ellen, akik minket bántanak. Isten azonban megtűri és megkíméli őket. Nem semmisíti meg a letört nádszálat, nem oltja ki a még füstölő mécsbelet. Nem engedi, hogy kitépjék a konkolyt, mert ami gyomnak látszik, lehetséges, hogy a jövőben jó kalászt terem. Szerencsés és boldog türelem, amely ilyen csodálatos átalakulásokat hoz létre. Mikor az esőcsepp az út porával összevegyül, nem más az többé, mint egy kis sár. De jön a napsugár, ez a sár fölszikkad, a nedvesség elpárolog s aztán ott úszik a levegőben megfoghatatlan alakban, de az első hűvösségre ismét cseppfolyóssá válik, leszáll és mint gyémántcsepp remeg a fűszál hegyén. Hasonlóképpen az isteni kegyelem által a legszennyesebb lélek is drága gyönggyé válhatik, amelynek kristálytisztasága visszatükrözteti a Végtelent.

A lelki megújulásnak alapja, a bizalom épen ezeket a lappangó erőket fejleszti ki és hozza működésbe, amint a tavaszi napsugár is megpezsztíti az életáramokat, a csodálatos erőket, amelyek újra felöltöztetik a leveleitől megfosztott fákat, zöld takaróval borítják be a természetet, virágokkal ékesítik fel a mezőket és réteket. A bűnösök elbűvölve és elragadtatva attól a figyelemtől, amelyet Krisztus irántuk tanusít, tudatára ébrednek eredeti méltóságuknak. A bennük lappangó sugallatok, mint szikra a hamú alatt nyomban új lánggra lobbannak. A remény megtízszerezve erőiket bátorságot önt beléjük. Kiemelkedni alacsonyságukból a tisztasághoz, a világossághoz felemelkedni, milyen kilátás nyílik meg előttük! Hévvél nekilendülnek. Méltóknak akarnak bizonyulni az Isten Fia megbecsülésére, jóvá akarják tenni vétkeiket, szeretni

akarják teljes lelkükből azt, aki nekik annyit megbocsátott. Minél bűnösebbek voltak, annál nagylelkűbbek lesznek, a hosszú ideig lenyomott rugalmasság emeltyűje magasra viszi őket. Anélkül, hogy elcsüggednének, a megtévedés maguk iránt bizalmatlanabbakká, okosabbakká és alázatosabbakká teszi őket. Így valósul meg számukra szent Pál szava, melyet csodálatraméltóan egészített ki egy nagy megtért: „Az Istent szeretőknek minden javukra szolgál, igen minden, még a bűnök is. *Diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum . . . etiam peccata.*“

A nagycsütörtöki szertartásban az a fölséges költemény, amelynek minden szava egy-egy lelki cirógatás, a szív gyönyörűsége, Jézust a megváltói világ Alapítójának nevezi. *Orbis redempti Conditor.* Ez a cím tökéletesen kifejezi küldetését és fényesen megvilágítja jellemét.

Isten, az Atya megteremtette a világot. A megtestesült Ige célul tüzi ki magának a világ helyreállítását, a romok kijavítását; innen van a bűnösök iránt való különös gondossága. Mint maga is mondotta, Atyja a betegek gyógyítására küldötte Őt. Mikor orvost hívnak a házba, annak minden figyelme a beteg felé irányul. Vannak ott mások is, erőtlől duzzadók és egészségesek, szeretetreméltóbbak és vonzóbbak, de nem azokért ment oda. Ő csak a beteget látja, aki tőle várja egészségét. Jézus is hasonló okból legfőképpen a bűnösök iránt érdeklődik. Nyilvánvalóan nem azért, mintha azokat többre tartaná az igazaknál, akik nagyra-becsülésében mégis csak az első helyet foglalják el és országában a legszebb jutalmat fogják elnyerni. Épen nem hanyagolja el őket, amennyire ideje engedi, de a nagy veszedelemben levő bűnösöknek sürgős segítségre van szükségük és siet segítségükre. Mint a jó pásztor, akihez magát is hasonlítja, otthagyja a kilencvenkilenc hűséges bárányt, hogy az eltévedt juhocska után menjen.

Isten e világot egyetlen szavával teremtette. Krisztus is megválthatta volna azt egyetlen könnyével. De hogy az isteni igazságosságnak bőséges elégtételt ajánljon fel, hogy kimutassa szeretetét és megfogja a mi szívünket, a bűnnek minden büntetését magára akarta vállalni, a halált sem véve ki. Eltérően a teremtestől a megváltás tehát nagyon fáradságos mű volt. Épen azért a bűnösök annál kedvesebbek Krisztusnak, minél többbe kerültek neki. Végtelenül drágák, lelkük egy Isten vérével ér fel. S így mekkora győzelem, mikor közülök egyet is megfog a kegyelem. Az Üdvözítő akkor megkapja szenvedésének bérét, legforróbb vágyai teljesülnek. Ugyanazt az örömet éli át, amit a sebész, mikor sikeres műtéttel megmenti a haláltól gyermekét. A rokonszenv révén magát a bűnösök helyzetébe beleélve, mintegy velük újjászületik. Oly teljes és túláradó öröme, hogy visszhangzik az égben is. Igen, „öröm lesz a mennyben Isten angyalai között egy bűnbánó bűnösön“. (Lukács XV. 1—7.)

A Teremtő látván, hogy műve jó volt, örömmel tekintett arra, hasonlóképpen az Üdvözítő is örömmel szemléli művét: a

megtisztult bűnöst. Magdolna, akiből hét ördögöt űzött ki, barát-nője lesz. Amikor üres sírja mellett megjelent neki, nevéről szólítja: Mária; ez az egyszerű szó, a hangsúly, amellyel kiejti, a tekintet, mely azt kíséri, olyan, mint a gyöngédségnek kirobbanása. Szereti ezt a bűnbánó lelket lángolásáért, nagylelkűségéért, de leginkább azért, mert ő egyike legszebb győzelmeinek, bámulja benne az erkölcsi szépséget, amelyet ő adott neki.

Ezek után jobban megértjük Krisztusnak a bűnösökkel szemben való magatartását. Be kell vallanunk, hogy viselkedése kissé zavarba hozta a mi emberi okoskodásunkat. Mivel megborxad a bűntől, azt hinnők, hogy ennek a borzadásnak magára a bűnösre is ki kellene terjednie. Mivel szereti Atyját s tudjuk, hogy mekkora hévvel kellene kárhoztatnia és gyűlölnie mindazokat, akik Őt megbántják. Mivel minket megváltott — és mekkora áron — természetes borzadállyal kellene elteltetnie a bűn iránt, mint ami szenvedésének és halálának oka volt. Mivel Ő maga az igazságosság, óhajtaná kellene, hogy a bűnös haladéktalanul elvegye szigorú büntetését. De ezek az okok, amelyeknek szerintünk Őt a bűnösöktől el kellett volna fordítani, éppen ellenkezőleg Őt azok felé hajtják. Ő szent, de hogy a rosszat, amelytől irtózik, lerombolja, két eszköze van: vagy megsemmisíteni, vagy megtérésre bírni a bűnöst. A másodikat választja, amely bár kevésbé gyökeres, de jóságának megfelelőbb. Szívén viseli mennyei Atyja érdekeit, éppen azért meg akarja menteni a bűnös lelkeket, akik örökké imádói lesznek. Ő kegyetlenül megbűnhődött vétkeinkért, éppen azért retteg attól, hogy elveszítse önfeláldozásának gyümölcsét. Az utolsó napon minden embert ítélőszéke elé fog idézni, de küldetése elsősorban az, hogy üdvözítse őket, nem pedig, hogy megítélje: előbb van az irgalmasság ideje, mint az igazságossága.

Amint látható, Krisztus lélektana bonyolultabb, mint azt egyes írók hiszik. Azok azt hiszik, hogy mindent elmondottak róla, ha szelidségét magasztalták. Az isteni szív azonban sokoldalúbb ennél. Olyan lant az, amelynek minden húrja együtt zeng csodálatosan gazdag összhangban. Mindegyik hangjege a többivel kapcsolatban változik benne. Ezeket az árnyalatokat fölfogni, megérteni kényes munka, amelyhez nem elég csak az evangélium tüzetes tanulmányozása, hanem alapos jártasságra van szükség a hittudományban is. A felülről jövő világosság nélkül Krisztus jelleme megfejthetetlen talány volna.

V. FEJEZET.

A szegények iránti szánalma.

Assisi Ferenc egy napon több testvérével az umbriai mezőkön járt. Egyik útkanyarulatnál három nőt vett észre, mind a három egyformán volt öltözve és úgy hasonlítottak egymáshoz, mintha testvérek lettek volna. Amikor a szent mellett elhaladtak,

mind a három ugyanazon hangon és ugyanazon módon köszöntötte őt: Üdvözlégy szegénység-úrnoje! Ez a különös találkozás nagyon meghatotta a testvéreket, természetfeletti beavatkozásnak s mintegy az isteni Gondviselés buzdításának tekintették azt, hogy az önfeláldozás és a lemondás útján kitartásnak.

A szegénység, melyet Assisi Ferenc úrnőül és királynőül választott, Jézus Krisztusnak is jegyese volt. Forrón szerette azt s ez jellemének egyik legeredetibb vonása. Az emberek mit sem szeretnek annyira, mint a hatalmat és az élvezeteket és a pénzt, amely egyiket is és a másikat is megszerzi. Gondolkozásukban összezavarják a gazdagságot és boldogságot; *javaknak* nevezik címeiket, ingóságaikat, birtokaikat. Számukra a legfőbb jó a gazdagság és a legfőbb rossz a nélkülözés. De Jézus hallatlan merészséggel ledöntötte az értékek ezen skáláját s szembeszállva az általános előítélettel, mely olyan régi, mint a világ, boldogoknak merte mondani a szegényeket.

Bebizonyította irántuk való különleges szeretetét, alighogy e világba lépett. A jászol első látogatói nem a napkeleti bölcsek voltak, akik ajándékaikkal Ázsia titokzatos mélyéből siettek oda, hanem a pásztorok, ez a Keleten alig figyelembe vett népség; szegény nép, akik életüket fuvola hangjai mellett s nyájaikat a ragadozóktól s a sakálóktól védve a hegyek legelőin töltötték.

A legelsők, akik hivatást nyertek a papságra, szintén szegények voltak. Az apostolok között csak a vámos Lévit és talán Bertalant és Fülöpöt látjuk némi jólétben. Ugyanezt jegyezhetjük meg Jézus rendes hallgatóságáról is. Mikor a názáreti zsinagógában a saját küldetését meghatározza, önmagára alkalmazza Izaiás könyvének ezt a részét: „Az Úr lelke énrajtam, azért kent fel és küldött el engem, hogy örömhírt vigyek a szegényeknek.” (Lukács IV. 18.) Mily rendkívüli feladat ez! Rómában és Görögországban a nép mesterei csak a nép színe-javához szóltak, hallgatókul és tanítványokul csak előkelő népet akartak. Minek az időt vesztegetni a pór nép oktatására? *Odi profanum vulgus et arceo: gyűlölöm a csöcseléket és távol maradok tőle*, mondotta Horatius, a nagy epicureus. Jézus nemcsak hogy nem gyűlöli a csöcseléket, hanem inkább becsüli azt, keresi és különös szeretettel van iránta. Nem mintha kirekesztené a tudósokat és gazdagokat; tanítványai között voltak törvénytudók és a főtanács, a Szanhedrin tagjai közül valók is. De hallgatóságának jórészt halászok, falusi népek, munkások, szóval alacsonyorsú vagy számításba sem jövő nép alkották.

Minden korszakban voltak olyanok, akik magukat a nép barátainak és a népjogok védelmezőinek adták ki. De ezek az emberbarátok nem mindig hozzák összhangba cselekedeteiket szavaikkal és beszédeikkel. Többeknél a jóakarát üres szavakban gőzölög el. Azt hiszik, hogyha elmondották szép szavaikat, már semmivel sem tartoznak az emberiségnek és miután kiszónokolták

magukat az egyetemes testvériségről, elfelejtkeznek azoknak a szerencsétleneknek a segítségére sietni, akik a saját házukban nyomorognak. Jézus irtózik ettől a szóval való szeretettől. Az ő szánakozása a szegények iránt gyakorlati és hatékony. Segítségükre siet, megosztván velük szerény segédforrásait. Amikor Bethániában, a poklos Simon házában egy nő illatos drága nárdus kenetet önt Jézus fejére és lábaira, Júdás tiltakozik a pazarlás ellen, melyet ő hiábavaló vesztegetésnek tart és azt mondja: „Ezt a kenetet el lehetett volna adni háromszáz dénáron és azt ki lehetett volna osztani a szegényeknek.” (János XII. 5.) Ebből tehát látszik, hogy Jézus megparancsolta néha neki, hogy a közös pénztárból alamizsnát adjon. És amikor az utolsó vacsora termében azt mondta neki: „Amit cselekszel, cselekedd hamar,” az apostolok azt hitték, hogy a pénzkezelőjük kiment, hogy a szűkölködőknek adjon valamit. Itt önkéntelenül eszünkbe jut a híres mondas: „A szegények szerencséjére ott vannak a többi szegények.” (Louis Veuillot). A szenvedéstől meglágyulva a nyomorgók tudnak szánakozni és egymáson segíteni. Jézus, az isteni szegény, megérti a hozzá hasonlók szenvedéseit és bár ő is nélkülözésben él, talál eszközt arra, hogy a még nálánál is szegényebbeket segítse.

Ha az apostoli testület pénzerszénye kimerült, csodatevő hatalmához fordult. Amikor nem volt kenyere, amit adjon, teremtet. Tanuja ennek az a tömeg, amelyet a pusztában kielégített. Azt mondják, többet ér az adásnak a módja, mint amit adnak. Amit a kenyérszaporításban csodálni kell, az nem annyira maga a csodatett, mint inkább az a végtelen finomság és gyöngédség, amellyel Jézus azt művelte. Amint Baunard megjegyzi, Jézus vallásosan ad, mielőtt véghez vinné a csodát, égre emeli szemeit, hálát ad mennyei Atyjának és kéri Őt, hogy áldja meg az eledeleket, amelyeket szava megsokasít. Jézus rendet tart az adásban. Elrendeli, hogy a tömeget egyenlő csoportokba osszák, sorbaállítsák, letelepítsék, hogy a kiosztás rendben történjék és senki ki ne maradjon. Jézus bőségesen ad, mindenki jóllakott és még hulladék is maradt. Jézus takarékosan ad; amikor vége az étkezésnek, megparancsolja az apostoloknak, hogy mindegyik vegyen egy kosarat és gyűjtsék össze a hulladékokat, hogy semmi kárba ne menjen. Jézus tisztán jóságból ad, anélkül, hogy valamit is kérne viszonzásul. A csodatett láttára ráveti magát a tömeg és királlyá akarja tenni, de Jézus kitér ezen ünnepeletetés elől és a hegyre menekül. Így adni vallásossággal, rendszerrel, bőséggel, amikor csak lehet és minden esetben takarékosan és önzetlenül, nem ez-e az alamizsnanyújtás helyes és szent módja? És ki nem bámulná azt, hogy ugyanaz a Jézus, aki a papok, szerzetesek, nevelők eszményképe, a jótékony lelkek mintaképe is legyen, aki megtanítja őket javaik kiosztására kedves szegényeik legnagyobb javára.

Jézus nagy szívének kevés lenne csak alamizsnát adni, Ó a szegények iránt való szeretetét egész addig vitte, hogy megosztotta sorukat. Vizsgáljuk csak nyugodtan Jézus szegénységét és ne féljünk

az egyes részletekbe bocsájtkozni, mert ezek a részletek világosak és jól ismertek s jelleméről a legtisztább fogalmat nyújtják nekünk.

Jézus szülei szegények voltak, amit az is bizonyít, hogy Mária tisztulásának napján a templomban nem bárányt és gerlicét ajánlott fel, amint az a jobbmódú zsidóknál szokásban volt, hanem csak egy pár galambot. Valószínű, hogy József, az ács, azután sem tett szert vagyonra. A szőlőmunkásokról szóló példabeszédből megtudjuk, hogy a mi Urunk idejében mi volt Keleten az átlagos napi munkabér. Egy dénár napi munkabérből nem lehetett vagyont gyűjteni. Így Jézus egész életében a jólét és nélkülözés közti átmeneti állapotban maradt meg: nem hiányzott neki a szükséges, de csakis a szükséges volt meg neki.

Oly szerény az Ő názárethi otthona. Kicsiny kockaalakú ház lapos tetővel. Belül szűk kis szoba meszelt falakkal. Padlója vert föld, bútorzata néhány agyagedény, földreterített gyékények, amelyek fekvőhelyül szolgáltak, egy láda a ruhák számára. Ma nap sok szegény aligha találná kényelmesnek ezt a lakást. S Jézusnak csak addig volt lakása, míg Názárethben lakott. Amikor elkezdte az evangéliumot hirdetni, nem volt többé földött helye, hanem csak kölcsönzött éjjeli szállása. Tűzhely és otthon nélkül volt, úgy hogy a törvénytudónak, aki Őt követni akarta, azt mondta: „A rókáknak barlangjaik vannak és az égi madaraknak fészkeik, az ember Fiának pedig nincs, hová fejét lehajtsa.” (Máté VIII. 20.)

Az Üdvözítő ruházata tisztességes volt, bizonyos értékkel is bírt, mert kinszenvedése napján a hóhérok varratlan köntösét maguknak akarják megtartani és sorsot vetnek rá. De ez a ruházat rendkívül egyszerű volt. Mikor kiküldi tanítványait, megtiltja nekik, hogy váltó ruhát vigyenek magukkal. „Ne vigyetek magatokkal, se két köntösöt, se két köpenyt.” Sokkal jobban ismerjük Jézus jellemét, semhogy egy percig is kételkednénk abban, hogy ezt a parancsát példájával is megerősítette. Öltözeke egy köntösből, egy ujjasból és egy köpenyből állot; semmi több. Mint az ókori bölcs, magán hordta minden vagyonát.

Ugyanaz az egyszerűség jellemzi őt a táplálkozásában is. Az Isten Fia az emberek közt lakván alkalmazkodott szokásaikhoz. Sokszor elfogadta a meghívásokat a menyegzőkre és lakomákra és ezeknél a gazdagabb étkezéseknél maga is megtartotta a szabályt, amit tanítványainak adott: „Egyétek azt, ami elétek adatik”. De Jézus étkezése nagyon egyszerű volt. Az evangélium egy étkezésnél megismerteti velünk az étlapot, amikor saját isteni kezeivel készítette el az ennivalót a genezáreti tónál. Kenyeret és parázson sült halat szolgáltat fel apostolainak. Nemi gyümölcsféle, füge vagy szőlő volt kétségtelenül táplálékának lényege.

De hogyan szerezte be ezt az eledelet? Emberileg beszélve mik voltak eszközei, forrásai? Elvül állította fel, hogy méltó a munkás az ő bérére és a gazdának élelmeznie kell szolgálait. Mivel az apostolok mindent elhagytak, hogy az Isten szolgálatába álljanak, magának Istennek kellett megélhetésükről gondoskodnia.

Mikor meghívta őket az apostoli munkára, magára vállalta eltartásukat, mert mint az öreg költő mondja: aki lámpát használ, legalább öntsön bele olajat. Az apostolok tehát és maga Jézus is a menyeyei Atya kontóján éltek. De mik voltak azok az eszközök, azok a látható erők, tényezők, amiket a Gondviselés felhasznált? Az evangélium megőrizte számunkra három jómódú nőnek a nevét, akik az apostoli testületről gondoskodtak. Ezek voltak Zsuzsanna, a magdalai Mária és Johanna, Chuzának, Heródes főfelügyelőjének neje. A Gondviselésnek látható eszközei a jobbmódúak azokban a falvakban, amelyekben Jézus az evangéliumot hirdette. Amikor megállott valahol, elment a helyiség legtekintélyesebb lakóihoz s náluk volt egész ott-tartózkodásuk alatt. Vendéglátó gazdától nem csak az élelmet és szállást fogadta el, hanem még némi ezüst pénzt, a közös erszény számára. Amint már megjegyeztük, ez az erszény gyakran üres volt. Mikor Jézustól a templomadót, a drachmát kérték, nem volt azt miből megfizetnie. Megparancsolta Simon-Péternek, hogy menjen a tengerhez, vessen horgot és az első horogra-akadt halat húzza ki, s annak a szájában az apostol megtalálta a két ezüst darabot.

De legfőképen Jézus halálánál látszik meg az Ő nagy szegénysége. Mikor utoljára vonult ki Jeruzsálemből, nem volt semmi más vagyona, mint ruhái, amiket anyja adott rá. A Kálvária hegyére érve megfosztották ruháitól is, szemeláttára osztották meg azokat maguk között a katonák úgy, hogy a legteljesebb nincstelenségben halt meg. Amikor a keresztről levették, még egy lepedője sem volt, amelyben ezt a szegényt eltemessék. Szűz Máriának s maguknak az apostoloknak sem volt tehetségük ahhoz, hogy egyet vegyenek. Arimathiai József volt az, aki kifizette a kelmadarabot, amelyben eltemették az Isten Fiát, s ugyancsak ő adta neki szeretetből a sírhelyet, amelyet a maga számára vágatott a sziklában. Jézus tehát, aki alkalmi szálláson született, kölcsönként sírba tétetett. Szegényen halt meg, amint élt.

Ilyen látványon elcsodálkozik az ész. Jézus szegénysége és hatalma közötti ellentét megdöbbenet minket. Aki egy szavával megszorította a kenyeret, megvalósíthatta volna az aranycsinálók álmát és átváltoztathatta volna a fémeket. Csodatevő erejénél fogva megmérhetetlen kincseket gyűjthetett volna össze: a betegek boldogok lettek volna, ha minden vagyonukat neki adhatták volna cserébe egészségükért. Ha tehát szegény maradt, ez azért volt, mert úgy akarta. És miért? Először is azért, mert hű akart lenni elveihez. Vannak mások is, akik dicsőítették a szegénységet, mint Ő, de azok megelégedtek azzal, hogy messziről csodálják azt; ilyen volt Seneca is, aki magasztalta a szegénység varázslatos szépségét anélkül, hogy kedve lett volna azt követni is s aki, mint mondják, a mértékletesség dicsőítését aranyos asztalon irta. Jézus kikerüli ezt a következtelenséget és nevetségességet. Mielőtt beszélne, cselekszik. Akik a tökéletességre törekzenek, azoknak azt tanácsolja, hogy mondjanak le javaikról, de előbb

maga ad nekik példát. Ami másoknak jó, neki is jó, ezért nincs semmi ellentét tanítása és annak megtartása között.

Ha a szegénységet választotta, ezt még figyelemből és gyöngédségből is tette. Mikor télnak idején, jól befűtött szobában, pompás és tápláló ételekkel megrakott asztal mellett ülünk, szomorúsággal gondolunk azokra a szerencsétlenekre, akik a hidegben, éjnek idején sem juthatnak meleg fekvőhelyhez. Ez a szájalom a jobbaknál közülünk egészen az áldozathozásig fokozódik. Megosztják testvéreik nélkülözéseit és lemondanak a javakról, amelyeket nem élveznek azok, akiket szeretnek. Magyarországi szent Erzsébet egy napon templomba ment fényes udvari kíséretével. Az udvar nagy megdöbbenésére egyszerre csak leveszi fejéről ragyogó koronáját és leteszi királyi palástját. Mit cselekszik? kérdik tőle kísérei. És a szent rámutatva egy fészületre, amelyen megakadt a szeme, így szólt: „Lehetek-e én fényben, méltóságban, ékesíthetem-e én magamat ezekkel a drága ékszerekkel, mikor Üdvözítöm a kereszten függ ruhátlanul és véresen? Ugyanez a nagylelkű könyörület és gyöngéd odaadás vonzza Jézust a szegénység felé. Nem akar bőségben élni, mikor mellette a szerencsétlenek mindenben szűkölködnek, s mint a szomszártságtól halodó Sándor, Ő is eltaszítaná a neki nyújtott vizet, ha nem oszthatná meg azt testvérével.

Hiábavaló áldozat? Ne hidd ezt! Sándor nagylelkű tette növelte hadseregében a bátorságot és a kitartó türelmet, Jézus is társul véve a szegénységet kiemelte azt évszázados megvetettségéből. A pogányok, az erő imádói, keveset törődtek az alázatosakkal, akiktől nem volt mit remélniök, sem miért félniök. De mióta Jézus elfogadta az alamizsnát, nincs jogunk megvetni azokat, akik kinyújtják kezüket, mert ha ezt tennők, megvetésünk magára Istenre szállna vissza.

Jézus nemcsak felmagasztalta a szegénység állapotát, hanem isteni dicsőségének részesévé is tette azt. Imádandó személye iránti érzelmeink kiterjednek mindenre, ami vele van. Ezért tiszteljük a keresztest, amelyet vérével megfestett. A gyalázatnak ez a fája már az önfeláldozás, a bátorság és az érdem jelképe lett. Hasonlóképpen a szegénység is megnemesedik azáltal, hogy Jézus eljegyezte azt magának. Ez a rongyos koldus is trónra lépett és Krisztus dicsfényében színváltozásban tűnik fel.

Végül Jézusnak a szegények iránt való különleges szeretetét legjobban bizonyítja az, hogy a gyermekek és papok mellett mintegy helyetteseiül vagy képviselőiül jelölte ki őket. Hogy ezt megértjük, gondoljunk arra, hogy a rokonszenven arra készítet bennünket, hogy bizonyos mértékben egyesüljünk, azonosuljunk azokkal, akiket szeretünk. Nézzétek csak például beteg gyermeke ágyánál az édesanyát. Fáradtságtól kimerülve, emésztve a nyugtalanságtól semmit sem törődik önmagával. Megfelelkezik önmagáról, hogy gyermekében éljen és szenvedjen. S amikor az orvos valami csillapító cseppet, gyógyító orvosságot ad a kis betegnek,

mennyire hálás, milyen boldog. Gyermekének a megkönnyebülése az ő megkönnyebülése is. Épígy Krisztus is annyira szereti az ő kedves szegényeit, hogy az irántuk tanúsított gondosságot úgy tekinti, mintha vele történt volna. Drámai jelenetben mutatja be Őt az evangélium, amint a mennyország kapujánál fényes trónon ülve szeretettel fogadja a választottakat: „Jöjjetek, mondja, Atyám áldottai, birjátok a világ kezdetétől fogva nektek készített országot! Mert éheztem és ennem adtatok, beteg voltam, és meg-látogattatok engem.” Uram, mondják majd neki csodálkozva az igazak, mikor éheztél Te és tápláltunk téged? Mikor voltál Te beteg és segítettünk téged? És a legfőbb Bíró rámutatva a sok szenvedőre, akik a türelemmel viselt szenvedés által megszentülve elnyerték üdvösségüket, így fog válaszolni: „Amit egynek legki-sebb testvéreim közül cselekedtetek, azt nekem cselekedtétek.” (Máté XXV. 40.)

Ezek a szavak élénk visszhangra találtak a keresztény lelki-ismertetben. Hűséges követői nem támogathatván Krisztust magát, azzal vigasztalják meg Őt, hogy segítségére sietnek neki a szegények személyében. Iránta való szeretetből gyakorolják az irgalmasságot. Némelyekben oly erősen él a hit, hogy isteni Mesterüket látják jelen lenni és élni azokban, akiket támogatnak. Egy jámbor író ki merte mondani ezt a szót, amelyet nem szabad ugyan szó-szerint érteni, de amely nagy igazságot rejt magában: A szeretet szentség. Minden szentség látható jel, nagyon szerény külső lát-szat, amely titokzatos valóságot jelez és eszközöl. Az ostya leple elrejtí szemünk elől az isteni fönséget. Így a szegénynek foltozott ruhája alatt is Jézus Krisztus rejtőzik. Oltárait feldiszíteni és szen-vedő tagjait segíteni két különböző módja a vele való egyesülés-nek. Nagyon jól megértette ezt a nagy istenes lélek, boldog Foligno Angela. Néha így szólt társnőihez: „Menjünk Jézus Krisztus ke-resésére.” És hová ment ő Krisztust keresni? Bizonyára a temp-lomba, de a szeretetházakba és a kórházakba is. Gyöngéd kezei-vel gondozta az elaggottakat, betegeket és szenvedőket. Mikor önkénytelenül is undort érzett, megcsókolta sebeiket és engedel-mességre kényszerített testében, győzedelmes lelkében valami cso-dálatos természetfeletti kellemes érzést érezvén mosolyogva mon-dotta: Úgy érzem, hogy áldoztam. Micsoda szó ez! Mennyire meg-érteti velünk a szentek hősiességét és isteni mintaképük fönségét!

Látjuk, mint nyilatkozik meg Jézus szeretete a szegények iránt: különös vonzalommal van irántuk, segíti őket, megosztja velük állapotukat s hogy annak becsületet szerezzen, helyettesei-nek választja meg őket. Ez a meglepő vonzalom megmagyarázha-tó-e egyszerűbb érzelmekhez kapcsolva? Igen és pedig elsősorban a könyörülethez.

Az isteni tulajdonság, amelyet a Zsoltáros oly hévvel és lel-kendezéssel magasztal, az az Ő irgalmassága. Megsejtette-e ő a megtestesülés titkát? „A titokzatos Krisztus távoli napja” — előre

megvilágította-e szívét? Költeményei sok helyen az evangélium előzetes visszhangjának látszanak. Az irgalmasság, amit annyi érzéssel énekel meg lantján azon érzelem, amely Isten Fiát a földre hozta. Az Ige testté lett, mert látta, hogy nyomorultak vagyunk és segíteni akart rajtunk. Amikor testet vett fel, könnyörülete más alakba öltözött. A boldog örökkévalóságban ismerte a mi nyomorúságainkat anélkül, hogy amiatt szenvedett volna; teljes boldogságot élvezvén egyformán képtelen volt a szenvedésre és a szánakozásra. De amikor elhagyta a világosság és a békesség honát, hogy belépjen a mulandó dolgok forgatagába, hozzánk hasonlóan a szenvedés áldozata lett. Viselte a mi szenvedéseinket és kínjainkat. Nem mintha megtapasztalta volna a betegségek és nyavalyák megszámlálhatatlan különféleéseit, mert például sohasem volt poklos, sem dongalábú, mint az orosz egyházban hiszik. Azokat a szükségességeket azonban, amely alól egyetlen ember sem mentes, magára akarta venni, mint az éhséget, szomjúságot, fáradtságot, alvást és a halált. Tapasztalatból tudván mi a szenvedés, szánalmat érzett bajainkon azon értelemben, hogy átérezte azokat oly élénken, mint mi. Irgalmassága szánalommal alakult át. Az elébe vezetett süketnéma láttára égre emeli szemeit és fölsóhajt. Mily sokat mond ez a sóhaj! Az emberi szenvedés súlyával megterhelt szív sóhajtása ez. Meggyógyítja ezt a beteget s megszabadítván bajától Ő maga is megkönnyebbül. Föllélegzik, mint az orvos, aki ügyes kötéssel lecsillapítja a sebesült fájdalmait.

Igy van többi csodatetteivel is, mindet ugyanezen érzelem sugallja. Tanítását és személye istenségét bebizonyíthatta volna egyszerű csodajelekkel: jelet tüntethetett volna fel az égen; az egész falut, ahol nem fogadták vendégszeretően, elpusztíthatta volna, leszállhatott volna a keresztről, amint a farizeusok kívánták. Jézus azonban sohasem élt hatalmával azért, hogy az embereket bámulatba ejtse, hogy ellenségein boszút álljon, vagy hogy önmagát megmentse, hatalmát teljesen irgalmassága szolgálatába helyezte.

Az örök dicsőség honában, ahová felment, már halhatatlan és fájdalmat nem érez többé, de megőrzi földi tapasztalata emlékeit. Van tehát nekünk főpapunk, aki szánakozni tud bajainkon. Szánalma mindig élénk is és általános is és legforróbb vágyai egyikét követi, hogy a szerencsétleneken segítsen.

A könnyörület nem jár mindig együtt a megbecsüléssel; megszánhatunk egy halálra ítéltet, úgy, hogy teljesen elítéljük gonosztetteit. De Jézus nem elégszik meg azzal, hogy szánakozik a szegényeken és szeretetünkbe ajánlja őket, hanem tisztelettel van irántuk és akarja, hogy tiszteletben tartsuk őket, mert a szegénység szelleme eszményéhez hasonlókká teszi őket.

Emberre lett, hogy megalapítsa a békesség városát, melyben Isten gyermekei laknak, akik mennyei Atyjuknak hódolnak és egymást testvérekként szeretik. Már most ezen szépséges ország felépítésében a nagy akadály az, amit a pogányok *Auri sacra*

fames „átkos aranyzomj”-nak, mohó aranyvágnak neveztek. S csakugyan a pénzvágy, a kapzsiság a szülőanyja az igazságtalanságoknak, a büntetteknek. Hány ember — igazi kalózok a törvénykönyv szélén — semmi másra nem gondol, mint a gyors és minden áron való meggazdagodásra. Mennyi egyenetlenkedést és civódást okoz a kapzsiság! Keressétek csak a pörösködések és háborúk okát; hogy nem az önszeretet, az érdek kérdése forog-e fenn. A törvényes és jogos úton szerzett gazdagság nincs veszély nélkül a lélekre, ha az ahhoz tapad. A vagyon közelebb hozza a bűnös élvezet, csábít annak a megszerzésére s ezáltal csak megszaporodnak és súlyosabbakká válnak a kísértések. A gazdagság nagy kísértés és nagy veszedelem a lélekre: elvonja az Isten és az üdvösség gondolatától. Mikor valakinek minden a kívánsága szerint történik, mikor mindennap azt mondhatja szívének: Lakj jól! nem természetes dolog-e jónak találni az életet? Az olyan életkörülményeknek, amelyek felmentenek a munkától, függetlenséget biztosítanak, befolyást és tiszteletet adnak, nem természetes következménye-e a fölfuvalkodottság? És mivé lesz akkor az Istenben való hit, az erkölcsi tökéletesség utáni vágy, a másvilág reménye? Ahol a mi kincsünk, ott a mi szívünk is. A gazdag könnyen elfelejti halhatatlan rendeltetését és mint a pazar kényelemmel berendezett kabin utasa alszik puha vánkosán nem gondolva útja céljára és a komoly ügyekre, amelyekről tárgyalnia kell a partraszálláskor.

Hogy e világ javainak túlságos szeretete mennyire akadályozza és veszélyezteti az üdvösséget, világosan bizonyítja olyan régi tapasztalat, mint az evangélium. A tizenkét apostol közül csak egy pártol el és épen az, aki a pénzes erszényt kezelte. A pénz enyv a kezeknek, amelyek gyönyörűséggel tapogatják azokat és a hűtlen sáfár nem tesz többé különbséget a sajátja és a rábízott között. Mily példa még annak az ifjúnak az esete, aki az örök élet útját kérdezte! Jézus szerette ezt a határozatlan és gyöngé, de oly becsületes és tisztá lelket. Kutató, fűrkésző, erős és gyöngéd tekintetével felajánlja neki az isteni barátság örömeit és az apostolkodás méltóságát. Boldog lenne ez az ifjú, ha a kegyelem indítását követte volna. De nagy nagy vagyonnal rendelkezett és szíve nem tudott attól elszakadni; fejlehaltva távozott s Jézus szomorú tekintete követte.

Mindezt jól tudta az isteni Mester, azért átkozta meg, nem épen a gazdagságot, hanem a fősvénységet. „Jaj a gazdagoknak!” kiáltott fel. Nem szolgálhattok Istennek és a Mammonnak. Könnyebb a tevének átjutni a tú fokán, mint a gazdagnak a mennyországba bejutni.” (Lukács VI. 24. Máté V. 24. Márk XIX. 24.) A nagy vendégségről szóló példabeszédben megmagyarázza, hogy a hivatalosak miért mentetik magukat: az egyik majort vett, a másik a vásárolt ökröket akarja kipróbálni . . . Mindig ez az anyagi javakba való elmerülés ékelődik be Isten és az emberek közé.

Ahogy vannak gonosz, igazságtalan és kapzsi gazdagok, úgy

vannak gonosz, ingerült, irigy szegények is, a gazdagság ábrándjaitól kísértve, ez a gazdagodási álmodozás vigasztalja őket jelen szerény vagyoni állapotukban. Ezek távolabb vannak Isten országától, mint az önzetlen és jótékony gazdagok. De ha a szegényben megvan állapotának szelleme, ha mértékletes, megelégedett, munkás, örvendjen, mert azon az úton halad, mely egyenesen az égbe vezet. Megvédve a kísértések sokaságától, egyik napról a másikra élve, önmagát a Gondviselésre bízva, a világtól és az élet-től elszakadva, birtokában van a legfőbb erényeknek, amelyeket Krisztus ajánl és lelke természetesen keresztyény. Hasonlítanak azon erőteljes fenyőfákhoz, amelyek pusztáinkon és kavicsos vidékeinken nőnek. Ez a fa kevés igényű, és a leghálátlanabb talajban is fejlődik. Nem eresztí mélyre gyökereit, azok majdnem a felszínen kúsznak. Nem fél az időjárás viszontagságaitól és dacol a leghidegebb telekkel is. Kérge durva, homlokzata komor, mint a szegény ruhája. Suttogása kissé szomorú, de viszont mint emelkedik egyenest és büszkén a magasba, az égbe nyúl.

Vannak emberek, akiknek a szegények evangéliuma különösnek, hogy ne mondjuk hóbortosnak látszik. Mivel nem hisznek a sírontúli életben, egyedüli életcéljuk az élvezet és hogyan lehet élvezni pénz nélkül? Azért a szerzeteseket, akik Krisztus példáját követve önkéntes szegénységben élnek, eszteleneknek tartják. Megérttem csodálkozásukat; a zsidók és pogányok csodálkozása ez a kereszt botránja előtt. Jézusnak a szegénységről és a szenvedésről való tanítása csak akkor válik érthetővé, ha az örökkévalóság szempontjából nézzük azokat.

A keresztyén ember számára fontos dolog az üdvösség. Már pedig a zavartalan, határtalan és végnélküli boldogsággal összehasonlítva mi e világnak minden java? Ami a porszem egy halom arany mellett. Ez a porszem akadályozza az örök javak elnyerését. Itt nem lehet habozni, elszántan kell azt magunktól eltaszítani, ezt a tanácsot adja nekünk Krisztus. A jó szegényeknek ezt mondja: „Örvendjete, nincs előnyösebb állapot a tieteknél. A nélkülözések, a megaláztatások, a nehéz és a kellemetlen munkák az én arcvonásaimat alakították ki bennetek, meg vagytok jelölve az én jelemmel és az utolsó napon rátok fogok ismerni”. A gazdagoknak, akik a tökéletességben előre akarnak haladni, azt mondja: „Ti szegények vagytok lélek szerint, de ez nem elég, a valóságban is azoknak kell lennetek. Javaitokat adjátok teljesen az Istennek és nagy kincsetek leszen az égben”. Azoknak a gazdagoknak pedig, akik üdvösségüket közönséges úton munkálják, azt mondja: „Úgy tekintsetek javaitokat, mint letéteményemet, amelynek kezelését rátok bízam. Használjátok azt ti magatok, állastok betöltésére, családotok ellátására és felnevelésére. De a saját érdekekben ne felejtsetek el az én képviselőimet, a szűkölködőket, a betegeket, a gyengéket. Tegyetek velük jót, segítvén őket. Az övék a mennyek országa és általuk mentek ti is be oda.

Nyerjétek meg kegyeiket azzal a pénzzel, amely sok másnak a romlása, szerezzetek magatoknak barátokat, akik titeket az örök hajlékokba befogadjanak. Ha valaki be akar jutni a dicsőségbe, szenvednie kell, vagy részvétellel lennie, szegénynek kell lennie, vagy a szegényekkel kell szövetkeznie az irgalmasság által".

Oh csodálatos tanítás, nemes, fenkölt, nagylelkű, mint az az isteni Szív, amelyből eredt!

VI. FEJEZET.

A gyermekek iránti gyöngéd szeretete.

Nagyon figyelemreméltó dolog a gyermekek ragaszkodása az isteni Mesterhez. Mindenki sietett utána, mondja az evangélium, de csodálónak sokaságában a gyermekek módot találtak arra, hogy az első sorokba férközzenek. Ott voltak a pusztában, ahol Jézus megszorította a kenyeret, három egész napon át megosztották szüleikkel a lelkesedést, s a fáradságot és nélkülözést szintén. Jeruzsálembé való diadalmas bevonulása alkalmával a gyermekek bájos csapata alkotta a menet élet. A farizeusok bosszúságára bevonultak a templomba pálmaágakat lengetve és a tanítványokkal kiáltva: Hozsanna Dávid fiának! Találkozott még velük Jézus a Kálvária feljáratánál, amint rémülten szegeztek tágranyílt szemeiket a fájdalmak emberére. Amint megpillantotta őket Jézus elfelejtette saját gyötrelmeit és arra gondolva, hogy haláluk előtt ezek még majdnem mindnyájan meg fogják ismerni Titus ostromának borzalmait, az anyákhoz fordul mondván: „Jeruzsálem leányai, ne sírángozatok rajtam, hanem inkább magatokon és fiaitokon sírjatok".

Mi vonzotta Judeának és Galileának gyermekeit fenséges honfitársukhoz? A kíváncsiság, a példa átragadása? Legfőképpen mosolyának varázsos ereje és édes, szelíd tekintetének fénye. A gyermekek biztos ösztönszerűséggel felismerik, ki szereti őket. Mily szíves-örömet futnak ehhez a nagy prófétához, aki örömet találja abban, hogy megsimogatja és megáldja őket. Félelem nélkül mentek hozzá és tiszteletük csak növelte szeretetüket a csodatevő iránt, körülvéve azt a titokzatosság dicsfényével.

Csodálatos az Isten Fia leereszkedése! Ékesszólása emberfölötti, tudása szédületes, hatalma korlátlan! Parancsol a tomboló szeleknek, a betegségeknek és magának a halálnak is, mint azoknak ura, semmi sem állhat neki ellen, csak az emberi szabadakarat. És Ő, aki annyira tiszteletet parancsoló, annyira fölséges, annyira félelmetes, aki menekülésre kényszeríti a megrémült ördögöket, magához engedi, mit mondok! magához hívja a kisdedeket. Örömet találja társaságukban és érdeklődik játékaik iránt. Bár állandóan élvezi Istennek színről-színre való látását és betelik fénnel, nem veti meg e gyermeki lelkek szemlélését. Tekintete

kedvteléssel nyugszik meg rajtuk, mint a kristálytisza, vidáman csobogó és csillogó síma tükrű vízen, amelynek a mélyére lehet látni.

Ekkora jószág lebilincsel bennünket. Nem történik-e meg velünk is, hogy lehajlunk a szerény virághoz, figyeljük fejlődését s rámosolygunk, amikor kinyílik? Miért ne lenne természetben hasonló, de végtelenül nagyobb leereszkedés abban, aki a mi szívünket alkotta? Ki tartaná méltatlannak ahhoz, aki az embert alkotta, hogy annak gondját is viselje? Ne higgyük ezt, bármennyire nyomorultak és szánalmasak is teremtményei, érdeklődik irántuk. Sőt úgy látszik, hogy kétségtelenül a mi gyöngeségünk és kicsinységünk miatt különös előszeretettel van irántunk. Az angyalokat bűnbeesésük után a mélységben hagyta, ahová kevélységük letaszította őket, ellenben, hogy minket megváltson, az eget és földet megmozgatta.

Ugyanezen érzelemtől indítatva hajol le Jézus mindazokhoz, akiknek szükségük van rá. A gyengeség vonzza őt. Becsüli és gyöngéden szereti a szegényeket. Már most ki van nagyobb szükségben, mint a gyermek, aki nem képes sem dolgozni, sem magát megvédeni. Hasonlíthatatlan a bűnösök iránti szelidsége, de a személyük iránti vonzalom nem zárja ki a szennyfoltjuk iránti undort. A gyermekekben azonban semmi sem sérti tisztaság után áhító tekintetét. Azért szereti azokat teljességgel, siet feléjük mondhatnánk nagy lelkének teljes hevével.

Gyöngédségének eleveenségét érezhetővé teszi előttünk a szent Márk felemlítette alábbi esemény:

„Kafarnaumba jövének és amikor a házban valának, Jézus kérdezé őket: Miről beszélgettetek egymás között az úton? Ők pedig hallgatának, mivelhogy az úton egymás között arról vitatkoztak, ki nagyobb közülük? S leülvén hívá a tizenkét tanítványt és mondá nekik: Ha valaki első akar lenni, legyen valamennyi között utolsó és valamennyinek szolgálja. S magához híván egy gyermeket, közéjük maga mellé állítá és átölelvén őt mondá nekik: Aki ezt a kisdedet, vagy ilyen kisdedek közül egyet befogad az én nevemben, engem fogad be és aki engem befogad, nem engem fogad be, hanem azt, aki engem küldött.” (Márk IX. 32—37.)

Micsoda élet, az igazságnak micsoda üdesége, zenéje ebben az elbeszélésben. Jobban bemutatja ez nekünk Jézus jellemét, mint az általános vizsgálódások és betekintést enged nekünk az isteni szív dobbanásaiba.

* * *

Korunkban, amikor a keresztény hagyományok feledésbe jutása bizonyos érzéktelenséget teremtett, sokan nem veszik komolyan nevelői hivatásukat. A gyermekekben nem látnak mást, mint csinos, kedves babát, bálványt, amelyet cirógnak, bájos lényt, amelynek tetteit, mozgásait kíváncsian figyelik, szóval játékszer, amellyel szórakoznak. Vonzalmukban van valami mester-

kélttség. Semmi határozottság s következőleg semmi szellem sincs a gyermekkel való kapcsolatukban. A gyermek csakhamar észreveszi ezt és fölhasználja, hogy magát függetlenítse. Követi saját szeszélyeit és teljesen a maga módja szerint fejlődik ki . . . ha ugyan torzfejlődmény nem válik belőle.

Jézus gyöngédségében — ezt nem is kell külön mondani — nincs semmi elpuhultság. Erős, komoly és ami leginkább bámulatraméltó, tiszteletteljes. Azt a kicsiny, másoktól függő és törekeny lényt, amely semmire sem képes és senkinek sem tesz szolgálatot, nagyra becsüli és tiszteli. Látni fogjuk, hogy miért.

Az egykori erkölcstanító mondotta ezeket a szép szavakat: *Maxima debetur puero reverentia.*

Igen, nekünk tisztelettel kell lennünk a gyermek iránt, aki határtalan fejlődésre képes csíra. A gyermek fejlődőben levő ember és ki tudja? talán valami nagy ember. Mint a hajnalpirkadás, mint a virágfakadás és a kibúvó vetés: ígéret, határozatlan ígéret és annál vonzóbb. Mikor Keresztelő szt. János született, szülei csodálattal eltelve a rendkívüli jelek miatt, amelyek születését kísérték, kérdezték maguk között: mi lesz e gyermekből? Ugyanezt lehet kérdezni minden egyes bölcsőnél. Mi lesz az édesanyjának a karján sírdogáló újszülöttből? Talán egy nagy tudós, hős, szent. Keresztény szempontból nézve az ég jelöltje, az angyalok jövőbeli társa, bimbózásban Isten. Minő megtisztelő cím ez számunkra! Látszólagos törekenysége ne tévesszen meg bennünket: csodálatos erőt rejteget magában. És különösen óvakodjunk, nehogy kárt tegyünk benne, mert megrontani a csírat annyit jelent, mint megváltoztatni a fát, az erdőséget, amelynek belőle kell erednie: ez annyi volna, mint — ha lehet magunkat így kifejezni — új eredeti bűnt elkövetni.

De van egy másik, az evangélium szellemének még inkább megfelelő ok, hogy miért kell a gyermeket tiszteletben tartani: Jézus maga mutatja be azt, mint a keresztény ember eszményképét: „Ha meg nem tértek és nem lesztek olyanok, mint e kisdedek itt, nem mentek be a mennyek országába.” (Máté XVII. 3.) Meglepő szavak, ha elgondoljuk, hogy kihez vannak azok intézve: Péterhez, az egyház fejéhez, Jánoshoz, a szeretett tanítványhoz, azokhoz a hősies hithirdetőkhez, akiknek egész életüket az apostolkodásra kell szentelniök és vértanúsággal kell azt koronázniok. Az életszentség ezen óriásainak, ezen világhódítóknak adja mintaképül . . . kit? Egy arkangyalt? Egy szeráfot? Nem, hanem egy kisgyermeket! Furcsa szerepcsere! A Jézus Krisztus alapította társaságban a mester ujonc lesz, ahelyett, hogy fölemelné a gyermeket, a kész ember lehajol hozzá. Tőle kér leckéket és alázatosan követi példáját.

Azért van ez, mert a gyermek a korával járó sajátos hibái, gyöngesége és tudatlansága ellenére is természetszerűleg nagy erényeket gyakorol, amelyek a kereszténységben nagy tiszteletben vannak.

Először is az alázatosság és bizalom. Mihelyest öntudatra ébred, látja, hogy kicsiny, gyöngé, fegyvertelen a létért való küzdelemben. Mivel nem tudna élelmezéséről gondoskodni, két napig sem élne, ha a társadalom magára hagyná. De aggódik-e ő emiatt? Nem, mert szülei jóságában bízik, akik az ő látható Gondviselése. Mily nyugodtan engedi magát karjaik közé! Miért aggódjék a jövő miatt, mikor mások, nála erősebbek és bölcsebbek gondoskodnak róla?

Innen ered kérésének egyszerűsége is. Első hangos beszéde mintegy a könyörületre való felhívás. Mivel nem elégséges a maga számára, élete folytonos esedezés. „Anyukám, fázom, éhes vagyok, szomjas vagyok.” Kér, koldul szégyenkezés nélkül, mert biztos abban, hogy szülei örömmel adnak neki.

Kérésének egyik különös formája a szüntelen kérdezősködések. Mikor fölébred érdeklődése, nevelőinél tudakozódik, akikről föltételezi a jólétiültséget és örök miértjeivel ostromolja őket.

Szerencsés készségek, amelyek rávezetik az igazi kérésre, az imádságra, a keresztény hitre! Mihelyest megismerte mennyei Atyját, ugyanazon teljes bizalommal és ösztönszerűséggel fordul Hozzá, mint amelyet szüleiével szemben tanusít. Bizalom lévén benne, minden nehézség nélkül elfogadja az egyház tanítását. Mikor Istenről beszélnek előtte, aki a világot teremtette és miután halálával megváltotta, tápláléka akar lenni, épen nem csodálkozik mindezen, annyira természeteseknek látszanak előtte ezen igazságok. Mintha csak valamely már előbb látott vidéket írnának le előtte, amelyről csak homályos emlékeket őrzött meg.

Milyen könnyen hívó és milyen tisztaság! A szenvedélyek fölérése előtt nem éri még az előtte ismeretlen rossznak a kísértését. Ártatlanságban és békességben él. Hasonló a hegyből eredő patakhhoz. Később felzavarják a beléömlő mellékfolyócskák és az iszap, amelyet saját medrében vet fel. De a forrás közelében olyan tiszta, mint a hegyek hava, amelyből ered. A napfény játszik átlátszó kristálytisztaságában és az égnek szürkességét teljesen visszatükrözi.

Ezen tökéletes tisztaság teszi Isten előtt kedvessé a gyermeki imádságot. Mikor a farizeusok el akarják halgattatni a gyermekeket, akik hangos kiáltásokkal üdvözlik Jézust, Ő a zsoltáros ezen szavaival válaszol nekik: „A kisdetek és csecsemők szájaival viszed véghez a dicséretet.” (Máté XXI. 16.) Isten mondja még az evangélium, nem hallgatja meg a bűnösöket, mert azoknak a hódolatát meghazudtolja életük. Ajkaikkal tisztelik őt, de szívük távol van tőle. Elismerik a legfőbb uralmat, de bántóan megsértik a törvényt. Az isteni irgalmasság bűnbánatra szólítja fel őket, de amíg bűnben élnek, imáadásuk nem lehet kedves Isten előtt, aki csak a gyermekek imádságát kedveli és azokét, akik hozzájuk hasonlóak.

Jóllehet a gyermeknek nem kell megküzdenie bizonyos kísértésekkel és harc nélküli békességet élvez, azért nem hiányoz-

nak az alkalmak akaratának a gyakorlására. Az ő élete is, mint minden keresztényé, az áldozat élete és ha nem petyhüdt el puha nevelés által, nem riad vissza az erőfeszítéstől. Lehet látni vidékeinken fiúcskákat és lánykákat, akik minden reggel négy vagy öt kilométer utat tesznek meg az iskoláig, egy darab kenyér és gyümölcs minden eledelük és hidegben és esőben hat óras tanítás után ugyanazon utat teszik meg. Ki akarná magát alávetni az intézeti növendékek számára előírt szabályoknak: reggeli felkelés, bezárkózottság, mozdulatlanság, csend, kemény és nehéz munka? Ők pedig hosszú éveken át alávetik magukat a nevelőintézetek ezen kényszerállapotának és a legtöbben még szeretnek is ott lenni. „Ezek hősök,” mondotta egyik költőnk. Igen, hősök ezek, vagy inkább hősként lennének, ha természetes hősiességüket, önzetlenségüket és áldozatra kész lelkületüket ki tudnánk használni. Sajnos, ahelyett, hogy nagylelkűsége nevelnék őket, sok szülő csak a függetlenség szellemét és a jólét szeretetét növeli bennük.

Ha tehát a gyermek természeténél vagy állapotánál fogva ily szép tulajdonságokkal rendelkezik, ne lepődjünk meg azon, hogy Jézus követendő mintaképekként állítja őket elénk. A kereszténynek, Isten gyermekének a gyermekvilág erényeit kell gyakorolnia: kicsinné kell válnia, meg kell semmisülnie az isteni Főnség előtt, teljes bizalommal kell lennie a Gondviselés iránt, szívét tisztán kell megőriznie és bátran kell harcolnia a kísértések és megpróbáltatások ellen. Hogy tehát bejuthassunk a mennyek országába, újjá kell születnünk és ismét gyermekké kell lennünk. Bizonyára nem termetünk szerint, amint azt Nikodémusz gyermekesen hitte, sem a kicsinykor elfogulatlansága szerint, amely ha egyszer elveszett, többé vissza nem szerezhető, hanem egyszerűségben és ártatlanságban.

A gyermeki szív összes erényei között, úgy látszik, Jézus az alázatosságot becsülte legtöbbre. Legalább is ez az, amit legnagyobb mértékben ajánl: „Aki tehát megalázza magát, mint e kisdéd, az nagyobb a mennyek országában” (Máté XVIII. 4.) Ime még egy látszólagos ellenmondása az evangéliumnak, amely anynyira ellenkezik a közvéleménnyel. Akiiket nem Krisztus szelleme vezérel, azoknak minden nagysága hatalom, a gazdagság, a tekintély, minden, ami a mások feletti uralkodásra és saját vágyainak kielégítésére segít. Egészen más a keresztény nagyság: ez az önlégyőzésben, a szenvedélyek megfékezésében, a kapzsiság, fényűzés és főleg a gőg leigázásában áll. Louis Veuillot hatásos kifejezése szerint az ember csak térdenállva nagy. Aki leereszkedik, felemelkedik. Egy szegény szerzetes, aki gyermekként előjáróira bizza magát, nagyobb Isten előtt, mint egy dúsgazdag bankár vagy egy államfő.

Élő példa a gyermek, akitől a keresztény megtanulhatja a szegénnyel, Krisztus képviselőivel szemben való kötelességét. Jézus a következő szavakat mondotta róla, amelyek örökre megalapozzák méltóságát: „Aki egyet ily gyermekek közül, mint ez, befogad

az én nevemben, engem fogad be," (Máté XVIII. 5.) Ezzel mintha azt mondta volna: a gyermek gyakorolja azokat az erényeket, amelyre én parancsot és egyúttal példát is adtam. Élő hasonmásom ez a tükör, amelyben képemet nézem. Oly gyöngéden szerettem, hogy mindent, amit neki tesznek, olybá veszek, mintha nekem tették volna. Őt gondozni, tanítani annyi, mint engem tisztelni. De jaj annak, aki azt megbotránkoztatja! Nem lehet megsérteni anélkül, hogy az engem is vérig ne sértene. A gyermek én vagyok.

E szavak mélységes visszhangra találtak az anyák szívében. Gyermekeiket ölükbe véve többen gyöngédségtől elragadtatva kiáltanak fel: En kis Jézusom, imádlak téged! Ők nem egészen tévednek. Ha élő hitük van és gyermekeikben Jézust látják, hódolatuk Jézusnak szól és bálványozó imájuk igaz vallási cselekedetté válik.

Krisztus képviselőjének, a gyermeknek joga van a méltóságának megfelelő tiszteletre. Kik lesznek az ő testének őrzői? Az evangélium megmondja ezt nekünk: „Vigyázzatok, hogy meg ne vessetek egyet e kisdetek közül, mert mondom nektek, hogy az ő angyalaik a mennyekben mindenkor látják Atyám orcáját, aki a mennyekben van.” (Máté XVIII. 5. u. o. 10.) A gyermek olyan kiváló személyiség, hogy Isten angyalait mozgósítja kíséretéül. E mennyei szellemek ténykedésük betöltése közben továbbra is látják Istent színről színre. Állandóan érintkeznek vele és ha valami sérelem esnék védetteiken, annak megboszulását kérnék tőle.

A gyermek így halad előre láthatatlan fedezettől körülveve. Amikor egy baba egészen egyedül lépked az utcán, senki sem gondol arra, hogy őt bántalmazza, mert ha nem is volna könyörület az annyi bájjal egyesült gyöngeség iránt, félne a családjától, amely ott van készen arra, hogy közbelépjen. De a gyermeket nemcsak szülei oltalmazták, akik elvégre maguk is csak gyöngye teremtmények, hanem ott van mögötte a mennyei hadsereg és maga Krisztus is, akinek az a helyettese és képemása.

* * *

Egy régi mozaik az isteni Bárányt egy dombon ábrázolja. Lábainál vizek fakadnak, amelyek minden irányban lefolynak és mindenfelé termékenységet visznek. Gyönyörű jelképe a világosság, a vigasztalás és az erő kegyelmének, amelyet az Üdvözítő híveire áraszt. De ezen képes ábrázolás jelentheti még azokat az új érzelmeket is, amelynek Krisztus volt a megindítója. Elég volt neki az emberi szíven kopogtatnia, hogy abból ismeretlen forrásokat fakasszon.

Ha a modern idöket összehasonlítjuk a régi korokkal, óriási változásokat veszünk észre a nyelvben, öltözködésben, lakásban, járóművekben, a társadalmi és politikai berendezkedésben, de az életnek nemcsak a külső színe változott, hanem a lelkek is. Ugyanakkor a lelkek is finomodtak, mélyültek, gazdagodtak. Olyan érzelmek jöttek napfényre, amelyekről a pogányok még csak nem is álmodtak: Istennek a teljes önlemondásig fokozódó szeretete, a

mennyeiek utáni vágyódás, a szegények iránt való gyöngéd könyörület, az elterjedt felfogással ellenkező vonzalom a szüzi tisztaság, a megaláztatások, a szenvedés iránt. A kereszténység megnyitotta érzelmevilágnak mindmegannyi új alakulatai.

Ami a gyermek iránti szeretetet illeti, olyan régi érzélem az, mint maga a világ. Nincs annál semmi ösztönszerűbb és egyetemesebb. Ugyanaz az ösztön, amely az életadásra hajt, sarkal annak a főntartására és megvédésére annál is inkább, mert a csecsemő nincs abban a helyzetben, hogy a maga számára elégséges legyen. A régiek fölülmulthatatlan finomsággal és bájjal fejezték ki az anyai szeretetet. Emlékezzünk csak vissza Hector és Andromache búcsúzkodására Trója nyugati kapujánál, és Vergílius gyönyörű verseire:

Kis fiú, rajta tehát, mosolyán ismerd meg anyádat . . .
 Ilyen volt szeme, ilyen volt keze, ilyen az ajka
 S ilyen idős, serdült s kicsi volna, miként te vagy épen.*

Nemkevesbbé igaz, hogy az evangélium által ezen érzélem, mint a többi, megnemesült, megszentült természetfölöttivé vált. Valamiképen felsőbb világba emelkedett. A jászolban fekvő Kisdéd iránt való tiszteletünk kiterjed kicsi testvéreire. A keresztény szülők nemcsak életük továbbhordozóját, másik énünket látják, hanem az ég jövődő polgárát, élő eszményt, Jézus Krisztus képviselőjét, szóval egy szentet.

VII. FEJEZET.

Az apostolok iránt való barátsága.

Amint előbbre haladunk Jézus Szíve tanulmányozásában, látjuk, hogy földi vonzódásainak köre szűkebbre szorul, amint azok gyöngédebbekké és élénkebbekké válnak. Olyanok azok, mint a közös középpontú körök, annál kisebbek, minél bensőbbek. Ha különleges figyelmet tanúsít honfitársai iránt, a bűnösök iránt, a szegények iránt, a gyermekek iránt, mit mondjunk azokról, akiket Ő barátainak nevez: apostolairól? Oly élő és hő szeretettel szereti őket, hogy ennek a szeretetnek a megnyilatkozásai még két évezred távolságban is megihatnak minket. Maguk az apostolok közt is kitüntetett hármat, akik közt szívéhez legközelebb állott Szent János. Ezt, akit gyöngédségével kitüntetett, a negyedik evangélium úgy hívja: a tanítvány, akit Jézus szeretett. Milyen nemesi cím ez itt!

Hogy Jézus kedvelte ezeket az embereket, számunkra meglepő. Rendesen az ifjúkorban kötődnek a legszorosabb barátságok.

*Incipe, parve puer, risu cognoscere matrem . . .
 Sic oculos, sic ille manus sic ora ferebat
 Et nunc aequali tecum pubesceret aevo.

Hány aggastyán őrzi szívének szentélyében, a legbelsőbb és legmelegebb szögletében egy-egy intézeti barátságnak az emlékét, amely életét kellemessé tette. De az apostolok legnagyobb részben javakorukban voltak. Többben, mint Simon-Péter is, nők voltak és úgy látszik, hogy szívüket egészen lefoglalta a családi szeretet. Különben is mi volt olyan vonzó személyükben? Ha Jézus kiváló, hosszú művelődésben kifinomodott szellemekhez kötötte volna magát, vagy előkelő patriciusokhoz, nemesekhez, helyes!, ezt megértettük volna. De kérgeskezű, napbarnította arcú, szegény, műveletlen, modorban és beszédmodorban csiszolatlan, közönséges halászokat barátaul fogadni, akik még hozzá nagyravágyok, irigykedők és könnyen megijedők, ez már igazán különös. Jézus, maga a nemesség és előkelőség, hogyan tudott rokonszenvezni ezekkel az alacsonyszármazású, kissé nyers emberekkel?

Talán azért, mert bennük munkatársait látta? Az kétségtelen, hogy az apostolok értékes segítőitársai voltak, szavának élő visszhangjai, szervek, amelyeket felhasznált az evangélium terjesztésére. Kellett, hogy azok kedvesek legyenek előtte, mint a maga műve. De azok nem egyszerű eszközök voltak az Ő szemeiben, több voltak, mint szolgák, vagy egyszerű munkatársak. Közte és közöttük szívélyes kapcsolatok voltak, amelyek rendesen nem léteznek a hadvezér és kísérete közt.

Tehát az apostolok személyes érdemei voltak Jézusra olyan hatással? Bármennyire bántók lettek legyen is hibáik, azok nem rekesztettek ki ritka lelki és szellemi tulajdonságokat. Öszinteségük a teljes nyíltszívűségig ment. Nincs bennük semmi tettetés, semmi csűrés-csavarás, keresetlenül feltárták lelküknek jó vagy rossz megmozdulásait. Nagylelkűek a lemondásig, a Mester első hívására készen voltak mindent elhagyni, hogy Őt kövessék. Volt bennük annyi elevenség, lendület és hév. Az idősebb Jakab és János, az evangelista, tüzes természetűek voltak, mint a villám, azért Jézus a mennydörgés fiainak nevezte őket. Ami Simon-Pétert illeti, akkora volt benne a lelkesedés, hogy egy napon ruhástól a tóba vetette magát, hogy hamarabb elérje isteni Mesterét.

Már az első találkozásnál prófétai nevet adott neki Jézus, amely jelezte jövő küldetését. Azt bizonyítja ez, hogy egyetlen pillantásra ismerte apostolainak jellemét és tudta, hogy mit várhat mindegyiktől, mint mikor az építész megvizsgálja a kőbányából kitermelt alaktalan tömböket és előre látja a helyet, amelyet azok az épületben el fognak foglalni.

De nem volt-e más, titkos indítóoka Jézus előszeretetének? Nem voltak-e neki tanítványai nagy számban, akik ugyanazon kegyelmekkel kitüntetve és ugyanazon iskolában nevelődve, mint az apostolok, ugyanolyan készségesek és ragaszkodók lettek volna; Szent Márk megérteti velünk, mikor azt mondja, hogy a Mester hívta: „akiket Ő akart”. (Márk III. 13.) Nem mintha választása tisztán önkényes lett volna, de a választottak érdeme nem elég

arra, hogy ezt megmagyarázza. Hívatásukban része van a szabadságnak és következőleg része van a titoknak is.

Anélkül, hogy tovább kutatnánk Jézus előszeretetének benső okát, szorítkozzunk arra, hogy megfigyeljük annak megható megnyilatkozásait.

Ilyen az ő tekintete. Azt mondják, hogy a szemek olyanok, mint az erkély, ahol a test lakója, jöllehet lefátyolozva, megjelenik. Valóban semmi sincs annyira kifejező, mint az emberi tekintet. Nyílt vagy félénk, ragyogó vagy fénytelen, a tekintet feltárja a legkisebb, a legmulóbb indulatokat és még a jellem mélyét is. Ha ez így van, mennyire beszédesnek kellett Jézus tekintetének lennie, annak a tekintetnek, amelyből fonséges értelem, mélységes érzelmi világ, hősies akaraterő sugárzott! Hatalma és átható erejénél fogva megrémítő lett volna, ha ragyogását nem enyhítette volna valami páratlan édesség.

A kinszenvedés, a Passio éjjelen ez a tekintet Simon-Péterre esett. Kaifás főpap udvarán történt. Péter, aki megtagadta mesterét, a katonák között a tűznél ülvén melegedett, még nem is sejtén vétkenek súlyosságát. Jézust fáklyák fénye mellett az udvaron keresztül Annástól Kaifáshoz vitték. Kezei meg voltak kötözve, azokat nem tudta mozgatni, de visszafordulva a hűtlen apostolra tekintett, mintha csak azt mondta volna neki: mit tettél? Péter tekintete találkozott Jézus tekintetével. Megértette, hogy a Mester mindent tud, vagyis mindent látott, mindent hallott. Földúlva, megzavarva ezen tekintet ereje által, mely nyilként hatolt be lángoló, de gyöngye lelkébe, Péter azonnal fölkel és kiment onnan és a sötét éjszakában céltalanul bolyongva keservesen siratta bűnét.

Jézus, aki mindig elnéző és leereszkedő volt, megengedi apostolainak, hogy vele szemben való ragaszkodásuknak az abban a korban szokásos módon adjanak kifejezést. Így mikor az Olajfák kertjében megérkezik a tömeggel Júdas, a Mesterhez járul és átöleli Őt, tehát ez közte és társai között szokásban volt. Tudjuk azt is, hogy az utolsó vacsorán János Jézus keblére hajtotta fejét. Nem ült mellette, mint azt a vallásos képek rendszeren ábrázolják, hanem kereveten feküdt, mint akkor a zsidóknál a lakomákon szokásban volt. Tehát csak fejét kellett lehajtania, hogy Jézus keblén pihenjen. Boldog apostol, aki hallotta annak az imádandó Szívnek a dobogását, amelyet ezen a tragikus estén annyira nyugtalanított a szomorúság, a félelem és a szeretet.

Megjegyezzük ezekre a kedveskedésekre, hogy Jézus fogadja, de nem viszonozza azokat. Jézus mindig tartózkodó maradt, amint az Isten Fiához illik. Az evangélium azt mondja, hogy János keblére hajtotta fejét és semmit többet. Amikor a magdalai Mária buzgón csókolgatta lábait és kenettel öntözgette, csak igen röviden szólt hozzá. Isteni szívében csak a tiszta jóindulat volt: a forró vágy, hogy az embereket üdvözítse. De az apostolok vonzalmába érzelmi elem is vegyült. Szerették a Mestert jóságáért, igazságos-

ságaért, életszentségeért, de tekintetének ragyogásáért, hangjának íbelilincselő csengéséért, egész személyének megfeythetetlen varázslatosságáért is. Nekik nem volt elég látni és hallani, ők még Szent János szava szerint „az élet Igéjét kezükkel érinteni” is akarták. (I. Ján. I.) Jézus megérti gyöngeségüket, de arra törekszik, hogy érzelmeiket átszellemítse, spiritualizálja. Aquinoi sz. Tamás szerint is ez is egyike azon okoknak, amelyek miatt felment a mennyekbe. Azért nem maradt köztünk emberi alakban, hogy rászoktassa tanítványait arra, hogy úgy szeressék Őt, amint az angyalok és az Isten szeretnek. (Summa P. III. Qu. LVII. A. I.)

Megnyilatkozik még az Ő szavaiban a barátsága; annak kifejezésére kimeríti a gyöngédség szókincsét. Apostolait barátainak nevezi: ez a név akkor nem volt olyan közönséges, kevésre becsült, mint manapság. A vacsora alatt gyermekeinek szólítja őket. „Fiacskáim, — mondja nekik szelíden, komoly hangsúllyal, amint elgondolhatjuk, — fiacskáim szeressétek egymást, amint én szeretlek titeket.” (János XIII. 33—34.) Mintha csak egy jó édesanyát hallanánk, aki halálos ágya köré gyűjti gyermekeit és abban a végső órában, amikor a kialvó fáklya még egy élénkebb lángot vet, kicsordul szeméből a gyöngédség.

Föltámadása után Jézus barátsága méginkább kiáradó. Bizonyos fokozatos fejlődés van az érzelmes megszólításokban. Mikor a szent asszonyoknak megjelenik, azt a parancsot adja nekik: „Menjetelek, jelentsetek meg testvéreimnek, hogy Galileába menjenek, ott meglátnak engem.” (Máté XXVIII. 10.) Testvéreim: mily gyöngédség ebben a szóban! Barátok között lehet nagy különbség állapotban és vagyonban, de a testvéri cím bizonyos egyenlőséget feltételez. És amikor rágondolunk arra a mérhetetlen távolságra, amely Istent teremtményeitől elválasztja, a végtelen tökéletességet a végtelen nyomorúságtól, hogyne hatna meg bennünket az Üdvözítő leereszkedése, aki a mi méltatlanságunk dacára lehajol, hogy minket testvéreinek nevezzen?

Végül, mikor megbocsátott Péternek, azt mondja neki: „Legeltesd bárányaimat.” (János XXI. 15.) Tudjátok azt, hogy a fiatal édesanyák milyen pazarul élnek a gyöngédségnek ezen kifejezésével. Egy költő így énekeltet a Szent Szűzzel, mikor isteni Gyermekeit dajkálja: Aludj bárányom, szép fehér bárányom! Nem meglepő-e, hogy Jézus barátsága ugyanazon kifejezéseket találja meg, amelyeket az anyai gyöngédség használ? Oh, valóban emberi szív a mi Istenünk szíve!

Most vizsgáljuk meg azt a szolgálatrakész gondosságot, amelyet apostolaival szemben tanusít. Nem hasonlítható össze az uralkodóval, aki általános törvényekkel kormányozza államait, de keveset aggódik egyes alattvalóinak szükségleteiért. Jézus állandó éberséggel mindegyiknek a helyébe helyezi magát, gondoskodik szükségleteiről. Amikor visszatérnek első küldetésükről, látván, hogy milyen büszkéek sikereikre, de hogy mennyire fáradtak is, egy pusztaságba viszi ki őket, hogy elvonja őket a tömeg alkal-

matlankodásaitól és hogy pihenést engedjen nekik. Később ezt fogja kérdezni tőlük: „Midőn erszény és táská és saruk nélkül küldöttelek titeket, vajjon hiányzott-e nektek valami?” (Lukács XXII. 35.) Megengedi nekik egy szombati napon, hogy kalászatot szedjenek és azokat szétdörzsölve, a magvakat megegyék és megvédi őket a farizeusok ellen, akik a szombati nap látszólagos megsértése miatt megbotrányoztak. Jóságában odáig megy, hogy sajátkezüleg készít nekik ebédet. Mikor feltámadása után megjelent a galileai tónál, látja, mint vetik ki jobbra-balra hálóikat. Tudja, hogy mennyire elfáradtak az egész éjtszakai munkában és megható gondoskodással megsüt néhány halat a paráztűzön, hogy felüdítse őket, mikor kiszállanak a szárazföldre. Milyen magyarázat ez azokhoz a szavakhoz: „Az emberfia nem jött, hogy neki szolgáljanak, hanem hogy ő szolgáljon.”

Emlékezzünk még vissza a lábmosás megható jelenetére. Mielőtt elrendeli az Öltáriszentséget, fölkel Jézus az asztaltól, letette felsőruháit s vévén egy vászonkendőt átövezte magát. Aztán vizet öntött a medencébe és kezdte megmosni tanítványainak a lábát. Oh mily megindító látvány! Látjátok-e az Isten Fiát, akinek az angyalok remegve szolgálnak, térdenállva, mint valami rabszolga, ama műveletlen hajósok lábait mossa, azokat a lábakat, amelyek rövid idő múlva menekülni fognak Júdas csapata elől? Isteni kezeivel mossa azokat és megtörli a vászonkendővel inelylyel át van övezve. Az édesanya kicsiny gyermekei iránt nem viseltetik aprólékosabb és figyelmesebb gondossággal. Ah, mennyire kellett neki szeretnie, hogy így megalázza magát!

Néhány órával később, amikor megérkeznek a Szanhedrin, a főtanács rendőrei, Jézus egyedül megy élébük és apostolaira mutatva, így szól: „Ha engem kerestek, hagyjátok ezeket elmenni!” (János XVIII. 8.) Szívesen megy szenvedni és meghalni, de ne bántsák azokat, akiket ő szeret!

Két jóbarát mindig együtt szeretne élni és hosszúnak tűnik fel nekik minden nap, amelyen nem láthatják egymást. Jézus, aki mindenben hozzánk hasonló akart lenni, jól ismerte az emberi szívnek ezt az annyira természetes szükségét. „Atyám, mondotta egyik napon megindító imádságban, azt akarom, hogy ahol én vagyok, akiket nekem adtál, ők is velem legyenek. (Ján. XVII. 24.) Csakugyan nyilvános életének három éve alatt sohasem szakadt el övétől. A tizenkettő Jézusnak szó szerint való társa volt. Velük együtt tette meg a hosszú gyaloglásokat egyik városból a másikba. Résztvett társalgásaikban, együtt étkezett és egy fedél alatt pihent velük. Közös pénztáruk volt, azokhoz a szerzetesekhez hasonlóan akiknek nem lévén semmi vagyonuk, mégis szükség van házra, ahol oltalmat találnak és némi segédforrásokra megélhetésük biztosítására. Ilyen szempontból nézve az apostoli testület volt az első keresztény közösség, páratlan közösség, melynek tagjai szentek és előljárója Isten.

Más a közös élet és más a bensőség. Ketten szövetségbe

dolgozhatnak ugyanazon munkánál anélkül, hogy egymást közelebbről ismernék. Lelkük csak egy pontnál találkozik és mélyen elrejtik azt, ami személyesebb természetű dolog és értékesebb. Krisztusnak ellenben és apostolainak mindenük közös volt, még gondolataik is. „A szolgálta nem tudja, mit művel az ő ura, monddta Jézus barátainak, de én nektek mindent kijelentettem, amit Atyámtól hallottam.” (János XV. 15.) Annyit jelent ez talán, hogy közölte velük végtelen ismeretét? Kétségtelenül nem, hanem hogy közölte velük mindazokat az ismereteket, amelyek szükségesek az üdvösségre. Megismertette velük isteni eredetét, küldetését, közeli halálát és megdicsőülését. Világosan kifejtette előttük mindazt, amit másoknak csak példabeszédekben mondott el. Az apostoloknak nem volt semmi titkuk Jézus előtt. Gyermeki nyíltsággal tárták fel előtte bizonytalanságaikat és félelmeiket. Vagyis úgyszólván hangosan gondolkodtak előtte. Egy napon nagy tömeg szorongott Jézus körül s egy beteg asszony hátulról közeledett hozzá és ruhájának szegélyét megérintette. A beteg abban a pillanatban meggyógyult. Az Üdvözítő észrevette ezt és hátrafordulva kérdezte: „Ki illetett engem?” Az apostolok pedig felelték: „Uram, a tömeg szorongat és minden oldalról körülvesz és még azt kérdezed, hogy ki illetett Téged?” (Lukács VIII. 41—46.) Ezen válasznak a feszten hangneme sokat mondó. Bizonyítja azt, hogy a tanítványok Jézusban nem félelmetes Mestert láttak, akinek már a tekintete is tartózkodást parancsol, hanem egy barátot, aki előtt feltárják szívüket.

Jézus kimutatja még az apostolok iránt való barátságát akkor is, amikor helyetteseinek választja ki őket. Akiiket mi szeretünk, azok mintegy az énünknek kiterjedése, személyünknek a kiáradása. Vágyaik, félelmeik, örömeik, bajaik a mieinkké válnak: a rokonszenv által velük eggyé leszünk. Ezért tekinti Jézus mindazt, amit a gyermekeknek és a szegényeknek teszünk olyannak, mintha neki tettük volna. De az apostolok még közelebbről érintik őt, mert azok nemcsak védettei, hanem munkatársai és szavának hordozói. Mindmegannyi Krisztusok, mindmegannyi *Ómaga*. Azért fönséges ígéreteket tesz azoknak, akik nekik segítségükre vannak. „Aki befogadja azt, kit én küldök, engem fogad be. Aki prófétát fogad be, próféta nevében prófétának jutalmát veszi . . . S ha valaki inni ad egynek e legkisebbek közül csak egy pohár hideg vizet is, mert az én tanítványom, bizony mondom nektek, nem veszti el jutalmát.” (János XIII. 20. Máté X. 41—42.) De szigorú büntetésekkel fenyegeti meg azokat, akik elutasítják Őt az Ő személyének képviselőiben: „Aki titeket megvet, engem vet meg, aki pedig engem megvet, azt veti meg, aki engem küldött . . . Ha valaki nem fogad be titeket s beszédeiteket sem hallgatja, kimenvén abból a házból vagy városból még lábaitok porát is verjétek le. Bizony mondom nektek, az ítélet napján tűrhetőbb sorsa lesz Szodoma és Gomorra földjének, mint annak a városnak.” (Lukács X. 16. Máté X. 14—15.)

Ezeknek a szavaknak gondolkozóba kellene ejteniök azokat, akik sátáni gyűlöletből indítva támadják azokat, akik a földön az apostolok munkáját folytatják. Krisztus követéit bántani annyi, mint magát Krisztust megsebezni, isteni felségsértés vétékét elkövetni. A legfőbb bíró figyelmezteti őket, hogy szigorúbb elbírálást várhatnak, mint a képmutatók és az útonállóak.

* * *

Eddigélé Jézus baráti érzelmeinek csak természetes megnyilatkozásait láttuk. De az Isten-Emberben a határtalanul kiáradt, minden önzéstől mentes, emberfölötti értelem és korlátlan hatalom által vezetett szeretetnek hallatlan és csodálatos módon kellett megnyilatkoznia. Ami valóban meg is történt. Jézusnak nagy szíve isteninek bizonyult különösen akkor, amikor kínszenvedése, a Passió közeledett.

A halált megelőző órában néha még a legszerényebb sorsúak is bizonyos átalakuláson mennek át. Félig elszakadva a testtől, fölmagasztosulva a szenvedéstől, a lázban (az izgalomban, nyugtalanságban) és az örökkévalóság közelében lelkük új formában jelenik meg. A fátyol szétszakad és bensejük mélyében a hitnek, jámborságnak és az odaadásnak sohasem sejtett kincsei tárulnak fel. Maga az arc is átalakul. Mintha egy ismeretlen barát volna az, akit rövid időre meglátogatunk s azután elvonul, hogy elvesztésének fájdalma annál élénkebb legyen.

Hasonlóképen Jézus is, hogy úgy mondjuk, mintegy másodszor átváltozott az utolsó vacsorán. Sohasem tűnt fel oly nagynak, oly szépnak, oly gyöngédnek. De nála ez az átváltozás szándékos volt, szántszándékkal tartotta fenn élete végére gyöngédségének legfenségesebb megnyilatkozásait.

Az apostolok együtt voltak az utolsó vacsora termében, homlokuk aggodalmas, szívük elszorult volt. Ez a húsvét, amelyet mások örvendezve ünnepelnek, számukra olyan, mint a halotti tor. Vajjon látják-e ők előre, mint a Mester, a kínszenvedésnek, a Passiónak minden részletét? Kétségtelen, hogy nem, de a közeledő baj árnyékot vet rájuk, amely megdermeszti őket. Valami rémes dolog van készülődben. Mi lehet az? Pontosan nem tudják, de félnek. Látva Jézus, hogy annyira komorak, elfelejti a saját szorongatását, hogy vigasztalást nyújtson nekik.

„Bízzatok, mondja nekik, ne szorongjon a ti szívetek. Ami történik, azt megmondták előre a próféták és Atyám akarata. Szükséges, hogy én meghaljak, hogy megnyissam nektek az eget. Az ördög, ez az éhes farkas nyájam körül ólálkodik és én mint jó pásztor fegyvertelenül elébe vettem magamat. Érezni fogom kegyetlen harapásait, de halálom által üdvözíteni fogom a választottakat. Vérem sokakért ki fog ontatni és először is tiertetek. Mikor a Kálvária hegyen áldozatot bemutatom, különleges módon fogok gondolni apostolaimra. Életemet adom azokért, akiket én szeretek és nem vagytok-e ti az elsők között, barátaim között?”

„És mivelhogy nincs teljes önfeláldozás az áldozat teljes elpusztulása nélkül — Oh! ne döbbenjete meg és ne vegyétek szavaimat anyagiás értelemben, mint a kafarnaumiak — a kenyeret az én testemmé és az én véremmé változtatom át. Ti nem fogtok attól idegenkedni, hogy engem magatokhoz vegyétek mindennapi eledeleitek kellemes alakja alatt. Égyétek tehát ezt a testet, amely értetek adatik, amely már értetek is adatott, mert az áruló eladott engem és én kész vagyok meghalni. Ígyátok ezt a vért, melyet a szeretet ont. Így egyesültök üdvösségtek áldozatával. A mennyei Atya nem fog többé megkülönböztetni titeket hön szeretett Fiától, ugyanúgy fog magához ölelni és ugyanazon gyöngéd szeretetébe fogad benneteket. Bennem és általam kiengesztelődik a világgal, az én vérem által ez lesz az új szövetség”.

Az első átváltoztatás szavainak ez a mélységes értelme. Világosan jelzi azt Jézus anélkül mégis, hogy megmagyarázná az áldozat és a szentáldozás közti kapcsolatot. De nemcsak azért adja oda magát apostolainak, hogy azok a megváltásban részesüljenek, hanem azért is, hogy szeretetét kielégítse a velük való bensőségebb egyesülés által.

Mikor két ember megegyezik gondolatban, érzelemben és akaratban s ez a lelki összhang megnyilatkozott mosolyban, kézszorításban, ölelésben, tehetetlenül állanak meg, mert egyesülésük nem mehet tovább az egymás lényébe való behatolásig. A lelkek számkivetésükben továbbra is zár alatt maradnak testi börtönükben. Mindegyik megőrzi a maga személyiségét. A kettő sohasem válhatik eggyé, innen az a ki nem elégített vágy, amely ott liheg minden emberi vonzalom mélyén.

Az azonban igaz, ha mindent meg akarunk mondani, hogy két egyén között a szétválasztás nem olyan teljes, amint azt elképzelik. Mint mindenki, te is azt képzeled, hogy a te énedet a testednek érinthető és látható felszíne határolja; de ez csak képzelet, illúzió. Ott vagy ahol cselekszel. Ámde állandóan fény és hő sugarak áradnak ki belőled, amelyeket nagy távolságban is felfognak a finom érzékszervek. Az általános nehézkedés erejénél fogva testedet vonzzák a többiek, de az is vonzza a többieket. Hogy a bölcselő-költő szavaival világosan fejezzük ki magunkat:

Egy atom mélyen a földben pici dolog;
S mégis a mindenség is érzi könnyű súlyát.*

Ha ez a kisugárzás észrevehető volna, tested meghatározhatatlanul kiterjedni látszanék a térben és ki tudná megmondani, hogy hol kezdődik, hol végződik? A többi testek kisugárzása egybeolvadna azzal úgyannyira, hogy nehéz volna megmondani, melyik a sajátja.

Ami igaz a testekről, még több joggal elmondható a lelkek-

*Un atome enfoui sous terre est peu de chose;
Pour tout l'univers en sent le poids léger.
(Sully Prudhomme)

ről. Rokonszenvezhetsz valakivel anélkül, hogy elfelejtenéd önmagadat. Ez esetben számot adsz magadnak arról, hogy az általad tapasztalt érzelmek mulékonyak és felszínesek, egyszerű visszatükrözések, amelyek egy pillanatra rád vetődnek. De el is veszítheted öntudatodat és visszavetítheted a másik lelkébe azt a világosságot, amit az neked küld. S akkor úgy tűnik fel előtted, hogy közvetlenül fölfogod azt, vagy inkább, hogy benne élsz. Viszont ha az a valaki szeret téged, ő szintén elmerülhet és elveszhet benned: s ebből bizonyos kölcsönös erkölcsi egymásrahatás lesz.

De ez az egybeolvadás még csak látszólagos. A lelkek egyesülnek, miként a kettős csillagok, amelyeknek a kapcsolata csak fényeik összevegyülésében áll. Kicserélik és összevegyítik fénysugaraikat, de önmagukban sohasem keverednek össze. Már pedig Jézus azt akarja, hogy az apostolokkal való egyesülése igazi, valóságos legyen és az e célból elképzelt eszköz valószínűtlenül merész: az, hogy önmagát adja eledelül. A táplálékot magunkhoz vesszük és azok eltűnnek bennünk, az emésztés által átalakulva éltető elemünké válnak, személyes és kizárólagos tulajdonunkká, mert a falat kenyér, amit én megeszek, csak nekem használ. Következésképpen Krisztus is bensőleg egyesül barátaival, egybeolvad velük, vagy még helyesebben mondva, átalakítja őket magában, odaadja magát teljesen mindenkinek olyanmódon, hogy mindegyik mondhatja neki, mint az előbb még hitetlen apostol: „Én Uram és én Istenem!” mert teljesen és minden fönttartás nélkül birtokában van. Oh csodálatos találékony-sága a szeretetnek! Ki más, mint maga Isten gondolhatta ki és valósíthatta ezt meg?

Később az apostolok meg fogják ülni a szent titkokat és a megszentelt kenyeret ki fogják osztani a híveknek. De Krisztus csak nekik adta magát saját kezűleg. Az összes áldozók között ők voltak a legelsők, egyedüli tanúi a hasonlíthatatlan áldozatnak. Az Oltáriszentséget tehát úgy tekinthetjük, mint Jézus barátságának legfőbb bizonyítékát.

Legfőbb? nem, mert a getszemáni úton még egyet kellett adnia, egy még inkább rendkívülit, ha ugyan ez lehetséges. Ophel lejtőjét betakaró szőlők mellett haladván át: „Én vagyok a szőlőtő, mondja, ti a szőlővesszők. Aki én bennem marad és én őbenne, az sok gyümölcsöt terem”. (János XV. 5.) Így Krisztus és apostolai között ugyanazon kapcsolat van, mint a törzs és a gallyak között, vagyis egyesülésük természeténél fogva állandó. A testnek az eucharisztikus testtel való egyesülése csak időszaki és ideiglenes, ellenben a kegyelem állapot mindaddig tart, amíg csak összhangban vagyunk az isteni akarral.

És miben áll ez a kegyelmi állapot? Lényege nem az erkölcsi tisztaság, sem az Isten rendelteinek való engedelmesség, hanem a Krisztusnak bennünk való élete. Lelkünk szentélyébe, annak legtitkosabb mélységeibe elvonulva, besugározza minden

tehetségünket. A szellemen, amelyet megvilágít, a szíven, amelyet felmelegít, az akaraton, amelyet megerősít, sőt magán a testen is, mintegy alabástrom edényen engedi átszűrődni a benső fényt. Lelkünk lelke, kormányoz és hatalmába vesz bennünket. Nem mintha elnyomna bennünk minden kezdeményezést és felfüggesztené akaratumknak szabad gyakorlását. Nem szorít ki, hanem segít bennünket. Segítőtársunkká válik, támogatását nyújtja olyannyira, hogy a mi lelki életünk kettőnek az élete. Valamint a szőlővesszőn csüngő szőlőfürt az egész szőlő által alakult, úgy a mi jócselekedeteink is egy titokzatos együttműködésnek az eredménye. A láthatatlan vendég értünk működik és ezen isteni közreműködés teszi cselekedeteinket érdemszerzőkké és imánkat hathatósakká. Ellenállhat-e Isten az ő szeretett Fiának, amikor az ajkaink által imádkozik? „Ha énbennem maradtok, mondja Jézus maga, amit akartok, kérjétek és meg lesz nektek.” (János XV. 7.) Oh milyen lenne a mi hatalmunk, ha az a mélységes meggyőződés hatna át bennünket, hogy Krisztus annyira jelen van bennünk, mint maga a lelkünk!

Bennünk működik, hogy magához hasonlóvá tegyen bennünket. Hála az Atya egyszülött Fiával való ezen megegyezésnek, az isteni örökbefogadás nemcsak egyszerű megállapodás, cím, hanem valóságos rokonság, amely jogot ad a mennyei örökségre. Jézus, aki műveletlen, az elvont elmélkedésekben nem igen járatos elmékhez beszél, nem vesztegeti az időt arra, hogy ezen boldogságról, amelyet örök életnek nevez, értekezzék, hanem egy szóval mindent megmond: hasonló a mennyeknek országa egy menyegzőhöz, amelynek az utolsó vacsora a képe. Az utolsó vacsora termében az apostolok békében és bőségen vannak, Krisztus köré csoportosulva nézik és csodálják Őt, szavaival és imálandó testével táplálkoznak. Így fognak helyet foglalni a mennyei menyegzőn Ábrahám, Izsák és Jákob mellett. Soraikban elvonulva maga a Mester fogja őket kiszolgálni. „Egyetek barátaim, fogja nekik mondani, igyátok a bort, amelyet nektek készítettem és teljék el szívetek örömmel.” Isten tehát egyszerre lakásuk, vendégük, szolgáljuk, táplálékuk, boldogságuk, életük lesz. Minő kilátások ezek! Ki az köztünk, aki még legmerészebb álmaiban is hasonló dicsőséget tudna elképzelni ahhoz, amelyet Jézus barátainak ígér?

Van Velencében Quirizio de Muranonnak egy képe, amely talán remekműve a jelképes keresztény ábrázolásnak. Krisztus zöldelő mezőben ül. Balkezeivel feltárja tunikáját és mutatja átszúrt oldalát. Jobbjában ostyát tart, amelyet az előtte térdelő apácának nyújt. Micsoda nagyszerű gondolatokat csoportosított össze a festő ezen a képen. Egész tantételt értet meg, vagy inkább tár szemünk elé: az oltáron megújított keresztáldozatot, feltárja előttünk az isteni szeretet mérhetetlenségét. Akit az ostyában lefátyolozva magunkhoz veszünk, az a föláldozott Isten, Jézus megsebzett szíve az, amely az Oltáriszentséget kigondolta.

Jézus édes Szive, Aki
E szent ételt találta ki.*

Hogy a jelképezést kiegészítsük, szeretnénk Krisztus felett egy szőlőlugast látni, amelynek a fürtök súlya alatt lehajló gallyai a következő drága szavakat juttatják eszünkbe: „Én vagyok a szőlőtő, ti a szőlővesszők. Maradjatok az én szeretetemben: ti énbennem és én tibennetek”. (János XV. 5—9.)

* * *

Ilyen Jézus barátsága: emberi, de ugyanakkor isteni is. Természete szerint szeret, amely kettős: isteni és emberi. Mint testvéreinek Ábrahámában, benső érzelmeit kifejezte tekintettel, mosolygással, szeretettel teljes szavakkal, apostolai iránti gondoskodásával, akiket kiválasztott társainak és helyetteseinek. De érzelmi világára, mint értelmére is az isteni természet rányomta hatalmas bélyegét.

Ez fölismerhető előszöriscsodálatosan eredeti megnyilatkozásai-ból. Jézus madárhoz hasonlítja magát, amely szárnyai alá gyűjti kicsinyeit. Miután a szeretet létrehozta a kicsikéket, a szülők nyugtalanul nézik, hogy azok független létet éljenek. Fáj nekik az azoktól való elszakadás, keblükre ölelik azokat, karjaik közé szorítják, nemcsak azért, hogy melengessék vagy védelmezzék, hanem hogy még jobban a magukéinak érezzék. Már pedig, ami jó bennünk van, az Istenben, mint forrásban is feltalálható. Hogy Isten minket teremtet, az csupán az ő jóságának a következménye, hogy létét, boldogságát, tökéletességeit velünk közölje. De miután számtalan teremtményt alkotott, úgy látszik, türelmetlenül hívogatja azokat magához, miként az óceán is, amikor hullámaiból cseppecskék vagy párák alakulnak, csakhamar visszaveszi azokat kebelébe. Csak így magyarázhatók a vallás legmélyebb titkai, már amennyire az értelem megértheti azokat. Szeretetétől indítva az Ige, aki által minden teremtetett, egyesülni akart az emberi természettel a megtestesülés által és külön mindegyikünkkel ideiglenesen az Oltáriszentség és állandóképen a kegyelmi állapot által. A szeretetnek valóban isteni felfogása ez! A mi találékonyságunk gyöngeségünk folytán nagyon is korlátozott: vannak eszmék, amiket mi nem merünk kigondolni, mert nem volna erőnk azokat meg is valósítani. Melyik ember álmodott volna arról, hogy barátaival egybeolvadjon, hogy azokat saját lényével táplálja és bennük lakozzék anélkül, hogy jelenlétét elárulná másképen, mint folytonos és hallgatólag támogatás által?

Jézus gyöngédsége, amint isteninek mutatkozott az utolsó vacsora termében, épen olyan isteni lelki derűjében is. Meghalni készül, mégpedig milyen halállal! Tudja, hirdeti azt, mindamellett milyen nyugalom arcán, szavaiban! Nemsokára megengedi, hogy a halálos kín megszállja, de most nyugodt akar lenni, hogy övéit

*Cor dulce Jesu pabuli
Inventor eucharistici.

Hymnus Jézus szentségi Szívének ünnepén a Matutinumban.

megvigasztalja. Mikor haláláról beszél, enyhe kifejezéseket csodálatosan finom, szelíd szólásmódokat használ. „Én az atyához megyek” mondja. (János XVI. 17.) Ily módon nem a keresztre megy, hanem az Istenhez. A kinszevedésnek borzalmait, az ostorok, a töviskorona, a szegek, a lándzsa, mindez eltűnik közeli megdicsőülésének ragyogásában.

Ugyanaz a lelki nyugalom az apostolokkal való érintkezésében. Azt hinnők, hogy előrelátott hálátlanságuk és gyávaságuk le fogja hűteni gyöngédségét. De ennek épen az ellenkezője történik, sohasem volt annyira gyöngéd, sem annyira közlékeny. Távol attól, hogy ridegen viselkedjék velük szemben, inkább buzdítja, vigasztalja őket és óvja a csüggedéstől, ami bukásukat követhetné. Mint barátokat és nem mint vétkesekét kezeli őket. Előtte a jövő nem takargat titkokat. Tudja, hogy az apostolok elesésük után újból fel fognak kelni és tudni fogják azt dicsőségesen jóvátenni. Tudja, hogy készek azt megtenni és érette szenvedni s nem egy órai gyöngeségük, hanem egész életük után ítéli meg őket. Igazságos és jó, mert mindent lát.

Isteni Jézusnak a barátsága végül még aszerint a mintakép szerint is, amelyet követ. „Amint Atyám szeretett titeket, mondja, én is úgy szeretlek titeket.” (János XV. 9.) Az Atya mindent a Fiú kezei közé tett le; minden hatalmat neki adott az égben és a földön. Benne lakik, benne működik. Egyesülésük olyan bensőséges, hogy egészen a lényeg azonosságáig megy.

Hasonlóképen Jézus sem tart meg magának semmit. Miután három évet az apostolainak a kiképzésére szentelt, föláldozza magát érettük és táplálékukká válik. Jogot ad nekik örökségéhez, vagyis az örök boldogsághoz, amit az Atya kebelén élvez, akarja, hogy öröme legyen bennük és ez az öröm tökéletes legyen. És mivel az isteni személyek elválaszthatatlanok, amikor az igazakba száll, Atyja és a Szentlélek is oda jönnek vele. Teljes igazsággal mondhatja tehát nekik: „Ami az enyém, az a tietek. Én mindent odaadtam, testemet, véretem, életemet, Atyámat, mindazt, amim van, mindazt, ami vagyok és magát istenségemet is abban a mértékben, amelyben azt az emberi természettel közölni lehet.” Oh fönséges nagylelkűség! Nem hideg szavakkal, hanem fölkiáltásokkal és könnyekkel kellene téged magasztalni!

Amint az Atya kinyilatkoztatja magát a Fiú szavai és cselekedetei által, úgy cselekszik Krisztus is: híveiben és általuk nyilatkoztatja ki magát. A keresztyény, ha az evangéliumi szellemből merít ihletet, olyan, mint a szentségtartó, élő megnyilvánulás, az isteni eredetinek másolata.

Jézus még azt is akarja, hogy az apostolokkal való egyesülése hasonló legyen, amennyire csak lehetséges az isteni személyek egyességéhez. Nem ismeri azokat a korlátokat, amelyeket az önzés állít fel a személyek közé, mint falat a birtokok közé. Számára nincs különbség a tied és enyém között. Eggyé válni azokkal akiket szeretünk, szerintünk lehetetlen, de az ő nagy sze-

retete legyőzi a lehetetlent is. „Ti meg fogjátok ismerni, hogy én Atyámban vagyok, mondja ő, ti énbenem és én tibennetek.” (János XIV. 20.) Nem érezhető-e ki ezen szavakból a szeretet mélységes vágya, amely nemcsak összhangra és egyesülésre, hanem teljes azonosságra vágyik?

Szent János, a legelső misztikus hittudós sugallta nekünk mindezen elmélkedéseket Jézus barátságáról. Egyes kritikusok kétségbe vonták, sőt tagadták művének hitelességét. Hogy őket megcáfoljuk, elég, ha külső okokat említünk. Az utolsó vacsora elbeszélése a szerzőjének a pecsétjét, mintegy aláírását viseli. Egy szemtanúnak a tanúvallomása: „Aki látta mondja maga az apostol, bizonysgot tett erről és igaz az ő bizonysga.” (János XIX. 9.) S csakugyan elbeszélésének minden részlete tökéletes összhangban van azzal, amit Jézus jelleméről tudunk. Talán ő találta volna ki ezeket az olyan egyszerű, olyan közvetlen és gazdag jelentőségű szavakat; szavakat, amelyekről azt mondanók, hogy kis gyermekhez vannak intézve és amelyeket a legnagyobb gondolkozók tanulmányozhatnak anélkül, hogy valaha is látnák a mélyét. A Mester beszédeiben nincs semmi mesterkélt, keresett. Gondolata egyik magasságról a másikra lendül, majd visszaszáll önmagához és megismétlődik. De ez a látszólagos összeviesség a hitelességnek a bizonyítéka. Az utolsóvacsorán Jézus nem értekezik: a szíve csordul ki. Nem hitszónok itt ő, aki kifejt valamely hittételt, hanem egy atya, aki végrendelkezik és utolsó intelmeit adja. Beszéde nem látszott volna annyira igaznak, ha elrendezettebb lett volna. Személyisége mindenütt felsőbbbségesnek látszik, mindenütt igaz embernek és igaz Istennek mutatkozik: igaz embernek gyöngédsége érzékelhető megnyilatkozása által, igaz Istennek fönsége által. Szeret, mint teremő és szeret ugyanakkor, mint testvér s innen van az egyszerűségnek és nagyságnak, a nyájasságnak és fönségnek az a páratlan összekeveredése. Amikor ezeken a lapokon elmélkedünk, amelyek mellett elhalványul minden, amit a költők és erkölccstanítók szépet írtak a szeretetről, nem lehet megállani, hogy föl ne kiáltunk: „*Deus, ecce Deus?*“ „Isten ime az Isten!“ Ha az evangélista nem a természet után festett volna, ha a saját bensőjéből vette volna a beszédeket és cselekedeteket, amelyeket közöl, isteni tiszteletet kellene neki adni, mert a szerző épen olyan bámulatot keltő volna, mint hőse.

VIII. FEJEZET.

Ellenszenvei.

Azok, akiknek Jézus jelleméről csak vázlatos és felületes fogalmuk van, csodálkoznak azon, amikor ellenszenveiről hallanak beszélni. Maga a szelídség, a nyájasság és jóság, vajjon tudott

volna-e ő bárkit is gyűlölni? Vajjon sohasem zavarta-e meg nemmes szívének nyugalmát valamely keserű érzet? Aki így okoskodik, az elfelejti, hogy az érzelmeknek is megvan a maguk következetessége, mint a fogalmaknak, az eszméknek. Nem lehet valamit óhajtani anélkül, hogy ne aggódnánk az ellenkezőjétől. Hogyan szeretné valaki a hazáját, ha nem vetné meg a kalózoikat, akik azt fosztogatják és az árulókat, akik szabad zsákmányul a vetélkedő nemzetek kapzsiságának akarnák kiszolgáltatni. Van-e érző ember, aki nem lobbanna haragra édesanyja bántalmazásának láttára és nem vetné magát a támadóra. A fölháborodás és a harag a vágy természetes alakjai, mint akár a remény, akár az öröm. A gyűlölet nem más, mint a szeretet hátlapja. Ha tehát Jézus, mint tudjuk, hön óhajtotta Atyjának dicsőségét és az emberek üdvösségét, akkor nem kevesebb eréllyel kárhoztatta, gyűlölte, támadta mindazt, ami tervében akadályozta. Egész, lángoló, föltételt nem ismerő, meg nem alkuvo volt gyűlöletében, mint szeretetében.

Ami miatt sokan nem tudnak ebben megegyezni, az a modern gondolkodás, modern előítéletek, különösen az a fölfogás, amely szerint türelmesnek kell lennünk nemcsak a személyek, hanem a tanításokkal szemben is. Azt hiszed, hogy igazad van, de ki tudja? Lehet, hogy sok igazság van az ellenkező véleményben. S akkor miért vetni azt el megvetéssel és hajthatatlansággal? A legokosabb dolog közeledni, amennyire csak lehet, ellenfeleinkhez és e célból egy közös megegyezési alapot találni. A társadalmi, politikai, és vallási elvek között vannak közös pontok és ezen közös pontokhoz kell ragaszkodni a többi kizárásával. Felejtjük el azt, ami minket szétválaszt és csak arra gondoljunk, ami minket egyesít. Ha mi élünk és egymástól elütő szalagot tűzünk ki, ez örökös cívódásra ad alkalmat, de enyhítvén, mérsékelvén a színeket egyiket a másik által, bizonyos közép szint fogunk nyerni, valami szürkészet és semlegeset, amelyet bátran viselhetünk anélkül, hogy valakit sértenénk.

Ebből meg lehet ismerni azoknak a gondolkodását, akiket ma szabadelvűeknek, liberálisoknak neveznek: megalkudni a végletekig. Mások a végsőkig hajtva a relativizmus következményeit, azt állítják, hogy minden vélemény védhető. Nincs tehát helye annak, hogy kihámozzuk és teljes világításba helyezzük az azokban foglalt igazságrészeket. Mi például felváltva vagy egyszerre is elfogadhatjuk a számtalan bölcséleti rendszereket. Ezek ugyanazon tárgynak a különböző szempontjai, tükördarabkák, amelyek mindegyike a valóság egy oldalát sugározza. Közeledjünk azokhoz és a végtelenről kevésbé szegényes fogalmunk lesz. Minél több oldalát ismerjük meg a határtalannak, annál jobban meg fogjuk ismerni magát a határtalant, amely nem más, mint megnyilatkozásainak az összessége. Vannak különféle vallások, mint különféle rendszerek, mind jogos, mind testvéresülhet a föltétlenben. Közülük egyet magasztalni, kiemelni és kárhoztatni a többit: a kicsi-

nyes, szűkkeblű szellem vonása. Ne legyünk fanatikusak és pazarul vendégszerető szívünkbe fogadjuk be az isteninek minden formáját, minden kifejezését.

Ezen elméletek, amelyek annyi kiváló szellemet tévesztenek meg, a mi részünkről vagy tudatlanságot tételeznek föl, vagy pedig az igazságnak csak nagyon is egyéni, hogy ne mondjuk, hamis felfogását, megismerését. De a végtelen tudás nem zavarhatja össze az igazat a hamissal, a jót a rosszal. Isten megalkuvást nem ismer, hajthatatlan, mert mindent tud. Ugyanazon oknál fogva olyan határozott Jézus állításaiban: dönt és határoz. Nem jött békét hozni, hanem kardot, amely elszakít. Világosan különbséget tesz Isten országa és a világ között, a jó gabona és a konkoly, a juhek és a bakok között. Az emberiséget két vetélkedő táborba osztva látja, mindegyiknek meg lévén a maga feje és zászlaja. Ezen ellenségek között lehetetlen a kiengesztelődés. Egy napon lesz meg a béke, de nem megalkuvás által, hanem az Isten táborának a végleges győzelme által. Kiirtani a tévedést, a rosszat, ez tehát Jézusnak a programja, célja és ennek a megvalósításáért bátran küzd a sátán és csatlósai, a megbotránkoztatók és farizeusok ellen.

* * *

Abból, ahogy Jézus legfőbb ellenfeléről beszél, látszik, hogy már régóta ismeri azt. Az ördög tiszta szellem, néha a megszállott ajkai által szólal meg, de nincs neki emberi vagy szörny alakja, amilyennel őt a népképzelet felruházta. A szó teljes értelmében gonosz, rosszakaratú szellem, vagyis ravasz és gonosz. A konkolyról szóló példabeszédből megtudjuk, hogy a rossznak a forrása. A csalados ember csak jó magot vetett földjébe. Az ember tökéletesség és ártatlanság állapotában teremtett. Hogyan kelhetett ki ilyen szívben a romlottság? Megrontotta Ádámot és Évát, kivetkőztette hajlamaikat természetéből. Romboló hatása alatt a tökéletesség szeretete benne kevélységgé változott, a tudás vágya ártalmas kíváncsisággá, a természetes hajlam érzékiséggé. Ő az emberiségnek nagy gonosztevője, igazi gyilkosa. A bűntudatra elkövetett bűn által lépett a világba a halál, megöli egyszerre a testet és a lelket is, a pokolba taszítva mindkettőt.

A sátán a hazugság atyamestere is. Abban leli gyönyörűségét, hogy kelepceket vet ki, örömét leli a lelkek elcsábításában. Összüleink rászedve általa azt képzeltek, hogy engedetlenségük után valóságos istenekké válnak. Sajnos, ez nem volt felemelkedés, hanem siralmas összeomlás.

Akik engedik, hogy a sátán félrevezesse őket, azok játékszerek az ő keze között. Zsarnokságának ereje és szigorúsága mindent felülmúl. Ha valakit keze közé kerített, kénye-kedve szerint vezeti, vagy inkább gyötri őt. Süketnémává teszi, megbénítja, tűzbe-vízbe veti. De az ördögi megszállás legvégső eset. Akik a kísértő sugallatára hallgatnak, többé-kevésbé mind az ő hatalmába esnek. A bűn elkövetésével a bűn rabszolgaivá lesznek. A

szokás láncát rakják testükre, ezt a nehéz láncot, amelyet minden bűn egy szemmel meghosszabbít és amelynek a végét a sátán tartja. A megszállottak vagy bűnösök — óriási nagy ezen a foglyoknak a száma — azt a határtalan birodalmat alkotják, amelyet az evangélium világnak nevez.

A megtestesülés előtt a sátán nyugodtabban érezte magát birodalmában: erős volt és jól fel volt fegyverezve. De íme megjelenik a félelmetes ellenfél: a názáreti Jézus. Hasonlíthatatlan élet-szentsége, rendkívüli hatása kivételessé, páratlanná tették ezt az új prófétát. Vajon nem ez-e a Messiás, Istennek a Fia? A sátán, hogy kielégítse kíváncsiságát, megkísérte őt a pusztában. Háromszor intéz ellene rohamot és mind a három rohamban súlyos vereséget szenved. S akkor sejtelmiei bizonyossággá válnak és következőleg, amikor Jézus előtt találja magát, kénytelen felismerni isteni természetét. Gyűlölete ellenére is hisz és imád. A kafarnaumi zsinagógában egyik szóvivője felkiált: mi közöm veled, názáreti Jézus? Tudom ki vagy, az Istennek szentje". (Lukács IV. 34.) Ellenségétől, aki ellen szüntelenül és engesztelhetetlenül harcol, semmit sem akar elfogadni. Ellene fogadott gyűlölete meg nem enyhíthető, föltétel nélküli, tökéletes, azért visszautasítja ezt a hódolatmegnyilvánítást is, ami kiméltre kötelezné.

Az ördög ellen vívott harcában a lehető legegyszerűbb taktikával él. Azzal kezdi, hogy a legelőbbre tolt állásokból veri ki. Ő maga vagy küldöttei által az áldozatok százait ragadja el tőle. Az evangélisták, különösen szent Márk részletesen elbeszéli ezeket az ördögűzéseket és leírják, mily örvendező csodálkozás töltötte meg a tanítványokat, amikor látták, hogy még a tisztátalan lelkek is alá vannak nekik vetve.

A megszállottak száma kicsiny, de a bűnösök roppant sokan vannak. Hogy lehet kiszabadítani őket egy olyan fogságból, amelyben talán örömeiket lelik? A sátán elámította őket csalóka képekkel, káprázatokkal, hamis elvekkkel. Hogy kiábránduljanak, az örömhírt kell nekik hirdetni. A világosság, a szentség, az élet, az öröm menekülésre kényszeríti az ördögöt, aki csak a sötétségben munkálkodik. S így Jézus rendeletére az ördögűzők hithirdetőkkel lesznek. Tanításuk révén a bűnösök megértik állapotuk nyomorúságát, iparkodnak abból kimenekülni és a kegyelem segítségével visszanyerik a szívtisztaságot, a békét, az igazi szabadságot. „Az igazság megszabadít benneteket, mondotta az isteni Mester és az Igazság én vagyok“.

Végül a föltámadás után az apostolok parancsot kapnak a keresztre és hatalmat a föloldozásra. Ezen lelki fegyverekkel megerősödve, több hatással fognak harcolni az ördög ellen és be fogják fejezni leverését.

* * *

A kegyelem működése belső is és külső is. Megvilágosítja az értelmet, megindítja a szívet és megerősíti az akaratot. De megszentelésünkre és üdvözítésünkre a Gondviselés felhasznál esemé-

nyeket és személyeket is. A sátán, aki Isten majma, hasonló esz-közökkel él a lelkek elvesztésére. Ráül a képzelőtehetségre, föl-zavarja az érzelmeket, az akaratot alattomos és makacs ösztönök rázúdításával támadja meg. Alkalmakat teremt, mélységeket váj a lábnyomok alatt, amelyek megszédítenek. Hogy a gyöngéket meg-ingassa és a kötelességtől elvonja, munkába állítja szolgáit, a meg-botránkoztatókat.

Igy nevezik mindazokat, akik írásaikkal, beszédeikkel, példáikkal vagy közvetlen szorgalmazásaikkal támogatják vagy elő-készítik a bűnt. Mindig tudatában vannak ők gyűlöletes munká-juknak? Kétségtelenül nem, a legtöbb csak a saját érdekére és élvezetére gondol. De tudva vagy tudatlanul, ők az ördög cinkos-társai: ők támogatják pokoli vállalatában. Mi csodálni való van abban, ha Jézus kárhoztatja és megfenyegeti őket? Ő leszállott hozzánk, megalázta és úgyszólván megsemmisítette magát, hogy Isten országát megalapítsa és erre a gyönyörűségesen szép épületre, amelyet annyi fáradsággal és szenvedéssel felépített, a sátán titkos ügynökei rávetették magukat, hogy azt lerombolják. Tele marok-kal veti a jó ígét és amint a gabona kikel, tisztátalan férgek rág-ják azt. A lelkeket, amelyek annyi könnyébe és vérébe kerültek, igen nagyra becsüli és annyi nyomorúlt akár gonoszságból, akár pedig hitvány élvezetvágyból ezt a drága szerzeményt akarja tőle elragadni. Ezek után milyen lehet az ő felháborodása, majdnem azt merném mondani haragja, az ördög apostolai ellen! A festő-nek a haragja a barbár ellen, aki egyik remekművét szaggatja szét, vagy inkább az atyának a felindulása, aki szeretetének egész hevével védi veszélyben forgó gyermekeit. „Szükséges ugyan, mondja, hogy botrányok jöjjenek, de jaj azoknak az embereknek, akik által a botrány jó!” (Máté XVIII. 7.)

Minden botrány között a legsúlyosabb, a legrútabb az, amely-nek gyermekek esnek áldozatul. Rettenetes szavakban nyilvánul meg az Úr haragja ezen bűn elkövetői ellen. Talán a görögök gyalázatos szokásaira gondol, akik Sodoma aljasságait felújítva, a serdülők ártatlanságával és bájával éltek vissza. Meggyalázni így az ártatlanságot nem más, mint felségsértést követni el Isten el-len. Jaj azoknak, akik ezt elkövetik. „Aki megbotránkoztat egyet e bennem hívő kisdedek közül, jobb volna annak, ha malom-követ kötnének nyakára és a tengerbe vetnék.” (Máté XVIII. 6.)

Jézusnak ezen átká kiterjed az egész világra, amely a maga egészében nem más, mint egy mérhetetlen nagy botrány. Hány tiszta lelket fertőz meg minden egyes nap? A gyermekek között, akik keresztségi fogadalmukat megújítva megígérik, hogy ellene-mondanak az ördögnek és mindörökre Jézus Krisztushoz csatlakoz-nak, vannak sokan, akik nem szegik meg esküjüket. Az ártalmas levegő, amelyet beszívnak, környezetük példája, a beszélgetések, amelyeket hallanak, a regények, amelyeket olvasnak, minden le-hüti buzgalmukat, gyöngíti akaraterejüket, rombolja bennük a hi-tet. Bizonyos ideig védekeznek, de a legtöbb végre is enged. Ta-

vasszal néha olyan elszomorító látványnak vagyunk tanúi. Este még bámuljuk a dús virágzásban levő fákat, melyek bőséges gyümölcsöt ígérnek. De éjjel dér csípte meg azokat s néhány óra alatt tönkretette a kikelet munkáját s reggel elfonnyadt virágszirmok takarják be a földet. Ilyenek és még siralmasabbak ezen romboló világnak a pusztításai, amelyért Jézus nem akart imádkozni: „Jaj a világnak, mondja, a botrányok miatt.” (Máté XVIII. 7.) Egy nagy léleknek a jajkiálltása ez, aki megindul a veszélyek miatt, amelyben azok forognak, akiket szeret és felingerül azok ellen, akik a lelkeket elcsábítják vagy erőszakkal törnek azokra.

* * *

Miként a botrányoztatók, úgy a farizeusok, a képmutatók is „az ördög fiai” és atyjuk munkáját végzik. Maga Jézus jelenti ki, hogy a sötétség szellemének a cinkostársai. Ezen vád miatt elönti őket az epe. Nem ők-e a „különválasztottak,” a tiszták, a szentek, szóval a zsidó nemzet színe-java? Ki védi több buzgalommal a hazát és a vallást? Jézus, aki maga az igazságosság, nincs tévedésben tulajdonságaik felől, de megveti szellemüket, amely teljes ellentétben van az övével.

Ezek a szörszálhasogató erkölcsbírák azzal töltik idejüket, hogy semmiségeken okoskodnak, kákán csomót keresnek, por-szemeket mázsálnak pókháló serpenyőkön. Maguktól például és még komolyabban a nép előtt azt kérdik, hogy egy megcsonkított használhatja-e falábat szombati napon? Inkább a betűhöz, mint a szellemhez ragaszkodva azon tépelődnek, hogyan játsszák ki a törvényt, amikor az terhükre van. Így aztán téves és helytelen magyarázattal kijátsszák a negyedik parancsolatot. Amikor a szülők előregedtek vagy betegek, van, mondják ők, egy mód arra, hogy valaki fölmentve érezze magát azoknak a támogatásától: csak a templomnak kell felajánlani azt, amivel neki tartoznának. Aljas kibúvó, amely felláztatja Jézusnak egyenes és jóságos lelkét.

Ami szintén nem tetszik neki a farizeusokban, az az, hogy azok kevesebb fontosságot tulajdonítanak az erkölcsi készségnek, mint a külső gyakorlatoknak. Inkább a cselekedetet, mint a szándékot, inkább a nagyrabecsülést, mint az erényt nézik. Amikor étkezés előtt jól megmosták kezeiket, nem nyugtalanítja őket az a gondolat, hogy vajjon a lelkük rendben van-e? Utálatosaknak tartják magukat Isten előtt, ha hullát érintettek meg, mert szennyeült tapadt rájuk, de a titkos bűnök nem nyugtalanítják lelkiismeretüket. Magaviseletük mintaszerűséget színlel, habár az nem is mossa le magánéletük ocsmányságát. Minden hagyományos szertartást tökéletesen megtartottak, a törvényszerinti igazságossággal rendben vannak, feljogosítva érzik magukat arra, hogy önmagukat becsüljék s ezt a jogukat szélteben-hosszában gyakorolják is. Elbizakodottságuk, önhittségük, feltűnni akarásuk, a feddhetetlenség köntösében való tetszelgésük egészen a nevetésgesséig megy. Micsoda különbség, vagy mondjuk jobban, micsoda összeférhetetlenség ezen szörszálhasogató, alakoskodó, kétszínű,

gőgös szellem és az evangélium szelleme között, amely egyszerűségből, egyenességből és magafeledésből van összetéve.

Ezen ütköző ponthoz még egy másik még súlyosabb is járult. A hegyi beszédben Jézus kijelentette, hogy a törvényt teljessé és tökéletessé akarja tenni. Újítóként mutatkozott tehát be, mégpedig olyanként, aki merész és gyökeresen akar újítani. Szóval új tanítást, új erkölcsi törvényt hirdetett, új istentiszteletet, új papságot alapított. Előre megmondta a templom közeli pusztulását, a zsidó nemzet végét. Vége Izrael minden reményének és világalurmi álmának!

A farizeusok nem kicsinyelték le Jézus tanításának fontosságát. Anyagi érdekeikben fenyegetve, nemzeti gőgjükben és vallási elvakultságukban megsebezve szembe szálltak az új prófétával. Halál fajuk és vallásuk ezen ellenségére! Kémkedést, galád ráfogásokat, behizelgéseket, rágalmakat, cselszövéseket, mindent felhasználáltak elpusztítására. Gyűlöletüket, amely Jézus hírnevével együtt növekedett, csak vérrrel lehetett lecsillapítani. S ezért nem nyugodtak meg, amíg csak keresztre nem feszítették a veszedelmes újítót.

Jézus állandóan kiteve a farizeusok támadásának kénytelen volt harc ellen harcot indítani. Művének sikere forgott kockán. Közte és ellenfelei között kiegyenlíthetetlen volt az ellentét. Két tan, vagy inkább két vallás állott egymással szemben. Ha valamelyik nem küzdött volna a létért, eltűnésre lett volna ítélve. Jézus nagy erővel védekezik, a farizeusok érveit ellenük fordítja vissza. Rájuk bizonyítja tudatlanságukat, szemükre veti bűneiket és megbélyegezi romlottságukat. A fölháborodás, amely őt hevíti, páratlan erőt ad szavainak. Demosthenesnek Fülöp elleni és Cicerónak Catilina elleni kitörése, ezek az iskolában annyira csodált szónoki remekművek nem mérhetők össze hévben Jézusnak a farizeusok elleni kifakadásaival.

„Jaj pedig nektek képmutató írástudók és farizeusok, mert elnyelitek az özvegyek házait, színleg hosszú imádságokat végezven . . . Jaj nektek képmutató írástudók és farizeusok, mert tisztogatjátok a pohár és tál külsejét, belül pedig tele vagytok ragadmánnyokkal és gonoszossággal . . . Kígyók viperák fajzati, hogyan kerülitek majd el a gehenna ítéletét?” (Máté XXIII.)

Hát hogyan, mondják majd, ez az a jóságos Üdvözítő, aki így szólt önmagáról: Jöjjetek az én iskolámba, mert én szelíd és alázatos szívű vagyok? Ebben a tüzes népvezérben, aki ellenfelei ellen mennydörög, ráismernek a bűnösök a gyermekek és a szegények barátjára? Szenvedélyes dorgálása nem hangzavar-e az evangéliumban?

Azok gondolkodnának így, akik a szelidséget összetévesztik a gyöngeséggel. Vannak olyanok, akik nem tudnak küzdeni a külső akadályok ellen, sem önmaguk ellen. Nem cselekszenek, hanem hányatnak. A körülményektől vezetve viszi őket az ár,

mint a vízben a roncokat. Nekik nincsenek ellenségeik, mert ők nem számbavehető emberek.

Az igazi szelídség azonban tetterőből áll: a megfélekezett harag föltételezi a teljes önuralmat. Már most könnyű észrevenni, hogy a leghevesebb támadásban is ura maradt önmagának. Méltatlankodása a kellő határok között maradt: olyan mint egy folyam, amely hatalmas erővel hömpölyög, de anélkül hogy kilépne medréből, megtörik az akadályokon.

A farizeusokról nem lehetne ilyesmit mondani, mert az ő haragjuk alapjában és megnyilatkozásában igazságtalan. Mikor Krisztust támadják, a tévedés, a megszokás mellett foglalnak állást az igazság, a haladás ellen. Mint az igazságtalan ügyek minden védelmezőjét, úgy őket is arra csábítja valami, hogy ármányhoz, intrikához, rágalomhoz folyamodjanak, és a legtöbben közülük nem állanak ellen a kísértésnek. Vérszomjuk akkora, hogy az új próféta halálát akarják: gyűlöletökben valósággal örjöngenek és pusztítanak.

Jézus mellett pedig az igazság áll, vagyis jobban mondván maga az igazság. Teljes joggal veti tehát szemükre elvakultságukat, rosszhiszeműségüket, titkos gonoszságukat. Harcol ellenük, de lojálisan, őszintén és világos nappal. Ellenük való küzdelmében tartózkodik minden erőszak alkalmazásától. Amikor a „mennydörgés fiai” kérték, hogy az ég tüzét esdje le a falura, amely rosszul fogadta őket, azt a határozott választ adja: „Nem tudjátok mily lelkűek vagytok”. (Lukács IX. 55.) Jézus lelke a szelídség és az igazságosság lelke. Ellenfeleinek jogait tiszteletben tartja, s mivel a teremtményeknek csak Istentől nyert és kapott jogaik vannak, ez azt jelenti, hogy nem fosztja meg őket adományaitól. A sátánt teljes tehetetlenségre tudná szorítani, megkötni, mint a Jelenések könyve mondja, de előttünk kifürkészhetetlen okból meghagyja neki cselekvési szabadságát. Épen így megbéníthatta volna a farizeusokat, hatalmának megnyilvánításával megfélemlíthetné, rettegésben tarthatná őket. De ő megelégszik azzal, hogy velük vitatkozik és kellő intelmeket ad nekik. Mert mindig igazságos, igyekszik a tévedésből kiemelni őket. Tanítja és dorgálja őket és ha a megtérés csak a bizonyítékok erejétől függene és a világosságtól függött volna, senkisémm állhatott volna ellen. De az függ még és pedig elsősorban függ a jóhiszeműségtől és a jóakarattól is. Ezek a lényeges lelki kellékek hiányoztak a farizeusoknál. Megátalkodtak állásfoglalásukban. Mindamellett Jézus még akkor sem veti el őket véglegesen, minekután már megátalkozta őket. „Atyám, kiált fel a kereszten, bocsáss meg nekik”. Csak a farizeusokon állott, hogy ezen nagylelkű és egyetemes megbocsátásnak részeseivé váljanak.

Jézus tehát nemes és nagylelkű még ellenszenveiben is. Vannak alacsony, alávaló, hitvány gyűlölködések, mint amilyenek az önszeretet és az érdek, amelyek szülik azokat. Ellenben Jézusnak ellenszenvei a szeretetnek a megnyilatkozásai. Ha harcot

indít a sátán, a botránkoztatók, a farizeusok ellen, ez azért van, mert szereti Istent teljes lelkével, teljes szívével és minden erejével. Jól lehet ezt látni abból az esetből, mikor a kereskedőket kiűzte a templomból. Ő, aki még a saját maga megvédésére sem él erőszakkal, úgy látszik, mintha kilépne a maga mivoltából. Kötelekből ostort font és azzal végigvágott a gonosz pénzváltókon és zsaroló árusokon. Arca sápadt, ajkai remegnek, szemei lángolnak, egész személyén kifejeződik erős felháborodása. De ez a harag a lehető legönzetlenebb. Csak atyjára gondol, akinek a házáat ezek a tisztességtelen kereskedők meggyalázzák. A legnemesebb buzgalom adja kezébe a bosszúálló ostort. Különben sohasem látszott ő nagyobbknak, még akkor sem, amikor a háborgó tengert lecsillapította vagy Lázárt halottaiból feltámasztotta. Főlséges felhevülése megérteti velünk szeretetének rendkívüli mélységét és ennél fogva, ami magatartásában leginkább bámolatba ejt, éppen az tárja fel nekünk legjobban jellemének mélyét.

IX. FEJEZET.

Szigorúsága.

Ismeretesek Sully Prudhome versszakai:

Ha Isten volnék, nem halna meg senki se többet,
Minden ember jó volna s nem volna búcsúzás,
S csak örömmünkben sírna eztán a szemünk könnyet,
Ha Isten volnék.

Ha Isten volnék, számodra, kit annyira szeretlek,
Sátornak minden napra új kék eget terítnék,
De téged meghagynálak, én angyalom, *ilyennek*,
Ha Isten volnék.*

E versszakok az emberi szív természetes óhaját fejezik ki: örömet szerezni azoknak, akiket szeretünk és megvédeni, mentesíteni őket minden szenvedéstől. Útálnak arra az általános elképzelésre is, amely abban áll, hogy a szeretett személyt felékesítik, feldíszítik elképzelt tulajdonságokkal ugyannyira, hogy látható és élő eszményképet alkotnak belőle. Jézusban, jóllehet Isten, vagy inkább, mert Isten, nincs meg sem ez a délibáboskodás, képzelet, sem ez a vágy. Nemcsak, hogy nem cirógatja apostolait, nem hizeleg azoknak és nem hallgatja el hibáikat, hanem folyton a tökéletesbülésre buzdítja őket. Nem kíméli őket, hanem kemény áldozatokat ró rájuk, megpróbáltatásokról és üldözésekről

* Si j' étais Dieu, la mort serait sans proie
Les hommes seraient bons, j' abolirais l' adieu,
Et nous ne verserions que des larmes de joie,
Si j' étais Dieu.

Si j' étais Dieu, pour toi, celle que j' aime,
Je déploirais un ciel toujours frais, toujours bleu,
Mais je te laisserais, o mon ange, la meme,
Si j' étais Dieu.

ről beszél nekik. Mikor Zebedeus fiai anyjuk közvetítésével az első helyeket kérik az ő országában, Jézus, aki világosan átlátta esztelen, naiv fondorkodásukat, ezt kérdezi tőlük: „Megíhatjátok-e az én kelyhemet?„ Azt a kelyhet, amelyet Atyja készített neki, azt a keserű poharat, amelyből önmagának nagy kortyokat kell lenyelnie, odanyújtja tanítványainak, legkedvesebb barátainak, sőt mit mondok! magának Máriának, édesanyjának. Nem habozik elhagyni anyját, amikor nyilvános fellépésének órája, az örömhír hirdetésének ideje elérkezett, könnyeket ontat vele a Kálvárián, egyszer-másszor elutasítani látszik. Azt mondanám, hogy számára szeretni annyi, mint másoknak szenvedést okozni. De ne engedjük, hogy a látszat megcsaljon bennünket és a rideg külsők alatt lássuk meg a mélységes gyöngédséget.

*
*
*

A gazdag ifjúval való beszélgetésében világosan megkülönbözteti a parancsokat a tanácsoktól, s következőleg az önfegyelmezésre két utat mutat: a parancsokét azok számára, akik a rendes utat követik és a tanácsokét azoknak, akik tökéletességre törekzenek.

Mindamellet ne higgyük, hogy az első munkája könnyű. Az égbe vezető út nem tágas, síma, kirakott, világos; szűk út az és göröngyös, meredek lejtős, amit kereszttel a vállakon kell megmászni. Miután külön csak apostolainak mondta meg előre megaláztatását és közeli halálát, a tömeghez szólva felkiált Jézus: „Aki engem követni akar, tagadja meg önmagát és vegye fel keresztjét.“ (Márk VIII. 34.) Mi tehát ez a kereszt, amelyet minden tanítványnak hordoznia kell? Ez abban áll, hogy szenvedjünk Istenért, fekezzük meg szenvedélyeinket, amelyeket az evangélium kárhozt, nevezetesen a bosszúvágyat és a tisztátalanságot.

Természetes, ösztönszerű és majdnem önkéntelen: vágást vágással, sértést sértéssel viszonzni. Azok közt, akik nem tudnak, vagy nem mernek bosszút állani, vannak olyanok, akik ellenségeik iránt tartós haragot táplálnak és örvendenek, ha baj éri őket, Jézus pedig épúgy elítéli a neheztelést, mint a megtorlásokat. Tanítványai közül a legtökéletesebbeknek azt ajánlja, hogy ne álljanak ellen a gonoszoknak és tartsák oda bal arcukat annak, aki megütötte őket a jobb arcon, de mindenkinek parancsolja a sérelmek megbocsátását. Az Úr imádságának elmondásakor minden egyes hívő kötelességet vállal, hogy nem neheztel azokra, akik vele szemben igazságtalanok voltak vagy bánatot okoztak neki. Hogy irgalmas, megbocsátó lesz, mert személyes adóssága elengedését csak ezen feltétel alatt remélheti.

Ha nehéz a megbocsátás, nem kevésbé nehéz megfékezni az érzéki hajlamokat, vagy mint Szent Pál mondja, keresztfeszíteni a testet kívánságaival; enélkül pedig nem lehet kereszténynek lenni. Azokra nézve, akik nincsenek házassági kötelékben, az evangélium tökéletes tisztaságot parancsol. Semmi tisztátalan cselekedet, még csak tisztátalan gondolat sem! Trágár kép szemlé-

lése, vétkes vágy, amelyben valaki gyönyörködik, elég a lélek beszennyezésére és Isten barátságának az elvesztésére. Vannak tekintetek tele sóvárgással és ezek felérnek a házasságtörésekkel. Örködni kell tehát az érzékek és a képzelet felett, vissza kell utasítani minden törvényellenes kielégítést, magunkkal szemben szigorúaknak kell lenni.

A házasságban élők nincsenek felmentve, amennyiben az szükséges, az éberség és tartózkodás alól. Tilos a házasságtörés és az elválás: a halálig le vannak kötve. Szigorú törvény, amely számtalan hitvest hősies türelemre és fájdalmas lemondásra kényszerít. A tanítványok oly jól megértik ezt, hogy miután hallották az elválás kárhóztatását, felkiáltottak: „Ha így áll az ember dolga feleségével, nem hasznos megházasodni.” (Máté XIX. 10.)

Sokat kíván a hívektől, magától értetődik, hogy Jézus még többet kíván a választottaktól. Azt akarja, hogy legjobb tanítványai mondjanak le a földi javakról, hagyják ott foglalkozásukat, hagyják el házukat, szakadjanak el családjuktól, szóval hagyjanak el mindent, hogy őt kövessék. S egyszer eltökélve habozás és késedelem nélkül be kell fejezni ezt az áldozatot. Tanítványai közül egyik kérte, hogy elmelessen atyját eltemetni: „Hadd a holtakra eltemetni halottaikat, felelé, te pedig kövess engem.” (Máté VIII. 22.) És ezen áldozatot meg kell hozni haladék nélkül és végérvényesen. Itt nincs helye a sajnálkozásnak, a multba való visszatérésnek, kísérletezésnek, késlekedésnek. „Aki kezét az eke szarvára teszi és hátratekint, nem való Isten országába.” S végül állhatatosnak kell lenni az önmegtagadásban, nem szabad zsugorinak nyilvánulni a nagylelkűség után, mert „csak az fog üdvözülni, aki mindvégig kitart.”

Az még nem minden, hogy valaki lemond javairól, hivataláról és családjáról, hanem még meg is kell tagadnia önmagát, semminek sem tartani magát, nem rendelkezni saját akarattal, meg kell magáról feledkezni és teljesen elveszni Istenben, amint a csillag elhalványul a hajnalpírban. Ez a teljes lemondás a kereszteny lemondás tetőpontja, de mennyire nehéz oda eljutni és főleg ott maradni!

Nehéz dolog tehát Jézus munkatásai közé bejutni. Az elhárítás előtt komolyan és éretten meg kell fontolni, vajjon képesek leszünk-e kitartani. Mert például a vagyonos ember, aki tornyot akar építeni, először is költségvetést készít és megszámlálja pénzét. Könnyelműen nem fog hozzá az építkezéshez, mert ha kénytelen lenne abbahagyni, a népek kigúnyolnák: „Ez az ember, mondanák, építeni kezdett és nem tudta elvégezni.” (Lukács XIV. 28—31.)

És mi lesz jutalma a nagylelkű és kitartó hívőnek? Úgy látszik, hogy a becsületes, önzetlen, szeretettel teljes embereknek, akiknek minden törekvése és vágya Istennek és az embereknek szolgálni, joguk van arra, hogy tiszteljék és becsüljék őket. A valóságban megérdemlik azt, de nem kapják meg. Aki az emberek közt a legszentebb és legnagyobb jótevő volt, a kereszten

halt meg. Ime az ajándék, amelyet a világ neki adott és nem fog másképpen cselekedni tanítványaival szemben sem. Jézus maga előre tudtukra adja ezt. „Engem gyűlöltek és üldöztek, mondja nekik röviden, és ti se várjatok mást.” Rágalmaznak, kiközösíté- nek titeket, a zsinagógából kizárnak, törvényszék elé hurcolnak és megostoroznak és nevéért halálba hurcolnak titeket. De ne csüggedjete, álljátok meg helyeiteket mindvégig. Folytassátok a tanítást és gyakoroljátok az evangéliumot és odáig menjete a hősiességben, hogy szeressétek azokat, akik nektek rosszat akarnak és cselekszenek.

Jézus csakugyan hősiességet vár tanítványaitól és tiszteleté- nek mivel adhatta volna nagyobb bizonyosságát? Ő, aki tudja, hogy milyen anyagból vagyunk gyúrva, tudja azt is, hogy kegyelme mire képesít minket. Senki sem ismerte jobban nyomorúságunkat és nagyságunkat. Senki sem követelt többet és kapott többet az emberi természettől. Tanítása és példái kiterjesztették látóhatá- runkat, amelybe, hogy őt kövessék, az életszentség hősei beleve- tették magukat.

*

De miért e szigorúság? miért vár tőlünk olyan sokat? Egy szóval felelek erre: mert szeret minket.

Nagyon nagy, lángoló szeretettel szereti az embereket. Min- denkit külön-külön gondjaiba vesz, mintha csak ő léteznék egye- dül. Igazságtalanság-e az, ha viszonz szeretetet vár? Az édesanyá- nak, aki gyermekére pazarolta minden szeretetét, reményét, erejét és vagyonát, joga van némi viszonzást várni. Legtöbbször, sajnos, csak csekélységet kap vissza és ő szerénységében azzal is meg- elégszik. Eltűri például, hogy nős fia más felé fordítsa figyelmét és gyöngédségének legjavát másnak adja. Krisztus azonban nem fogad el hasonló megosztást. Méltóságának teljes tudatában van. Ő lévén a legfőbb jó, megérdemli, hogy mindennek fölött szeressék. Ránézve sértés volna, ha bármely teremtményt elébe helyeznének. Mi csodálni való van azon, ha Ő azt akarja, hogy mi teljesen, minden tehetségünkkel az övéi legyünk és csak neki hódoljunk? Azt akarja, hogy minden olyan gondolatot kivessünk lelkünk- ből, ami nem felel meg az Ő tanításainak, hogy a teremtményeket csak úgy szeressük, ahogy azt Ő nekünk parancsolja vagy megén- gedi és legfőképpen, hogy akaratunkat teljesen alávéssük az Ő akaratának. Vagyis egyszerűen: féltékeny, s erre jogot ad neki méltósága és határtalan nagylelkűsége. S így visszautasítja azt, amit csak félig adnak neki. Nem számítja tanítványai közé azokat a félkeresztényeket, akik szeretnék összeegyeztetni az evangéliu- mot a világgal, egymással összeférhetetlen javakat szeretnének birni, egyidőben vagy felváltva ellentmondó irányoknak eleget tenni. Ezeket a lagymatagokat, akik ugyan nem zárják ki őt éle- tük- ből, de igen szűk helyet biztosítanak neki, megveti és eltaszítja magától: „Senki sem szolgálhat két úrnak, mondja. Aki atyját vagy anyját inkább szereti, mint engem, nem méltó hozzám”.

(Máté X. 37.) Kemény szavak, de nem döbbsenenek meg. Isten Fiának ajkáról ezeket is vártuk.

Szeretete éppen annyira gyakorlati, mint amennyire lángoló. Szóbeli bizonyításokban nagyon is tartózkodó és elsősorban cselekedetekben nyilvánul meg. A szeretet hozta le az égből, az tette kicsinné s bizonyos értelemben az semmisítette meg. És ez a csodálatos leereszkedés a mértéke szeretete erejének. Az igaz, hogy Jézus hallgatói közül a legtöbben nem ismerték a megtestesülés titkát. De kétségbevonhatták-e őszinte nagylelkűségét, látván azt, hogy lemond kenyérkeresetéről, szegénnyé lesz, egész nap fáradozik, tanítván a tömegeket, gyógyítván a betegeket, magára zúdítja a papi osztály bizalmatlanságát és a farizeusok ingerültségét, kiteszi magát szidalmaknak, üldözésnek és a halálnak . . . Nélkülözéseket, fáradalmakat, veszedelmeket, mindent kész volt elszenvedni az emberi nem üdvösségéért.

De ha példát adott, azért tette, hogy mi is úgy cselekedjünk, mint ő. Az övéhez hasonlóan a mi szeretetünknek is gyakorlati és határozott módon kell bebizonyulnia. Nem elégzik meg a szavakkal, a szavak semmit sem bizonyítanak, ha csak nem követik azokat tettek. Nem az ékes szavak, hanem a cselekvés embereit akarja szolgálatában. Mint egy vitéz hadvezér, csapatainak élén halad a vezényszóval ajkán: „Aki szeret engem, kövessen! Hátra a habozókkal, az ingadozókkal, akik mindig készek elveket cserélni, és a fecsegőkkel, akiknek minden tevékenysége üres szavakban párolog el! Ha engem szerettek, mondja, akkor tartsátok meg parancsaimat. Barátaim vagytok, ha azt teszitek, amit én nektek parancsolok . . . Nem azok, akik mondják; Uram, Uram, mennek, be a mennyeknek országába, hanem akik Atyám akaratát cselekszik“! (János XIV. 15, Máté VII. 21.)

Hogy még jobban bevéssze a lelkekbe ezt a gondolatot, példabeszéd alakjában fejezi ki magát: „Egy embernek két fia volt és elmenvén az elsőhöz mondá: Fiam, menj, ma dolgozzál a szőlőmben! Az pedig felelvén mondá: Nem megyek. De utóbb megbánta s elment. Azután a másikhöz menvén hasonlóképen szólt. Az pedig felkelvén mondá: Elmegyek, Uram! És nem ment el. Melyik teljesítette a kettő közül atyja akaratát?“ (Máté XXI. 28—33.)

Nyilvánvaló, hogy milyen választ vár az isteni Mester. Elítéli a két ifjút: az egyiket, mert nemet mondott az atyjának, a másikat pedig, mert nem tartotta meg a szavát. De előtte az első sokkal kevésbé bűnös, mert végre is engedelmeskedett. Hódolása, engedelmissége tettekben, nem szóban nyilvánult.

A fát gyümölcseről és az embert cselekedeteiről ismerik meg, mondja már az evangélium. Krisztus tehát cselekedetek felé vezető tanítványait. A cselekvés a legrövidebb és leggyorsabb út a tökéletesség felé. S valóban az erény a jócselekedet szokása és minden cselekvés a szokásnak a kezdete, egy indítás, amelyet adunk és kötelezettségvállalás a továbbmenésre. Egyetlen csele-

kedet hatásosabb, mint száz elhatározás, mert mit használ látni a követendő utat, ha nem lépünk rá.

A cselekvés által nem csak a jóban haladunk, hanem az megszilárdítja a hitünket is. Amikor tapasztalat által igazoljuk az evangéliumi tanítást, amikor mindennap megállapítottuk, hogy ott van minden vigasztalásnak és erőnek a forrása, hogy az megfelel legbensőbb vágyainknak és teljes összhangban van természetünkkel, s végül, mikor megízleltük, mennyire édes az Úr, hogyne kapcsolódnánk még inkább hozzá? Hogyne tanúsítanánk teljesebb odaadást tanításaihoz? Hittünk a szavaknak, de még erősebben hiszünk, miután már láttunk. A cselekedetek által megerősödött hit nemcsak a lélek felszínén foglal helyet, hanem mély gyökeret vert abba, úgyszólván beleötvöződött. Kétségtelen, hogy ez az értelme a két házról szóló példabeszédnek. Aki Isten ígését hallgatja anélkül, hogy azok szerint élne, az hasonló a balga emberhez, aki a házat alap nélkül a fövényre építette. És szakad az eső és jön az árvíz, és az alap nélküli falakat ledönti, a fakadó hit az első kísértésre szétfoszlik. De a törvény hűséges megtartója, a komoly és szilárd keresztény mélyre és egészen a kőszikláig hat s arra építi fel meggyőződéseit s semmiféle vihar sem fogja azokat kimozdíthatni. (Lukács VI. 46 köv.)

Jézus tehát szeretvén minket viszontszeretetet vár tőlünk, azt akarja, hogy teljesen és gyakorlati módon szeressük őt. De hogy még jobban megértjük velünk szemben támasztott igényeit, jusson eszünkbe, hogy az igazi szeretet a jónak az akarásában és annak a megtevésében áll. Már most milyen jót akar Krisztus tanítványainak? Világos, hogy a legnagyobb jót, tudniillik a tökéletességet ebben az életben és a boldogságot a másikban.

„Legyetek tökéletesek, mondja, mint a ti mennyei Atyátok is tökéletes” (Máté V. 48.) A hegyi beszéd nem más, mint ennek a gondolatnak a gyönyörű kifejtése. Krisztus abban meghatározza szellemének és művének eredetiségét. Azt akarja, hogy tanítványai ne olyanok legyenek, mint a régi zsidók, akik megengedték maguknak a feleség elbocsátását, a bosszúállást és az ellenség gyűlöletét, sem mint a gőgös farizeusok, akik azért végzik jócselekedeteiket, hogy csodálják őket, sem pedig olyanok mint a pogányok, akik uzorakamatra adnak kölcsönt és csak testvéreiket üdvözlik. A keresztény tiszta, önzetlen, irgalmas lesz, egyszerűen kifogástalan. Az erkölcsi tökéletesség az ő ismertető jegye. Ezáltal kedves lesz Isten előtt és kiérdemli az örök dicsőséget.

De hogy lehet eljutni erre a tökéletességre, vagy legalább is hogy lehet azt megközelíteni? Ehhez önfegyelmezésre van szükség, nem szabad félni attól, hogy magunkkal szemben szigorúak legyünk. A magas csúcsokat nem lehet megmászni fáradtság nélkül. A mennyek országa csak nehéz küzdelemmel vehető meg és: „csak az erőszakosak ragadják el azt.” (Máté XI. 12.)

Személyesen kell érte küzdeni. A zsidók meg voltak győződve

— mily kényelmes és hizelgő tan — hogy az a jogcímük, hogy ők Ábrahám ivadékai, megmentheti őket a kárhozattól. A szent nemzetből valók voltak és hogyan is vethetné el őket Isten? Bármilyen volna is személyes életük, üdvözülének tömegesen. Jézus ellenben azt tanítja, hogy az üdvözülés mindenkinek az egyéni ügye. Az ítélet napján Isten nem fog bevezetni egész népeket a mennyországba, hanem csak a választottakat egyenként. Két aszszony azon van, hogy ugyanazt a malomkövet hajtsa: az egyiket agyonnyomja, a másik megmenekül. Mindenki cselekedetei szerint nyeri el jutalmát vagy büntetését. Mindenkinek az egyéni kötelessége tehát a maga üdvösségéről gondoskodni. Üdvözül, aki tud.

Azt gondolhatnók, hogy a rendkívüli kegyelmek, mint az apostolkodásra való meghívás, vagy a csodatevés ajándéka már biztosítják az üdvösséget. De nagy tévedés az, amelyre maga Krisztus figyelmeztetett bennünket. Az evangélium hirdetői is el fognak kárhozni, ha nem élnek úgy, ahogy beszélnek. „Ama napon majd azt fogják mondani: Uram, nem a te nevedben jövendőlünk-e és a te nevedben üztünk-e ki ördögöket és a te nevedben tettük-e a sok csodát? És akkor hangosan fogom nekik mondani: Sohasem ismertelek titeket, távozzatok tőlem, kik gonoszságot cselekesztek!” (Máté VII. 22—24.)

Jézus tanítványaitól azonkívül még folytonos iparkodást is követel. Megkülönböztetésül a törvény szerinti igazságosságtól, amely bizonyos előírások megtartásában állott, a keresztény tökéletesség mindenkinek fölött benső természetű: alapja és lényege a szeretet. Aránylag könnyű dolog valakinek a cselekedeteit bizonyos szabályokhoz alkalmazni, de az Isten szeretetének a mértéke az, hogy mód nélkül szeressük őt. Minél jobban szeretjük, annál jobban ismerjük és minél jobban ismerjük, annál inkább akarnók szeretni. Lehet-e elég tisztának, eléggé szentnek lenni, hogy hozzá közeledjünk. A hívő tehát köteles állandóan megújulni: lelkiélete végnélküli emelkedés. Eszményképe, amely őt vonzza és amely felé törekszik, szüntelenül távolodik a végtelenben, tehát szakadatlanul követni kell azt. „Ha meg nem tértek, mondja Jézus tanítványai színe-javának, nem mentek be a mennyek országába”. (Máté XVIII. 3.) Megtérés alatt itt azt a helyes iparkodást érti, amely által valaki önmagát fölülmúlja: megjavulást, haladást ért alatta. Ebben az értelemben kell megtérni az egész életen keresztül.

Ugyanazt a leckét adja alkalmilag a Siloénál ledőlt toronnyal kapcsolatban, amely tizennyolc ember életébe került. Vétkesek voltak-e ezen baleset áldozatai minden Jeruzsálemben lakó embernél? Nem, kétségtelenül nem. Az Isteni igazságosság tehát ezen nagy város egész lakosságát elpusztíthatta volna. „Ti is hasonlóképen el fogtok veszni, fejezi be az isteni Mester, ha bűnbánatot nem tartotok”. (Lukács, XIII. 5.) Ezen figyelmeztetésekkel, ezen fenyegetésekkel sarkalja tanítványait és őket bizonytalanságban tartja. Nem engedi meg nekik, hogy megálljanak, sem hogy önmagukban tetszelegjenek. Mintha közülük mindegyikhez így

szólna: *Amice, ascende superius!* Barátom, menj feljebb! Mindig feljebb! Mindig közelebb hozzám! szakadatlanul haladj fölfelé, a ragyogó magaslatok felé, amelyek fölemelkednek, aszerint, amint te magad is emelkedel.

A személyes, a szünetnélküli törekvés a tökéletesség felé nehéz és gyakran fájdalmas is. Nemcsak munkát, fáradozást jelent az, hanem nélkülözést és lemondást is. Föl kell áldozni a mellékeset a fődologért, az élvezeteket az erényekért, a szenvedélyt a kötelességért. Szükséges áldozat ez, de olyan, hogy még a nemesebb lelkeknek is sokba kerül.

Bizonyos állatok, milyenek a gyíkok és ollótlan rákok, ha üldözik őket, elhagyják valamely tagjukat és megmenekülnek. Ez a képesség, hogy egyszerre szándékosan elszakadt egy szervtől az autotomia által, mint a biológusok mondják, az önfeláldozásnak ösztönszerű és kezdetleges formája. Az élőlény ösztönszerűleg megérti, hogy jobb elveszteni egy részt, mint az egészet. Ez az alapelv, amely annyira világos, mint a geometriai alaptételek, min-mindennapos és általános alkalmazásban van. A veszedelemben levő hajónak legénysége nem iparkodik-e a hajó rakományát a tengerbe dobni, hogy a hajótöréstől megmeneküljön? A megsebesült, akinek a sebe már üszkösödésbe megy át, visszautasítja-e az okvetlenül szükségesnek tartott amputációt? És ha ekkora veszteségbe belemennek csupán csak azért, hogy testi egészségüket megmentse, mi mindent nem kellene föláldozni a lélek megmentéséért? Lelket menteni annyit jelent, mint elkerülni az örök kárhozatot és birtokba venni a mennyek országát. Ha ez elvesz, mit használ az egész világot is megnyerni? Ha valaki a világ ura volna is, nem sokáig maradhatna az, a halál ráveti rémítő árnyékát mindenki-re s minden mulandó szépséget elhomályosít. Ami elmúlik, az semmi: „Még ki sem emelkedett a semmiből, ahová olyan gyorsan alámerült”. Bossuet.

Ezen álláspontra helyezkedve az örökkévalóság szempontja és az áldozathozatal szükségessége mindjobban világosnak fog feltűnni. A szeretet az, ami jogot ad a mennyei örökségre, Isten háza csak gyermekei számára áll nyitva. Már most mi az akadálya annak, hogy a szeretet bennünk kivirágozzék? A gazdagsághoz való ragaszkodás. Nos hát, rázzátok le azt az akadályt, mondja az Üdvözítő, legyetek szegények, legalább lélekben”. További akadálya a túlzott önbecsülés. „Alázzátok meg magatokat, legyetek kicsinyek, mint egy gyermek”. Akadálya még a bűnös vonzalom, a veszedelmes találkozás is. Törjétek össze ezen kötelékeket, vágjátok el ezen hajóköteleket, amelyek titeket a parthoz kötnek és evezetek a végtelen felé. Ha el is kellene veszíteni valamely testrészt és magát az életet is, hogy üdvösségeteket biztosítsatok, ne ingadozzatok, az ügyért érdemes azt megtenni. „Ha szemed megbotránkoztat téged, vágd ki azt és vedd el magadtól, mert jobb neked, hogy egy vesszen el tagjaid közül, mintsem egész tested a gehennára vettessék”. (Máté. V. 28.) Meglepően szigorú

szavak ezek, de telve akkora erővel és logikával, hogy akaratunk ellenére is helyesli azokat az ész.

Helyesen felfogva az áldozathozatallal nem veszünk, hanem nyerünk. Megtisztítja az és naggyá teszi a lelket. A szentek az isteni szeretet birtokában csak megvetést tudnak érezni e világ javai iránt. „Ami nem Isten, az semmi”, mondotta szent Teréz. De az ellenkezője épúgy igaz. Amikor valaki elszakad a földi dolgoktól, vagyonától, akkor a szeretet növekszik benne. Betölti mindazt a helyet, amit neki átengednek; kiterjed és mintegy betölti a lemondás vájta üreget.

Épen így a mennyekiek után való forró vágy értéktelenné teszi a földi javakat. Tisztelet, méltóság, pénz, élvezet, mi ez mind, ami nem örökkévaló? De a szerzetes, aki szegénnyé lesz, hogy Krisztust közelebből követhesse, inkább a másik étellel törődik. Minden vagyonát ez örökkévalóságban helyezvén el, arra a bankra gondol, amely azt kezeli és búsás kamatokkal visszafizeti neki. Ahol a kincse, ott a szíve is.

A személyes megszentelődés alapja, az áldozat, az apostolok számára még a sikerek feltétele is. Hány hitszónok, hány tevékeny ember panaszkodik, hogy hiába fáradozik. Megrázóan beszélnek, minden követ megmozdítanak és törekvésük mégis meddő marad. Nem hatolnak le a lélekben a mélyebb rétegekig, ahol a megértés megérlelődik. S miért nem? Talán azért nem, mert nem valósítják meg azt, amit az evangélium mond. „Ha a földre esett gabonaszem meg nem hal, az csak egymagában marad, ha pedig meghal, sok termést hoz.” (János XII. 24.) Önmegtagadás szükséges ahhoz, hogy valaki életet adjon, önmagának meg kell halnia annak, aki lelki gyermeket akar. A szenvedés tehát, a szó igaz értelmében az áldozat az, ami a világot megmenti. Jézus három éven át járta az egész Palesztinát tanítván a tömegeket és számtalan csodát művelvén. Csak három órán át függött a kereszten. Mégis ez a három óra teljes mozdulatlanságban, tehetetlenségben többet tett az evangélium terjesztéséért, mint a három év a legerősebb munkában. Amikor Krisztus a földről felmagasztaltatott, mindent magához vonzott. Mi nem vonzunk senkit sem, mert mi félünk a kereszttől.

Mindazonáltal, ha olyan rettenetes is a kereszt önmagában, a gyümölcsök, amelyeket olyan bőségesen nyújt, szeretetreméltóvá és becsessé teszik azt. Amikor a vértanúk a vadállatok által szét-éptve haldokoltak a küzdőtéren, mosollyal arcukon tekintettek fel az égre. Meghalni számukra nyereség volt. Elhagyták házukat és rokonaikat, hogy a mennyei Jeruzsálembe költözködjének és Isten barátságát mindörökké élvezzék. Ezen végtelen boldogsággal összehasonlítva csekélység volt az a néhány órai szenvedés. Győtreimeik közepette öröm töltötte el őket és amint a sebesült köszönetet mond a sebésznek, aki valamely testrészét levágta, ők is áldották hóhéraikat, akik akaratuk ellenére is az eget nyitották meg számukra.

Jézus ily módon mutatja be az önfeláldozást: nem mint valami kárt, valami tiszta veszteséget, hanem mint valami kamatozó betétet, hasznos műveletet. Tanítványa hasonló a kereskedőhöz, aki drágakövet keres. Ha talál egy nagyon értékeset, mindenét eladja, hogy azt megvásárolja. A mennyek országa hasonló a földben elásott kincshez, aki azt megtalálja, rögtön elrejtí és mindenét odaadja cserébe a földért. Mennyi igazság ebben a példabeszédben! A világ fiai haszontalanságokkal bíbelődve nem gondolnak az örökkévalóságra. Elrejtett kincs az, amelynek nem ismerik az értékét, talán még a létezését sem. De aki hallotta az örömhírt, tudja, mit ér az örökség, amelyet Isten gyermekeinek ígér. Semminthogy elveszítsék, inkább készek mindent kockára tenni érte.

* *

Az áldozat olyan vezeklés, amelyet valaki önként vállal magára. De az önkéntes vezeklés kipótlására, amelyet a legtöbb esetben csak kényszeredetten gyakorolnak, vagy megszentelődésünk munkájának gyorsítására Isten időközönként próbára tesz bennünket betegség, gyengélkedés, hozzánk közelállók elvesztésével. Ezek a megpróbáltatások egyéni életünkben ugyanazt a szerepet játsszák, amit a közös nagy csapások a nemzetek életében. Erős megpróbáltatások ezek s tőlünk függ, hogy a jónak kiindulópontjává váljanak. A megtérés gyakran fűződik valamely balesethez, amelyet a szabadakarat helyesen használ fel: ilyen volt a puska-lövés, amely özvegygé tette Chantal szent Franciskát, ilyen volt a sebesülés, amely Loyola Ignácot a katonai pálya elhagyására kényszerítette. A fájdalom tehát olyan, mint a lefátyolozott angyal, aki meredek ösvényeken át — amelyeket teljesen magukra hagyva nem mernénk megmászni — az elveszett paradicsomból elvezet bennünket az ígéret földjére.

Az Üdvösséges szenvedés termékenyítő erejére céloz Krisztus, amikor azt mondja apostolainak: „Én vagyok az igaz szőlőtő és Atyám a szőlőműves . . . Minden gyümölcstermőt megtisztít, hogy többet teremjen.” (János XV. 1—2.) Igen, Isten némelykor az elevenbe vág. Ő maga végzi a metszéseket, amelyekre a mi gyávaságunk nem tudja magát rászánni. Így megszerzi minden segédforrásunkat, kihasználja a nedvet, amely a gyümölcshezó ágakban összpontosul. Hála legyen neki! Ezen fájdalom, de szükséges metszés nélkül csak rosszul fejlődött és terméketlen vadhajítások lennénk.

A keresztyénre nézve a megpróbáltatások között legkegyetlenebb az üldözés. Nemcsak azért szenved miatta, mert személyes biztonságát háborgatja, hanem leginkább azért, mert nagyon soknak a hűségét veszedelembe sodorja. Isten segítségével megnyugodnék ő a vagyonekobbzásban, a börtönbe és számkivetésbe küldésben és még rosszabbakban is, de mily szívzaggató fájdalom látni, mint alszik ki a hit sok lélekben. Mégis az üldözés elkerülhetetlen. Amíg csak a sátán szabad marad — és szabadságát meg fogja őrizni a világ végéig — vadul rá fogja magát

vetni az Isten egyházára. Tehetetlen düh! Végül úgyis vereséget fog szenvedni és ezt tudja is, de gőgös örjögésében kétségbeesett erőlködést tesz, hogy versenytársát letörje. Ravasz és erős, megszámlálhatatlan hadserege van, segítőtársa minden emberi szenvedély. Mindazonáltal ne féljünk tőle túlságosan: a bajok, amelyekkel bennünket gyötör, javunkra szolgáltathatnak. „A sátán, mondja Jézus, megkívánt titeket, hogy megrostáljon, mint a búzát” (Lukács XXII. 31.) Festői kép, amely csodálatosan kifejezi az üldözés főeredményét. Az üldözés selejtezés féle munkát végez. Kirostálván a gyöngéket, növeli az erők buzgalmát és jámborságát. A hősies keresztény iparkodik isteni Mesterét megvigasztalni, az őt ért sérelmekért kártalanítani, a szökevények és elpártoltak hagyta hiányt betölteni. Mikor Avilai Teréz látta a hugenották kihágásait, szentségtöréseit és pusztításait, elhatározta rendjének megreformálását, mert Jézusnak annyi ádáz ellensége volt, néhány tökéletes, odaadóan szerető lelket akart neki adni. Az üldözés úgyszólván mindig egy vallási újjászületésnek a kezdete, bevezetése, a földnek a mélyen való megmunkálása, fölszántása készíti elő a tavaszi kivirágzást. Ezek után ne csodálkozzunk azon, hogy egy erősen keresztény király uralma alatt a legkiválóbb szónok hirdetni merte és pedig minő erővel, az üldözés jótékony hatását.

„Mikor látott az egyház nevükhöz méltó keresztényeket? Akkor, amikor üldözték, akkor, amikor minden oszlopon rettentő ítéletet olvasott gyermekei ellen, és amikor akasztófákon függni látta őket és azt látta, mint áldozzák fel azokat minden nyilvános helyen az evangélium dicsőségére. Abban az időben voltak keresztények a földön, voltak erős emberek, akik az üldözésekben és a folytonos könnyek között nevelkedve dicsőséges erénynek tartották az Istenért való szenvedést. Ma azt látjuk, hogy a hosszú béke folytán hogy züllött le a férfias bátorság és hogy erayedt az el, mert hosszú ideig nem voltak gyakorlatban . . . Ah, ha ez így van, keresztények, ha a szenvedések szükségesek a kereszténység szellemének a főnntartására: Uram, add nekünk vissza a zsarnokokat, add nekünk vissza a Domitiánokat és a Nerókat.” (Bossuet: *Panegyrique da saint André*.)

Hatást kereső beszéd, szónoki túlzás, gondoljátok. Nem, épenséggel nem, hanem az evangélium hű visszhangja. Amikor az utolsó vacsora estjén Jézus összefoglalja előbbeni jóvendöléseit, amikor legkedvesebb tanítványait figyelmezteti, hogy miatta gyűlölni fogják őket, hozzáteszi: „Ti majd szomorkodtok, azonban szomorúságtok örömmre fordul. Az asszony amikor szül, szomorúsága vágyon, mert eljött az ő órája, miután pedig megszülte a gyermeket, már nem emlékszik szorongatásáról örömében, hogy ember született a világra.” (János XVI. 20—22.) Az üldözés szorongatásaiban tehát termékenyítő alaperő van: az egyháznak nagy vajadásai egy új, tisztább és férfiasabb nemzedéket szülnek. Ezért szólítja fel öröme az üldözötteket az Üdvözítő: „Boldogok lesz-

tek, amidőn átkoznak, gyűlölnék, szidalmaznak és üldöznek titeket az emberek és hazudván minden rosszat mondanak ellenetek énérertem. Örüljétek és vigadjatok akkor." (Máté V. 11—12.) De Uram, hogyan lenne nekünk kedvünk örülni akkor, amikor mint gonosztevők ellen hajtóvadászatot indítanak ellenünk, amikor javainkból kiforgatva házunkból és hazánkban kiüldöznek bennünket? — „Igen, örüljétek, hogy szenvedéseitekkel az egyházat termékenyítitek. Ha ti részesültök szenvedéseimben, részeseivé lesztek dicsőségemnek is. Emeljétek fel szeméiteket az égre és nézzétek mily nagyszerű jutalmat készítek én számotokra.”

Eképen megmagyarázhatók a látszólagos ellenmondások, amelyek az evangélium egyes helyei közt mutatkoznak. Jézus például azt parancsolja, hogy fölvevén keresztjét őt kövessük. És másutt így szól: „Vegyétek vállaitokra az én igámat; az én igám édes és az én terhem könnyű.” (Máté XI. 30.) Egy kivégzési eszköz kellemességéről és egy akasztófa könnyűségéről beszélni: nem gúny-e ez? Ne higgyük azt; a kereszt valóban jó annak, aki nem kényszerűségből fogadja azt el, mint cyrenei Simon, hanem a hit sugallta érzéssel. Akkor nem lesz többé nyomorgató teher, hanem kincs, amelyet az égbe viszünk és amelynek örvendeni fogunk az egész örökkévalóságon át. Vajjon a szegény túlságosan nehéznek találja-e a kapott alamiznapénzt? Minél több van neki, annál megelégedettebb.

„Békességemet adom nektek” mondja még Jézus apostolainak. És másutt: „Nem jöttem békét hozni, hanem kardot”. Ezek az utóbbi szavak az jelentik, hogy az új hit szétszakít sok családot. Zsidók és pogányok nem térnek meg tömegesen. A megtértek tehát kénytelenek erkölcsileg elszakadni hozzátartozóiktól. Világ- és erkölcsfelfogásuk többé nem ugyanaz. Mások az ő reményeik, mások életszabályaik. Ez az oka állandó elhidegülésüknek és fájdalmas nézeteltéréseiknek. Nehéz és kegyetlen dolog más képen gondolkodni, mint azok, akiket szeretünk, nehéz és fájdalmas dolog lelkeket, akik eddig nagyon is össze voltak kapcsolódva, szétválva látni. De mindennek előtt az Isten. *Amici parentes, sed magis amica veritas*. Nem kell félni a szülők neheztelésétől, hogy a felismert igazságot kövessük. Fáj a véleménykülönbség, de az Istennel egyesült lélek élvezi azt a benső békességet, amelyet a karácsonyi angyalok megígértek a jóakarató embereknek és amely százszoros jutalmunk az érte hozott áldozatokért.

Igy Jézus barátait csak azért szomorítja meg, hogy jobbakká és boldogabbakká tegye őket. Ugyanaz a kéz, amely megáldja őket, nyújtja feléjük a keserű poharat is, amelyből először ő ivott. A megpróbáltatások, amelyeket nekik küld és az áldás, mit rájuk ad, szeretetének egyformán megindító vonásai. Ime, ezt a világot nem érti meg, aki csak az élvezetnek él. De az evangéliumnak itt is, mint mindenkor igaza van vele szemben. A szigorúság gyakran a gyöngédségből származik. Az államfő, aki nehéz adókat ró ki a közjóért, tisztánlátónak és erősakarátúnak bizonyul,

kevésbé volna hazafi, ha a közvéleménytől félve országát pusztulásba engedné menni. Bátorság kell ahhoz, hogy elégedetlenné tegyük azokat, akiket szeretünk és hogy jót tegyünk velük ellenükre is.

* * *

Jézus szigorú tanítványaival, de az anyjával szemben is. Olyan szavakat intéz hozzá, amelyek meglepik, ha ugyan meg nem döbbszentik az érzékeny lelkeket. Amikor hosszú keresés után Mária végre megtalálja őt a templomban, nem tudja megállani, hogy gyöngéd szemrehányással ne illesse; „Fiam, miért cselekedtél így velünk?” Sápadt arcán, melyen ott ragyog az öröm sugara, még olvashatók a három végtelen hosszú napnak a fátalmái és aggodalmái. Az isteni gyermek azonban nem látszik megindulni. „Miért kerestetek engem? mondja, nem tudtátok-e, hogy amik Atyáméi, azokban kell lennem?” (Lukács II. 40—52.) A kánai menyegzőn zavaruk láttán Mária tapintatosan közbenjár az ifjú pár érdekében. De Jézus ahelyett, hogy helyeselné ezt a lépést, azt mondanók, alkalmatlannak, vagy legalább is korainak találja. „Még nem jött el az én óráim” mondja anyjának. (János II. 1—12.) Egyik napon, mikor egybegyűlt a sereg és mohó figyelemmel hallgatta Jézust, egy asszony csodálattól elragadva a názáreti Máriára gondolt. Oh, hogy irigyelte annak a végtelen boldogságát. Mily büszke lenne, ha neki ilyen fia volna, mint Jézus. „Boldog a méh, kiáltott fel, mely téged hordozott és az emlékek, melyeket szoptál!” Jézus pedig így válaszolt: „Sőt boldogok, akik az Isten igéjét hallgatják és azt megtartják”. (Lukács XI. 27—29.) Máskor, amint Jézus egy házban tanított, azt mondták neki: „Ime anyád és atyádfiai künn állanak, keresvén és látni akarván téged”. — „Ki az én anyám, válaszolta ő, és kik az én atyámfiai?” És körületekintvén az ott ülőkön, hozzátette: „Ime az én anyám és atyámfiai; mert bárki cselekszi Istennek az akarát, az az én fivérem és nővérem és anyám”. (Márk III. 31 köv.)

Ha az evangélium mindenféle darabból összetákolt, kieszt könyv volna, biztosak lehetünk benne, hogy a szerzők nem adtak volna ilyen szavakat Jézus szájába. Szülei iránt kétségtelenül alárendeltebbnek mutatták volna be, készségesebbnek arra, hogy tetszésüket keresse. De az evangélium az élő minta után vett elbeszélés, a természet utáni élő arckép, a tények alatt, amelyeket közöl, megtaláljuk azt a mindent átfogó bonyolultságot, ami az életnek sajátos ismertető jele. Jézus maga a jószág, de szelidsége nem rekesztette ki a nagy szigorúságot. Hogy egyeztetni Ő össze ezeket az ellentétes tulajdonságokat? Egy nagyon is egyszerű hasonlat meg fogja azt értetni.

Amikor egy fiatalember vágyat érez magában a távoli missziókba menni, szülei tisztán természetes gyöngéd szeretetükre hallgatva megkísérlik őt visszatartani. Elébe tárják a távollét szomorúságait, a fátalmakat, nehézségeket, talán az üldözést is, amelyet el kell majd szenvednie. De az isteni hívás ellenállhatatlan,

semmi sem tudja visszatartani az ifjú misszionáriust. Elmegy, kibontakozik vigasztalhatatlan szüleinek öleléseiből. Vádolhatják-e őt ezért hidegséggel és hálátlansággal? Semmiesetre sem. Szereti ő hozzátartozóit, de jobban szereti Istent. Érzelmei elevenebbek, mert rendezettek. Gyermeki ragaszkodása korántsem gyöngült meg, az elszakadás megtisztítva csak még nemesebbé teszi azt. Hogy szüleit megvigasztalja, figyelmességét és előzékenységét megkésztet. Gondolatban és érzésben erősebben fűződik hozzájuk, mintha soha el nem hagyta volna őket.

Jézus a mennyei Atya misszionáriusa. A világ üdvözítésére küldve, Istent és művét mindenek fölött szereti. Földi családja csak azután jön. Mi csodálni való van abban, ha Jeruzsálemben elhagyja őket, hogy a szentírás bölcs magyarázóit megkérdezze, vagy a saját kifejezése szerint azzal foglalkozzék, ami Atyjáié? De hát miért nem kért arra engedélyt, vagy legalább is miért nem értesítette őket előre? Miért döntötte őket három napon át aggodalomba és félelembe? Egy közönséges gyermek részéről hasonló viselkedés nem volna menthető. Jézus azonban Isten és tudatában van annak. Mint az ember fia, engedelmességgel tartozik szüleinek, mint Isten fia, uruk nekik. És ha neki úgy tetszik, hogy jogait gyakorolja, ha függetlenül cselekszik, ki merné azt tőle számon kérni?

A kánaai menyegzőn nem teljesíti rögtön anyjának óhaját, de amint az evangéliumból sejteni lehet, Mária épen nem csodálkozik ezen. Az Úrnak engedelmes és buzgó szolgálója megérti, hogy Jézus vár, várja a Gondviseléstől kijelölt órát, hogy csodáját véghezvigye. Ezen körülményben minden kötelességét összeegyezteti, mert anélkül, hogy anyját megbántaná, mennyei Atyjának hódol. Azután ott vannak a tanítványok, akik figyelemmel kísérik. Később meg fogja nekik parancsolni, hogy hagyják el családjukat és már nyilvános életének kezdetén példát akar nekik adni a lemondásra.

Amikor az Őt csodáló asszonynak válaszában gratulál az Isten jó és hűséges szolgáinak, ez nem történik anyjának rovására. Nem mondja: boldogabbak, hanem: sőt boldogok azok, akik a parancsokat megtartják. Máriának a boldogsága, miként a méltósága is páratlan. Ez egyedülálló kiváltság. De mindenekelőtt való a gyakorlat, a tett. Jézus eltereli a figyelmet amaz elérhetetlen boldogságtól és olyan örömet tár eléjük, amely képességüknek, erejüknek megfelel: az Isten szeretetében és hűséges szolgálatában lelhető örömet.

Épen így a kafarnaumi házban is Jézus nem tagadja meg rokonságát, korántsem! Ellenben Márta látogatását felhasználja arra, hogy tanítványait figyelmeztesse arra, hogy miután mindenről elszakadtak, nem maradnak elszigetelve. Földi családjukat csak azért hagyják el, hogy belépjenek egy lelki családba, amely nagyobb és talán egységesebb. Azok közt, akik méltók a keresztény névre, megvan a hit, a vágy és az érdekek közös-

sége, egy ugyanazon testnek a tagjaivá lesznek. Mily kitüntetés számukra, hogy Jézust testvérüknek mondhatják.

A Szentszűz ehhez a Krisztus alapította társasághoz tartozik. Ő volt a legelső és legtökéletesebb keresztény. Senki sem hallgatta nagyobb tisztelettel az isteni ígét, senki sem gyakorolta azt nagyobb készséggel, odaadással. S így senki sem érdemelte ki nála jobban isteni Fiának nagyrabecsülését, senki sem egyesült vele bensőbben, nemcsak a vérközösség és az édes egymáshoz-tartozás természetes köteléke által, hanem hitben és szeretetben, igazi lélekrokonságban. Ezek után igaz figyelemreméltó az a tény, hogy amikor úgy látszik, hogy Jézus mellőzi anyját, és a homályban tartja, akkor, hívja maga mellé és emeli első helyre.

A látszat szerint olyan nyers szavai tehát igazolják magukat. Egyáltalán nincs szükség arra, hogy enyhíteni akarjuk és émelgőssé tegyük azokat a szavakat, mint azt némely magyarázók teszik, akik a szövegben tépelődve a szórszálhasogató magyarázatokat szaporítják. Vegyük azokat természetes jelentésük szerint és emlékezzünk arra, hogy az Isten-Ember szívében tökéletes rend van. Érzelmei fegyelmeztettek, azon van, hogy mindegyik a maga helyén legyen és határozottan ebben áll a szigorúsága.

Jegyezzük meg azt is, hogy az evangélium nem beszél Jézusnak anyjával való nyilvános, hogy úgy mondjuk, hivatalos kapcsolatairól. De hogy mi történt a belsőben? Melyik lánglelkű költő, a lantnak melyik mestere tudná méltóképen megénekelni a te varázsos szépségeidet, oh názáreti elrejtett élet, csendes fölséges tő, amelybe, úgy látszik, leszállott az ég minden tisztaságával, ragyogásával és titokzatosságával? Ki tudná elmondani Jézus és Mária egymásközi bizalmas, meghitt beszélgetéseit, közös imáik édességét, ezen két egymást annyira megértő léleknek kölcsönös gyöngédségét.

Hogy milyen gyöngéd és mélységes volt ezen vonzalom, szent Jánosnak egy mondata árulja el nekünk. A már-már haldokló Üdvözítő megpillantja a kereszt tövében édesanyját. Önmagáról megfélelkezik, részvételt van fájdalmai iránt és gondoskodik jövőjéről. Legjobban fáj neki az a tudat, hogy anyja egyedül marad. Az kétségtelen, hogy az elszakadás csak látszólagos lesz. Krisztus tovább is élni fog Máriában szellemével és kegyelmével. Mint a többi tanítványok, ő is magához veheti őt a kenyér színe alatt. De harminc esztendő alatt megszokta látható jelenlétét. Oh, mennyire fog ő szenvedni, ha nem fogja szavát hallani, ha nem gondoskodhatik többé szükségleteiről. Mekkora ürességet fog hagyni életében egyetlen támaszának az eltűnése. A kereszten függő Jézus minderre gondol. Nehogy Mária otthona üres és komor maradjon, mint a gyermektelen özvegyé, egy másik önmagát akarja neki adni. Megtört, fájdalomtól reszkető hangon mondja szent Jánosra tekintve: „Asszony, íme a te fiad! Barátaim legjobbika, aki legjobban hasonlít hozzám. Amikor őt látod, azt hiszed, engem látsz. Nálad engem fog helyettesíteni. Légy nyugodt, ő fogadott

anyja iránt ugyanazt a gondozást, ugyanazt a szolgálatkészséget fogja tanúsítani, mint én magam. Neki adom szívemet, hogy téged szeressen".

Fölséges végrendelet, amelyben mind gyöngédségben, mind hősiességben igazán egy nagylelkű isteni szív lüktet.

Különféle szempontokból vizsgáltuk Jézus jellemét és isteni képe kezd lelkünkbe belerajzolódni. Amint várni lehetett, eredeti és nyilvánvalóan egyéni. Az Isten Igéje testet öltvén nem vette fel az emberi természetet a maga általánosságában. Embersége, bármennyire tökéletes is az, nem homályos eszménykép, amelynek, mint a kristályvíznek, nem volna meg a maga sajátos íze. A Szent Szűz méhében kialakult test alá volt vetve a fajiság, éghajlat és életmód hatásainak. Jézusnak tehát nagyon is jellegzetes a vérmérséklete. Érzelmi világa különlegesen finom, ami első tekintetre feltűnik annak, aki az evangéliumot figyelemmel olvassa.

Megkísérelni ezt meghatározni annyi volna, mint a lehetetlenre vállalkozni. Az élet olyan bonyolult, hogy nem tűr elemzést. Egyetlen dolog, amit mi tehetünk, az, hogy feljegyezzük legfeltűnőbb vonásait.

Már kezdetben megjegyeztük, hogy Jézus csupa jóindulat, kegyesség. A legtöbb embernél az önzetlenség és az önzés váltakozó adagokban vegyül össze. Nehéz dolog az embernek önmagától elválni és ez az, ami olyan sok munkát ad az erkölcstanítóknak, akiknek az a hivatásuk, hogy az önszeretetet minden búvóhelyéről kiűzzék, ahová elrejtőzik. De Jézusban nincs semmi összevegyülés. Ő maga a jóság, a föltétlen önfeláldozás. Ő az önmegtagadást a legteltesebb önfeladásig gyakorolja.

Szeretetének minden ereje és heve Atyja felé és az emberek felé fordul s különösen a legszegényebbek, a leggyöngébbek, a legkitagadottabbak felé. Szereti őket mindvégig isteni Szívének teljes hevével, csodálatos és túláradó gyöngédséggel, mélységgel és lángolóan. Örökkévalóságának békéjében így szólt önmagához: „Mit tegyek, hogy az embert a sátán hatalmából kiragadjam, hogy szívét megindítsam, hogy megérttessem vele iránta való szeretetemet? Szükséges, hogy hozzá hasonlóan kicsinnyé legyek, fölvegyem a szegény gyermek alakját, alávessem magamat a leg-hitványabb gyalázásoknak és a legkegyetlenebb kínzásoknak, magamat eledelül adjam nekik.” Mielőtt mindez megvalósult volna, a mi rövidlátó bölcsességünk ezen megalázkodásokat az ő föltétlen fönségéhez méltatlannak tartotta volna. Az emberrel egyesülni, milyen lealacsonyodás! Saját kezével dolgozni, milyen megalázó! Az Isten Fia mégsem habozott és amikor eljött az óra, a magas égből a megaláztatások örvényébe vetette magát.

Minden nagyratörékvő lélek ki van téve szenvedésnek, mert az élet ritkán adja meg, amit várnak tőle. Jézusnak mérhetetlen vágyai voltak. Amikor a megkísértés hegyén a sátán a világ minden országát felajánlotta neki, megvetéssel fordította el fejét.

Országok, trónok, koronák, mik mindezek az Isten Fia előtt? Amit ő akart és kívánt, az a lelkek uralma volt, egyetemes és végnélküli uralom. Az volt a terve, hogy minden embert élvezessen az Isten megismerésére és szeretetére. Óriási és emberfölötti föladat. Már tanításának kezdetétől fogva makacs ellenállásokba ütközött. A szabadakarat ezen akadálya előtt meg kellett állania, mert elhatározta, hogy azt nem kényszeríti meghajlásra s ennek következtében fájdalmai annál égetőbbek voltak, minél nagyratörőbbek és lángolóbbak voltak a vágyai.

Mindamellett ezen alapiában olyan nemes szomorúság épen nem dulta fel lelkének békéjét. Nyilvános életének küzdelmei és keserű csalódásai közepette is teljesen ura volt önmagának és az emberekkel való érintkezéseiben állandóan megőrizte azt a nyájasságot, ami a jóindulatnak mintegy a mosolya.

A jóság az alapja a fönségesnek. Isten
Új erényből alkotta meg az igaz szívet,
Mint egyetlen zafirból a kék boltú eget.*

Ráíllenek-e ezek a gyönyörű sorok a legfőképen való Igazra? Azt hisszük, hogy nagyon is. Nem a jóság-e a lényeges vonása az Üdvözítő erkölcsi arculatának? Nem ez hatott-e leginkább tanítványaira és kortársaira? „Jó Mester“, mondja neki hozzá menvén a gazdag ifjú, Jézus csupa szeretet. De ezen szó értelmét jól meg kell érteni.

Az igazi szeretet nem abban áll, hogy mások szeszélyeinek, ötleteinek engedünk és minden óhaját, jót vagy rosszat teljesítjük. Szükségképen feltételezi az az igazság, a jog és a becsület tiszteletét. Nem rekeszti ki az az erős akaratot, a határozottságot, sem pedig a gyűlöletet. Amint megjegyeztük, az érzelmeknek is meg van a maguk logikája, nem lehet az igazságot szeretni anélkül, hogy ne gyűlölnénk a gonoszságot. Más részről gyakran kénytelenek vagyunk ellenkezésbe jönni azokkal, akiket szeretünk és nekik rosszat tenni, hogy nekik jót tegyünk. Melyik édesanya haboznék gyermekének keserű italt adni, vagy őt fájdalmas műtét alá vetni, ha a gyógyulás csak ilyen áron remélhető? Az éleslátású és bátor apa nem törekszik-e elszakítani a veszedelmes viszonyt, amely fia jövőjét veszélyezteti? Megtöri, fölingerli, sírásra fakasztja, de ha — megkímélvén néhány könnytől — a rendetlen életben hagyná, belegyezésének ugyanazok következményei lennének, mint a gonoszságnak, mert szerencsétlenné tenné életét s talán még örökkévalóságát is.

Ezek után ne lepődünk meg azon, hogy az Isten Fia, aki e világra jött, hogy Atyját megdicsőítse és az embereket üdvözítse, kárhoztatta, támadta mindazokat, kik neki ellenszegültek. Ne

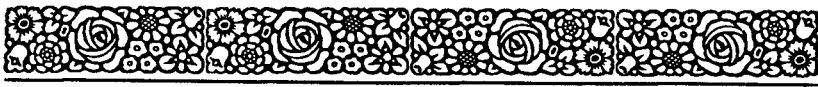
*) La bonté, c' est le fond des natures augustes
D' une seule vertu Dieu fit le coeur des justes,
Comme d' un seul saphir la coupole du ciel.

lepödjünk meg azon, hogy tanítványai iránti szeretetből bizonyos tekintetben szorongatta őket és a tökéletességre sarkalta őket, ami az érdem és boldogságnak a forrása. Szigorúsága és ellen-szenvei csak bizonyos formái a szeretetnek. Ebben a csodálatosan nagy lélekben a szélsőségek találkoznak. Ő az ellentéteket egymáshoz közelebb hozza és páratlan összhanggá önti.

HARMADIK RÉSZ:

JÉZUS AKARATA

I. FEJEZET.

Szentsége.

Mint minden erőt, az akaratot is kettős szempontból vizsgálhatjuk: a hatásosság és az irány szempontjából. Hatása mérhető a legyőzött akadályok száma és fontossága után, vagy ami egyre megy, az erő kifejtés hatás és időtartalma szerint, amit az akarat képes kiállani. Majd az érdek vagy a szenvedély szolgálatába áll, majd pedig aláveti magát az igazságnak, az igazságosságnak, Istennek. Amikor a természetes hajlamokat iparkodik szabályozni és azoknak az erkölcsi törvényekkel való összeütközését megoldani, az erények szülőanyjává válik. Mint neve is mutatja, az erény nem más, mint a jó felé irányuló akaraterő.

Tudjuk, hogy Jézusnak nem volt más akarata, mint ami Atyjáié volt: szent volt, vagyis Istennek följánlotta, odaadta és szentelte magát. Igaz és egyenes lelkű, föltétlen tisztelettel viseltetett másoknak jogai és az igazság iránt. Önmagának ura még a kereszt fájdalmaiban is, emberfeletti lelkierőről tett bizonyosságot. Értékének és méltóságának tudata jogos büszkeséggel töltötte el és mégis — azon ellentétek egyikénél fogva, melyek benne feltűnők — nálánál senki nagyobb hévvel nem kereste a megaláztatásokat és a gyaláztatot.

Szentség, igazságosság, őszinteség, lelkierő, büszkeség, alázatosság, ezek az új szempontok, amelyek szerint most mi Krisztusnak erkölcsi arcvonását vizsgálgatjuk. De megint jusson eszünkbe, hogy semmiféle elemzés sem lesz képes kimeríteni ezen léleknek végtelen bonyolultságát. A mi gondolataink és megfigyeléseink csak kivonatos és hiányos áttekintések, olyanok, mint a vízfodrok a feneketlen és partnélküli óceán felszínén. De azt jelenti-e ez, hogy azoknak semmi értékük nincs? Dehogya, hiszen vezetőül szolgálnak a szemlélésnek, ennek a drága adománynak, amellyel a láthatatlant vizsgáljuk, amellyel például megismerjük valakinek a jellemét mosolyából vagy hanghordozásából. Azonban, hogy ezen tehetség működjék, nem szabad megállani a látszatokon, hanem a láthatón túl kell kutatni.

Ha szellem alatt a gondolatokat, az érzelmeket, a magatartás irányító forrását, az alapelvet értjük, azonnal felismerjük, hogy

a világ szelleme ellentéte az Isten szellemének. A világ szelleme az élvezetek felé hajt s ha semmi sem mérsékli, célja felé egyenesen törtet és nem nyugtalanítja az erkölcs, ez a szerinte önkéntes béklyó, amely csak az ostobákat gyötri. Ez a szellem teremti azokat a becsvágyókat és nagy bűnözőket, akik nem ismernek akadályt. Az Isten szelleme ellenben az önfeláldozás szűk útján hív a tökéletességre. De szükséges, hogy minden lelken egyformán uralkodjék. Egyesek lanyhán, erőtlően engedelmeskednek neki, ingadozva és kikötésekkel. Mások váltakozva engednek és ellenszegülnek neki. Ismét mások, számban kevesen, teljesen átadják és átengedik magukat a kegyelem zsákmányául. Ezek azok, akik bírják az Istent: a szentek.

Jézus, aki sohasem mondott Atyjának nemet, megérdemli-e e szép címet: szent? Semmi kétség se férhet hozzá. Csakhogy mikor az Isten-Emberre alkalmazzuk, ez a szó egészen különleges értelmet nyer. Amint látjuk majd, Jézus szentsége kivételes, közölhetetlen, páratlan, ez az érzésünk bontakozik ki tisztán az evangéliumi szöveg tüzetes tanulmányozásából.

Amikor a napsugár az üveghasábra esik, megtörik és hét színre bomlik fel, amelyek a fehér falra vetítve a nap színképét adják. Hasonlóképen a föltétlen szentség is, amikor az emberi egyéniségekben meg akar valósulni, valahogyan a szivárvány színeit játsza és fölbomlik egyes erényekben, mint az okosság, az erő, a jóság. Nincs szent ki nem gyakorolt volna minden természetes és keresztény erényt. Mégis mindegyiknek megvannak a maguk sajátos hajlamaik, személyes vonzódásaik, hogy úgy mondjuk, egyéniségeik. Assisi szent Ferenc a szegénység szellemének szakembere, Xavéri szent Ferenc a buzgalomnak az embere, Páli szent Vince kiválik a szeretetben. Így történik aztán meg, hogy a tulajdonság, amiben valaki kiválik, magához ragadja a figyelmet: olyan élénken felragyog, hogy a többi elhomályosítja. Csak Jézusban vannak meg egyformán és olvadnak össze az összes erények, mint az üveghasábnak hét színe a fehér fényben.

Innen van az általános tisztelet, amely körülövezi. Mi sem természetesebb, mint az, hogy egyik szentet egyik országban jobban tisztelnek, mint a másokban, ahol tisztelete homályba borul, mert a benne csodált tulajdonság jobban megfelel valamely nép vagy korszak törekvéseinek. Az egész középkor tisztelte Szent Mihályt. A páncélba öltözött lovagok, akik kardjukat a jog szolgálatában forgatták, ösztönszerűleg fordultak a harcias arkangyal, Lucifer legyőzője felé. Tisztelték mint védőjüket és mintaképüket. Ma már nincsenek többé lovagok és a népek nem kötnek többé kardot a hit védelmére s ez az egyik oka annak, hogy a monti gyönyörű templom inkább az utazókat vonzza, mint a zárándókat.

A Krisztus iránti tisztelet azonban nem ismer ilyen viszonytagságokat. Napjainkban éppen olyan lángoló, mint a kereszténység

első századaiban. Jézusnak mindenütt vannak a halálíg odaadó barátai. Fehérek, kínaiak, feketék, rézbőrűek lángra gyúlnak iránta, mihelyest megismerik. Mindenki benne látja az emberi természet eszményképét, a tökéletes formát, amelyet megvalósítana, ha az akarat gyöngesége és szerencsétlen körülmények meg nem akadályoznák kifejlődését. Jézus tehát maga a kiválóképen való ember, az emberiség virága.

A modern szentek életírói annyira iparkodnak a figyelmet felhívni hőseik gyöngéire vagy különlegességeire, amennyire azelőtt a jámbor írók törekedtek azokat elrejtteni. Azt mondják, hogy ezek azok az árnyékok, amelyek fényt vetnek a képre, ecsetvonások, amelyek az arcképet természetesebbé és élénkebbé teszik. Nem túloznak-e ebben az értelemben? Nem vitték-e túlzásba a történelmi igazság tiszteletét? Lehet, de az mindig igaz marad, hogy a szentek nem az ég és föld között lebegő természetfölötti lények, nem kirakati nagy személyiségek merev testtartásban. Olyan emberek, mint mi, alávetve a mi gyarlóságainknak és gyöngeségeinknek. Gyakran gyóntak, tehát volt miről vádolniok magukat, ha nem is tulajdonképeni bűnökről, de legalább is tökéletlenségekről vagy kicsinyke fogyatékokokról.

Különben ami azt illeti, ők maguk tesznek tanúbizonyságot maguk ellen. Ők a legelső, akik elismerik azt, hogy minél közelebb mennek az isteni fényességhez, lelkük annál homályosabbnak és tisztátalanabbnak tűnik fel. Sohasem fejezték be megtérésüket. Sőhajtozás és siránkozás között úgy verik mellüket, mintha ők volnának köztünk a legszánalmasabb teremtmények. Hogy megengeszteljék az isteni igazságot, mindnyájan bűnbánatot tartanak s többen irgalmatlanul kínozzák és sanyargatják testüket, mint például boldog Suza Henrik, akinek szeges deszka volt a fekvőhelye. Félve és remegve munkálják üdvösségüket és a halál pillanatában megrettennek a gondolattól, hogy Isten előtt kell megjelenniök. Szeretetre vagy gyűlöletre vagyok-e méltó? szív-szorongatás közben kérdik maguktól. Milyen lesz az én sorsom az örökkévalóságon át?

Jézusnak nincsenek ilyen aggodalmai mert, lelkiismeretét semmi sem bántja. Ártatlansága föltétlen, feddhetetlensége tökéletes. Örömmel szemléljük ezt a szűzes tisztaságot, amely olyan, mint a hó, amelyen nincs semmi nyom.

Amikor az Előhírlő, ez a szigorú és kemény férfiú, akit szentnek tartottak, látta a Szent Szűz Fiát hozzá közeledni, így kiáltott fel: „Ime az Isten báránya, aki elveszi a világ bűneit”. (János I. 29.) Milyen kifejező képe ez Jézus szeplőtelenységének és egyszerűségének, engedelmességének és áldozatos szellemének. A tömeg előtt még ismeretlen a názareti kézműves, de szent János meglátja benne Istennek a Szentjét. S azért, amikor Jézus kéri, hogy keresztelje meg, hevesen ellenzi. Ő keresztelje meg az Úr küldöttét! Nem méltó még arra sem, hogy saruja szíját megoldja.

Egy másik nagyfontosságú tanúbizonyság a Jézushoz közel-

állók bizonyoságtétele. Azt szokták mondani, hogy senki sem nagy ember azok előtt, akik őt közről ismerik. Úgy kell ezt érteni, hogy senki sem tökéletes mindenben teljesen és bármennyire takargassák is azokat, végre mégis csak kiütnek a gyarlóságok és hibák. Az álarc megrepedezik és látni engedi az igazi arcot. S akkor vége a szemfényvesztésnek. A hős eltűnik és megmarad az ember, néha nagyon is szánalmas ember.

Ámde Jézus nem félt szembeszállani az önhittség ezen félelmetes bizonyosságával és győzelmesen került ki belőle. Három egész éven át társaságában voltak az apostolok följegyezvén szavait, megfigyelve még legkisebb lépéseit is. Erkölcsei szépségtől, valamint csodatevő hatalmától elragadva átadták magukat neki. De ha ők benne személyes becsvágynak, hiúságnak, kapzsiságnak a nyomait vették volna észre, megszűnt volna az elragadtatás, s az ön-feláldozás magaslatairól lezuhantak volna előbbi állapotuk jelentéktelenségébe. De nem csalódtak, csodálatuk nem hogy nem gyöngült, hanem idővel még növekedett is. Mesterükről csak dicséretet tudnak mondani. Mindannyian elmondhatták volna Szent Péterrel: „Jézus bűnt nem tett” (Péter első levele II. 22.) vagy mint a zsidókhöz írt levél szerzője: „Mielőtt a nép számára bocsánatért esedezne, a mi főpapunknak, nincs szüksége a maga számára kérni az isteni irgalmat . . . Ő szent, ártatlan, a bűnösöktől elkülönözött”. (Zsid. IV. 14–16. VII. 26.)

Az evangélium bővelkedik ilyenemű tanúbizonyosságokban. Pilátus felesége azt mondja: „Semmi közöd neked azzal az igaz emberrel”. Pilátus maga veszi Jézust védelmébe a felbújtott zsidók ellen: „Micsoda rosszat cselekedett? Semmi halálra méltót nem találok benne”. Maga a jobboldali lator is korholja latortársát: „Mi ugyan megérdemeltük büntetésünket, de ez az igaz mit cselekedett?” Júdás, aki az árulás díját visszavitte a papifejedelemnek és a véneknek, megrémülve kiált fel: „Vétkeztem, elárulván az igaz vért”. Maga az ördög is, aki kénytelen hódolni annak, aki őt kiüzi, dühösen hirdeti kiváló szentségét.

De erre vonatkozólag van nekünk egy még megkapóbb és még meggyőzőbb tanúbizonyosságunk, ez magáé Jézusé: „Ki fedd meg engem közületek a bűnről?” kérdezte egy napon ellenségeitől, akik állandóan leselkedtek utána, keresvén, hogy valami hibán rajta kapják. Esztelen szavak volnának ezek, ha nem volnának isteniek! Láttunk mi már az esztelenségig kevély embereket, akik azt merték állítani, hogy semmi sem nyomja a lelkiismeretüket. Egyik könyve kezdetén, ahol életének szennyait tárja fel, Jean Jacques Rousseau felkiált: „Amikor majd a legfőbb Bíró előtt megjelenek, embertársaim tömegére mutatva büszkén oda fogom neki mondani: melyik ember volt jobb nálamnál?” (Le Confessions) Pedig mindenki tudja, hogy ez az önmagával annyira eltelt bölcselő rendetlen életet élt és hogy őt természetes gyermekétől megszabaduljon, azt találta a legjobbnak, hogy a közjótékonyaság gondozására bizza azokat. Ő, aki több nevelésügyi könyvet írt,

sajnálta a fáradságot arra, hogy saját gyermekeit felnevelje. Mit gondoljunk ezek után nagyhangú hencséréséről? Vállat vonunk: ez csak az ostobákat tévesztheti meg. A Szűzanyával együtt egyedül csak Jézus mondhatta magát szeplőtelenül tisztának. Csak ő tehetett ilyen kijelentést, amelyhez nem fért kihívás sem az ő idejében, sem a századok folyamán. Sok ellensége megkísérelte már megtépázni isteni dicsőségét, de ki merészelte kétségbe vonni életének tisztaságát?

Teljesen jogos tehát, ha Jézus önmagát dicsőíti. Alázatos ő, de alázatossága nem megy addig, hogy bűnösnek vallja magát. Ellenkezőleg azt állítja, hogy mindig azt cselekszi, ami Istennek tetszik, hogy tökéletesen bevégezte küldetését, hogy egyet sem veszített el azokból, akiket az Atyja rábízott. Nem ismeri a bűnbánatot, a megbánást, a sajnálást, de azt az aggodalmat sem, amely előfordul a gyöngéd lelkeknél, akik szemrehányással illetik magukat, nem ugyan azért, mert rosszat tettek, hanem mert valamit jobban is tehettek volna.

Következésképp neki nem kell kegyelemért esdekelnie, sem bűnhődni. A megváltó vérrrel telt kelyhet az apostoloknak nyújtva ezt mondja nekik: „Ez az én vérem, mely sokakért kiontatik”. (Márk XIV. 24.)

Ugyanazon oknál fogva az üdvösség kérdése sem merül fel Krisztus esetében. Egy úrnak a nyugalmával halad át rajta, aki házába tér vissza. Milyen nyugodt biztossággal mondja apostolainak: „Megyek nektek helyet készíteni” és a jobbik latornak: „Még ma velem leszsz a paradicsomban”. (Lukács XXIII. 43.) Az ég az ő tulajdona s joggal megy hazájába. De mit mondok? Ő már ott van, mert ő egy az Atyjával.

A tökéletes biztosság, a bűnbánat teljes hiánya, ártatlanságának biztos tudata, ki ne látná, hogy ezek kivételes és különleges állapotok, amelyek csak az Isten-emberre állanak. Krisztus tehát nem olyan szent, mint a többi, ő páratlan.

* * *

Ugyanezen következtetésre jutunk, ha a helyett, hogy önmagunkban vizsgáljuk a szentséget, azt a módot vesszük szemügyre, amelyen oda lehet jutni.

Ez rendesen lassú és fokozatos.

Többen a szentek közül és nem is a legkisebbek bűnösökből tértek meg. Életük egy részét vallásos közömbösségben, ha ugyan nem eretnekségben, hamis tanok követésében vagy kicsapongásban töltötték el. Náluk teljes fordulás, igazi átalakulás történt. Akik pedig közülök sohasem követtek el súlyos bűnt, azok legtöbbször folytonos fejlődést látni. Lelkük a salaktól megtisztulva emelkedik, könnyebb lesz. A mindig jobban és jobban átható és uralkodó isteni szeretet legyőzi és átalakítja a többi indulatokat úgyannyira, hogy mindent csak az Istenben látnak és az Istenben szeretnek.

Jézusban nincs meg ez a fejlődés és nem is lehet benne

ilyet elképzelni. Nagy lelke az isteni természettel egyesülve nem alakult szentté, mert mindig az volt. Létének első pillanatától fogva tökéletes volt, csak hogy lassanként nyilatkozott meg, miként a király leánya is bármennyire szép is benső lakosztályaiban, ahol arca látható, kint csak lefátyolozva jelenik meg. Ilyen magyarázatot adnak az evangélium ezen helyének: „A gyermek növekedett bölcseségben és kegyelemben” és eme még meglepőbbnek: „Én érettük szentelem magamat”. Van itt szó igazi fejlődésről, erkölcsi megjobbulásról? Egyáltalán nincs, Krisztusban nem lehet feltételezni a legkisebb tökéletlenséget sem. De a világosság, amely benne ragyogott, csak fokozatosan nyilatkozott meg. Épen úgy nem változott annak a világosságnak a természete, mint ahogy a napé sem változik, amikor az éjszaka és a hajnalhasadás után ránk tör a nappal. Rejtőzzék bár az a láthatár mögé vagy ragyogjon delelőjén, mindig ugyanaz marad, csak a napszakok és évszakok szerint többet élvezünk annak szépségéből.

Megjegyezzük még, hogy a szentek a tökéletességre csak állandó erőfeszítés és igen gyakran igen heves küzdelmek árán jutottak el. A természet és a kegyelem ajándékaival jobban megáldva, azért nem kevésbé voltak Ádám fiai, mint mi. Hűségüket próbára tette az érzéki vágy, a legveszedelmesebb kísértések szülőanyja.

Mi tehát az érzéki vágy? Talán így lehetne azt meghatározni: a múltnak a tehersúlya, amely az akaratot a rossz felé húzza. Ha bűnös szokásokat vettünk fel, a bűn nagyobb erővel vonz bennünket. De nemcsak a személyes tévedések nehezedenek akaratunkra, elődeink és legtávolabbi őseink bűnei is, kezdve az első emberpártól, átszállottak ránk mint hajlamok vagy fogékonyságok. Ezek a rossz ösztönök nem semmisítik meg a szabadságot, hanem azt behálózzák, biztatják és néha-néha megszállják. A kísértéseket hevesebbekké teszik és csökkentik a győzelem esélyeit. Nyomásuk akkora súllyal nehezedik ránk, hogy néha hajlandók vagyunk feltételezni, hogy valami ismeretlen erő hatása alá kerültünk. Valamely súlyos esés után, amikor a szenvedély lecsillapodtával szóhoz jut a lelkiismeret, amikor felocsúdik és magához tér az ember, csodálkozik gyengesége felett és ámulva kérdi magától: Én cselekedtem ezt? Úgy látszik, mintha valaki más vette volna hatalmába személyünket és miután rászedett minket, visszavonult, bennünk hagyván a vétség székelyét és felelősségét.

A legnagyobb szentek ismerték ezen benső viszálykodásokat és ezt a fájdalmas kettéosztottságot. Jóval megtérése után szent Pál megállapította, hogy a régi ember nem halt meg benne és az ellene való folytonos küzdelem ezen panaszkodásokat váltotta ki belőle, amelyeket egyik költőnk szép versbe foglalt:

Mily szörnyű harc ez Istenem!
Két ember küzdök itt bennem:
Ez int, hogy csak Te légy szerelmem
És hű maradjon a szívem;

A másik ellenségesen
Lázít engem törvényed ellen.

Ez csupa lélek, csupa ég,
Akarja, hogy az égbe szállva
S az örök jókra rátalálva
Valljam: minden más buborék;
Másiknak gyászos terhe meg
Meggörnyeszt és lehúz a sárba.

Jaj, magammal e szörnyű harcban
Békének mikor örülök?
Nem lesz tett, ha lelkesülök;
Akarok s mégis akaratlan
Nem teszem a jót, mit akartam,
De a rosszat, mit gyűlölök.*

Ezen utolsó sorokat kétségtelenül túlzó értelemben kell venni. A szentek nem vétkeznek szándékosan, legfeljebb kisebb hibákba esnek. Legyűrrik ők a régi embert, de ez nem történik küzdelem nélkül. A kísértések között, vagy amikor választaniok kell az Isten szeretete és az érzéki vágy között, egy pillanatig sem haboznak. Egyszersmindenkorra határoztak ők: többre tartják az örök és vég nélküli javakat a tökéletleneknél és mulandóknál. Mindannak ellenére, hogy ezen szabad választás annyira észszerű, bizonyos erőfeszítést kíván, aminek okát is adhatjuk.

Ha mi tapasztalatból tudnók, hogy mi a mennyei boldogság, vele szemben minden hitványságnak látszanék. De mi csak hallo-másból ismerjük azt. Szépséges ország, de amelynek a megszerzése bizonytalan. És olyan homályosnak, olyan távolesőnek látszik. Ellenben a földi javak láthatók és ésszel felfoghatók — s épen ez mutatja be azokat előnyös színben, csak a kezünket kell utánuk kinyújtani, hogy megnyerhessük azokat. Innen van csábító erejük. Megtörténik velünk, hogy jobban leköti figyelmünket valamely egészen közeli lámpának a fénye, mint a távoli csillagok homályos ragyogása. Ha meg akarunk szabadulni az érzéki javak hatalma

*Mon Dieu, quelle guerre cruelle!
Je trouve deux hommes en moi:
L'un veut que, plein d'amour pour toi,
Mon coeur te soit toujours fidele;
L'autre, a tes volontés rebelle,
Me revolte contre ta loi.

L'un tout esprit et tout celeste,
Veut qu'au ciel sans cesse attache
Et des biens éternels touche,
Je compte pour rien tout le reste;
Et l'autre par son poids funeste
Me tient vers la terre penché.

Hélas! en guerre avec moi-meme,
Ou pourrais-je trouver la paix?
Je veux, et n'accomplis jamais;
Je veux, mais, o misere extrême!
Je ne fais pas le bien que j'aime,
Et je fais le mal que je hais.

alól, el kell azoktól fordítanunk figyelmünket, közelebb kell hozni némileg az örök javakat és vonzó körükbe kell helyezkednünk. Készsakaratos erőfeszítés, amely szilárd elhatározást és bátorságot feltételez.

Ezek az észrevételek közülünk a legjobbakra is állanak, de nem az isteni Mesterre. Jezust nem vonzák a mulandó javak. Igazi értelemben vett kísértést sohasem érzett. Igaz ugyan, hogy az evangélium ezt a szót használja, hogy jelezze a titokzatos próbát, amelynek a pusztában alá akarta magát vetni. De mi különbség van Jézus megkísértése és a mienk között? Amikor az támad bennünket, titkos segítőtársakat talál a harctéren. Cinkostársai a szenvedélyek, amelyek felszólítására szolgálataiba állanak vagy legalább is megremeznek. Ilyenkor mi az ösztön biztatásának és vak nyomásának vagyunk alávetve. De a Szentlélektől fogantatott Isten-Ember nem ismeri az érzéki vágyat. Gondolatban az égben élve bírja Istent, élvezi a boldogító látást és ezen legnagyobb boldogsággal szemben a földi javak olyan hitványoknak és nyomorúságosaknak látszanak előtte, hogy még tekintetre sem méltatja azokat. Azon a hegyen, ahová az ördög felvitte őt, sugalmazhatta neki a rossznak az eszméjét, de nem annak az ingerét. Már pedig a kísértésnek a veszedelme épen az örvénynek ezen vonzóerejében, a bukás ingerében áll, amely nagyon is emberi érzéseket Jézus sohasem tapasztalta.

Figyelemre méltó dolog az, hogy a sátán maga bevallja, hogy felette semmi joga és hatalma nincsen. „Miközöm nekem hozzád?” kiált fel a megszállott ajka által. És Jézus ezt a tanubizonyosságot megerősíti, amikor azt mondja: „A sátánnak énbenem semmije sincsen”. Büszke kijelentés, amit csak neki volt szabad kiejteni. Valóban Ádámnak minden ivadéka jó tulajdonságok és hibák, nagyság és nyomorúság keveréke, hasonlítanak ama földhöz, amelybe a családátya jó magot vetett, de az ellenséges ember telehintette azt konkollyal. Van tehát bennük valami az ördögből, ha az ördög szót, mint a rossznak az alap okát értjük. A sátán még a kísértéseknek a fölkeltője és ki nem engedett kísértéseinek vagy legalább is ki nem tartotta oda szívesen félfülét az ő szavának? Jézus tisztasága azonban tökéletes, benne semmi bűn, mégcsak bűnre való hajlam vagy bűnre való készség sincsen. Sohasem alkudott meg az ellenféllel, sohasem tanúsított iránta a legkisebb engedelkenységet sem. A sátánnak tehát benne semmije sincsen, semmi, ami hozzá hasonlítana és semmi, ami az övé.

Mivel Jézusban nem volt rosszra való hajlam, azért benne bizonyos erények, mint pl. az önmegtartóztatás kiváló módon tűndököltek. Mi azokat tartjuk szűziesen tisztáknak, akik minden kísértésen győzedelmeskednek. De megtörténik, hogy az ellenséget a folytonos küzdelemben tehetetlenné verik. Akkor azután tartós békét élveznek, mint a bátorságnak a jutalmát. Krisztusnak ellenben sohasem kellett a rossz ellen harcolnia. Szép lelkének nyu-

galmát soha még a legkisebb vágyakozás sem zavarta meg. A szűzies tisztaságnak a legtökéletesebb fokban birtokában van anélkül, hogy annak megszerzése neki erőfeszítésbe kerülne. Teljes joggal tulajdonítjuk tehát neki ezt az erényt, amint Istennek tulajdonítjuk az életet, jóllehet a változatlan Létben nincs mozgás, ami számunkra az élet lényeges kelléke.

Jézus ártatlansága azt is érthetővé teszi, hogy miért mellőz bizonyos külső elővigyázatosságot. A hívő, aki érzi a vágy, a kívánság súlyát, mindig retteg a bukás lehetőségétől. Önmaga és a bűn közé védőfalat emel. A szerzetesnők szöges vasrácszatok mögé menekülnek és az idegennel csak kettős vagy hármas fátyolon keresztül beszélnek. A szinte a túlságig óvatos Gonzaga Szent Alajos nem merte átölelni anyját, sőt csak rátekinteni sem mert. De miért élne Jézus ezen óvatossággal? amelyre neki nincs szüksége. Tanítványainak nagy meglepetésére egyedül beszélget a szamáriai asszonnyal. Megengedi Mária Magdolnának, hogy lábait megcsókolja és könnyeivel áztassa. Nem félti sem erényét, sem jó hírnevét, amelyekhez semmi gyanú sem férhet. Számára nincs erkölcsi veszedelem. Ő mindent tud és azt mondanók, hogy mint a legártatlanabb gyermek, nem ismeri a rosszat. Oh, mily elragadóan szeplőtelen ezen isteni lélek!

Kisértések nélkül, a rossztól mentesen Krisztus mélységes békességet élvez. Ez a békesség az övé mint tulajdon, amelyet magáénak nevez, a valóságban nem hasonlít semmi máshoz. (János XIV. 27.) És ez nem múló nyugalom, amely erős felindulás után következik, se a világiaknak üdvösségükkel nem törődő csalékony békessége. Ez nem is stoikus nyugalom, ez a hamis ideál, amely az ókor annyi bölcselőjét elvakította.

Jézus, aki maga a bölcsesség és zsinórmérték, nem akarja velünk elhitetni, hogy a fájdalom semmi más, csak a képzelődés szüleménye. A lelki javakat minden fölé helyezi anélkül, hogy az élethez szükséges anyagi javak értékét tagadná. Nem hogy elzárná szívét, hanem inkább feltárja azt minden megengedett érzelemnek: az elérzékenyülésnek, a megilletődésnek, a tiszteletnek és még a fölháborodásnak és félelemnek is. Az utolsó pillanat közeledte megremegetti. Az életfentartás természetes ösztöne és az emberek megváltása utáni vágya között hányódik. De az érzelmeknek ezek a hullámai sohasem csapnak fel olyan magasra, hogy lelkét ellepnék. Az isteni akarattal tökéletes összhangban lévén birtokában volt az igazi békességnek, amit Szent Ágoston igen helyesen így határozott meg: *tranquillitas ordinis* — a rend nyugalma.

Mégis jött egy idő, amikor úgy látszott, hogy ezen összhang felbomlik. Ez a kinszenvedés gyötrelmei közepette volt. Minden gonoszságunkat magára vevén fel, helyettünk vezekelt és átengedte magát az igazságosság szigorúságának. Amikor szemeit az égre emelte fel, úgy látta, hogy be van az zárva, komornak és sötétnek tűnt az fel előtte, mint egy sötét börtönnek a boltozata. Az Isten nem látta többé benne a forrón szeretett Fiút, akiben kedvét lel-

te, hanem a nagy Vezeklőt, számtalan bűnös helyettesítőjét. Elfordította tőle arcát, úgy látszott, mintha visszavonulna kikutathatatlan mélységekbe. És Krisztus megdőbbsen ezen elhagyatottságtól, amely gyötrelmeinek legkegyetlenebbike volt és emberi természetén ezen szavakban jajdult fel, amelyek még két évezred után is szívet szaggatók: „Én Istenem, én Istenem, miért hagytál el engem”!

De ez csak pillanatig tartó próbatétel volt. Amikor a megváltó vérnek utolsó cseppjei is lehullottak, az isteni igazságosság megnyugodott. Ismét mosolygott az ég. És Jézus megértvén, hogy önfeláldozása kedvező fogadtatásra talált és általa Isten kiengesztelődött a világgal, gyermeki bizalommal suttogetta: „Atyám, kezeidbe ajánlom lelkemet.” (Lukács XXII. 46.) Nagy lelke kiszakadván akkor a test kötelékéből, óriási lendülettel az ég felé veszi útját, föl-föl egészen a végtelenbe, hogy atyjának ölelését örökre élvezhesse.

* * *

Jeremiás ezen szavakkal hirdeti az Üdvözítő eljövetelét: „Kifejleszttem Dávid igaz sarjadékát. Ő bölcs lesz és az egész földön ítéletet és igazságot fog tenni.” (Jer. XXXIII.) Tehát, amit a próféta leginkább csodál a Messiásban, az ez a két tökéletesség: a bölcsesség és az igazságosság. Gábor főangyal is teljesen ugyanezen szempontból mutatja be őt: „A Szent, aki tőled születik, Isten Fiának fog hivatni.” (Lukács I. 35.) Mintha csak azt mondta volna: nem egy szentet fogsz a világra hozni, hanem magát a Szentiséget. Gyönyörű szavak, amelyek jól kifejezik, hogy mi személyes és mi közölhetetlen Krisztusnak tökéletességében. Közöttünk a legjobbaknál is nagy a különbség az eszmény és a valóság között, aközt, amik lehetnének és aközt, amik a valóságban vagyunk. Jézusban nincs ilyen különbség: ő a határvonalon áll, ő a megtestesült tökéletesség. A legnagyobb szenteknél a régi ember meg van fékezve, de nincs megsemmisítve. Ott van az mindig készen újra kezdeni a harcot és az ellenségnek ezen közelsége állandó éberségre kötelez. Jézusban a lelki embernek nincs vetélytársa: teljesen egyesülve Istennel, nagy lelke maga a tökéletes egyszerűség. Amikor tehát mi a szent címet adjuk neki, ezt a szót annak legszorosabb értelmében kell venni, vagy ami ugyanannyit jelent, olyan értelemben, amely csak Krisztusra illik. „*Tu solus sanctus*. Te egyedül szent!” joggal mondja róla a katolikus liturgia.

Ez az utánozhatatlan, megközelíthetetlen tökéletesség csak mint az Istenség egy tulajdonsága érthető meg. Maga Jézus is azt akarja, hogy ezt így értsük. Amikor a gazdag ifjú hozzá megy mondván: Jó Mester, Jézus kétségtelenül sokat mondó mosollyal kérdezi tőle; „Miért mondasz engem jónak? Senki sem jó, csak az egy Isten” (Máté XIX. 17.) Ez a kérdés válasz nélkül maradt. A zavarbahozott ifjú nem vette észre, hogy miben hibázott. A valóságban ő jól mondotta, de ha több éleselméjűség vagy lélekjelenlét lett volna benne, megérthette volna félig kiragadva a célzást, befejezve a maga által megkezdett és Jézus által folytatott következtetést. Te jó vagy, mondotta neki és senki

sem támadta meg ezt a dicséretet. Jézus a maga részéről arra az alapigazságra hívta fel a figyelmet, hogy csak az Isten jó a szónak teljes értelmében. Megvoltak egy következtetésnek az előzményei, amelynek záradéka nyilvánvaló volt. Az ifjú tehát nem vette észre a célzást, annyira ellenkezett az a látszattal és az ő előre megalkotott fogalmaival. Mi ellenben, akiknek nincsenek meg ugyanazon okaink arra, hogy az igazság előtt behunyjuk szemeinket, minden ingadozás és félelem nélkül mondjuk a Messternek: Te vagy a jóság, a tökéletesség, maga a szentség, tehát te Isten vagy.

II. FEJEZET.

Igazságosság.

Az igazságosság nem tartozik az értékelt erények közé a világban. Nem becsülik úgy meg, mint a többi ragyogó tulajdonságokat, mint például a bátorságot, a nagylelkűséget. Amikor valakiről semmi mást nem tudnak mondani, mint azt, hogy igazságos, ez a dicséret nem jelent nagyon sokat. Mintha csak valamely minden eszköztől megfosztott és önmagát minden kudarcnak kitévő tanulónak azzal kívánnánk szerencsét a tanfolyamok pontos látogatásáért, hogy nem fogsz ugyan boldogulni, de sok jóakarat van benned.

A világ e tekintetben is, mint sok másban, igazságtalan. Az igazságosság becses és ritka erény, annyira ritka és annyira becses, mint azok a képességek, amelyek annak a föltételei: a szellem kiműveltsége és a jellem egyenessége. Hogy mindenkinek megadjuk azt, ami őt megilleti, annak az első feltétele az, hogy jól ismerjük azokat, akikkel dolgunk van. Ismernünk kell véleményeiket, maguktartását, teljesen világos fogalmat kell alkotnunk vérmérsékletükről, szükségleteikről, képzettségi fokukról és felelősségérzetükről, aminek a hiányában kellemetlen tévedéseknek teszi ki magát az ember. Az iskolás gyermeket szigorú büntetés éri, ha nem tudta a leckéjét. De ha minden töle telhetőt megtett, ha fáradozott, ha gyöngélkedő, a tanító tudta nélkül is egy kis igazságtalanságot követ el.

Erre, mint sok másra kevés figyelmet fordítanak. A lelkiismeret szavára kell hallgatni és nem az érdekre vagy a szenvedélyre. Ha a tanító nem igyekszik legyőzni elfogultságát és ösztönszerű ellenszenvét, ítélete hamis lesz. Ha enged a türelmetlenségnek és rosszhangulatnak, akkor kiálthatatlan, zsémbes, nyers lesz és derűre-borúra kegyetlenkedni fog. Ha ellenben gyöngé, vagy talán gondatlan, szemet húny a legsúlyosabb hibák fölött is. Ha kedvencei vannak és azt nem is leplezi, csakhamar el fogja veszíteni tekintélyét. Hogy minden tévedést elkerüljön, nagy körültekintéssel kell eljárnia, kezében az egyensúlyozóval, mint aki

kifeszített kötélén jár. Egy ügyetlenség, egy percnyi figyelmetlenség és megvan a baleset.

Ezen egyszerű gondolatokból arra lehet következtetni, hogy az igazságosság nehéz erény. Kitűnni benne, nem olyan közönséges dolog, mint azt hinni lehetne. Igazuk volt tehát a régieknek, akik azzal tisztelték meg az igazságosságot, hogy azt a sarkalatos erkölcsi erények közé sorolták. Az igazat áldottnak, dicsőnek, magasztaltak nevezi a Szentírás több helye. Szent József, mondja az evangélium, igaz férfiú volt. (Máté I. 19.) Az egyetlen dicséret, amelyet róla mond, de helyesen értve, nincs ennél megtisztelőbb. A Messiást magát is a jelesképen való Igaznak hirdették a próféták: „Az ő neve Igaz lesz” mondja Jeremiás. Keresztelő Szent János úgy mutatja be őt, mint rostálót, aki elválasztja a polyvát és szalmát a gabonától. Az utolsó napon szétválogatja a jókat és a rosszakat és minden egyes emberi teremtmény felett ki fogja mondani a visszavonhatatlan ítéletet. Az igaz, hogy első eljövételénél nem az a küldetése, hogy visszavonhatatlanul ítéljen, hanem hogy üdvözítsen, inkább irgalmát mutatja meg, mint igazságosságát. Közben eldöntötte a jobboldali lator sorsát és talán Júdásét is. Egyeseket dicsért, másokat gáncsolt. Elmondotta, hogy milyen lesz az utolsó ítélet. Mindezen adatok után láthatjuk, milyen becsülésben tartja az igazságosságot, hogy gyakorolta vagy fogja azt gyakorolni s végül hogyan egyezteti össze a szeretettel.

*

„Mindenekelőtt keressétek az Isten országát és az ő igazságát” mondja Jézus a hegyi beszédben. Ezt az igazságot nekünk forrón óhajtanunk, mintegy szomjuhozunk kell. „Boldogok, mondja még, akik éhezik és szomjuhozzák az igazságot” (Máté IV. 33. V. 6.) Ez alatt Isten, felebarátunk és önmagunk iránti kötelességeink csorbítatlan teljesítését, más szóval az erkölcsi tökéletességet, az életszentséget érti. De az igazság szónak van egy másik, sajátosabb értelme, amelyet külön meg fogunk vizsgálni: jelenti a méltányosságot a társadalmi egyezkedésekben, az előnyök és terhek elosztásában, a büntetések és jutalmak kiosztásában.

Hogy az isteni Mester mind a váltó, mind az osztó igazságnak a gyakorlását megkönnyítse, egy aranyszabályt adott nekünk, amely olyan egyszerű és oly természetes, hogy általánosan elfogadták még azok is, akik egyébként nem egyeznek meg a mi hitelveinkkel. Kifejezi azt, ami a leglényegesebb az igazságosság vagyis a méltányosság meghatározásában. „Mindenedet, amiket akartok, hogy cselekedjenek nektek az emberek, ti is azt cselekedjétek nekik”. (Máté VII. 12.) Oly világos alapelv, mint a mértani sarktételek és a mindennapi gyakorlat törvénye. Mi nem szeretjük, ha bennünket gúnyolnak, mi se tegyünk senkit se nevetségessé. Fáj nekünk, ha tiszteletlenség ér minket: legyünk mi is udvariasak mindenki iránt. Szeressünk másokat, hogy szeressenek minket.

Legyünk előzékenyek, szolgálatkészek és szivesek, hogy alkalomadtán a kölcsönt nekünk visszaadják.

De a legmeglepőbb és legváratlanabb módon maga Jézus élt ezen törvény szerint. A jogaikra féltékeny zsidóknak, akik szigorúan alkalmazták a megtorlás törvényét: szemet szemért, fogat fogért, kötelességükké tette a megbocsátást. Hogy ez a kötelesség milyen teher a bosszúálló természet számára, azt hathatós kifejezésekkel magyarázza a könyörületlen szolgáról szóló példabeszédben, aki urának tízezer talentummal tartozott, vagyis a mi pénzünk szerint több mint ötvenmillió arannyal. Nem hasonló-e a mi esetünk ezen fizetésektelen adóshoz? Ha össze-számláljuk összes kicsiny vagy nagy véttségünket, amelyeket elkövettünk minden egyes nap öntudatraébredésünktől fogva, hogy megdöbbennénk ezen óriási szám láttára! Lehetséges, hogy a felebarát szintén igazságtalan volt velünk szemben, de a mienkhez hasonlítva ez az adósság jelentéktelen. Ha az egyenetlenkedések, civódások és perpatvarok eredetét kutatjuk, mit találunk a legtöbb-ször? Egy elhamarkodott szót, egy kis figyelmetlenséget, nevetséges féltékenységet, egyszóval valami csekélységet. És föltéve, hogy komoly sérelmeink volnának, mi mégis csak jelentéktelen személyi-ségek vagyunk. Mi az ember Istenhez képest? A bennünket ért sérelmek tehát csak csekélységek, a bűn ellenben önmagában véve végtelenül súlyos dolog, miként maga az isteni fölség, amelyet megsért. Mennyei Atyánk mégis meg akar nekünk bocsátani, de egy feltétellel, hogy teljesítsük kötelességünket, amelyet annyiszor magunkra vállaltunk, mikor az *Úr imádságát* mondtuk: „Bocsásd meg a mi vétkeinket, miképen mi is megbocsátunk az ellenünk vétkezőknek“. Ha mi irgalmasok vagyunk, akkor ő is irgalmasságot cselekszik velünk. De ha mi bezárjuk szívünket a könyörület előtt, Ő is kérlelhetetlen lesz. A magunk mértéke szerint leszünk meg-mérve, a mi mérlegünk szerint mérlegelve: és ez igazságos is.

Ugyanezen okból a legfőbb Bíró elfogja ítélni az önzőket, akik bár tudnának segíteni testvéreiken, mégis a szükségben hagyják azokat. „Éheztem, mondja nekik és ti nem adtatok ennem“. (Máté XXV. 42.) És hogy semmiféle kétségnek se legyen helye, ő maga magyarázza meg ezen szavak értelmét. Kiválasztotta a szegényeket képviselőinek, ami jót vagy rosszat nekik cselekszenek, úgy tekint, mintha neki tennék. A szegényeket megvetni annyit jelent tehát, mint magát az isteni fenséget megsérteni és mi csodálni való van abban, ha Krisztus az utolsó napon el fogja taszítani azokat, akik eltaszították őt a szegények személyében? Úgy fog velük bánni, mint azok bántak velük és maguk a kárhozottak kénytelenek lesznek elismerni, hogy ez igazságos.

Amikor nyilvános életének kezdetén Krisztus a keresztséget kérte, az Előhírlő ezt el akarta háritani, de Jézus ragaszkodott ehhez, mondván: „Illik teljesíteni minden igazságot.“ (Máté III. 15.) Az igazság iránti szomjúsága vitte tehát őt a Jordán partjához. Annyira alávetette magát a kötelességnek, hogy nemcsak szüleinek,

a zsidó törvénynek, a gondviselésszerű jeleknek engedelmeskedett, hanem alkalmazkodott a korában érvényben levő tiszteletreméltó szokásokhoz is. Életének tökéletessége annyira szembevető volt, hogy a tömegek azt mondták róla: „Ő mindent jól cselekedett.” (Márk VII. 37.) Hűséges a kicsiny dolgokban épűgy, mint a nagyokban, gondosan teljesítette minden társadalmi és vallási kötelességét.

Ha most nem mint a törvény alávetettjét, hanem mint bírót tekintjük, látjuk benne az igazságosság gyönyörű megnyilatkozását. De előbb lássuk, milyen fogalmaik is vannak az embereknek ezen erényről. A kérdés szükségképen felvetődik, mert az evangélium szerinti igazságosság nagyon eltér a modern felfogástól.

A francia forradalom előkészítői főképp a kiváltságok eltörléséért küzdöttek. Nincs többé kaszt, társadalmi osztály, nincs többé sérthetetlenség, nincs többé elsőszülöttségi jog. De az egyik visszaélés iránti gyűlölet belerántotta őket a másikba: hogy a társadalmi egyenlőtlenségeket orvosolják, beleestek az egalitarizmusba, ami maga is fölháborító jogtalanság. Alapelvűl szögezték le, hogy egyik ember annyit ér mint a másik, amint egyik frank egyenlő a másikkal és ebből a képtelen elvből, amelyre a tapasztalat minden órában rácáfol, azt a nem kevésbbé ostoba következtetést vonták le, hogy jogban mindenki egyenlő. Így aztán a titkos választások napján az akadémiai tagnak a szava épen annyit nyom, mint akármely gyöngetehetségű emberé. Végzetes tévedés és szüntelen szemlélhetjük mind a politikai, mind a társadalmi életben ezen tévedés következményeinek elrettentő sorozatát.

Ez az igazságosság, amint azt a mi modern demokráciáink értelmezik, nyilvánvalóan nem más, mint az igazságosság kigúnyolása. Egyenlőségnek nevezik, holott az igazi igazságosságnak neve és lényege a méltányosság. Mindenkinék ugyanazokat a jogokat! kiáltja az egyik; és a másik a józan ésszel összhangban vezérelvűl ezt veszi: mindenkinék a szükségletei, képességei, munkái és érdemei szerint.

Ez az a formula, amelyet elfogadnak és alkalmaznak ösztönszerűen, amikor ahelyett, hogy egy elvont elmélettől vagy még inkább a gögtől, az irigységtől és a munkakerüléstől vennének tanácsot, a lelkiismeretnek útmutatásait követik. Így az igazán bölcs és jó édesanya is számtalanszor változtatja gondoskodásait. Nem adja ugyanazt a táplálékot a vézna gyermeknek, mint az erősnek. Előszeretettel van a betegesek iránt, tekintettel a legszorgalmasabbak és legengedelmesebbek iránt. Amikor dicsér vagy ajándékokat osztogat, a jutalmat mindegyiknek a jóakarata szerint méri. Ugyanazon igazságosság, méltányosság a büntetések kirovásában is. Két gyermeke ugyanazt a hibát követte el. De az egyik nagyobb, már tizenkét éves fiú, akinek több esze van, vagy értelmesebbnek kellene lennie. A másikat, aki még nem érte el a meggondoltság korát, a testvére ragadta magával. Ha az édesanya,

hogy a másikban irigységet ne keltsen, ugyanazt a büntetést róná ki mind a kettőre, részrehajlatlansága igazságtalanság lenne. De lelkiismerete ezt mondja neki, hogy a két gyermek esete nem teljesen egyforma és miután megdorgálta a fiatalabbikat, amivel meg akarja akadályozni, hogy az újra kezdje, a másikat szigorúan megbünteti.

Méltányos egyenlőtlenség, így lehetne meghatározni az igazságosságot. *Cuique suum*, mindenkinek a magáét, mondja a régi közmondás. Add meg mindenkinek, amivel tartozol, egyeseknek többet, másoknak kevesebbet. De ezen arányos elosztásra sok tapintatra és ítélőképességre van szükség. Hajlíthatatlan, mint az igazság, mondják néha. Igen, az igazság merev, amikor az alapelveket alkalmazza, s nincs tekintettel senkire, semmire. De ez a rideg és nyers igazságosság nem egy. Rendkívül hajlékony, az igazi igazságosság a személyekhez illeszkedik és a viszonyokhoz alkalmazkodik. Alapjában a törvény mindenki számára ugyanaz, de az alkalmazásai váltakoznak az egyes esetek szerint. Olyan, mint a készen vett ruha, amely nem illik rá mindenkire, hacsak újra nem szabják.

Mondanunk sem kell, hogy ebben a kérdésben Jézus a méltányosság mellett foglal állást s nem az egyenlőség mellett. Gondolata tökéletes tisztasággal megismerhető a talentumokról szóló példabeszédéből, kiegészítve a girákról szólóval. A messze útra menő királyi ember minden vagyonát három szolgájára bízta: egynek öt talentumot ad, a másiknak kettőt, a harmadiknak csak egyet. Miért ez a különbség? Mert számot vet szolgáinak képességeivel és kezdeményező tehetségével, ügyességével és természetesen a nagyobb összeget annak adja, aki leginkább tudja azt gyümölcsöztetni. Kinek-kinek a tulajdon tehetsége szerint. (Máté XXV. 15.)

Ez az első különbségtétel idővel méginkább kidomborodik. Amikor a fejedelem visszatért, a két első szolga megkapta jutalmát buzgósága arányában. Az egyiket tíz város fölé helyezte és a másikat öt város fölé. Kinek-kinek a munkája szerint fizetett. Akinek pedig a saját restsége folytán a reá bízott tizesből semmi nyeresége sem volt, attól elveszi a pénzt, amivel nem tudott mit csinálni s mindentől megfosztva a külső sötétségre vetteti. S így adatik annak, akinek van és bővelkedik s akinek nincs, amivel bírni látszik is, a csekély is elvétetik tőle.

Mily szigorúság, mily keménység! kiáltanak fel azok, akik úgy hiszik, hogy az igazságosság mindenkinek egyforma adagokat ad. Mondjuk inkább azt: mennyire igazságos és mennyire egyszerű. Nem igazságos-e, hogy a tunya, a munkakerülő elszegényedik és a munkás boldoguljon? Ha helyzetük mindinkább egyenlőtlenné válik, kit kell ezért okolni? Amikor az iskolai év kezdetén a tanár maga előtt lát harminc vagy negyven egykorú tanulót, azt hihetné, ha tapasztalatlanabb volna, hogy értelmi képességük körülbelül egyenlő. Mert mind ugyanazt az osztályt végezték, nem

kellene-e nekik ugyanazon a nívón lenniök? Azonban már az első órák után különbség jelentkezik közöttük és ez a máris tekintélyes távolság csak növekszik. Az értelmes és szorgalmas tanulók gyorsan fejlődnek, a többi is halad, de csak technószerű módjára. Köztük és az osztály első tanulói között a távolság napról-napra nagyobb lesz. Kinek a hibája ez? A mesteré? A tanaré? Nem, mert minél derekabban végzi is ő a munkáját, a jó tanulók annál többet tanulnak előadásából. Annál rosszabb a többieknek, ha nem akarják vagy nem tudják őt követni.

Hasonló dolog megy végbe a természetfölötti rendben is. Amikor valamely lélek megfelel a kapott kegyelmeknek, Isten még bőségesebb kegyelmekkel ajándékozza meg, úgy hogy a lélek állandóan gazdagodik. „Az igaz, mondja a szentírás, mint a pálmafa virágzik, növekedni fog, mint a Libanon cédrusa.” Isten ellenben visszavonja adományait azoktól, akik azt elfecsérik. Semmit sem tesz hiába, miért pazarolná kegyelmeit azokra, akik nem akarják azt felhasználni. Így aztán lelki tevékenységök állandóan lanyhul, és miként a terméketlen fügefá, lassanként elszáradnak és elpusztulnak. Szigorú, de jól megérdemelt büntetés.

Itt egy nehézséggel állunk szemben. A méltányos elosztás ezen szabályának nem mond-e ellen egy másik, a szőlőmunkásokról szóló példabeszéd? A családos ember ugyanúgy bánik azokkal a munkásokkal, akik csak egy órát dolgoztak, mint azokkal, akik a nap terhét viselték. A kevésbbé érdemeseknek örömet szerez és a többiben elégedetlenséget kelt. Jósága által nem válik-e igazságtalanná?

Semmiestre sem, mert kinek-kinek megadja, amivel tartozik. Az első órában érkezett munkásoknak egy dénár van joguk, mert ebben egyeztek meg. Ezt a bért ők megkapják. A megegyezés feltételeinek tökéletesen elég van téve: kit vádolhatnak ők? Ami a többiekre vonatkozik, a szőlősgazda megfelelő bért ígért nekik, vagyis munkájuk tartamának arányában. De ha neki úgy tetszik, hogy nagylelkű legyen, ki akadályozhatja meg abban? Nem szabad-e neki vagyonával azt cselekednie, amit ő akar? Igazságosságból megadja azt, amivel tartozik és bűnszökhöz valamivel többet ad. Ugyanazon cselekedetben kettős erény nyilvánul meg. Az első óra munkásainak meg kellett volna ezt érteniök. Ha ők a csodálat helyett panaszkodnak, ez azt mutatja, hogy ők kapzsiak és irigyek. Minden igazságtalanság náluk van.

Amikor az igazságosság tökéletes, akkor dominálja és kormányozza magát az érzelmet is, vagyis azt, ami bennünk a legszeszélyesebb és legfüggetlenebb az akarattól. Ügyszólván átítatja az érzelmeket és a természetes hajlamokat erényekké alakítja át. Ez az észrevétel főleg a jelesképen való Igazra alkalmazható. Amint már mondtuk, Jézus vonzalmaiban nincs semmi önkényes. Ha a gyermekekhez, a szegényekhez, a bűnösökhöz vonzalommal viseltetett, ez csak azért volt, mert nekik sokkal inkább van szükségük vigasztalásokra és gyámolításokra, mint másoknak.

Ha apostolait a barát szép nevével nevezi, ez azért történik, mert bennük munkatársait látja, akik később munkáját folytatni fogják. Ha honfitársainak az evangélium zsengéit ajánlotta fel, ez azért van, mert kiváltságuk még nincs eltörölve, minden más népe előtt az Isten népének van joga az örömhírré, mert neki lett hírül adva és megígérve. Jézus vonzalmaiban tehát minden az igazságból származik, mindent ezen vezérelv látszik irányítani: kinek-kinek szükségletei szerint, kinek-kinek jogai szerint.

Az igazságosságnak főleg akkor kell gondosnak, tökéletesnek lennie, amikor fenyít. Többet adni, mint amivel tartozunk, bőkezűnek lenni, ez nem rossz, föltéve, hogy senkit sem károsítunk meg. Ellenben mindig hiba meg nem érdemelt vagy szertelen, túlságos büntetéseket kiróni. A hittudósok különben igen helyesen tanácsolják, hogy inkább az engedékenységre, mint a szigorúságra hajoljunk. *Favores ampliandi, odia restringenda.* Amikor az igazságosság fedd vagy büntet, arra kell vigyázni, hogy a mértéket túl ne lépje. Jobban, mint bármikor szükség van a pontosság és szabatosság mérlegére, amelyen figyelmesen mérlegeli a hibákat, a vétségeket és kinek-kinek a felelősségét.

Valamely vétség, hiba súlyossága arányban van a megsértett törvény méltóságával. A jó modor szabályainak megsértései, megszegései nem büntettek, mégcsak nem is vétkek. A világ ragaszkodik az illemszabályok megtartásához, jóllehet azok nagyrészt csak társadalmi megegyezések és tetszés szerint való szokások. Azokat, akik nem ismerik, vagy szándékosan nem törődnek velük, faragatlanoknak tartják és kizárják a társaságból: ezek nem művelt emberek. A farizeusok ilyenformán ítélték el szigorúan a tanítványokat, mert nem mosták meg kezeiket, mielőtt az asztalhoz ültek volna. Ez a kisebbszerű hiba az ő szemükben főbűn volt. A kezek megmosása egészségügyi óvatosság és elővigyázat, udvariasság a társaságban való étkezésnél, de nem erkölcsi kötelezettség, miként azt Jézus is sok helyes érzékkel és igen találóan jegyzi meg.

Amikor írott törvényekről van szó, Jézus inkább a szellemet veszi figyelembe, mint a betűt. Tág értelemben magyarázza azokat és nem kora puritánjainak túlságos erkölcsi szigorúságában. Ezek például a szombati nyugalom tökéletes megtartását követelték. Az isteni Mester megengedi a szokás és szükség által igazolt eltéréseket a törvénytől. Nem bűn szombaton az ételeket elkészíteni vagy a szamarat az itatóhoz vezetni.

Ami a tulajdonképeni bűnöket, vagyis a törvény határozott, félre nem érthető megszegéseit illeti, súlyosságuk megítélésénél figyelembe kell venni azoknak a fontosságát és a velük ellenkező érényeknek jelességét is. Az első parancsolat Isten és a felebarát szeretete: ebből következik, hogy a legsúlyosabb bűnök a szeretet elleni vétségek és mulasztások, mint az Isten iránti gyűlölet és megvetés, káromkodás, botrány, keményszívűség. Igen figyelemre-

méltó, hogy az utolsó ítélet jelenetében csak az irgalmatlanságról van szó. Önzésből megtagadni az alamizsnát, vajon ez-e az egyedüli bűn, amely a pokolba taszít? Kétségbevonhatatlanul nem: a tizparancsolat tiltja még az emberölést, a házasságtörést, a hamis tanúskodást, a lopást. De az Üdvözítő parancsaiban és példájában legjobban a szeretet erényét ajánlotta, azt tudva és akarva megszegni: ez az a bűn, amely őt leginkább megszorítja.

A bűnösség nem csak a cselekedettől függ, hanem a cselekvőtől is. A bűnös, ha kevesebb kegyelmet kapott, könnyebben menthető. Néha csodálkozunk Jézusnak végtelen irgalmán a jobb latorral szemben. Ez az ember életét a rablásban töltötte el, olyan bűnöket követett el, amiket a világ nagyon nehezen tud megbocsátani: gyilkolt és rabolt. A keresztfán, ahol azokért vezekel, bevallja, megbánja bűneit, alázatosan könyörög és íme, a paradicsomba jut. Valóban olcsón nyerte el az üdvösséget, gyorsan történt a megigazulása. De milyen nevelést kapott ő? Tanították-e idejében őt, hogy tisztelje és félje Istent? Miféle erkölcsi indító okokra támaszkodhatott volna, hogy rossz hajlamainak, a példa hatásának és talán az éhségnek ellenálljon? Kevesebb világosságot kapott, mint a szentírásban járatos írástudók, akiknek cselekedeteinek láttára föl kellett volna ismerniök Krisztust. Ezek az önmagukkal annyira eltelt komoly tudósok Isten szemeiben bűnösebbek voltak, mint a zsvány útonálló, akit keresztfeszítettek, hogy a Galileait megalázzák.

Isten ura az ő javainak és tetszése szerint osztja ki azokat. Egyesek iránt takarékos és mások iránt bőkezű. Köztünk rendkívüli nagy különbségek vannak a vagyon, az egészség, az értelem, a bátorság tekintetében, sőt még az erényre és jámborságra való hajlandóságok és készségek tekintetében is. Ezek a természeti ajándékok ingyenesek és elosztásuk önkényesnek látszik. De íme, itt követeli az igazságosság jogait. Minden egyes ember nemcsak cselekedetei után, hanem a kapott kegyelmek után ítélte meg. Ha Isten csak egy talentumot bízott rám, nem fogja követelni tőlem, hogy annyiról számoljak be, mint aki ötöt kapott.

Ez az a pont, amelyből semmit sem enged. Az éjjel visszatérő és szolgálót meglepő úrról szóló példabeszéd elmondása után Péter kérdezi: Kinek szól-e példabeszéd, nekünk-e vagy mindenkinek? Jézus felelte: Főképen nektek. Az apostol nem egyszerű szolgál, hanem felügyelő, akit a családatya az ő háznépe fölé rendelt, hogy azoknak időnként a szükséges élelmiszert kiosszza. Ha urának távollétével visszaélve ez a felügyelő átadja magát mindenféle rendetlenségnek, ha részegeskedik és üti-veri társait, ura váratlanul meg fogja lepni és keményen megbünteti. Az a szolgál, aki nem ismervén urának akaratát, elítélendő dolgokat cselekedett, kevés ütet fog kapni. Ellenben az, aki tudván urának akaratát, azt nem teljesítette, nagyobb büntetésben részesül. Mindazoktól pedig, akiknek sok adatott, sok fog követeltetni. (Lukács XII. 35—49.)

Ebből következik, hogy az isteni törvényben kioktatott keresztény szigorúbb ítéletben részesül, mint a jóhiszemű pogány és a pap, Isten háznépének felügyelője, aki meg van bízva az ige kenyérének, a kegyelem kenyérének, az oltáriszentségi kenyérnek kiosztásával, szigorúbb számadást fog adni, mint az egyszerű hívő. Tehát kétféle súllyal és mértékkel fog a legfőbb Bíró mérni? Bizonyos értelemben igen, mert ugyanazon vétségnek nem mindenkinél ugyanaz a súlyossága. Az erkölcsi és jogi életben nincs két azonos eset.

Ami a kegyelmekkel való visszaélésben leginkább kihívja és meg is okolja az isteni szigorúságot, az az önhibának a be nem ismerése és a jóvátételnek a megtagadása. A farizeus, aki megy a templomba, hogy dicsekedjék és önmagát Isten előtt magasztalja, még vétkesebben távozik, mint mikor belépett. A vámos ellenben, ki mellét veri mondván: Légy irgalmas nekem bűnösnek, abban a pillanatban megigazult. Az udvaroncok, a hízelgők, akik Keresztelő Szent János szavára bűnbánatot tartottak, a mennyek országában Ábrahám oldalán foglalnak helyet. A bánat mindent megtisztít. A legtisztátalanabb bűnös is szentté válhatik a kegyelem által. Amikor esőcsepp esik a földre és összevegyül a porral, nem lesz abból más, mint kevés sár; de jön a napsugár, elpárolog s az első hűvös szellőre lecsapódik harmatcsepp alakjában, amely ragyog, tündöklök, cseppfolyós gyémántként visszatükrözi az ég színeit az ág végén. A bűnbánatban megtisztulva, átalakulva a legszennyesebb emberi lélek is tündöklő drágagyönggyé válik, melyet a Családatya kincstárába fog helyezni.

A rennes-i törvényszéki palotán sokan megbámulják Erard alkotását, amely a Justitiát, az Igazságosságot ábrázolja a három isteni erénytől körülveve. Mi a jelentése ennek az allegorikus, jelképes ábrázolásnak? Miért adta a festő az Igazságosságnak a megtisztelő helyet? Vajjon azt gondolja-e, hogy annak a többi erényeknél nagyobb a méltósága? Nem, kétségtelenül nem, hanem azt akarja megértetni, hogy a keresztény lélekben, amelyben a hit, remény és főleg a szeretet uralkodnak, az igazságosságnak több esélye van tökéletességre jutni.

Ez olyan igazság, amit az ész és a tapasztalat is bizonyít. Látjuk elsősorban, hogy a felebaráti szeretet mérsékeli az igazságosságot és megóvja azt a szigorúság szertelenségétől. Bársony keztyűt húz vaskezére és a kihágások kiirtásában a kellő határok között tartja, nehogy azon átlépjen. Enyhíti nyersességét a jogos tulajdonnak visszaszerzésénél is. Krisztus odáig megy, hogy tanítványai közül a legtökéletesebbeknek azt ajánlja, hogy ne védjék meg sem személyüket, sem pedig javaikat. Ez csak tanács, amit bizonyít az, hogy másutt ezeket mondja: „Ha pedig vétkezik ellened atyádfia, intsd meg őt csupán kettőtök között és ha nem akar rád hallgatni, mondd meg az anyaszentegyháznak”. (Máté XVIII. 17.) De a kereszténynek, még ha nem is követi az evan-

géliumi tanácsot, akkor is eszébe kell, hogy jusson ez. Ha a törvényszékek előtt perlekedik, ha a neki okozott károkért kárpótlást követel, akkor sem lesz sem gögös, sem makacs. Nem fogja azokat a hajlíthatatlanokat követni, akik joguk követelésében a végletekig mennek. A békesség kedvéért, ha csak lehet, némi engedményeket fog tenni. Jobb enyhíteni a követeléseket, mint maga ellen zúdítni a haragot és gyűlöletet és megmérgezni életét véget nem érő, hosszú perlekedésekkel.

A szeretet nemcsak mérsékeli az igazságosságot, hanem ki is egészíti. Bármilyen kitűnő legyen is a társadalmi berendezkedés, mindig lesznek abban bajok, amelynek egyedüli orvossága a jótékonyság. A szőlőmunkás példabeszédében van erre példánk. Az utoljára érkezettek igen kevés ideig munkálkodtak, de ez nem az ő hibájuk, mert senkisé fogadta meg őket. Ha a szőlő ura csak igazságos lett volna velük szemben és nem több, egy órának a bére nem lett volna elég ellátásukra. De a családtya jóságával pótolja az igazságos bér elégtelenségét. Többet ad, mint amivel tartozik, mert számbaveszi napszámosságainak a szükségleteit épenúgy, mint munkájukat.

A legjobban felépített társadalomban is lesznek mindig tizenegy óra tájban érkezett munkások, akarom mondani munkanélküliek: munkaképtelenek, betegek, aggastyánok, gyengék. Ki fog ezek segítségére jönni? A törvény, mondják, a támogatás kötelessége. Lehet, de az igazságosságnak vagy a szeretetnek a kötelessége? Magatelt korunk, amely semmiben sem akar az Egyháztól függeni, azt állítja, hogy segélyező törvényei a társadalmi igazságosság törvényei. Mily nevetséges tévedés. Az igazságosság abban áll, hogy kinek-kinek megadjuk a magáét, például megfizetjük adósságunkat, igazságos munkabért adunk. De akármennyire is elmélyedjünk az igazságosság fogalmának tanulmányozásába, sohasem lehet abba belemágyarazni, hogy kötelességünk eltartani az olyan aggastyánt, aki nekünk senkink, még kevésbé azt, hogy kötelességünk támogatni az olyan embert, akit a saját mértéktelensége és munkakerülése döntött nyomorba. Ha egymást támogatjuk, ez tisztán a jóságnak a műve. Az intézményes jótékonyosság tehát nem más, mint visszfény, de nagyon is halvány visszfény a keresztény szeretetnek.

Az igaz, hogy kerülő úton az igazságosság a jóindulatra vezet. Szabálya az, hogy tegyük másoknak azt, amit mi akarunk, hogy nekünk tegyenek. „Amennyire csak lehet, mindenkit lekötelezni, mondja a meseíró és abban amivel ezt indokolja, nincs semmi lovagias; egyszerűen azért, mert gyakran szükségünk van még a legkisebbre is”. A tanács bölcs. Segíteni, hogy minket segítsenek, hálásaknak mutatkozni, hogy új jótéteményeket szerezzünk, tisztelni mások jogait, hogy a mienket is tiszteljék, egy szóval adni, hogy ugyanannyit, ha nem többet kapjunk és ez jó üzlet. De a szeretet sokkal messzebb megy. Nemcsak arra ösztönöz, hogy jót tegyünk azokkal, akik velünk is jót tesznek vagy tehetnek,

hanem jócselekedetre kötelez a viszonzószolgálat reménye nélkül. Ha mi köszöntjük azokat, akik minket köszöntenek, mi nagy érdem van abban? Nem cselekszenek-e a pogányok hasonlóképen? Az Istennek igazi gyermeke előzékeny még azokkal szemben is, akik nem szivesek, készséges érdek nélkül, asztalához meghív szegényeket, akik sohasem fogják neki viszonzni udvariasságát. Önmagáról megfélemedkezve mások boldogítására gondol. A modern társadalom nem kevésbé önzetlen, neveli az angolkóros, beteges gyermekeket, akik sohasem fognak neki szolgálatot tenni, gondolja a munkára már képtelen aggokat, akik már csak a halált várják. Bár tiltakozik ellene, mégis az evangéliumi törvényt tartja meg. A szeretetet gyakorolja, de sajnos, minden érdem nélkül, mert nem akarja azt tenni.

Végül megjegyezzük, hogy a jóindulat a részrehajlatlanság biztosítéka. Általa embertársaink gondolataihoz és érzelmeihez férközünk, azok helyzetébe helyezkedünk és bizonyos mértékben velük azonosokká válunk. A legjobb eszköz arra, hogy jellemüket, értéküket, felelősségük fokát megismerjük és ebben az értelemben jogos és helyén való volt azt mondani, hogy szeretnünk kell, hogy igazságosak lehessünk.

Fűzzétek hozzá, hogy a rokonszenvet önzetlenség kíséri. A pénzéhes embert izgatja a meggazdagodás vágya, nem hátrál meg sem a csalás sem pedig a büntett előtt, olyan erő ez, amely eltapos minden útjába eső akadályt. Mások, akik tisztességes embereknek hiszik magukat, mégis az önszeretettől engedik vezetetni magukat: nagyon is figyelnek a maguk jogaira, hogy jól lássák a másokét, tudtuk nélkül kiméretlenekké lesznek, sőt majdnem rablókká. A jóság ellenben megóv bennünket mindezen szenvedélyességtől és csalódásoktól. Hogyan bánthanók meg felebarátunkat, mikor szeretjük?

És én hozzáteszem, amikor az Istent szeretjük. „Az én ítéletem igazságos, mondja az Üdvözítő, mivel nem keresem az én akaratomat, hanem annak akaratját, aki engem küldött”. (János V. 30.) Mily mélységes szavak ezek és mennyire igazak! Megkülönböztetésül az emberi akaratától, melyet olyan gyakran megront az érdek vagy a szenvedély, az isteni akarat mindig igazságos. Törvénye nem hajlítható minden értelemben, mint a polgári törvény, amely változik az uralkodó vagy a parlament akaratára szerint, az változhatatlan, mert a dolgok lényeges rendjével meg egyező. Meghallgatni Isten szavát, aki lelkiismeretünk által szólal meg, alávetni magunkat parancsainak, ez tehát annyi, mint az egész igazságot teljesíteni. Krisztus tökéletesen igaz volt, mert szerette Atyját, mi is azok leszünk ugyanabban a mértékben, amelyben a szeretet bennünk kirekeszti az önzést.

III. FEJEZET.

Egyeneslelkűsége.

Szent Pál apostol az ephezusiakhoz írt levelének a végén felsorolja azokat a lelki fegyvereket, amelyek a gonosz lélek elleni küzdelemre szolgálnak. Hogy ezen félelmetes ellenfelét legyőzze, Isten katonájának: hordania kell az isteni ige kardját, fölvennie az üdvösség sisakját, használnia a hit pajzsát, föltennie az igazság mellvértjét, fölcsatolnia az igazmondás övét. Ezzel a nagyszerű felszereléssel szeretjük bemutatni a sátán dicsőséges legyőzőjét, aki a Kálvárián leterítette az „erős fegyverest”. Jézusban tökéletes fokban megvoltak mindazon erények, amelyekről Szent Pál beszél . . . Mi csodáltuk tökéletes igazságosságát, de most lássuk, mily mértékben volt igaz, vagyis egyeneslelkű és őszinte.

A Sali törvénynek ez volt a jelmondata: *Vive le Christ qui aime les francs! Éljen Krisztus, aki szereti a frankokat!* Miért szereti őket? Bizonyára nyiltlelkűségükért, fajuknak ezen annyira jellemző tulajdonságáért, amelytől nevüket vették. Ez a szép erény mindig vonzotta Jézust. Amikor bemutatják neki a kánai Nathánaelt, aki a hagyomány szerint maga a későbbi Bertalan apostol, ezt a dicséretet mondja felőle: „Ime az igazi izraelita, akiben nincsen álnokság”. Csakugyan Nathanael rosszindulat nélküli, egyenes, szókimondó fenkölt gondolkozású ember. „Megtaláltuk a Messiást, mondja neki András, a názareti Jézus az”. És nem is gyanítván, hogy Jézus a távolból hallja, Nathanael kérészetlenül így szólt: „Jöhet-e valami jó Názaretből?” Később, amikor Jézus az ő isteni éleslátásának bizonyítékát adta neki, az egyik végtetből a másikba megy át. Megelőzve Simon Péternek híres mondását, így kiált fel: „Mester, te vagy az Isten Fia, te vagy a zsidók királya”. Lassanként feltárja előítéleteit és tiszteletét, olyannak mutatkozik, amilyen a valóságban és ezért kelt rokonszenvet.

Amennyire vonzza Jézust az őszinteség és nyíltszívűség, éppennyire visszataszítja a gaszág. A farizeusoknak ez a hibája bántja leginkább. Ezek, akik olyan aggódó pontossággal ragaszkodnak a hagyományokhoz és a törvényes vallásgyakorlatokhoz, könnyen megfélelmeznek a legnagyobb hibákról, hacsak nem sértették tekintélyüket. Hogy az evangélium nyelvével éljünk, megszürték a legyecskéket és lenyelték a tevét. Gyalázatos magánéletük éles ellentétben állott külső mintaszerűségükkel. Hamis és kétszínű emberek voltak: hasonlóak ama szépszínű gyümölcsökhöz, amelyek belül mérget vagy rothadást tartalmaznak.

Abban is eltávolodtak ők az egyenességtől, hogy legjobb cselekedeteiket eltérítették természetes céljuktól. Ha imádkoztak, kimentek az utcára, hogy jámbor és buzgó embereknek tartsák őket. Ha bűjtöltek, ami hetenként kétszer történt, büszkéek voltak arra, hogy

sápadt arcukon és megnyúlt arcvonásaikon észrevették azt mások is. Ha a szegényeknek segítséget adtak, harsonaszóval hirdették bőkezűségüket. Egy szóval mindent azért tettek, hogy lássák őket az emberek. Úgy színlelték, mintha imádnák Istent és szeretnék testvéreiket, de valójában csak önmagukat imádták és szerették. Önhittek voltak, akik tetették az önzetlenséget és jámborságot.

Ezen együgyű vagy tudatos képmutatás ellen óvja Jézus tanítványait. Amikor ti imádkoztok, mondja nekik, zárt ajtók mellett tegyétek. Amikor böjtöltök, mossátok meg arcotokat és kenjétek meg fejeteket, hogy böjtölésnek csak Isten előtt legyen ismeretes. Amikor alamizsnát adtok, ne tudja balkezetek, mit cselekszik a jobb. Ezzel azt mondotta: szemeitek előtt ne legyen más, mint cselekedeteitek természetes célja. Imádkozzatok, hogy Istent tiszteljétek, böjtöljétek vétkeitekért engesztelésül, adjatok alamizsnát, hogy a szűkölködőkön segítsetek. Szándékatok legyen egyszerű és ne legyenek más titkos és be nem vallott szándékaitok, mint a sandító farizeusoknak. (Máté VI. 1—7.)

Az igaz, hogy másutt Jézus ezt mondotta: „Úgy világoskodik a ti világosságtok az emberek előtt, hogy lássák jó cselekedeteiteket és dicsóítsák Atyátokat, ki a mennyekben vagyon“. Vajon a Mester ellenmondana önmagának? Dehogy is, de vannak esetek, amikor a homályban kell maradni és vannak esetek, amikor szükséges, hogy lássanak az emberek, sőt nyíltan kell fellépni. Bizonyos cselekedetek természetüknél fogva titkosak, mint például szolgálatot tenni valamely jó barátnak. Ezeket minden ok nélkül elhíresztelni annyi lenne, mint minden érdemet elvesztetni. Ami a nyilvános cselekedeteket illeti, például a vallásgyakorlatokon résztvenni, ezeket minden hivalkodás nélkül kell teljesíteni, hogy a saját lelkiismeretünknek engedelmeskedjünk és Istennek tetszését megnyerjük. De ha ráadásul még a felebarát is épül azokon, miért ne örülnénk annak.

Krisztus az egyszerűség iránti szeretetből eltiltja tanítványait a hiábavaló eskütől. Az eskü olyan szokás, amelynek eredete a rászedés. Hány ember nem habozik hazudni, ha abban valami előnyt lát. Bölcs dolog az ilyenekkel szemben biztosítékot venni. Így amikor egy tanu vallomást tesz, a bíró kívánja tőle, hogy emelje fel kezét és ígérje meg Isten előtt, hogy az igazat fogja mondani, semmit mást mint az igazságot és csak az igazságot. Feltételezik, hogy ezen előkészület után a hívő nem fog merni hazudni, mert a hamis eskü Isten megsértése és bosszújának kihívása volna. A mi Urunk idejében a zsidók visszaéltek az esküvel. Minduntalan az égre, földre, templomra és oltárra esküdöztek. Jézus kárhoztatja ezt a gyakorlatot, amely sértő mind az emberi méltóságra, mind az isteni fönségre nézve. „Ne gyanusítatok meg senkit sem, mondja tanítványainak és úgy cselekedjétek, mintha senki sem vonná kétségbe őszinteségeteket. Ne hívjátok Istent tanubizonyiságul és ne szentségtelenítsétek meg szent nevét. Szorítkozzatok arra, hogy ezt mondjátok, igen, igen, nem, nem; ez igaz,

ez nem. És ha egyeneslelkűségték közismert, szavatoknak hinni fognak". A világban, ahol a sátán, a hazugság atya uralkodik, vannak hamisak és csalók, akikben nem kell bízni. De az Isten országában, ahol az igazság és az igazságosság intéz minden érintkezést és kapcsolatot, nincs létjogosultsága a gyanakvásnak és az eskü hiábavaló. (Máté V. 35—38.)

Jézus a nyíltszívűséget és őszinteséget még inkább ajánlja példáival mint tanításában. Amit szeplőtelen tisztaságán és határtalan szeretetén kívül tanítványai legjobban csodáltak benne, az az ő tökéletes őszintesége volt. Megjegyzésre méltó, hogy Szent Péter, aki maga is annyira nyílt és közlékeny volt, Mesteréről azt mondja, amit Jézus Nathánaelről mond: „Nem találtatott álnokság szájában”. (I. Péter II. 22.)

Még Jézus ellenségei is meghódolnak nemes nyíltsága előtt. Halála előtt néhány nappal a főtanácsnak, a Szanhedrinnek kémei hozzá mennek mondván: „Mester, tudjuk, hogy igazmondó vagy, hogy igazat szólasz és tanítasz és nem törődöl senkivel, mert nem tekinted az emberek személyét, hanem igazságban tanítod az Isten útját”. (Máté XXII. 16.) Szép dicséret, főleg ezen keletiek részéről, akik akkor is, mint ma, nem annyira azért beszéltek, hogy igazat mondjanak, mint inkább, hogy örömet szerezzenek a társalgó félnek, vagy a saját érdekeiket szolgálják.

De mik ezek a tanubizonyosságok ahhoz képest, amit Jézus önmagáról tesz! „Én vagyok az igazság” mondja. (János XIV. 6.) Mélységes és igazán isteni szavak! Elmondhatjuk ugyan mi is: Birtokomban van, kifejezem, de nem azt: Én vagyok az igazság. Valóban mi az igazság, ha nem a szó és gondolat közötti megegyezés egyfelől, és a gondolat és a dolgok közötti megegyezés másfelől? Már pedig a legjobb elméknél is ez a megegyezés nagyon messze van a tökéletességtől. Mennyi csalódás, mennyi színlelés, mennyi csalás és mennyi tévedés! De az Ige, az isteni egyetemes és csalhatatlan tudás. Minta-oka a világnak, aki elgondolta, mielőtt azt megalkotta volna. Szükségszerű megegyezés van tehát gondolata és a dolgok között, mert a dolgok csak abban a mértékben léteznek, amelyben azokat a Teremtő elgondolta.

Igen, ő az igazság a szó teljes értelmében. Ő ismeri és ki nyilatkoztatja azt. Kívül olyan, mint belül, nem fest ráncokat arcára s nem fellengősködik. Nem vesz fel álarcot, nem színészkedik, mint olyan sokan teszik, akik erényesebbeknek vagy gazdagabbaknak akarnak látszani, mint amilyenek a valóságban, csak hogy tiszteletben részesüljenek. Ő a farizeusoknak hagyja imaszíjjaikat, hosszú rojtú köpenyeiket, mesterkelt beszédeiket. Nyelvezete egyszerű, mint a viselete, a legkisebb nyoma sincs abban a dagályosságnak, sem a mesterkéeltségnek. Tökéletesen őszinte, csak azt mondja, amit gondol és csak azt tanítja, amit gyakorol. Naivság volna a moralisták személyét írásai után bírálni el. Sokan nagyon jó tanácsokat adnak, amelyeket maguk nem követnek. Amikor lelkiismeretüket vizsgálják, kénytelenek önmagukra azt mon-

dani: Tanításom többet ér, mint én. Jézusban ellenben semmi különbség sincs a magán és a közéleti ember között, a létezés és a látszat között. Tanításai csak kifejezése jellemének és úgyszólván nyitott könyve magatartásának. Élete az evangéliumi erkölcs a gyakorlatban. Két út vezet tehát megismerésére: megfigyelni cselekedeteit és életét, vagy pedig tanulmányozni tanítását. Egyik módszer époly biztos, mint a másik, mert semmiféle szóbeli tanítást nem ad, amit példáival nem magyarázott volna meg és nem támasztott volna alá. *Coepit Jesus facere et docere; Jézus cselekedni és tanítani kezdett.* (Apostolok cselekedetei I. 1.)

Legyetek együgyűek, mint a galambok, mondotta tanítványainak. (Máté X. 16.) A galamb gyanútlan őszinte madár, amely semmi benső indulatát nem titkolja el. Hasonlóképen Jézus sem rejtje el sem szomorúságát, sem félelmét, sem szükségleteit. Szomorú az én lelkem mindhalálig: mondja a Getszemáni kertben. (Máté XXVI. 38.) Szomjúhozom, suttogja a keresztfán függve. (János XIX. 28.) Oh, szeressük ezt az egyszerűséget! Mennyivel többet ér ez azoknak a hamis aszkétáknak a merevségénél, akik akár gögből, akár pedig rosszul értett szemérmességéből palástolják emberi természetük erőtlenségét.

Amint nyomban látni fogjuk, ez a nyíltszívűség nagyon is összefér a tartózkodással és az okossággal, ellenben kirekeszti az agyafúrtságot és álnokságot. A diplomatáknak kedvük telik a fondorlatokban, intrikákban és a hosszú csűrés-csavarásban: Jézus egyenest megy a cél felé. A mi kicsiny ügyeskedéseink nem az ő mestersége. Hogy új tanítványait el ne kedvetlenítse, élhetett volna szándékos elhallgatásokkal, enyhíthette volna a szűk út nehézségeit, legalább is várhatott volna annak kinyilatkoztatásával. Nem lett volna-e helyesebb eleinte csak hivatásuknak előnyeiről beszélni s csak később szólni annak fáradalmas és nehéz oldalairól. Egy ravasz, az emberek vezetésében tapasztalt politikus ezt az eljárást választotta volna, Jézus magához méltatlannak tartja ezt. Amikor egy megtért azt kéri tőle, engedje meg neki, hogy őt követhesse, elébe tárja a valóságot. Nem nagyon megnyugtató kilátásokat tár fel előtte: beszél a keresztről, a világ gyűlöletéről, a rágalmazásról, az üldözésről, amit mindennap viselni kell. Az igaz, hogy ezen áldozatok bőséges kárpótlást fognak nyerni. De minden félreértés elkerülése végett Jézus emlékeztet arra, hogy az örök élet koronája milyen áron nyerhető el. Nehogy tehát a tanítványok panaszkodjanak a küzdelem fáradalmai miatt, előre nyíltan megmondja nekik, mit várhatnak.

Ugyanaz a nyíltság az evangélium hirdetésében. Amikor alkalmasnak találja, az isteni Mester szembeszáll a legelterjedtebb téves felfogásokkal is. Mik a Boldogságok, ha nem a közvélemény kihívása? Ezekben a közfelfogással ellenkező merész állításokban nem hogy leplezné az igazságot, hanem kitarja azt. Nem enyhíti és mérsékeli tanítását, hanem erősen kiemeli és megvilágítja azt, ami abban sajátságos. Néha-néha majdnem azt monda-

nók, hogy szándékosan beleütközik honfitársainak előítéleteibe. Mikor a kafarnaumi zsinagógában először szólott az Oltáriszentségről, a zsidók megbotránkozva és megütközve kiáltottak fel: „Kemény beszéd ez, ki hallgatja?” Jézus a helyett, hogy kijavítaná vagy simítaná és enyhítené kijelentéseit, nagyobb erővel ismétli szavait. Határozott és nyílt. Mintha mondaná: ime az igazság, higgyétek vagy itt hagyhattok engem!

A vallási és politikai hatósággal való összeköttetéseiben Jézus hódolatot és tiszteletet tanusít. Tudván, hogy minden törvényes hatalom Istentől származik, megadja a császárnak, ami a császáré és engedelmeskedik hazája igazságos törvényeinek. De sem nem félénk, sem nem hízlgő. Amikor az Isten ügyeiről van szó, nem habozik a világ hatalmasainak szemébe mondani tévedéseiket. Mily szabadsággal, mily merészséggel beszél a főpappal, a római helytartóval és magával Heródes Antipasszal. Amikor figyelmeztetik, hogy ez a ravasz és kegyetlen fejedelem a Keresztelő Szent Jánoséhoz hasonló sorsra juttatja, keményen így válaszol: „Menjetek és mondjátok meg annak a rókának: Ime én ördögöket űzök és gyógyításokat végzek ma és holnap és a harmadik napon bevégzem. Mindazonáltal még ma és holnap és a következő napon járnom kell, mert az nem lehet, hogy próféta Jeruzsálemben kívül vesszen el”. (Lukács XIII. 32—33.)

Ebből láthatjuk, mit kell gondolnunk Renannak Jézus őszinteségéről való felfogásáról. Eszerint tanítványainak fölül kellett volna múlniok, magukkal kellett volna ragadniok, maguk után kellett volna vonniok a Mestert. Az apostolok, akik neki adták volna és mintegy ráerőszakolták volna az Isten-Fia címét. Lángoló lelkesedésük lassanként olyan hatással lett volna rá, hogy végül ő maga is félig jóhiszeműleg isteni eredetét és isteni küldetését hirdette volna. Istennek kellett volna lennie akarata ellenére is. Istenkáromló vélemény ez, homlokegyenest ellenkező mindazzal, amit mi Krisztus jelleméről tudunk. Föltétlen őszintesége és nyíltsága ellenkezik a legkisebb hamissággal. Ellenben a megdönthetetlen következtetés alatt istenségének tagadói ezen kétélű okoskodás elé kerülnek: mikor Jézus Isten fiának hirdette magát, vagy őszinte volt, vagy nem: az első esetben képzelődő, a másikban csaló.

„Minden ember hazug”, kiált fel a Zsoltáros. Egy modern moralista ennek visszhangot adva ezt a furcsa ötletet mondta: „A szó azért adatott az embernek, hogy gondolatát leplezze vele”. Csakugyan a világ többrebecsüli a nyíltságot, mint amennyire gyakorolja azt. Talán az a személy, aki nagy szivességgel és barátsággal fogad téged, meghittek körében azután gúnyt űz belőled. Egy másik pedig, aki szép ígéretekkel halmozott el, erősen el van tőkéelve arra, hogy azokat nem tartja meg. Nagyon is naiv ember volna az, aki felülne a kereskedelmi utazók nyájaskodásainak, a csalogató hirdetéseknek és más üzleti hazugságoknak. Ha nem akarjuk tehát, hogy lóvá tegyenek bennünket, tartsuk fenn

véleményünket és ne bízzunk az ismeretlenekben jobban, mint amennyire a róluk való ismereteink alapján bízhatunk. Attól is órizkednünk kell, hogy mindent feltárjunk, ha nem akarunk a tapintatlanság és rosszakarat áldozatává lenni. Ezért van az, hogy Jézus, aki olyan nagyrabecsüli az őszinteséget, nem feledkezik meg az okosságról. Amint ő maga a mérték, ugyanakkor mégis olyan erényeket ajánl, amelyek egymást kirekeszteni látszanak: „Legyetek okosak, mint a kígyók, mondja és együgyűek, mint a galambok”. (Máté X. 16.)

Ő maga adja nekünk a meggondoltság példáját. Szavait megfontolja és alkalomadtán hallgatólag fenntartással él. Egy napon rokonai türelmetlenül várva már, hogy Jézus bemutakozzék a világnak és hogy dicsőségében ők is részesüljenek, felszólítják, hogy a sátorok ünnepére menjen föl Jeruzsálembe. Bár szándéka van oda felmenni, de csak mintegy titokban, így szól hozzájuk: „Én nem megyek fel az ünnepre”. Vajon gondolata ellen beszél Ő? Egyáltalán nem. Válasza udvarias visszautasítás, hogy rokonait felkísérje. Nem akar felmenni Jeruzsálembe a neki felajánlott módon, lármás, zajos kísérettel és hogy magát Izrael királyává kiáltssa ki. Ellenben, ha neki úgy tetszik, hogy az ünnepeken résztvegyen, mint egyszerű zarándok, ez az ő ügye és senkinek sincs ahhoz semmi dolga. Hasonlóképpen tapintatból hallgatja el Jézus a tanítvány nevét, akinél a húsvétot akarja megünnepelni. Megparancsolja csak Szent Péternek és Szent Jánosnak, hogy kövessék azt az embert, aki a korsó vizet viszi s akit Jeruzsálem bástyái mellett fognak megtalálni. Mert ott hallgatózik Júdás lesván a kedvező alkalmat, hogy Mesterét elárulja. Jézus pedig, aki látja gonosz tervét, óvóintézkedéseket tesz, nehogy a főtanács rendőrei eljöjjenek és megzavarják az Oltáriszentség szerzését.

Nézzétek még milyen lassúsággal, milyen körültekintéssel tárja fel az igazi természetét. Amint már felhívtuk rá a figyelmet, a zsidók, akik csak egy Istenben és tiszta szellemben hittek és akik egy dicsőséges Messiásra vártak, kétszeresen is megütköztek a testté lett és a világ üdvösségéért feláldozott Isten titkán. Jézus tehát óvakodik attól, hogy minden előkészítés nélkül adjon elő egy tanítást, amely istentelennek és szentségtörőnek látszott volna. Azzal kezdi, hogy isteni leszármazásának bizonyítékait adja: hasonlíthatatlan életszentség, számtalan csodatett. A nélkül, hogy azt világosan állítaná, annak a gondolatát kelti fel és oltja bele a lélekbe. A benne megsejtett titkok által zavarba ejtve a zsidók egy napon így szóltak hozzá: „Meddig tartod függőben lelkünket? Ha te vagy Krisztus, mondd meg nekünk nyilván!” Erre a felszólításra Jézus elégnék tartja azt válaszolni: „A cselekedetek, amelyeket Atyám nevében teszek, bizonyosságot tesznek felőlem”. (János X. 25.) Magukra ellenfeleire és tanítványaira hagyja tehát a következmény levonását az általa felállított előfeltételekből. Amikor a Fülöp Cezárea felé vezető úton Simon az élő Isten Fiának nevezi őt, Jézus ezen szavakkal gratulál neki: „Boldog

vagy Simon, Jónás fia, nem a test és vér jelentette ezt ki neked, hanem Atyám, ki mennyekben van". (Máté XVI. 17.)

Ezen emlékezetes vallomás után megtiltja tanítványainak, hogy a nagy titkot közhírré tegyék. Nem akarja, hogy az Isten Fiának hívják, nehogy ezen időelőtti felfedezés felingerelje a zsidók fanatizmusát és végzetes szertelenségekre ragadja őket. Ő, maga is rendesen az Ember Fia név alatt jelzi magát. Ezen szerény címnek, amely célzás Dánielnek egyik jövődőlésére, kettős előnye van: emlékeztet messiási jellegére és emberi természetére, s ugyanakkor kifejezi egy önként megalázkodott Isten nagyságát és gyöngédségét.

Az igaz, hogy tartózkodása csak ideiglenes, amit bizonyít az, hogy kinyilatkoztatja magát jóakarató lelkeknek, akik valamely csodatett láttára vagy a kegyelem titkos munkálkodására készek ígéjét befogadni. Nikodémusnak, a vakon születettnek, a samariai asszonynak feltárja, hogy ő a Messiás. Ellenben az ellenséges indulatú és elvakult tömeg előtt magába zárkózik. Mintegy lefátyolozza fonságát, hogy elrejtse azt a megszenteltségtelenítésektől. És csak Kaifás törvényszéke előtt, amikor a főpap ünnepélyesen az élő Istenre kéri, mondja meg, hogy ő-e az áldott Istennek Fia, teszi a határozott, félreérthetetlen kijelentést, amely halálraítéltetését vonja maga után.

Jézusnak ezen tartózkodó állásfoglalása annyira meglepő, hogy több szövegmagyarázó azt gondolta, hogy neki titkos tanítása volt. Azokhoz az ókori bölcselőkhöz hasonlítják, akik kétféle tanítást adtak: egyiket, a nyilvános tanítást a nagyközönségnek szánva, a másikat, a titkosat a beavatottak kis csoportja számára. Ami őket ezen véleményükben megerősíti, az Krisztusnak az apostolaihoz intézett ezen beszéde: „Nektek adatott tudnotok a menynek országának titkait, azoknak pedig, akik kívül vannak, csak példabeszédekben adatik elő." (Máté XIII. 11.)

Vannak még olyanok is, akik megkísérlik ezen titkos tannak a történelmét megcsinálni. Azt állítják, hogy az visszavezethető Zoroasterig és a Zend Avestában örököltetett meg. A zsidók a babyloni fogság alatt ismerték meg. Nemzedékről-nemzedékre szállva az első században letéteményesei az egyiptomi terapeuták és az essenusok, a Holt Tenger partján élő szántó-vető szerzetes-félék voltak. Jézust az essenusok avatták volna be a titkos tanba, amelyet neki később közölnie kellett néhány tanítványával, főképen Szent Jánossal.

Ezen néhány feltevésre összetákolt történeti regény erősen hasonlít egy hegyére állított piramishoz. Hogy ledőljön, elég visszaemlékezni arra a válaszra, amelyet Jézus a főpapnak adott. Amikor Annás kérdezi Jézust az ő tanítványai és tanítása felől, így felel: „Én nyilván szólottam a világnak és mindenkor a zsidóságában tanítottam és a templomban, ahová egybejönnek mindnyájan a zsidók s rejtekben semmit sem beszéltem". (János XVIII. 20.) Ezek a szavak annál döntőbbek, mert Szent János közli

azokat. Tehát épen az evangélium, amelyben szerintük le van írva a titkos tan, állítja, mégpedig mily világosan, hogy Jézus semmit sem mondott rejtekben.

Nem hasonlítható tehát össze azon bölcselekkel, akik iskolájuk kapuját csak kevés tanítványnak nyitották meg és távol tartották a tudatlan tömeget. *Odi profanum vulgus et arceo*. Jézusnak ellenkezőleg az a küldetése, hogy hirdesse az evangéliumot a szegényeknek. Hálát ad Istennek, hogy elrejtette a legnagyobb titkokat e világ bölcsei elől és kinyilatkoztatta azokat a kicsinyeknek. A tömeghez fordul tehát és nem kisserű kiváltságosakhoz. Ő a világ világossága, már pedig nem tesz a lámpát a véka alá, hanem a gyertyatartóra, hogy világítsa mindazoknak, akik a házban vannak.

Jézus kétségtelenül több gonddal tanítja az apostolokat, az evangélium jövődő hirdetőit és művének folytatóit. De nem közül velük semmiféle titkokat, amelyeket mások elől eltitkolna. Vizsgáljuk csak meg a felemlített szöveget: „Nektek adatott tudnotok az Isten országának titkait, azoknak pedig, akik kívül vannak, csak példabeszédekben adatik elő”. Helyesen véve ez azt jelenti, hogy Jézusnak csak egy tanítása volt. Ő mindenkinek az Isten országát hirdette, de két különböző módszert követve: apostolaival szemben világos és közvetlen nyelven, a tömeggel szemben lefátyolozott és jelképes formában.

Miért e többféle tanítási mód? A többek között az egyik oka az, hogy nem akarta a szent dolgokat az ebeknek adni. Hallgatói között voltak léha és könnyelmű emberek, akiket inkább kíváncsiságuk, mint tanulási vágyuk vezetett hozzá, mások pedig, akiket az érdek vagy a szenvedélyek fogva tartottak, nem akarták őt megérteni, attól félve, hogy életüket meg kell változtatni. És mit mondjunk azokról a farizeusokról, akik makacsul ragaszkodva tévedésükhöz Jézus tanítását csak azért hallgatták meg, hogy azt támadják? Mire lett volna jó az igazságot előadni ezeknek a lelkeknek, akik képtelenek vagy méltatlanok voltak annak a befogadására. A tömegben ellenben voltak jóhiszemű emberek, akik vágyakoztak a világosság után és fogékonyak voltak a kegyelem ihletéseire. Arról volt szó, hogy az igazság közöltessék ezekkel anélkül, hogy ki lenne téve a többiek tiszteletlenségének. Jézus azért azt némileg a példabeszédekbe burkolja. Így aztán a drágakövet nem szennyezik be a sertések lábai, és azoknak, akik azt össze akarják gyűjteni, nem kell majd mást tenniök, mint levenni a takarót, amely elfödi, hogy hasznukra fordítsák. Ezen nagyon is egyszerű eszköz által Jézus összeegyezteti a tiszteletet, mellyel tartozik az igazság iránt és a szeretetet, amely sarkalja őt annak terjesztésére. Mindent megmond ő, de a helyzethez alkalmazkodva és az okosság szabályainak szemmel tartásával.

A Provinciales és a Tartufe után nagyon is elterjedt azon előítélet, hogy a jámborság a szenteskedésnek a testvére. Nagyon

sokak előtt a buzgó és kétszínű rokon kifejezések. Nincs ennél vakmerőbb, — mit mondok! — rágalmazóbb vélemény! Nemhogy álnok és hamis legyen, nemhogy a kétszínűségben tetszelegne, a buzgalom, a jámborság, amit másképen Isten szeretetének nevezünk, az őszinteségre vezet. Ennek oka nyilvánvaló. A keresztény ember bensejében meg van arról győződve, hogy Isten még legtitkosabb gondolatait is meglátja és szívének még legrejtettebb megmozdulásait is ismeri. Akkor hát mire való volna titkolódzni előtte? Miért megkísérelni is megtéveszteni Azt, aki mindent lát? Nincs más hátra, mint önmagát átengedni tekintetének, amely áthatja, mint a napsugár a kristálytisztá vizet. Az imádságban, a könyörgésben, a lelkiismeretvizsgálatban a hívő lélek olyannak mutatkozik, amilyen a valóságban és így az egyenesség és az egyszerűség szokásaivá válnak.

Épígy a testvéri szeretet irtózást kelt benne a csalással szemben. A hazugság megfosztja a felebarátot az igazságtól, amelyhez joga van, némelykor kárt is okoz neki. De aki jót akar neki, vigyáz arra, hogy igazságtalan ne legyen vele szemben: az igazságosság a szeretetnek elemi formája. És amikor a hazugság nem is sértené meg embertársaink javait és jó hírnevét, legalább is tévedésbe ejtené őket. Már pedig a tévedés folt a szellemben, az erkölcsi érték csökkentése. És ki merné súlyedésbe taszítani azokat, akiket szeret? Az együttérzés által magát velük azonosítva szenved tökéletlenségeik miatt, szemrehányást tesz magának, hogy saját hibája folytán nem tudja azokat csökkenteni. A jámborság tehát olyan, mint a légkör, amelyben kinyílnak az összes természetes és hamisítatlan erények. Átalakítva a költő szavait, el lehetne mondani: Minél keresztényebb vagyok, annál inkább emberibbnek érzem magam. Egy szent nagyobb ember, mint a természet. Jézus, azért mert szerette Istent teljes lelkéből, tökéletesen igaz és őszinte volt, „egyenest, mint a fénysugár és miként az, erős és meleg”. (Guyau: *Vers d' un philosophe*.)

IV. FEJEZET.

Akaratereje.

A stoikusok azt tartották, hogy csak azok az igazi javak, amelyek tőlünk függenek, miként a bölcsesség és erény és hogy minden egyébnek: szerencsének, egészségnak, testi életnek, különbösnek kell számunkra lennie. Ebből ők azt következtették, hogy semmin sem szabad felizgulni. Mire való indulatra gerjedni ábrándokért, mire való siránkozni értéktelen dolgok felett vagy rettegni képzelt bajoktól? A bölcs tehát érzéketlenül nézi háza égését, hozzátartozói haldoklását, érzéketlenül szemléli hazája pusztulását. Okos dolog-e ilyen csekélység miatt nyugtalankodni? Ha nem sikerült neki minden érzelmet elnyomni magában, legalább is tagadni

fogja a szenvedés valóságát. Aminek nem kell léteznie, az nincs, vagy az nem más, mint pusztá ábránd. Fájdalom, te csak üres mese vagy.

Mennyire távol van ezen gögös és természetellenes erkölcs az evangéliumi gyöngéd szeretettől! Az isteni Üdvözítő nemcsak, hogy nem tér el emberi mivoltától, hanem inkább mindenben hozzánk hasonló akart lenni és át akarta érezni minden megengedett indulatunkat. Ő magára alkalmazhatta volna a régi költő szavait: *Homo sum, nec humanum quidquam a me alienum puto*. Ember vagyok és semmi emberit nem tartok távolállónak tőlem. Csakugyan váltakozva átélte a szomorúságot és az örömet, a félelmet és a reménységet, a felháborodást és a lelkesültséget. Érzelmi élete olyan gyöngéd és eleven volt, hogy ezen indulatokat rendkívüli intenzitással érezte, de akarata olyan erős volt, hogy azokon teljesen uralkodott. Megmutatja hatalmát, de azáltal nem létesít hézagot lelkében, hanem összhangot teremt ott. Rendes állapota, amit tanítványainak ajánl, a benső béke és nem az érzéketlenség.

De mit kell érteni ezen nyugalom alatt? Amikor közönséges emberekről van szó, az önuralom a rossz szenvedélyek kiirtásában és a szertelen vonzalmak mérséklésében áll. Az igaz nem lobbant haragra ok nélkül és amikor helye van a fölháborodásnak, oly módon teszi, hogy a határokon túl ne menjen. De Jézus emberi természete tökéletesen egyenes és őszinte lévén, érzelmi életének nem volt szüksége sem szabályozóra, se fékre. Szíve sohasem vert gyorsabban, mint akarta. Lázár sírja előtt „ő maga is megrendült lelkében”, mondja az evangélium (János XI. 33.), önként adott helyet a szomorúság érzelmének és nem engedte, hogy a szánakozás megzavarja. Uralkodott tehát önmagán olyan értelemben, hogy csak abban a mértékben keletkeztek és fejlődtek benne az indulatok, amelyben ő megengedte azt. Másoknál a szenvedélyek megelőzik az értelmet, a belátást, Krisztusnál abból erednek.

Másfelől, mivel ő nem szeretett mást, csak a jót, sohasem ismerte a lelkiismeret és a rosszra való inger közötti fájdalmas és megalázó küzdelmet. A szó igazi értelmében sohasem érezte a kisértést. De természetünk bonyolult volta következtében gyakran megtörténik, hogy a megengedett hajlamok is összeütköznek. Ellentétes vágyak megosztanak minket magunkban. Épígy Jézusban a jóság harcra kelt a felháborodással, az embereket üdvözíteni akarás a halálfélelemmel, az irgalmasság az igazságossággal. Ámde minden egyes küzdelem egy áldozattal fejeződött be, vagyis egy győzelemmel. Az önmegtagadást a végső határokig vivén Jézus, mindig másoknak adta az elsőbbséget maga előtt. Uralkodik magán, nem gögből, miként a stoikosok, hanem szeretetből. Akarata hősies és nagylelkű is volt ugyanakkor.

* * *

Mily könnyen türelmetlenek vagyunk mi azokkal szemben,

akik nekünk ellenállanak, vagy az olyan eseményekkel szemben, amelyek nem a mi akaratunk szerint történnek. Jézus nem ingerült fel a dolgok ellen, mert azok teljesen alá voltak neki rendelve. Mint Úr parancsolt a hullámoknak, a szeleknek, a betegségnek, a gyöngeségnek, magának a halálnak is. Ellenben az volt a törvénye a maga számára, hogy senkit sem kényszerít arra, hogy benne higgyen és neki szolgáljon és honfitársai között, a többiekről nem is szólva, hányan visszaéltek szabadságukkal, hogy őt megszmorítsák és így elveszenek. Jézusnak szenvednie kellett a tömegnek könnyelműsége, ellenségeinek rosszhiszeműsége, apostolainak tudatlansága és előítéletei miatt. Mindamellett az emberekkel való érintkezéseiben és viszonyaiban csodálatos türelemről tett bizonyosságot.

Mihelyt az evangéliumot hirdetni kezdte, lehet mondani, már nem volt többé az önmagáé. Reggeltől estig követték őt a tömegek, amelyek a sarkában voltak, zaklatták őt úgyszólván anélkül, hogy időt engedtek volna neki a pihenésre vagy egyes napokon akár még az étkezésre is. Mi vezette ezeket az annyira buzgólkodó embereket? Az a vágy-e, hogy megismerjék az igazságot, hogy magukat megjavítsák és hogy az Istent tiszteljék? Sajnos, szándékaik nem voltak mindig ilyen tiszták. Ami őket Jézushoz vonzotta, az főleg kíváncsiság és az érdek volt. Látni akarták ezt a fiatal prófétát, akiről mindenki beszélt, átérezni azt az erős izgalmat, szívverést, amelyet a csodatétel látása okoz, vagy pedig betegségeiktől akartak megszabadulni.

Az élesen látó Jézust nem vezette félre a tömeg hangulata. Amikor a csodás kenyérszaporítás után a zsidók utólérik Kafarnaumban, Jézus így szól hozzájuk: „Ti kerestek engem, nem mivel jeleket láttatok, hanem mivel ettetek a kenyérből és jóllaktatok”. (János VI. 26.) Mindazonáltal nem látjuk, hogy valakit is durván elutasított volna. Nyugodtsággal, jósággal fogadja a legalkalmatlanabb kérelmezőket is. Ha a kananaei asszonyhoz kemény szóval fordul is, csak azért teszi, hogy hitet és alázatosságot keltsen benne, amit azután csodatettel fog megjutalmazni.

Emlékezzünk még vissza a holdkóros meggyógyítására. A jelenet a Krisztus színváltozása utáni napon történik. A hegy lábánál maradt kilenc apostolhoz egy ördögös ifjút vittek, akit ők nem tudtak meggyógyítani. Ott vannak a beteg szülei, egész sereg kíváncsi és irástudók, akik hevesen vitatkoznak velük. Amikor Jézus megjelenik, mindenki elhallgat. Az ördögtől megszállottnak az apja elébe fut és kérve-kéri, hogy gyógyítsa meg a fiát. Ennek az embernek a lelkiállapota nem tetszett Jézusnak, mert így kiáltott fel: „Oh hitetlen és romlott nemzedék, meddig leszek veletek? s meddig türlek még titeket?” (Lukács IX. 41.) Jézust láthatóan bántotta ezen érzékies zsidók önző kérése, akik szüntelenül csak az-zal állanak elő: „Tedd, hogy lássak, hogy járjak, gyógyítsd meg gyermekeimet” ellenben sohasem mondják neki: „Tedd, hogy jobbá legyek, és hogy téged jobban szeresselek”. És ami még szomorúságot okoz neki, az az ő hitetlenségük. Szemük láttára számtalan

sok csodatettét művelt, mire várnak még, hogy isteni küldetésében higgyenek?

De ezen annyira jogos fölháborodási indulatot csakhamar a gyöngéd szájalom követi. Jézus tekintete az ördöngös ifjú felé fordul, akinek sápadt, sovány arca kimondhatatlan kint fejez ki. „Vezessétek őt hozzám” mondja és egy szóval meggyógyítja őt.

Ebben a festői és megindító jelenetben Jézus előttünk áll egészen természetes hevességével, de ugyancsak könyörülő jóságával is. Nem tudja visszautasítani a kérelmezőket, nem tud szenvedést nézni anélkül, hogy ne szánakoznék és ne segítene azon. Hadd csodálkozzanak, vagy akár botránkozzanak is mások azon, hogy mint váltja egyik érzelmet fel a másik öbenne, mi a magunk részéről örömmel fedezzük fel, hogy az Isten-ember keblében a mienkhez hasonló szív dobog. Indulatainak változatosságával nekünk emberibbnek, természetesebbnek, szeretetreméltóbbnak tűnik fel, mint a merev stoikus, akinek látszólagos nyugalma rosszul leplezett feszültség.

Az írástudók és farizeusok lelkivilága még a tömegénél is rosszabb volt. Rosszakaratukkal csak makacsságuk ért fel. Makacsul becsukták szemeiket a világosság előtt. Egy szombati napon, amint bement Jézus a zsinagógába, észrevett ott egy embert, akinek a keze béna volt. A farizeusok előre sejtven, hogy mit fog cselekedni, gyanakvó tekintetekkel figyelték őt. „Szabad-e szombaton jót cselekedni, vagy ártani, életet menteni vagy elvesztetni?” kérdezte őket Jézus. A kérdés válasz nélkül maradt. Ha a farizeusok azt válaszolták volna, hogy a szombati nap iránti tiszteletből a népet engedni kell elpusztulni, ez nyilvánvaló képtelenség lett volna. De ha bevallották volna, hogy szombaton is szabad jót cselekedni, életet menteni, ezzel igazolták volna a csodát, amit ők előre láttak. Nem lévén bennük sem elég cinizmus, sem elég bátorság, nem mertek sem tévedést állítani, sem pedig az igazságot elismerni. Elszomorodván szívük vakságán Jézus haragtól csillogó szemekkel tekintett körül rajtuk. De bármennyire nagy is volt haragja, fölindulása egyáltalán nem zavarta meg lelkének ragyogását. Hogy ellenfeleinek zavarát teljessé tegye, kérdést intézett hozzájuk: „Ki az közületek, akinek egy juha lévén, ha ez szombati napon verembe esik, nem ragadja-e meg s nem húzza-e ki azt? Nem becsebb-e az ember egy juhnál?”

Mi sem döntötte volna el jobban e kérdést, mint ezen okoskodás. Miért tiltanak meg a farizeusok másoknak azt, amit maguknak megengednek? És ha szabad egy juhot megmenteni szombati napon, annál inkább szabad egy embert. Az érv cáfolhatatlan volt. S így a farizeusok szó nélkül visszavonultak, de hogy bosszút álljanak, tanácsot tartottak, mi módon vesszítsék el Jézust. Minden idők üldözőinek ez a kedvenc eljárása. Amikor az igazság terhükre van, igyekeznek azt vérbefojtani. (Márk III. 1—7. Máté XII. 9—15.)

Maguk az apostolok is próbára tették Jézus türelmét. Semmi-

féle kiképzés, oktatás nem volt fáradságosabb, mint az övék. Hogy némi fogalmat alkothassunk róla, képzeljük el, hogy nálunk egy halász úgy a negyven év körül a papi pályára érez magában hivatást. Plébánosa égve a vágytól, hogy kései hivatását támogassa, az első latin leckéket adja neki. Mekkora türelemre volna ennek a papnak szüksége, hogy tanítványát kicsiszolja, hogy megtanítsa gondolatait elrendezni és megfelelő helyességgel azokat kifejezni. Nos hát az apostolok valahogy ennek a papnövendékké vált halásznak az esetében voltak. Műveletlen hajósok voltak, akik inkább értettek az evező kezeléséhez, mint a tollforgatáshoz. Addig nem is gondoltak másra, mint mindennapi kenyerük megszerzésére, családjuk fenntartására és az egyedüli eszmény, ami az anyagiak felé emelte őket, egy hazafias ábránd volt: helyreállítani Izrael királyságát. Nos, Jézus ezeket a nyers halászokat akarta a leg-lelkibb vallás terjesztőivé tenni. Szellemüket ki akarta tágitani, szívüket meg akarta nemesíteni, nekik akarta adni családul az egész egyetemes egyházat és hazául Isten országát. Egy szóval fel akarta őket emelni, mégpedig igen magasra emelni. Sikertörténet, de milyen áron! Az evangéliumból megtudhatjuk. A tanítványok tudatlanságuk és előítéleteik nehéz súlyát gördítik az isteni Nevelő elé, nem engedik, hogy a világosság behasson lelkükbe, áttallanak őt kérdezni, félve, nehogy megsértsék őt. Mindamellett Jézus nem csügged el, megsokszorozza magyarázatait és az intéseket, fáradhatatlan kitartással megismétli ugyanazon leckéit. S így a tizenkét apostolból tizenegy szent lett. Boldogok volnának a nevelők, ha nekik mindig ilyen szép volna a sikerük.

* * *

És amint Jézus legyőzte a természetes türelmetlenséget, úgy nem engedte magát eltéríteni a halálfélelem által se.

Ami a halálos kivégzést borzalmassá teszi, az határozottan nem a szenvedés, hiszen nincs gyorsabb halál, mint a nyaktíló, hanem egy a legkisebb részleteiben is előrelátott kivégzés várása. A háhorú alatt, amikor a szabadságolt katonák visszamentek a harctérre, jól tudták, hogy nagy veszedelemnek lesznek kitéve, de a legtöbben megvolt a remény, hogy megmenekül attól: az élni akarás olyan szívós az emberben. Ha mégis valamelyik közülök prófétai álom által figyelmeztetve megtudta volna, hogy abban a bizonyos pillanatban a gránát szétvágja, ha előre megsejtette volna kegyetlen halálküzdelmének a kínjait, mekkora bátorságra lett volna szüksége annak az embernek, hogy kibontakozzék övéinek ölelő karjaiból és visszamenjen a tűzvonalba.

Már pedig Krisztusban megvolt ez a nagy bátorság. Több ízben megjövendőlte kinszenvedését. Előre leírta, még pedig nagy pontossággal ennek a rettenetes drámának minden jelenetét. „Ime, mondá nekik, fölmegyünk Jeruzsálembe és az emberfia átadatik majd a papi fejedelmeknek és írástudóknak és a véneknek és halálra ítélik őt; és átadják őt a pogányoknak megcsúfolásra, megostorozásra és megfeszítésre és ő harmadnapra feltámad.” (Máté

XX. 17—20.) Mily természetes és egyszerű beszédmod! Jézus előre jelzi szenvedéseit, megaláztatását és halálát, mint rendes eseményeket. Nincs benne semmi rémület, semmi túlzott hangsúlyozás. Semmi hősies szóáradat, sem lázas rajongás. Nem akar csodálatot kelteni, nem keresi a szánakozást sem a csodálkozást. Csak tanítványait akarja megvédeni a kereszt botránya ellen.

Tudja tehát, milyen sors vár rá, de tökéletes tisztánlátása nem akadályozza meg őt abban, hogy a kivégzésre menjen, amikor elérkezett annak az órája. Utolsó jeruzsálemi útja alatt a tanítványok komorak és levertek voltak, mert megsejtették a katasztrófát. Mint mindig, most is példát ad nekik Jézus, előttük megy „és arca eltökélt, félelmetlen, hogy Jeruzsálembe megy”. (Lukács IX. 51.) Nézzétek még, amikor kimegy az utolsó vacsora terméből, amikor a gyászos találkozóhely felé tart, ahol Júdásnak el kell őt árulni. Nézzétek azt a szépséges arcot, amelyet megvilágítanak a holdnak a sugarai. Komoly és sápadt, de mily nemes és derült. Hangja nem remeg, csak ellágyult a végbúcsú gondolatára. Nem egy halálraítéltnek a hangja ez, hanem egy atyáé, aki elbeszélget gyermekeivel.

Az igaz, hogy az Olajfák kertjében Jézust szomorúság és félelem fogta el. A kinszenvedésnek képei, amelyeket más gondolatok egész nap háttérbe szorítottak, a csendben és homályban rémületes erővel vetődnek előre. Látja előre mindazt, ami vele történik. Júdás csókját, a töviskoronát, a szegeket, a rettenetes keresztet. Oh! meghalni tündöklő ifjúságban és ilyen iszonyú halállal! . . . Csak el kellene futnia, hogy a kivégzéstől megszabaduljon. Az éjszaka beáll, Júdás csapata még távol van. Ki akadályozza meg őt abban, hogy Bethániába, barátjához, Lázárhoz meneküljön? Ki tarthatja őt vissza, hogy átkeljen a Jordánon és visszatérjen kedves Galileájába, ahová ellenségei nem fogják őt követni? Csak fel kell kelnie és néhány lépést tennie és megmenekül. S akkor megrázó küzdelem támad benne az életöszton és az emberek megváltása iránti vágy között, amelyet Fénelon olyan szépen leírt a Kinszenvedésről szóló kesergésében:

Egy magános kert ölén
Dúl szívében szörnyű harc;
Remeg, könyörög, remél.
Szíve akar s nem akar.
Most szörnyebb a félelem
Majd a szeretet nagyobb
Az övé a győzelem —
Ezt választja: meghalok.*

* „Dans un jardin solitaire
Il sent de rudes combats;
Il prie, il craint, il espère,
Son coeur veut et ne veut pas.
Tantôt la crainte est plus forte,
Et tantôt l' amour plus fort;
Mais enfin l' amour l' emporte
Et lui fait choisir la mort.”

Az evangélium, ez a rendkívül őszinte könyv elárulja nekünk, hogy Jézus félt. Itt a kifejezés róla: *Coepit pavere!* Kezdett félni. Amikor bizalmasainak ezeket mondja: „A lélek ugyan kész, de a test erőtlén”, tapasztalatból beszél, mert ebben a pillanatban emberi természete elerőtlenedik. Vajjon ezért kisebbnek tűnik-e fel előttünk? Sőt ellenkezőleg! Ha a stoikusok példája szerint az érzéketlenséget tetette volna, alig értettük volna meg áldozatának nehéz voltát. De mivel ő a legalázatosabb közöttünk, megremeg a szenvedés és a halál előtt. Rendkívüli a félelemben, amint rögtön az lesz a hősiességben is. S ezért látjuk őt olyan nagynak: nagy ő az elviselt szenvedések minden erejével szemben. A haldokló hanyatlása éles ellentétképpen kiemeli a Megfeszített lelki nagyságát.

* * *

A neheztelés nem mindig bosszúvágy, egyszerű reflexmozgás, amely arra indít, hogy sérelmet sérelemmel, ütést ütéssel viszonzunk. Ahhoz a helyes gondossághoz lehetne hasonlítani, amely arra törekszik, hogy jogait visszaszerezze, elégtételt szerezzen és kit-ki munkája szerint jutalmazzon. Azonban Krisztus, aki az utolsó napon el fog jönni megítélni az élőket és holtakat, ellenáll annak a szükségnek, hogy a bűnösöket megbüntesse. Inkább az irgalomra hallgat, mint az igazságosságra. Amikor a tanítványok arra kérték, hogy pusztítsa el a szamaritánusokat, akik nem fogadták be őket, így válaszol nekik: „Nem tudjátok, mily lelkűek vagytok”. Megbocsát a bűnbánó bűnösöknek, megbocsát azoknak is, akik szálnalom, szégyenkezés és lelkifurdalás nélkül elárulják és kínozzák őt.

Ha valaha az emberséges érzés gyöngének, gyávának, kegyetlennek mutatkozott, ez a Kínszenvedés alatt történt és akik még hiszik Rousseauval, hogy az ember természeténél fogva jó, nem kell mást tenniök, hogy tévedésükből felocsúdjanak, mint átelmélkedni az evangélium utolsó lapjait, azokat az annyira fájdalmas és annyira igaz lapokat.

Nézzük csak például az árulót, aki Jézust ellenségeinek kiszolgáltatja. Júdás apostolnak volt kiválasztva és a különleges bizalom jeléül a közös pénzszény kezelésével volt megbízva. Mégis eladja Mesterét, mit mondok, barátját! S mennyiért adja el? Egy vagyonért, egy királyságért? Nem, hanem harminc ezüst pénzért. Jézus tudja ezt, jól tudja, hogy az áruló szívében felbecsülte, hogy jelentéktelen összeggel szemben tette mérlegre és hogy a pénzt többrebecsülte, mint őt. Mindazonáltal nem gyulladt haragra iránta. Az Olajfák kertjében nem mutat rá ujjal, mondva: Nézzétek, íme az áruló! hanem visszafojtja a lelkében forrongó felháborodást, engedi, hogy tisztátalan ajkaival megérintse őt és nyugodt, szomorúságtól elfátyolozott hangon csak azt mondja neki: „Barátom, mi végre jöttél ide?”

Milyen szavak ezek ilyen pillanatban! Láttuk, hogy Jézus maga az őszinteség. Nem fejez ki érzelmet, amelyet nem érez. Ha tehát Júdást barátjának nevezi, ez azért van, mert még szereti

öt árulása ellenére is. És ki tudja, abban az órában, amelyben olyan heves indulatok szaggták föl a lelkeket, talán sajnálkozás ébredt az áruló lelkében is, mint a ragaszkodás utolsó maradványa egy ilyen nagylelkű és nemes gondolkodású mester iránt. Ha ő követte volna a kegyelem ezen hívását, ez az ő üdvössége lett volna. De ő azt hitte, hogy már nagyon késő, az árulás díját már felvette, a kémek és kiküldöttek már ott voltak és azok nem fáradtak hiába és elragadva a szenvedélytől, amely a rossz felé vitte, a nyomorult a mélységbe zuhant.

Néhány órával később Jézus megjelenik Kaifás előtt. Ott van az igazságszolgáltatás egész felkészültsége, elnök, ülnökök, tanuk, de maga az igazságosság hol van? Jézus hamis bírának gyűlöletből szikrázó tekintetéből tisztán kiolvassa a halálos ítéletet. Fölingerül-e ellenük, közli-e velük állásfoglalásuk rosszhiszeműségét? Nem, hanem hallgat, vagy ha beszél, ez egy Isten ártatlanságának nyugalomával és fönségével történik. Egy határozott és komoly válasz után, amelyet Annás főpaphoz intéz, egy poroszló hozzámegy és arcul üti. Jézus nem pattan fel ezen súlyos sérelem miatt, amely egyike a legkegyetlenebbnek, amelyet becsületes ember eltűrhet, hanem bámulatos nyugalommal és logikával mondja ennek a durva embernek: „Ha rosszul szóltam, bizonyítsd be a rosszat, ha pedig jól, miért versz engem?” (János XVIII. 23.)

Azt gondolnók, hogy a keresztfeszítés után a zsidók gyűlöletének enyhülnie kellett volna: mire való a dühöngés egy tehetatlenné tett ellenféllel szemben? Ámde a kereszten függő Krisztus látása csak méginkább fokozta a gyűlöletet. Az ökölbe szorult kezek feléje emelkednek, az ajkak fütyölnek, ordítanak, szidalmaznak és káromkodnak. Dúl a szitkozódások, gúnyos nevetések, gyalázkodások vihara, amelybe belevegyül a jámbor asszonyoknak a sírángozása és zokogása. És íme uralkodva a szenvedélyek viharán egy lassú, komoly és erős hang emelkedik ki: „Atyám, bocsáss meg nekik, mert nem tudják, mit cselekszenek”. (Lukács XXIII. 34.)

S így abban a pillanatban, amelyben Jézus kiadja lelkét, nincs abban a lélekben semmi más, mint szelídség és szájalom. Nincs a legkisebb harag sem Júdás ellen, aki elárulta őt, Pilátus ellen, aki halálra ítélte, miután előbb ártatlannak nyivánította, amaz örvengők ellen, akik gyalázzák haláltusájában, gyötrik és sírásra fakasztják anyját. A gyalázkodásokra nem haraggal és megvetéssel válaszol, hanem imádsággal. A gyűlöletért szeretettel fizet, a rosszat jóval akarja legyőzni.

„Atyám, bocsásd meg nekik, mert nem tudják mit cselekszenek.” Gondoljuk csak meg, ki és kik előtt imádkozott így: a legigazabb ember, akit ártatlanul gyalázatos és kegyetlen halálra ítélték; ama könyörtelen zsidók előtt, akik nem ismertek mást, mint a szemet-szemért, fogat-fogért-szerű megtorlás törvényét és kénytelenek leszünk bevallani, hogy a haldokló Krisztusnak ezen szavai a legmegindítóbbak és legfelségesebbek, amelyek valaha is emberi ajkakat elhagytak.

Amit még bámulnunk kell benne, az az ő tökéletes méltósága. Nem tesz semmit, nem mond semmit, ami nem volna méltó az Isten Fiához. Semmi jajveszékelő sírátkozás, semmi panaszkodás sorsa ellen, semmi átkozódás hóhéraival szemben. Egyetlen szava sincs, amelyen meglátszanék az élet utáni vágya, a neheztes, vagy személyes érdekeinek féltése. Megfeledeznek önmagáról, hogy csak megváltói művére gondoljon. Meghal, amint él, méltósággal és nemesen.

És mily bámulatos önuralom! Voltak, hadvezérek, akik a csata legnagyobb hevében észrevevén, hogy meginogtak a hadosztályok és amikor közellevőnek látszott a vereség, megőrizték lélekjelenlétüket és parancsaikat olyan nyugodtan adták, mintha csak a gyakorlótéren lettek volna. Jézus is megőrizte lelke nyugalmát még a gyalázat fáján is. Legyőzve halálos kínjait, mindvégig teljesíti megváltói munkáját. Semmiről sem feledkezik meg, gondol anyjára, akit végrendeletileg tanítványára bíz; a jobboldali latorra, akit feloldoz; művére, amelyet befejezettnek nyilvánít; Atyjára, akihez buzgón imádkozik. Eltérően annyi haldoklótól, akik elvesztik lélekjelenlétüket vagy elcsüggednek, ő egy pillanatra sem esik kétségbe és mikor kiadja lelkét, az is egy akarat ténykedése által történik: „Atyám, kezeidbe ajánlom lelkemet”. (Lukács XXIII. 46.)

Főleg ez mutatja nekünk Jézusnak nagyságát. Erkölcsei ereje, energiája mégjobban elragad, mint csodái. Végérvényesen legyőzve az igazat, a farizeusok sunyi hangon mondták neki: „Ha te Isten Fia vagy, szállj le tehát most a keresztről”. Ha Krisztus erre az arcátlan kihívásra azzal felelt volna, hogy leszállott volna a keresztről, ellenségei megdöbbenek volna. De meglepetődésükből felocsúdva megint csak azt mondták volna, hogy érzi csalódás vagy ördögi varázserő ámitotta el őket; semmi sem győzheti meg a hinni nem akaró lelkeket. A farizeusok nem tértek volna meg akkor sem és mi meg lettünk volna fosztva az erkölcsi odaadás nagy példájától. Minket inkább meghat a haldokló Krisztus lelki ereje, mint csodatevő hatalma. A keresztről leszállván bebizonyította volna istenségét, de sokkal inkább bizonyítja azt azzal, hogy rajta maradt egészen a halálig.

Egy időben, amikor divatban volt az összehasonlítás, Krisztust egy görög bölcselelvel hasonlították össze, akit szintén halálra ítélték, mert mondták, új vallást akart alapítani. Sietünk kijelenteni, hogy ez a párhuzamvonás teljesen Jézus előnyére van. Sokrates, aki elég magasztos erkölcsi elveket hirdetett, nem volt az erényeknek a mintaképe: két törvénytelen gyermeke volt és tudva van róla, hogy a szép ifjakat nem épen erkölcsös emberhez méltóan szerette. Pöre alatt szép viselkedést tanusított, de voltak neki gyöngye pillanatai is. Kérte bírját, hogy legyenek tekintettel magas korára és pénzt ajánlott fel nekik arra az esetre, ha szabadon engedik. Jézus életében ennek semmi nyoma. Pontosan megtartja

a magakis zabta szabályokat. A négy törvényszéken, ahol megjelenik, jellemének nemessége egy pillanatra sem tagadja meg magát. Nem hogy bírának kegyét kereste volna, még az ellene felhozott vádakra sem válaszolt és bár fél a haláltól, még sem tesz semmit, hogy azt kikerülje.

Sokrates, miután kiürítette a méregpoharat, nyugodtan halt meg körülvéve csodálóinak és tanítványainak csoportjától. Jézust élve szegezték a keresztbe tett két darab fára és hogy a kivégzés minden borzalmát megízlelje, visszautasította a bódító italt, amelyet a szokásnak megfelelően neki nyújtottak. Nagy lelkének derűjét és nyugalma egyáltalán nem zavarták meg a tömeg csúfolódásai és gyalázkodásai és ellenségein úgy állott bosszút, hogy imádkozott érettük. Igaza van tehát Rousseau-nak, amikor párhuzamát így fejezi be: „Ha Sokrates élete és halála egy bölcsé, Jézus élete és halála egy Istené”.

Oh Jézus, aki oly nagy, olyan emberfeletti vagy bátorságod által, aki ura voltál lelked érzelmeinek, miként a Genezaret taván lecsillapítottad a háborgó hullámokat, csodállak és imádlak téged. Összetört és meggyötört emberséged szemeimben a föltétlen fenség megdicsőítő fényébe öltözik és a századossal, aki látván téged oly isteni módon meghalni, megtért a Kálvárián, bátran mondom: „Valóban Isten Fia volt ez”. (Máté XXVII. 54.)

V. FEJEZET.

Önérzetessége.

A büszkeség nem gőg. A gőgös ember önmagát tolja fel mások kisebbitésével; túlozza önértékét és olyan tulajdonságokat tulajdonít magának, amelyek nincsenek meg benne; megtiszteltetés után vágyik, amelyet nem érdemel meg és olyan hivatalok után szalad, amelyek felülmúlják képességeit. A valónál többre értékeli magát, hízeleg magának: egyszóval kedvét leli a tévedésben és igazságtalanságban. Az önérzetes ember ellenben nem önhitt, sem nem elbizakodott. Csak arra szorítkozik, hogy címeit és jogait kinyilvánítsa, amikor az szükséges és tartózkodik mindattól, ami méltóságát veszélyeztetné. Nemes szívű, sohasem esik túlzásba és ki ne tapsolná meg őt, amikor Corneillenek egy kiváló alakjával felkiált:

Az én ifjú koromban volt jó mesterem,
Nem oktatott olyasmire, mi nemtelen.*

Az isteni Mester, aki lelkünket kialakította, példát ad nekünk az önérzetességre. Szerette ő ezt a szép és nemes erényt. Éles-

*La maître qui prit soin d'instruire ma jeunesse
Ne m'a jamais appris a faire une bassesse.

látású, igazságos, őszinte és erős, kiváló méltóságának tudatában kellett lennie, önmagával szemben igazságosnak kellett lennie és alkalomadtán nyíltan és bátran meg kellett védenie jogait.

Láttuk, hogy Jézus okosságból és tapintatosságból nem nyilatkoztatta ki isteni származását működésének kezdetén. Ő ezt az igazságot inkább sejteti, mint kifejezi, inkább csak engedi azt kitalálni, mintsem tanítja. De ha nem is hangoztatja jogcímait, el sem rejti azokat. Cselekszik, beszél, mint Isten-ember, több kijelentése magában foglalja kettős természetének titkát.

Például állítja Istennel való kapcsolatainak érzékfeletti és különleges voltát. Azt ajánlja nekünk, hogy amikor imádkozunk, így mondjuk: Mi Atyánk, de ő mindig így mondja: Atyám. „Fölme gyek, mondja még, az én Atyámhoz, aki a ti atyátok, az én Istenemhez, aki a ti Istenetek.” (János XX. 17.) Ez annyit jelent, hogy a hívők csak fogadott gyermekek, míg ő egyedül a természet szerinti fiú.

Páratlan ő még közbenjárói szerepénél fogva is. Ő az út, amelyen az örökéletre eljutunk. Senki sem megy az Atyához, csak ő általa. Nem nélkülözhetjük közbenjárását és hiábavaló minden kérelmünk, ha nem mutatjuk be azt általa.

Jogosan tulajdonít tehát magának isteni tulajdonságokat, nevezetesen az örökkévalóságot. Jelenlegi élete csak egy szaka örök életének. Ő Ábrahám előtt volt és a világ teremtése előtt is, Atyja keblén birtokában volt a dicsőségnek és a boldogságnak. (János XVII. 5—24.) Miként nem volt kezdete, életének vége sem lesz. A világ végezetéig minden nap tanítványaival van, jelen mindben és minden egyesben, vagyis egyidőben mindenütt.

Tudása csalhatalatlan és egyetemes. Ő a világ világossága, amely az emberi karavánnak minden vándorlásában világít. Aki őt nem követi, az sötétségben jár, mert egyedül ő ismeri az Atyát és hogy igazodjunk el az életben, ha nem ismerjük kezdetünket, aki a mi célunk is.

Jézus a jelesképen való szent is. Az ördögnek semmije sincs benne és senki sem bizonyított rá bünt. Az önvád, a bánat, a jobbra való törekvés számára ismeretlen érzelmek. Önmagát mintegy minden erény példaképeül, az emberiség élő eszményéül adja, amennyire közeledünk a tökéletességhez, annyira hasonlítunk hozzá.

Csodatevő, közbenjáró, vigasztaló hatalma emberfeletti. Parancsol a természet erőinek, mint az ő rabszolgáinak, képesnek érzi magát arra, hogy pusztán akarati ténnyel a hegyeket átvigye. Imádsága mindig meghallgatásra talál, mindazt, amit nevében kérünk, Isten megadja nekünk. Menjenek hozzá azok, akik bajaik terhe alatt görnyednek s könnyebbülést nyernek, vegyék fel igáját vállaikra és megnyugvást találnak.

Ezen kiváltságok bírása páratlan nagyságot kölcsönöz neki. A ő törvénynek minden nagysága elhalványul mellette. Méltóságban felette van Jónás prófétán és magán Salamonon is, a legből-

csebb és legkiválóbb királyon. „Dél királynéja feltámad az ítéletkor e nemzedék ellen és kárhozatni fogja azt, mert eljött a föld hatáiról hallgatni Salamon bölcsességét és íme nagyobb van itt Salamonnál.” (Máté XII. 42.)

Hogy az ember méltóságát kifejezze, a Zsoltáros azt monddta, hogy az majdnem egyenlő az angyalokéval. De Krisztust magát még az angyaloknak is fölébe helyezi. „Az ítéletet magát senki sem tudja, mondja, még az angyalok sem, maga a Fiú sem.” (Márk. XIII. 32.) Az égi seregek rendelkezésére állanak és egy kézlegyintéssel mozgósíthatja azokat. „Nem tudod-e, mondja még, hogy én kérhetem Atyámat és ad nekem többet tizenkét ezred angyalnál.” (Máté XXVI. 53.)

Ki beszél ily bátran és biztossággal? Ki tetszeleg abban a gondolatban, hogy örökkévaló, mindenható, tökéletes, Istennel egyenlő? Egy szegény és hatalom nélküli, egy asszonyiszülte munkás az, aki nemsokára szegényfán fog meghalni. Elvesztette-e tehát talán az eszét? Nagyzási hóbort fogta el őt, mint azt rokonai állítják? Nem, semmi sem hasonlítható bölcsességéhez és szerénységéhez. Ha ő ezen tulajdonságokat magának tulajdonítja, ez azért van, mert azoknak a birtokában van. Fölhasználja azokat, nem hiú dicsőségből, hanem hogy Atyjának érdekeit szolgálja. Nála nincs semmi követelődzés, hanem férfias nyíltság és nemes önértzet.

Ugyanazon bátor egyszerűséget tanúsítja jogainak a megvédésében is. Minden hatalom neki adatott mennyben és a földön. Az Atya mindent kezeibe adott át. A világ ura, tehát az egész emberiség fölött joghatósága van. Az erkölcsi és vallási rendben gyakorolja a hármass hatalmat, a törvényhozói, bírói és végrehajtó hatalmat. Tanítványainak új parancsolatot ad és ezt az alaptörvényt kifejti és megmagyarázza a parancsok és tanácsoknak a foglalatában, amely maga az evangéliumi törvénykönyv. Az utolsó napon maga elé fogja idézni összes alattvalóit, mérlegelni fogja érdemeiket és meg fogja őket jutalmazni vagy büntetni aszerint, hogy megtartották-e, vagy megszegték-e parancsait. Uralma tehát általános és azok, akik megkísérlik magukat alóla kivonni, akik kevélyen azt mondják, hogy nem akarjuk, hogy rajtunk uralkodjék, nem mások, mint lázadó rabszolgák. Adják a hőst vele szemben, mert gyalázkodásaikra közönbösnek látszik. De azért az ő tulajdonai mindig, és hatalma alól ki nem bújhatnak, mert nincsenek annak más határai, mint a mindenség határai és jaj nekik, amikor majd kezeibe esnek.

Jézusnak különös jogai vannak hallgatói fölött és méginkább tanítványai fölött, akik átadták magukat neki. Ő az ő mesterük a szó kettős értelmében: *Magister et Dominus*, a mester, aki tanít és az úr, aki parancsol.

Krisztus, a testté lett Ige, a világnak kinyilatkoztatott isteni tudás, joggal mondja: Én vagyok az emberré lett Igazság. Csalhatatlan és igazmondó, akarja, hogy pusztá szavára higgyenek benne.

S általában nem vesztegeti az időt vitatkozással, sem pedig bizonyítással. Nem érvel, hanem állít: Bizony, bizony mondom nektek, ez az ő szokásos beszéde. Innen van az a tanítói megjelenése és tekintélyt parancsoló hanghordozása, amelyek olyan nagy hatással voltak honfitársaira.

Nem elégszik meg azzal, hogy tanítványait tanítja, utasításokat is ad nekik és pedig milyen utasításokat! „Hagyjátok el családokat és adjátok el minden javatokat, hirdessétek az evangéliumot, alamizsnából élvén. Minden időtöket, minden tevékenységeteket, teljes szíveteket adjátok nekem. Akarom, hogy engem jobban szeressetek, mint anyátokat, jobban, mint önmagatokat.”

Ki merészelne közülünk hasonló módon beszélni? Azt kívánni, hogy minket mindennél többre tartsanak! Oh, mi jól tudjuk, hogy nem vagyunk rá méltók. Kérni, hogy személyünknek szenteljék magukat! De hogyan jutalmazzuk meg az áldozatokat, amelyeket értünk magukra vállalnak? Tehetetlenségünk és főleg méltatlanságunk érzete meggátol minket abban, hogy közeli rokonságunk ragaszkodását teljesen élvezzük, s amikor érezzük, hogy nagyon szeretnek bennünket, akkor feszélyezve érezzük magunkat. De Jézusnak nincsenek ilyen aggodalmai. Ő a szívekben az első helyet foglalja el, mert joga van arra, elfogadja, megkívánja a nagy áldozatokat, mert ő elég gazdag arra, hogy szolgálóinak megfizessen és őket százszerosan kártalanítsa, mindennek a központjává válik, mert ő Isten.

Igaz, hogy istenségét szerény külsők alá rejtí. A mindenség ezen királyának sem palotája, sem szolgálói, sem pedig testőrsége nincsen. Látván, hogy mint maguk, ő is alá van vetve a természet gyöngeségeinek, olyan egyszerű öltözködésben és annyira nélkülözi a földi javakat, a tanítványok elfeledkezhetnek volna felsőbbbségéről. De Jézus egy szóval eszükbe juttatja: „Ti engem Mesternek és úrnak hívtok, mondja nekik a lábmosás után, csakugyan az vagyok. Ha én leereszkedem, ez önként történik. Ha én alázatos szolgálót teszek nektek, azért van, mert szeretlek titeket. De amikor én elétek térdelek, mindig mesteretek és pedig egyedüli mestertetek maradok. Egyedül én érdemlem meg a jogcímet és megtiltom nektek, hogy azt másnak adjátok”.

Hogy a közte és a tanítványok közt levő távolságot velük megértesse, magát egy szőlőtőhöz hasonlítja, amelynek ők a vesszői. Ami bennük jobb, tőle nyerik. Ki választotta és vette ki őket a tömegből? Ki adta nekik apostoli hivatásukat, vallási tudományukat, tanítási jogukat, ha nem a Mester, akinek ők csak képviselői? Nélküle mit sem tehetnek, nélküle ők semmik. Csak hagyja el őket, csak hagyja őket magukra és el fognak tűnni az ürességbe, a semmibe, miként az elszáradt falevél, amelyet elkap a forgószél.

Épen ilyen önérzetes Jézusnak a magatartása a politikai és vallási hatósággal szemben is. Mindig a békességre törekedve

és a helyes mértéket megtartva össze tudja egyeztetni az engedelmisséget és a magának tartozó tiszteletet. Minden törvényes hatalom a magasból származik. Aláveti tehát magát hazája igazságos törvényeinek, de ez a megadása egy Isten-embernek a megadása, egy uralkodó leereszkedése, aki szabadon rendeli magát alá a törvénynek. Megadja a császárnak, ami a császáré: tiszteletet és adót, hanem a római helytartó követelődzései előtt büszkén kiegyenesedik. Ne gondold Pilátus, hogy én közönséges vádlott vagyok, aki nem tud kezeid közül kiszabadulni. A jelen pillanatban hatalmadban vagyok. Zavarod ellenére is kész vagy engem elveszteni és már olvasom a halálos ítéletet, amelyet nagyúri fehér kezed írásba fog foglalni. De ki adta neked a hatalmat fölöttem? Talán a császár? Nem, hanem az én Atyám, aki a mennyekben van. Te azt hiszed, hogy a zsidók főtanácsa adott engem kezeidbe. Tévedsz. Nyisd ki szemeidet, az Isten az és én vagyok az. Jogaidat gyakorolván terveimet szolgálod, te csak a végrehajtója vagy egy örök határozatnak.

Amikor Jézustól adóját kérik a templom fenntartására, a jó példaadásért és a vallási törvény iránti tiszteletből megadja azt, de kiemeli, hogy nem tartozik azt megadni. Vajjon a királyok gyermekei nem mentesek-e az adófizetéstől? Megszenteli az Úr napját, de távol állván kora puritánjainak túlzott szigorúságától, nem egy eltérést enged meg a törvénytől. Betegeket gyógyít, megengedi, hogy tanítványai szombaton kalászkokat gyűjtsenek és jelentős indoklást ad ennek. Ki rendelte el a szombati nyugalmat? Atyja és ő, mert ők egyek. Már pedig valamely írott törvénynek a szerzője módosíthatja is azt, amikor neki jónak látszik. „Az ember fia ura a szombatnak is.” (Máté XII. 8.) Meglepő szavak, amelyek mutatják, hogy Jézus mennyire tudatában volt istenségének.

És milyen önérzetes és méltósággal teljes, amikor Kaifás előtt megjelenik! Ezen a törvényszéken, amelyen az utolsó helyre akarnák állítani, Jézus azt foglalja el, amely őt joggal megilleti, vagyis az elsőt. Meglepő átalakulás által a vádlottból bíró lesz: „Látni fogjátok, mondja, az ember fiát ülni az Isten erejének jobbján s eljönni az ég felhőin”. (Márk XIV. 62.)

Ezen ünnepélyes kijelentésnek megdöbbenőleg kellett hatnia a hetven aggastyánra, akik fehér köpenyeikbe öltözve székeiken pöffeszkedtek. Az ő szemeikben Jézus csak egy galileai ács volt, aki Messiásnak adta ki magát, s nem volt más, mint egy izgató hamis próféta, mint annyi sok más előtte. Végre rátették kezüket erre a vakmerő rendzavaróra és most illő törvényt ülnek felette. Vége van minden művének, ábrándos nagyravágyásának és tervei füstbe mentek. Elragadta a balsors szele, mint egy porszemet a fürgeteg. És íme ez a nyomorult parány magát erősebbnek mondotta a szélvésznel. Ti ma felettem ítéltetek, mondotta, de az idők végén én fogok felettetek ítélni. Ott fogok trónolni dicső-

ségemben és ti gőgös bírák, akik megvetitek a gyöngeséget és elítéletek az ártatlant, ti majd reszketni fogtok előttem.

Az önérzet nemcsak a rang megtartásában és saját jogaink megvédésében áll, hanem még abban is, hogy nem tesz olyant, ami nem felel meg méltóságának. Le nem sülyedni, ez a régi arisztokráciában igen fontos elv volt. Egy nemes ember szégyennek tartotta volna rangján alól házasodni, vagy azzal össze nem férő dolgot cselekedni vagyis fájának tisztaságát megváltoztatva olyan foglalkozást űzni, amely a király szolgálatával össze nem fér. Már most a világ legelső gentlemanje Jézus volt, volt neki mitől tartania, mert ő Istennek volt a fia. Várhatjuk tehát, hogy nála a becsületérzés a legmagasabb fokban megvolt.

Sohasem feledkezik meg méltóságáról. Egy napon, amikor a seregnek prédikál, valaki hangosan közbeszól és kéri: „Mester, mondd meg testvéremnek, hogy ossza meg velem az örökséget”. Jézus pedig így válaszol neki: „Ember, ki rendelt engem bírónak közöttetek?” Bántotta ez a nem helyén való kérelem. Őt, a Messiaszt, Isten országának alapítóját le akarnák alacsonyítani a szakértő választott bíró és békebíró szerepére. Azért jött-e a világra, hogy a világi ügyekkel bibelődjék?

Jeruzsálembe való bevonulása napján, amikor a gyermekek hallották a sereg örömujjongásait, ismétlik ezeket egészen a templomig. „Hosanna, kiáltják pálmákat lengetve, hosanna Dávid fiának!” A megbotránkozott farizeusok azt akarják, hogy Jézus hallgattassa el őket, de Jézus erőlyesen visszautasítja őket. Engedni ezen pontban nem volna más, mint hibáztatni azon gyermekeket, akik szeretik őt és elismerni, hogy nem érdemli meg a hódolat ilyen megnyilvánulását. Ámde joga van ahhoz és ragaszkodik azokhoz, mert a gyermekek szájából ered a tökéletes dicséret. (Máté XXI. 12—17.)

Jézusnak a büszkesége megnyilvánul abban a célban, amelynek érdekében csodatetteit végzi. Amikor egy szabadakarati tényével Isten módosítja a dolgok folyását, nyilvánvaló, hogy ezt nem azért teszi, hogy felkeltse csodálkozásunkat, vagy hogy kíváncsiságunkat kielégítse. Ilyen célok méltatlanok volnának hozzá. Az olyan csoda tehát, amelynek nem volna más célja, mint hogy a népeket elámita, nem viselné magán az isteni bélyeget. Vannak, úgy látszik hindu aszkéták, akik kezeiket valamely magra rátéve szemlátomást kicsiráztatják azt. Ha ez nem szemfényvesztés és felültetés, mint amilyenek a mi bűvészeink mutatványai, a körülmények, amelyek közt az végbe megy, nem engedik meg, hogy igazi csodának tartsuk azt. Az Isten be nem avatkoznék a természetes erők működésébe, hogy a dologtalanokat és kíváncsiakat mulattassa.

Jézus nem azért gyakorolta csodatevő hatalmát, hogy honfitársaitól tapsokat kapjon, hanem, hogy felemelje, megszentelje őket. Jól láttuk őt, amikor Heródes előtt megjelent. A fejedelem

valami csodajelet kívánt látni, és ha Jézus kielégítette volna vágyát, életét mentette volna meg. De ő nem azok közül való volt, akik megvásárolják a felmentő ítéletet. Ezt a kéjvágyó és léha fejedelmet, aki csak azért kérdezte őt, hogy mulasson rajta, még arra sem méltatta, hogy előtte száját kinyissa.

Ami még meglepőbb, nem teljesítette még azoknak a kívánságát sem, akik jelet kértek tőle, hogy higgyenek. Meg is rójja és elutasítja őket. Miért?

Mínthogy látszólag semmiben sem különbözött a többi embertől, neki bizonyítékokat kellett adnia isteni küldetéséről. Mínthogy Isten követének mondotta magát, neki be kellett mutatnia megbízó levelét. S valóban ezt nem is mulasztotta el. Működésének kezdetétől fogva művelt csodákat, de önként, tisztán jószágból, hogy a szerencsétleneken segítsen. Ragyogó csodatetteket vitt véghez nagy számban, ki-ki meggyőződhetett hitelességükről, csak meg kellett kérdeznie a tanukat. Egyszer hitelt nyerve, Jézusnak joga volt a bizalomra és követeli is azt. Amikor egy kérelmező megjelenik, „Tudsz-e hinni, kérdezi tőle, minden lehetséges a hívőnek”. És az így előidézett hitvallást csodatettel jutalmazza meg. De amikor a célok sorrendjét fel akarják cserélni és a csodatetthez, mint föltételhez kötik a hitet, határozottan megtagadja azt. Husszor igazolt hitellelét miért akarják egyszer átvizsgálni? Ez csak szeszély és méltósága tiltja, hogy annak engedjen. Különben mi haszna volna, ha azt kielégítené? A csoda hatása ma-holnap már elenyészne és mindent előről kellene kezdenie. Ebből lehet megmagyarázni a felindulást, amellyel hátat fordít Dalmanutha lakosainak. Alighogy partra szállott, a farizeusok azonnal hozzája siettek és kísértve azt kérték tőle, hogy az égből jelet mutasson nekik. Megsértődve bizalmatlanságuk miatt és szívében felsőhajtván Jézus felkiált: „Ez a gonosz és parázna nemzedék jelt kíván, de nem adatik neki más jel, mint csak Jónás próféta jele”. (Máté XVI. 1—5. Márk VIII. 10—14.) S ott-hagyván őket rögtön hajóra száll.

Vannak népek, akik Dalmanutha farizeusaihoz hasonlóan szeretnék, hogy Isten minden követelésük előtt meghajoljon. Elfelejtven vagy úgy tettetven, mintha nem tudná, hogy a kinyilatkoztatás már megtörtént, Mussett gyerekesen felkiált:

Törd szét az ég boltozatát,
Mely földi alkotásodat.
Tépd szét a világ fátyolát
Igaz Isten s mutasd magad.*

*Brise cette voute profonde
Qui couvre la création:
Soulève les voiles de monde
Et montre — toi, Dieu juste et bon!
L'espoir en Dieu.

Egy másik költő, nagyon finom lelkű és bölcs a maga óráiban, szintén kinyilatkoztatás után vágyódik külön a maga számára:

Nem kérjük azt mi, hogy járjunk a vizeken,
Csak, hogy egyszer felelj nekünk, ó Istenem,
Ha a mélyből kiáltunk.*

Gyermekes kérések ezek és oktalan követelések. Ha igaz, miként az egyház tanítja, hogy Isten üzenetet küldött hozzánk, akkor azt neki pecsétjével és aláírásával kellett ellátnia. Ha elegendők a hitelesség bizonyítékai, akkor megéri a fáradságot, hogy velük foglalkozzunk, ha pedig ezeket a bizonyítékokat nem találjuk kielégítőknak, akkor nem hiszünk nekik, vagy felfüggesztjük ítéletünket. De újabb bizonyítékokat követelni vagy góg vagy gyerekesség. Ez annyi volna, mintha azt mondanók Istennek: eddig nem tudtad magad megértetni, beszélj világosabban, ha azt akarod, hogy megértsenek.

Renan még kihívóbb. „Én még akkor sem hinnék a csodában, mondotta, ha Isten az Akadémia tagjaiból álló bizottság előtt támasztana fel egy halottat.” Mekkora tudatlanság, vagy milyen sívár lelkűség! Amikor Istennek tetszik, hogy az embereknek nyilvánítsa magát, tőle függ meghatározni a körülményeket, amelyek között ezt a kegyet gyakorolni fogja. De neki törvényt akarni szabni, biológusok és philológusok vizsgálóbizottsága elé akarni Őt állítani és felszólítani, hogy nyilatkozzék ezen urak előtt, amikor rágondolunk, hogy ki az Isten és ki az ember, ezen gondolat nemcsak istentelennek, hanem nevetségesnek és esztelennek is látszik.

A gőgnek alapja természetünknek egyensúlyából való kizökkenése, a nyilvánvaló aránytalanság aközött, aminek lennünk kellene és amik valóban vagyunk. Mi annyira ki vagyunk téve a kísértésnek és annyira törékenyek vagyunk, olyan nagy a távolság eszmény és magaviselet között, hogy a tisztán látó emberek kénytelenek megvetni magukat. „Én nem tudom, hogy milyen a csavargó lelkiismerete, mondotta Joseph de Maistre, én csak becsületes ember lelkiismeretét ismerem, az enyémet és az valami rettenetes.” Mintsem hogy ebbe a végletbe essenek, sokan inkább akarnak illúziókban élni. Van valami zavaros érzésük saját nyomorúságukról, de nem akarván sem azt elismerni, sem megjavulni, az önszeretetre nézve egyszerűbb és hizelgőbb álláspontra helyezkednek, átfestik képmissukat. Ezek idealisták, akik egy örök délibábnak a rászédettjei, magukat szebbnek és nagyobbbnak látják, mint a természetet.

De Jézusnak, mivel Isten, nem lehetett nagyon hizelgő fogalma önmagáról. Amikor kihirdette kiválóságát, nem kérkedett, amikor fölemelkedett a mennybe, csak helyét foglalta el. Ugyanakkor szerény és büszke, egészen jogosan dicsőíti önmagát és ugyanaz, aki mondotta: „Atyám és én egyek vagyunk”, hozzátehetette: „Jöjjetek az iskolámba, mert szelíd és alázatos vagyok”. (Máté XI. 29.)

*Nous ne demandons point de marcher sur les ondes
Mais seulement, o Dieu, qu' une fois tu repondes
Quand nous crions d'en-bas.

A büszkeség tehát megfér a szerénységgel és nem rekeszti ki a nyájasságot. Az egyszerű népek büszkéknak nevezik a leki-csinylő és kevély személyeket. Ez a szónak téves magyarázata. Lehet valaki büszke és szolgálatra kész. A legmagasabb társadalmi állásokban vannak, akik époly kevéssé elbizakodottak, mint ahogy nem közönségesek. Az emberi méltóság érzete iszonyt kelt bennük minden iránt, ami közönséges, lapos modor és durva nyelvezet, és természetes jószáguk vagy a kereresztény szeretet megóvjá őket a gögtől. Születési vagy műveltségi kiválóságuk náluk a fajnemességet, vagy a jellem nemességét mutatja.

Jézus, Istennek fia, Izrael királyától származván nemes volt a szó teljes értelmében. Eredetére és természetére nézve páratlan felsőbbségének tudatában volt. De az emberek iránt való csodálatos szeretete, hogy úgy mondjuk, velük egy színvonalra helyezte. *Amicitia aut paros invenit aut facit.* Ez nála nem volt egyszerű leereszkedés, benne nem volt meg az a gyanús kétszínű modora azoknak, akik erőltetve leereszkednek és mintegy szánalomból lehajlanak alantasaik felé. Ő egész természetesen velünk egy síkon volt. Innen az a szíves készség és szívélyes egyszerűség, amely környezetét elragadta. És minket hogy ne ragadna magával ez az isteni lélek? Az éles ellentétek összhangja, az ellentétes tulajdonságok elvegyülése remek árnyalatot ad neki, amelyet nehéz felfogni, még nehezebb kifejezni, de amely örökre lebilincseli azokat, akik egyszer közelébe jutottak.

VI. FEJEZET.

Alázatossága.

Az alázatosság, nem az emberi természetnek rendszeres és túlzásba vitt megvetése, miként többen hiszik; ez téves és egyben nevetséges értelmezés is. Az alázatosság az önismeretben, helyes önértékelésben és önbecsülésben áll, úgy hogy el lehet mondani: az alázatosság igazság. Ebben az értelemben természetes erény, amelyre még maguknak a hitetleneknek is szert kell tenniök. De tisztán keresztény értelemben véve, az alázatosság jelenti a kitüntetések, méltóságok kerülését és a megalázások keresését. Álljunk meg ezen utóbbi értelmezésnél és lássuk, hogy az Isten Fia miként alázta meg magát önként és szent Pál szava szerint miként „semmisítette” meg magát szeretetből.

* * *

Jézus a királyok királya, urak ura volt. Több címen is joghatósága volt az egész emberiség felett. Ennek következtében semmiféle tisztelet nem lett volna túlságos vele szemben. Maga a józan ész is azt mondja, hogy méltóságának megfelelő helyet kellett volna elfoglalnia. Óriási, tündéri palotában kellett volna laknia,

amelyhez képest a versaillesi és a Louvre csak egyszerű polgári lakásoknak tünnek volna fel. Úgy látszik, hogy neki pazar fényben, pompában, bőségben, udvari emberektől körülhízelegve, nagyszámú testőrségtől körülvéve kellett volna élnie. Úgy gondolnók, hogy a hozzájutás csak remegés között lett volna lehetséges, mint látjuk a rabszolgákat az egyiptomi festményeken egy-egy fáraó előtt a porba borulni.

Ámde mindezekben Jézus épen az ellenkezőjét tette annak, amit az emberi gondolkozás várt volna. Nem volt az palota, amelyben élt, hanem egy olyan kis szegényes és szűk házikó, amilyenek a szalmakunyhók a mi tanyavidékünkön. Józsefnek, az ácsnak a lakásában nincs semmiféle költséges kárpit, sem értékes bútór. Az Isten fiának ruházata és tápláléka egészen egyszerű. Amikor nyilvánosan megjelent, nem volt más kísérete, mint halászok, gyermekek és szegények. Minden szertartásosság, külsőségek nélkül meg lehetett közelíteni, teljesen fesztelenül, mint egy barátot és testvért. Nem állottak rabszolgák rendelkezésére, sőt ellenkezőleg örömet talált abban, hogy apostolainak lábait megmossa, nekik az ételt elkészítse, őket sajátkezűleg kiszolgálja. A lemondásban odáig megy, hogy önmagát adja nekik tápláléklul, szóról-szóra alkalmazva, vagy végletekig keresztül vivén a szavakat, amelyekre Zebedeus fiainak fondorkodása adott okot: „Nem azért jöttem, hogy nekem szolgáljanak, hanem hogy én szolgáljak”. (Máté XX. 28.)

És nemcsak hogy nem követeli a tiszteletnyilvánításokat, amelyekre joga van, hanem még visszautasítja azokat is, amelyeket neki felajánlanak. A csodás kenyérszaporítás után, amikor a sokaság lelkesedve veti rá magát és királlyá akarja őt kikiáltani, kitér ezen ünnepeltetés elől és a hegyre menekül. Amikor az apostolok felismerték istenségét, határozottan megtiltja nekik, hogy ezt a titkot nyilvánosságra hozzák. Ugyanez a tilalom szól színváltozása tanuinak is. „Senkinek se mondjátok el e látomást, míg az ember fia halottaiból fel nem támad.” (Máté XVII. 9.) Csodát tesz? Megparancsolja a tanuknak, magának a csodában részesülteknek is, hogy hallgassanak. Hogy meggyógyítsa a betszaidai vakot, kivezeti a faluból a mezőre. Csodát művel tanuk nélkül és ezt mondja annak az embernek: „Menj házádba és ha a faluba bemegy, senkinek meg ne mondd”. (Márk VIII. 22—29.)

Ez a megszorítás nekünk szeretetlennek tűnik fel. Nem volt-e érdeke Jézusnak, hogy hírnevét nőni engedje? Dicsőségének fénye vonzotta volna a seregeket és növelte volna a siker esélyeit. De azok, akiket ő maga köré akart gyűjteni, azok csak a jóakarátú emberek voltak, tanulni és megtérni vágyók. Hogy elkerülje a kíváncsiak összecsdődülését, inkább a vidékeken tartózkodott, mint a városokban és inkább a pusztákban, mint a lakott helyeken. Attól is tartott, hogy csodatetteinek híre csak fokozni fogja ellenfeleinek irigységét és gyűlöletét. Bizonyítja ezt az, hogy a gerazenusok tartományában azt az embert, akiből kiűzte az ör-

dögöt, felszólítja, hogy hirdesse meggyógyulását és legyen apostola Dekapolis tartományának. Ellenben, miután feltámasztotta Jairus leányát, az örömtől ittas szülőknek erősen megtiltja, hogy elmondják azt, amit láttak. Ez a látszólagos ellenmondás könnyen megmagyarázható. Dekapolis egy kerülete volt Fülöp negyedes fejedelemségének. Fülöp szabadelvű fejedelem volt. Kafarnaum ellenben, ahol Jairus lakott, Heródiás Antipas uralma alatt volt, akiben pedig az ifjú próféta már gyanút keltett.

De Jézus meggondoltságát nem lehet csupán az okosság érveivel megmagyarázni. Ha, amennyire csak lehet, a homályban marad, ez azért van, mert a magányt és a csendet kedveli. Szent Máté jól fogta fel jellemének mélyét, amikor ráalkalmazza Izaiás ezen szavait: „Íme az én szolgám, kit választottam . . . nem verseng és nem kiált, sem az utcán nem hallja senki az ő szavát”. (Máté XII. 18—19.) Jézus tehát nem szereti a zajt, a népies ünnepeltetések csődülése kellemetlen neki. Ez a Messiás, aki kötelességből elhagyta szerény magányát, megőrzi az elrejtett élet utáni vágyát. Nyilvános életének izgalmi közepette is Názáret csendjére és homályára gondol, nem minden sajnálat nélkül.

Ha úgy látszik, hogy néha enged szokásos tartózkodásából, ha elfogadja a tiszteletnyilvánításokat, ezt csak kivételképpen és súlyos okból teszi. Például miért változott át színében, ha nem azért, hogy a három meghittet megóvja a kereszt botrányától? A Táborhegy és a Kálvária között a hasonlóságok és az ellentétek megkapók és találók. Jézus egy magaslaton halt meg és változott át színében. A Kálvárián megfeszítették két lator között, a Táborhegyen megjelenik Illés és Mózes között. Itt sűrű sötétség takarja el a földet, ott fényes felhő veszi körül. Itt a tömeg gyalázatokkal illeti, ott mennyei szózat dicsőíti és magasztalja. Ez a párhuzamosság nagyon is a részletekre kiterjedő ahhoz, hogy ne legyen előre megfontolt. Az isteni tervben a Tábor hegye dicsőséges ellentéte a Kálváriának. A túlradó tisztelet megmagyarázza és ellensúlyozza a szörnyű gyalázatot. A hegyről lemenet Jézus ezeket mondhatta volna apostolainak: „Ti jól látjátok, hogy ha én akartam volna, pazarfényű életet élhettem volna és betölthettem, játszhattam volna ama dicsőséges Messiásnak a szerepét, akiről az érzékies zsidók álmodoznak. Ha én a szegénységet, a homályt, a szenvedést választottam, ezt szántszándékkal tettem. Én vagyok a világ megváltója és vérontás nélkül nincs megváltás. Ne botránkozzatok tehát meg, amikor majd engem a kereszten függeni láttok. Szenvédesemben ne lássátok a tehetetlenség bizonyítékát. Nem vereség lesz az, hanem győzelem, mert ellenségeim nem tesznek egyebet, mint akaratom ellenére a Gondviselés tervét hajtják végre.”

Jézus halála előtt néhány nappal, amint a poklos Simon házában vacsorára letelepedett, Mária, Lázár nővére drága nárduskenetet öntött lábaira és fejére. A fősvény Júdás tiltakozott ezen pazarlás ellen. Rideg és keserű hangon felkiáltott: „El lehetett volna adni ezen kenetet háromszáz dénáron és ki lehetett

volna osztani a szegények között". Jézus pedig így válaszolt: „Miért bántjátok ez asszonyt. Jó cselekedetet végez ő. Szegények mindenkor lesznek veletek, de én nem mindenkor vagyok veletek. Ez asszony e kenetet a testemre öntvén, azt temetésemre cselekedte". (Máté XXVI. 6—14.) Ha tehát Jézus megengedi Máriaának, hogy balzsamos kenetet öntsön rá, azért teszi, mert előre látja közeli szenvedését. Már halottnak tekinti magát és akkor miért ne gondolnának temetésére? Miért tagadnák meg tőle ezen gondoskodásokat, a tiszteletnek ezen jeleit, amelyek abban a korban a temetési szertartáshoz tartoztak.

Kínszenvedésére való tekintettel vonul be diadalmasan Jeruzsálembe, hogy tanítványait megerősítse a nagy megpróbáltatás ellen. A sereg megtudván, hogy Bethánia felől fog érkezni, elébe siet. Pálmaágakat lengetve kiáltja: „Hosanna Dávid fiának!" Igazi győzelem, amely izgalomba hozza Jeruzsálem városát, de a szegénynek a diadala. Jézus nem vonul be a szent városba, miként a győztes hadvezérek vonultak föl a Capitoliumra négy fehér ló vonta gyönyörű diadalkocsin. Felszerelése számárvemhe, nyerge egyik tanítványának a köpenye. Néhány ruhadarab az útra leterítve, az útmenti fákról levágott néhány gally az útra elterítve, ez minden díszítése. Jézus tehát még földi győzelmének napján is hűséges marad szokásához, hogy önként háttérben marad.

Az evangélium kiemeli, hogy a husvétet egy tágas, szőnyegekkkel földiszített és gazdagon bebútorozott teremben ünnepelte meg. Az apostolok és ő maga is diszes kerevetekre telepedtek le. Miért ez a szokatlan fényűzés? Mert fényt akart adni az Oltáriszentség szerzésének. Helyénvaló volt, hogy a legelső szentmise, a legelső szentáldozás, a legelső papszentelés temploma méltó legyen ama nagy titokhoz.

* * *

A természeti ember, akarom mondani az, aki nem igazult meg a kegyelem által, terjeszkedni igyekszik mindenképen, vagyonában és főleg hírnévben. Nagy helyet akar elfoglalni embertársainak gondolatvilágában és szívében, azt akarja, hogy mindenki tisztelje őt úgy, amint ő önmagát tiszteli. Innen van az a beteges vágy, amellyel a nagyravágyó a címek, hivatalok, a méltóságok után veti magát, amelyek a jelentéktelenségből kiemelik őt és a tiszteltet közé emelik. A mi Üdvözítőnkben határozottan ellentétes irányt látunk. Ő keresi a megaláztatásokat, miként mások a megtiszteltetéseket. Halandó élete nem más, mint a csodálatos megalázkodások hosszú sorozata.

A legelső ilyen leereszkedése a megtestesülés. Testet öltvén a Szent Szűznek, Máriaának a méhében, az örök Ige úgyszólván lemond tulajdonságairól és önmagát megfosztani látszik azoktól, a mérhetetlenségtől, változhatatlanságtól, függetlenségtől, szépségtől, dicsőségtől. Csak mikroszkopikus, parányi csíra, amely lassan fejlődik ki és egy teremtménytől veszi át a testnek alkotórészeit, amelyeket áthasonlít magában. Máriát és Józsefet kivéve senki

sem hódol neki a földön, senki sem ismeri létezését. Ez az elrejtett élet mindennél szerényebb és alázatosabb.

Amikor elérkezik Mária ideje, az események gondviselés-szerű találkozása Betlehembe vezeti. Semmi helyet sem talál a vendégfogadóknak, egy istállóban keres menedéket. S ott hozza a világra isteni fiát. Pólyákba takargatja és jászolba fekteti. Milyen bölcső és milyen palota az egek Királyának. Maguk a csavargók szégyenkeznének, ha ilyen szálláson születtek volna.

Amikor az isteni gyermek először megy fel Jeruzsálembe, olyan mint egy idegen abban a városban, amelyet királyok, az ő ősei birtak. Eltévedvén a zarándokok tömegében, nem nyílik meg egy barátságos ház sem, amely őt befogadja. Az Antónia torony alatt, amely uralkodik a templom felett, látja csillogni a római lándzsákat. Ez azt jelenti, hogy ő trónjavesztett családból és egy legyőzött népből származott. Kettős megaláztatás ez egy olyan nemes és önérzetes szív számára, amilyen az övé.

Életének harminc esztendejét tölti el egy jelentéktelen falucsakában, kevésre becsült helyen. A jeruzsálemi zsidók szemében a galileaiak a pogányokkal való összekeveredésük miatt csak megfertőzött vidékiek voltak. És még saját falujában sem volt Jézus az első helyen. A mesterség, amelyet űz, a legszerényebbek közé tartozik. Azok, akik jövedelmező foglalkozást űznek, az ékszerészek, aranyművesek, törekvésük jutalmát megkapják munkájuk szépségétől és az elismeréstől, amiben részük van. De a názáreti ács nem csinál mást, mint jármokat, ekéket, nagyon is egyszerű bútöröket: csak mesterember és nem művész.

Mestersége gyakori megaláztatásoknak teszi őt ki. Várni, sőt szorgalmazni is kell a rendeléseket. Eltűrni a vásárlók követelődéseit, talán megjegyzéseit és gáncsoskodásait, a munka árát megszabni, vagy azt kialakítani. Tiszteletreméltóbb dolog, ha valaki minden ellenszolgáltatás reménye nélkül szenteli magát valaminek. De Jézusnak nincs más kenyérkeresete, mint mestersége és kénytelen munkabért elfogadni az, aki azt mondotta, hogy nagyobb öröm adni, mint kapni.

De főképen életének utolsó éveiben látszik szomjúhozni a gyalázatokat. Tertulliánnak hatásos kifejezése szerint: mielőtt e világot elhagyná, be akart telni a szenvedés gyönyörével. *Sagittari voluptate patientiae discessurus volebat!* Valóban úgy látszik, hogy a kínszenvedés szándékosan arra szolgál és arra van rendelve, hogy az Isten Fiát a lehető legjobban megalázza.

Van e fájdalmasabb valami, mint a balsiker? Elképzelhetjük-e a hadvezér bosszúságát, aki kénytelen jelt adni a visszavonulásra? amikor a győzelem megmentette volna hazáját? Egy szerre kapott sebet becsülete és hazafisága. Jézus megismerte ezt a keserűséget. Ő látta néhány nap alatt rombadőlni a művet, amelyet türelmesen és mekkora áldozatok árán felépített. Kétségtelenül a csapás csak látszólagos, a romhalmazból fel fog emelkedni az új, dicsőséges és nagyszerű Jeruzsálem. Jézus tudja ezt,

de ennek előrelátása nem akadályozza meg azt, hogy a kudarc szegényét érezze. Amikor egy beteg a műtő-asztalra fekszik, a remény, maga a fölgyógyulás bizonyossága sem tudja benne elnyomni a szomorúságot és félelmet. Épenígy az isteni haldoklóban az uralkodó gondolat a szegényletes halálnak a gondolata. Csakhamar be fog lépni dicsőségébe, de milyen rettenetes előcsarnokon keresztül kell oda bejutnia!

Elveszíteni azoknak a bizalmát és becsülését, akiket szeretünk, az erkölcsi súlyedés és mintegy időelőtti halál. Jézus nem akarta magát megkímélni ettől a kintől. Az Olajfák kertjében látta három meghittjét magától elszakadni. Elrejtette volna előlük elerőtlenedését, teljesen egyedül küzdve át haláltusáját, de ezen a gyászos estén a teljes egyedüllét megrémíti. Szüksége van összeszedettségre és eltávolodik, tovább megy, hogy imádkozzék, de csak egy kőhajításra és esdve kéri apostolait, hogy vele virraszszanak. Hogy a félelem ellen megvédje magát, közelében akarja érezni őket, hogy beburkolózzék együttérzésükbe és imáikba. Ah, meg sem kísérelték, hogy az álmoságnak ellenálljanak, de mielőtt elaludnának, az éjszakai nagy csendességben hallanak egy hangot, amely kesereg és esdekel. Amikor Jézus felkelti őket, megdöbbenve veszik észre, hogy arca ólomszínű, amelyen vércseppek gyöngyöznek. Hát ez a nagy csodatevő, aki egyetlen szavával lecsendesítette a háborgó hullámokat, a szónok, akinek hatalmas szava megmozgatta a seregeket, a rettenthetetlen hős, akinek tekintete megfélemlítette ellenfeleit? A látszat szerint ő többé már nem ugyanaz. Gyöngösege megdöbbeníti az apostolokat, nyugtalanítja, megbotránkoztatja őket. Erőt vesz rajtuk a nyugtalanság, megszállja őket a bizalmatlanság, a kétség marcangolja szívüket. Jézus érzi ezt és azért szenved.

Néhány órával később megjelenik Kaifás előtt és Pilátus előtt és e két törvényszéken halálra ítélik, nem mondom igazságosan, de törvényszerűen. Bűnösnek találják és mint gonosztevőt fogják kivégezni. Nem nagyobb szegény-e elszenvedni egy jogérvényes ítéletet, mint elveszni egy gyilkos töre alatt vagy valamely néplázadásban.

Pilátus, hogy megmentse a vádlottat, akinek ártatlanságát elismeri, ezt kérdezi a zsidóktól: „Kit akartok, hogy elbocsássak nektek ebben az évben, Jézust vagy Barabbást?” Szántsándékkal mondta Barabbás nevét. Biztosra vette, hogy ama hirhedt halálraítelt gonosztevő és a nagy próféta között, aki ékesszólásával és csodatetteivel elragadta a seregeket, a zsidók választása nem lesz ingadozó. Ők csakugyan nem is ingadoztak, hanem egyszerre kiáltották: „Nem ezt, hanem Barabbást.” Így Jézust a közvélemény egy zsvány alá helyezte. Ő ismerte ezt a megaláztatást, amelyet annyi derék ember tapasztal, amikor történetesen a népszavazásokat kéri. A múltban tett szolgálataik, kiválóságuk, rátermettségük, önzetlenségük, minden őket ajánlja. De mint minden zsarnok, a nép jobban szereti azokat, akik neki hizelegnek, mint

igazi barátait. Azokat támogatja, akik hizelegnek neki és a hivatalt, amelyet becsületes ember érdemel, néha haszontalan ember kapja meg.

A főtanács ítélete után Jézus a főpap szolgálainak játékszerül, céltáblául szolgált. Van-e neki csakugyan jóstehetsége, amint azt tanítványai mondják? Nagyon egyszerű dolog ezt kitalálni. Bekötik szemeit és egy szolga arcul üti mondván: „Találd ki Krisztus, ki az, aki megütött téged?” Fölkacagnak, vihogznak és Jézus sír fátyola alatt.

A római katonák kegyetlensége még találékonyabb. Ők hallották, hogy Jézus a zsidók királyának mondogatta magát. Ebből a gondolatból, amely nekik szórakoztatónak látszik, kiindulva egy vad, barbár játékot eszeltek ki. A királynak trón kell, leültetik Jézust egy zsámolyra. A királynak palást is kell, vállaira tesznek egy régi, biborszínű, bő újjú katonaköponyeget. A királynak kormánypálca is kell: összekötözött kezei közé tesznek egy nádszálat. Egy királynak még korona is kell. Milyen koronát adjanak a zsidók királyának? Hamar kitalálják azt is. A kaszárnya mellett hegyes tuskéjú bokrok nőttek. Egy katona levág néhány ágat és azokat korona alakba fonja. A korona rosszul van készítve és nem áll meg a fejen. „Várjatok, barátaim, rögtön megerősítjük.” A kegyetlen vesz egy botot és rettentően veri. A tövisek minden oldalon mélyebbre hatolnak egy másik véres koronát rajzolva. Ezen rettenetes kínzás alatt Jézus megremeg minden testrészében, de azért egy szemrehányás, egy panaszszó nem hagyja el ajkát. Egy alvó gyermeknek az arca nem csendesebb, mint az övé. Azonban a katonák meg nem indulva ennyi szelídségen és ártatlanságon, elvonulnak előtte, térdet hajtván gúnyosan kiáltják: „Üdvözlégy, zsidók királya!”

Jézus a kereszttel vállain megindul a fájdalmas úton. Ha még kivégzése valamely idegen városban történt volna, gyalázata kisebb volna. De itt mindenki ismeri őt: a betegek, a kórosok, akiket meggyógyított, a zsidók, akik annyiszor hallották őt beszélni Salamon csarnoka alatt, a galileaiak, az ő földieik, akik a húsvéti ünnepekre felmentek, tanítványai, akik valamely házban elrejtőzve nézik, amint ő elhalad. A gondolatra, hogy annyi szem rajta függ és ebben az állapotban szemlélik katonáktól körülvéve, a csöcseléktől kifütyülve, köpésekkel és vérrel borítva, akasztófája alatt görnyedve, a nyakára akasztott táblácskával, amelyen írva volt elítélésének oka: kimondhatatlan szégyenkezés fogja el és a zavar pírja szövik arcába.

Ime, felérkezett a Kálvária tetejére. Milyen halálbüntetést szabnak ki rá? Ha a főtanácsnak joga lett volna végrehajtani az ítéletet, megkövezték volna őt, miként Szent Istvánt, de szántsándékkal hagyták a pogányok kezei között. Szent Pált, mint római polgárt karddal fejezték le. Ez a halálnem nagyon megtisztelő lett volna az Isten Fiára nézve: neki elég jó volt a rabszolgák és a legaljasabb gonosztevők kivégzési módja is. Keresztre feszítették

tehát élve. Találékony kegyetlenségből még jobb és baloldalára keresztrefeszítettek két haramiát, hogy ezen szomszédsággal is meg-szégyenítsék. Közszemlére van kitéve meztelenül és véresen három órán keresztül egy dombon a húsvéti ünnepek előestéjén, akkor, amikor Jeruzsálem zsúfolva van a világ minden részéről odasereglett zarándokokkal. Elég-e ez már? Van-e még a gyalázatnak módja, amelyet nem halmoztak Jézusra? Nincs, megismert ő minden meggyalázást, érintette a gyalázat feneketlen mélységét.

* * *

Miért e határtalan megalázkodás? Mert Jézus kegyességéből a bűnösök helyetteséül adta oda magát. Magára vevén a mi gonoszságainkat, elfogadta azokért a büntetést is. Az eredeti bűn után összüleink keserves munkára és halálra lettek ítélve. Megfosztattak jogaiktól, elvesztették rangjukat és kiűzetek az édenkertből. Ez volt legkeményebb büntetésük, amint egy tönkrement nemes embernek is az a legnagyobb bánata, hogy kizártnak látja magát szép uradalmából, amelyet saját hibájából veszített el.

Amde Jézus, a nagy Vezeklő, magára vállalta a maga teljességében a bűnös embernek minden büntetését. A názáreti ácsműhelyben arcának verejtékével kereste meg mindennapi kenyerét. Megismerte a haldoklásnak és a halálnak is minden kínját és gyötrelmét, amikor csak egyetlenegy könnye elég lett volna, hogy vele az egész világot megváltsa. Ez még nem volt elég, ki akarván érdemelni az ember Fia jogcímét, az új Ádám elviselte a legnagyobb bántalmakat. Amint ő semmit sem tett szegényesen, szűkmarkúan, elment ebben is a lehető legmesszebre, egészen végig, *usque in finem*, mindvégig. Szenvedett, miként szeretett, mint Isten-Ember, vagyis határtalanul.

Jézus alázatossága és szeretete tehát ugyanazt a jelleget viseli magán, és nincs mért csodálkozni ezen, hiszen az egyik a másikból következik. A gögnek nincs helye abban a szívben, amelyben a jóindulat uralkodik, az igazi szeretet legyőzi az önszeretetet. Mit meg nem tesz egy édesanya, amikor gyermeke becsülete és élete miatt aggódik! Könyörög, rimánkodik, alázatosan kér, esdekel, semmi sem kerül neki sokba, hogy megmentse azt, aki neki kedves. Hasonlóképen Jézus is irántunk való szánalomból kezesül adta oda magát, megsemmisítette magát jóságból. Alázatos volt a végletekig, mert isteni módon szeretett bennünket.

Ezen összehasonlíthatatlan odaadás páratlan jutalmat értelmelt. Jézus fölmagasztaltatásának annál dicsőségesebbnek kellett lennie, minél mélyebb volt a megaláztatása. Ez a kellő összefüggés nem került el Szent Pálnak átható tekintetét. „Érettünk, mondja, Krisztus engedelmes lett mindhalálig, még pedig a kereszt haláláig. Annak okáért az Isten is felmagasztalta őt és oly nevet adott neki, mely minden név felett vagyon.” (Phil. II. 8—9.) És nem mondotta-e Jézus önmagáról: „Az ember Fiának szenvednie kell s így bemenni dicsőségébe”.

Miként azt várni lehetett, a tisztelet, amelyet neki Atyja

rendelt, arányban van a megaláztatásokkal, amelyeket elviselt. Látható kapcsolat van a jóvátétel és a sérelem között. Jézus felajánlotta magát áldozatul és feltámadott. Leszállott a pokolba és felment a mennyekbe. Mert átadatott a bűnösök kezeibe, Isten neki adott minden hatalmat az emberek felett. Mert törvény szerint elítélték, megfogja ítélni az eleveneket és holtakat. Mert a csöcselék kigúnyolta, kifütyülte, gyalázta, szidalmazta, dicsőítik minden keresztény gyülekezetben. Minden nap egészen a világ végéig az imádás és hálaadás dicsőítő énekeit zengik neki: „Oh Krisztus, Te a dicsőség Királya vagy. Te az Atyának örökkévaló Fia vagy. A halál legyőzője, te megnyitottad a híveknek a mennyek országát!” A föld ezen szózataira visszhangozva felelnek az üdvözültek mennyei karai, akik örök elragadtatásban áldják a Sion oltárán feláldozott Bárányt. Nagyszerű, véghetetlen, egyetemes szimfónia, amely szünet nélkül, az egész örökkévalóságon át hallatszik. Milyen dicsőség, de mennyibe került! Mennyire leszállott Krisztus, hogy ily magasra emelkedjék.

NEGYEDIK RÉSZ:

JÉZUS MŰKÖDÉSE

I. FEJEZET.

Az ígehirdető.

Le Christ est harmonie. Krisztus maga az összhang. Megcsodáltuk benne azt, hogy milyen finom tapintattal, az árnyalatok iránt való milyen érzékkel egészítette ki és korrigálta az egyes elemeket. Lángoló szeretete gyűlöletet kelt benne a rossz iránt és tanítványaitól épen azért, mert szereti őket, nagyon is sokat kíván. Annak ellenére, hogy nagyon is tudatában van méltóságának, nem keresi a feltűnést és e világnak a dicsőségét megveti. Az egymást kirekeszteni látszó tulajdonságokat összeegyeztetvén: szigorú és gyöngéd, alázatos és büszke egyidőben. Ez a lényeges vonás kidomborodik működésében is. Mindent szemünk előtt cselekszik. Az áhitatgyakorlat például szükségszerűleg elvonja a munkálkodástól, mégis működésének intenzív és fárasztó munkája nem egyéb, mint egy mélységes benső életnek látható megnyilatkozása.

Kevéssel halála előtt felkiáltott: „Atyám, elvégeztem a munkát, amelyet rám bízál, hogy megcselekedjem”. Ez a feladat Isten országának a megalapítása volt. Hogy ezt jól elvégezze, szükséges volt megbízását átruházni, munkatársakat képezni, egyházának alapjait lerakni. Ő tehát egyszerre ígehirdető is, nevelő is, szervező is volt. És most látni fogjuk, hogy mennyire kitűnt a működésnek ezen hármas rendjében

Vannak értékes emberek, akik, mint a tengerpartoknak a világítótornyai, a távolba vetik sugaraikat, de a maguk közelében nem világítanak. Okos könyveket írnak, amelyeket a szakemberek nagy kedvvel és élvezettel olvasnak, de nincs akaratuk, nincsenek eszközeik arra, hogy környezetükre hassanak. Az előkelőség nagy-rabecsüli őket, a tömeg pedig nem tud róluk semmit. De az evangéliumi világosság, amely ma a világnak legszebb tehetségeit megvilágítja, először az egyszerű galileai népekre szállt. Anélkül, hogy bárkitől is idegenkedett volna, előszeretettel kereste az egyszerűeket. „E világra jöttem, mondotta Krisztus maga, hogy a szegényeknek az evangéliumot hirdessem.” A kicsinyekkel kicsinnyé válván tökéletesen alkalmazkodott hallgatóságához, tehát a szó teljes értelmében népszónok volt. És ígehirdetői működésének

ezen jellege annál tisztábban ki fog tűnni, ha majd személyének befolyását, emelkedését és szónoki eljárásait egymásután figyelemmel kísértük.

Le Bruyere korának egyes hitszónokaira célozva ezt a megjegyzést tette: „Vannak emberek, akiknek már a jellemük is meggyőző hatású: alig jelennek meg hallgatóságuk előtt, már pusztán fellépésük által magukkal ragadják és meggyőzik azt és az elmondandó beszéd elvégzi a többit”. (Les Caracteres XV.)

Azok, akik már pusztán „megjelenésük” által meggyőznek, annak az irigylésreméltó tulajdonságnak vannak a birtokában, amelyet varázserőnek nevezünk. Szerencsések ezek! Nincs szükségük bizonyítékokra vagy kényszerítésre, hogy az emberek higgyenek és engedelmeskedjenek nekik. Egyetlen szó, egyetlen kézmozdulat és már is teljesült akaratuk.

Hogy fogalmat alkossunk Jézusnak csodálatos vonzóerejéről, emlékezzünk csak vissza az evangéliumnak néhány eseményére, nevezetesen Lévinek a meghívására. Elhaladván a kafarnaumi vámszedőhivatal előtt Jézus azt mondja neki: „Kövess engem”. (Márk II. 13—15.) És ez az ember, anélkül, hogy egy percre is habozott volna, ott hagyván hivatalát, teljesen a Názáretinek a rendelkezésére bocsátotta magát.

Kétezer esztendő múltán ez az esemény nekünk egészen egyszerűnek látszik, ami különös van benne, az teljesen elmosódik a multnak a homályában. De milyen bámulatot keltene ez, ha a mi modern társadalmunkban történt volna meg. Tegyük fel, hogy egy népvezérnek felcsapott falusi asztalos bemegegy egy pénzügynökhöz és rövid beszélgetés után megnyeri azt elveinek. Még arra is rábírja őt, hogy egy ügy szolgálatába állítsa személyét, befolyását és egész vagyonát. Ki ne csodálna ennek a népvezérnek a tehetségét, aki képes pár pillanat alatt egy embert elveitől eltéríteni, abba új lelket önteni? Nem kevésbé volt rendkívüli annak a vámosnak a megtérítése sem, aki vámszedőből lett az evangéliumnak a hirdetőjévé.

Talán azt lehetne erre mondani, hogy ezt a látszólag hirtelen történt átváltozást a kegyelem lassú munkája készítette elő. Lévi igazságos és istenfélő ember volt, hitt Izrael megváltásában és egy jobb élet után vágyott. A Messiás meghívása tehát nem tett mást, mint kipattanította a már meglevő erős vágyat. Lehet, de nincs-e valami csodálatos ebben a hirtelen kipattanásban? Akiknek tapasztalataik vannak a lelki élet terén, azok jól tudják, hogy mily nehéz a megtérési hajlandóságot hatásos akarattá formálni. Mennyi habozás, mennyi halogatás a lépés megtétele előtt. Jézus pedig egyetlen egy szóra megkapja Lévítől azt, ami érett embernek a legtöbbször kerül: szokásainak a kicserélését.

Hatalma nemcsak a kegyelem iránt fogékony akaratokon működik, hanem még ellenségein is. A templomi szolgák parancsot kapván elfogatására, zavarba esnek küldetésük fölött. „Nem mertük, mondják, kezeinket rátenni.” (János VII. 44.) Az

Olajfák kertjében, mikor Júdás csapata megérkezik, Jézus az apostolok csoportjából kiválik és előlép: „Kit kerestek?” kérdezi. Nyugalma, bátorsága, fenséges magatartása megdöbbeníti a fegyveres csapatot, rendetlenül meghátrálnak és a földre esnek (János XVIII. 4—7.) Mitől is féltek ebben a fegyvertelen emberben? Miben állott Jézus varázsereje?

Többeknek a varázsereje nem más, csak üres látszat, mely a költői átalakításhoz hasonlóan a képzelet játékából ered. Amikor egy szemgyönyörködtető tárgyat csak részben ismerünk, szívesen elképzeljük, hogy az, ami szemünk előtt el van takarva, még vonzóbb, mint az, amit mutat. Egy gyermek, akinek azt mondták, hogy a csillagos égbolt nem más, mint a mennyország hátlapja, naivul így kiáltott fel: Mily szépnek kell lennie az ég másik oldalának! Ennek a gyermeknek költői impressziója volt, vagyis egy eszmény szépségének a sejtelme, reménysugár a titoknak a küszöbén.

Hasonló képzeleti játékkal magyarázzák meg a nagy szenvedélyek hirtelenségét és hevességét. Vannak akik lelkesednek egy színésznőért, akit csak egyszer hallottak. Az egész személyt csak ama néhány vonás után ítélik meg, amelyek rájuk annyira hatottak: ruházat, bájos arc, meleg és rezgő hang s azt képzelik, hogy rátaláltak eszményükre, „a csillagra, amelyet legtitkosabb vágyaikkal kerestek”. Csalóka ábrándozás ez, amely nem tartana három heti közös életig. Amikor a pusztában a szomszédos utas észrevesz egy tavat, amelyben pálmák tükröződnek vissza, örömmel fut oda, de amit ő üde oázisnak vélt, az nem más satnya csalitnál, amit a délibáb átalakított. Épenígy tűnik el többeknek a varázsereje, amint hozzájuk közeledünk. Hány politikus örvend nagy tiszteletnek választói között s jóval kisebbnek társai körében, akik nagyon is ismerik kisded játékait.

Máskor a presztízis meglevő előnyöktől függ, de csak külsőtől. A tisztelet, becsülés, amelyet a vagyon vagy a hatalom iránt tanúsítunk, a személyekhez kapcsolódik, akik azoknak birtokában vannak. Innen a ruházkodás fontossága, amely a társadalmi állás vagy működésnek a jelvénye. Amikor egy ezredes teljes katonai egyenruhában intéz beszédet ezredéhez, egészen bizonyos, hogy meghallgatják, ha különben semmi szónoki tehetsége sincs: arany gallérja fényt kölcsönöz a közönséges dolgoknak, amelyeket előad. A ruha teszi a barátot, az állás teszi az embert, s innen van az, hogy annyi jelentéktelen ember rohan az állások után és a címek után: nincs más eszközük arra, hogy kitűnjenek.

Jézus azonban, aki maga a tökéletesség, nem törődik a kitüntetésekkel, a méltóságokkal. Megvetvén a „testi nagyságokat”, benne nincs semmi abból, ami a szemeket kápráztatja. Ha tiszteletet kelt, ez az erkölcsi rendbeli tulajdonságainak a következménye. Benne minden komoly, minden alapos, és biztos. Benne a látszatok nem ürességet takaró fátyol, hanem egy minden képzeletet felülmúló teljesség ismertetője, mutatója. Nagyobb, mint

amilyennek látszik, szentebb, mint amilyennek képzelik. Határtalan, titokzatos és jótékony erőt sejtünk meg benne, amely magához vonzza és lenyűgözi az egyenes akaratokat.

Semmivel sem lehet összehasonlítani az ő szellemének erejét és tisztaságát. A farizeusokkal való vitatkozásban az utolsó szó mindig az övé. Semmiféle nehézség sem hozza zavarba. A távolba lát és a szívekben olvas. Tekintete pedig mennyire megfélemlítő volt. Hogyis ne féltek volna ezen próféta tisztánlátásától, aki felfedte az ő benső gondolataikat, a titkos vétkeket, hibákat, mindazt a hátsó mélységet, amely a modor mintaszerűsége mögé rejtőzik, miként sebek a tisztességes ruha alá.

Két jóbarát közül nem mindig az értelmesebb vezeti a másikat, hanem az erélyesebb. Az erős akarat ellenállhatatlan és Jézus akarata bátor és egyszersmind kitartó is volt. Megvoltak benne azok a tulajdonságok, amelyek a nagy vezetőket alkotják: a határozottság és következetesség szelleme. Adva lévén valamely helyzet, ő első tekintetre látta, hogy milyen álláspontot fog elfoglalni. Mi a cselekvés előtt tanácskozunk, megfontoljuk a dolgot és ez okosság tőlünk, de ki ne látná, hogy ez az okosság a gyengeségnek a jele, mert bizonyítja, hogy értelmünk nélkülözi a világosságot vagy akaratunk híjával van a biztosságnak. Jézusban még árnyéka sincs a bizonytalanságnak vagy tétovázásnak. Ítéliképessége biztos, elhatározása gyors. Sokkal több joggal elmondhatta volna, mint a római hadvezér; *Veni, vidi, vici*: Jöttem, láttam, győztem.

Ezen győzelem ellen szenvedélyesen küzdöttek. Már nyilvános életének kezdetétől fogva látta, hogy törnek ellene a papi fejedelmek, a törvénytudók, a nép vénei és később Heródes és Pilátus, vagyis mindazok, akik akkor a vallásos hatalmat, a hivatalos tudományt, a tekintélyt, a politikai súlyt képviselték. Mit helyezhetett ő szembe ezzel a félelmetes szövetséggel? Emberileg szólva semmit. Mégis elfogadja a harcot és három éven át kitartóan állja azt. Sohasem csügged, azok közül való, akiket semmi sem hajlít meg, amikor kimondották: én akarom!

Ezt a megtörhetetlen akaratot szolgálja egy természetfeletti hatalom, az, ami leginkább kelt tiszteletet a gyöngé halandókban: a csodatevés hatalma. Egy hirtelen és rendkívüli beteggyógyítás tanúi nem tudják legyőzni a lelkesültség kitörését, amelybe belevegynél némi vallásos megdöbbenés is. Nekik úgy tűnik fel, mintha megnyílnék az ég, hogy Isten, akit mi távollevőnek hiszünk, mert nem látunk, hirtelen közel jött és dicsőségét kinyilatkoztatja. A Jézus csodatettei okozta hatás még erősebb volt. Lourdesban, ebben a második Galileában, a hívő nem csodálkozik, látva, hogy az isteni Ostya csodákat visz végbe: Istennek semmi sem lehetetlen. De a kortársak közül a legtöbben nem láttak Jézusban semmi mást, mint egy szegény kézművest. S így a látszólagos gyengesége és tetteinek nagysága között levő ellentét olyan ámulattal

töltötte el őket, amely közel volt a rémülethez. „Kicsoda tehát ez itt? mondották egymásnak. Még az ördögök is engedelmeskednek neki.” (Lukács IV. 36.)

Csodálkozásuk csak fokozódott, amikor látták, hogy Jézus milyen nyugalommal, milyen feltétlen könnyedséggel gyakorolta csodatevő hatalmát. Mint a régiek mind, ők is azt hitték, hogy az isteni szellem nem minden erőszak nélkül hatol be a lelkekbe. Pythia, Apolló jósló papnője, mielőtt jóslásait megtette volna, görcsös rángatózásba esett, kiabált, tajtékzott háromlábú jósló székén. De Jézusból kiáramlik a csodatevő erő anélkül, hogy ez megzavarná nyugalomát. Semmi elragadtatás, semmi lázas izgalom, semmi nyugtalanság vagy türelmetlenség. A csoda végbe ment és mialatt a tanúk örjöngenek az örömtől és lelkesedéstől, ő nyugodtan marad. Folytatja tovább tanítását vagy tovább adja rendelkezéseit, mintha semmi sem történt volna. Amikor Jairus leánya kinyitja szemeit, a rokonszenvnek bizonyos szeretetreméltó intuíciójával kitalálja, hogy azt az éhség gyötri és megparancsolja, hogy adjanak neki enni. Ezen egyszerű, aprólékos kis dolog elárulja lélekjelenlétét. Őt nem hatotta az jobban meg, hogy halottat támasztott fel, mint minket meghat az, ha megszokott napi munkánkat elvégeztük. Nem kábítja el sikere, sem nem csodálja hatalmát. Semmi sem természetesebb dolog egy Istennek, mint csodálatos dolgokat vinni véghez.

És milyen könnyedséggel fejti ki isteni hatalmát, milyen isteni könnyedséggel! Az ő korabeli zsidók, mikor ki akarták üzni a tisztátalan lelkeket, gyógyító szerekhez, hosszadalmas formulákhoz, furcsa szertartásokhoz folyamodtak. Hogy sikert arassanak a pokoli hatalmak fölött, tépelődtek, összeszedték minden erejüket, megfeszítették minden erejüket, megfeszítették szellemük minden erejét. Jézus csak egy szóra, csak egy jelle szorítkozik. Semmi látzólagos erőfeszítés, semmi kifáradás. Fel lehet benne ismerni azt az isteni Bölcseséget, aki a Szentírás szerint a legnehezebb munkákat is erőlködés nélkül viszi végbe és úgyszólván játszadozik a földkerekséggel.

Minden hatalom kevésbé csodálatosnak tűnik fel, mihelyest annak határaival érintkezésbe jutunk. Ha láttál már egészen közelről híres embereket, fogadok, hogy bizonyos csalódást éreztél. Nem voltál annyira igazságtalan vagy elfogult, hogy értéküket tagadnád, de a külső hibák, ferdeségek, hiányok folytán alábbszálltak becsülésedben. Krisztusban nem csalódott senkisé, még azok sem, akik közvetlen közelében éltek. Sohasem bizonyítottak rá tévedést vagy tudatlanságot. Erénye folt nélküli volt és hatalma korlátlan. Az apostolok, akik annyira biztak magukban, nem tudták meggyógyítani a táborhegyi holdkórost, de Jézus nem vallott kudarcot egyetlen csodájával sem. Valahányszor csak mint a mindenség Ura beszélt, a természet erői engedelmeskedtek neki. Az igaz, hogy hazájában csak kevés gyógyítást végzett. De honfitársainak hitetlensége nem korlátozta hatalmát, csak annak a gya-

korlását függesztette fel. Názárethben épúgy mint Kafarnaumban Jézus sokat meggyógyíthatott volna és halottakat támaszthatott volna fel. Ha mégis tartózkodott ettől, az azért van, mert hitet kívánt a csoda előfeltételéül.

Ez a határtalan hatalom épen olyan titokzatos is volt eredetében. Az írástudók meglepődve emberfeletti jellemétől az ördögök fejedelmének tulajdonították azt; nevetséges vád, amelyet megcáfolt Jézusnak a szentsége. Hatalma tehát Istentől származott és tudjuk, hogy a zsidók milyen magas fogalmat alkottak az Istenségről. Vallási felfogásuk végtelenül felülmulta a pogányokét. Jahve előttük nem egy felfújt ember, halhatatlan hős volt, hanem az Örökkévaló, a Mindenható. Az, akinek az arcába nem lehet beletekinteni meghalás nélkül. A Magasságbelinek Követe tehát méltóságának részese volt és dicsőségének ragyogásában járt. A próféta szavai szerint „ő Isten erejével kormányzott és az Örökkévalónak fenségével.” (Mikeás.)

Minden prófétának homlokán az isteni küldetésnek a visszfénye ragyogott, de Jézus nem olyan próféta volt, mint a többi és a tanítványok ezt jól érezték. Az kétségtelen, hogy Atyjának tanubizonyosságát kérte és némelykor csak egyszerű hirlőként viselkedett: „Az én tanításom nem az enyém, mondotta, hanem azé, aki engem küldött.” De másutt így kiált fel: „Én vagyok a világosság. Én vagyok az Igazság! Aki engem lát, látja az Atyát.” Ki fogja megmondani, hogyan csengtek ezek a szavak? Milyen meglepődéssel kellett arra tekinteni, aki azokat mondotta. Hallván azokat a kegyelem által megvilágosított elmék beláttak Krisztus titkába. Megértették, hogy igenis, mint ember nem volt más, mint hirlő, mint Isten pedig szerzője volt üzenetének, hirdetésének. Neki nem volt szüksége, mint a farizeusoknak és írástudóknak, külső támpontot keresni, mint például az Írást vagy a hagyományt idézni, tekintélyének alapja önmagában volt. Ő nemcsak Istennek a küldötte volt, mint Keresztelő Szent János, Ő egyszülött Fia volt az Atyának, vele egyenlő hatalomban és fölségben. Azért az ördögök megremegtek előtte és az angyalok örömmel szolgáltak neki.

Egy határtalan és titokzatos erővel szemben az első hatás a rémület. Ki ne érezte magát remegni, összetörni és mintegy megsemmisülni a háborgó tenger láttára? Amaz egymásra tornyosuló hullámok rettenetes moraja, amelyek a beláthatatlan messzeségben nőttön-növe egymás után rohannak kimozdítani a meredek sziklás partokat, a lelkeket némi bágyadságba döntötte. Ott állott tétlenül, erőtlően és akarat nélkül, miként a zsákmány, amely megígézve az oroszlán tekintetétől nem gondol sem a menekülésre, sem védekezésre. Ezt a félelem és tehetetlenség érzetet a tanítványok nem egyszer tapasztalták. A csodálatos halfogás, ez a csodatett anyira bámulatba ejtette őket, hogy Simon Péter térdre esik és felkiált: „Uram, menj ki tőlem, mert bűnös ember vagyok!” A csillogó fény, amely belőle kiáradt, elkápráztatta. Érezte, hogy az övét végtelenül felülmúló erő hatotta át és mintegy hatalmába

kerítette és az első mozdulata az volt, hogy magát kivonja ama hatás alól.

Megtehetete volna azt, mert az emberi szabadság sérthetetlen. Az isteni Hódító senkit sem fog erővel. Különben miért védekezni ellene, hiszen nem a javunkat akarja-e? Krisztus hatalma ember feletti, de csak gyógyításra és vigasztalásra használja azt. A jóság megérezik arcán, minden szava és minden cselekedete abból fakad. S így a tanítványok egyszerre leigázva és lebilincselve átadják magukat az ő követésének. A Mester azt mondja nekik: „Hagyjátok ott halászbárkátokat és kövessetek engem.” Hová akarja őket vezetni? Miből fognak holnap megélni? Ez nem nyutalanítja őket, ellenállás nélkül engednek ezen határtalan, titokzatos, jótékony erő vonzóerejének és mintegy megszádulva az ismeretlenbe vetik magukat.

Ami még fokozza Jézusnak a varázsszerűségét, az az ő biztossága. Föltétlenül hisz tanításában. Egy utasnak a nyugodt biztosságával, aki onnan jön, vagy inkább nem is jön, hanem ott lakik, beszél egy láthatatlan világról. Miként az angyalok, akik szüntelenül őrködnek a kis gyermekek felett, szünet nélkül látja Atyjának az arcát, aki a mennyekben vagyon. Az ő hite nem alapszik, mint a mienk, okoskodáson, következtetésen és bizonyításon, hanem bensőséges és állandó megtapasztaláson: az a ténynek a megállapítása. Az ott túl neki épen úgy jelen van, mint a minket körülvevő tárgyak: egy valóság az, ami előtte feltárul.

Föltétlenül hisz hatalmában. Amikor a kafarnaumi százados arra kéri, hogy gyógyítsa meg beteg szolgáját, a legegyszerűbb hangon válaszolja: „En elmegyek és meggyógyítom őt”. Ha ebben a pillanatban önmagában kételkedett volna, mennyire reszketett volna. Milyen halálos aggodalmat élt volna át arra a gondolatra, hogy hátha most nem engedelmeskednek neki a természet erői. És akkor milyen megaláztatás, milyen összeomlás éri tekintélyét! De Jézus nem ismer ilyen és hasonló aggodalmakat. Ő olyan erőt érez magában, amely képes a világot kimozdítani helyéből. Semmi sem állhat neki ellen, még a halál sem, aminek pedig minden enged. Mielőtt Lázárt feltámasztja, felkiált: „Atyám, én tudom, hogy te mindig meghallgatsz engem!” (János XI. 42.) Mint az írásmagyarázók megjegyzik, ez az ima nem kérelem, hanem hálaadás. Annymra biztos, hogy a csodatett meg fog történni, hogy előre köszönetet mond.

Föltétlenül hisz munkája sikerében és biztos abban, hogy semmi sem fogja megakadályozni annak kifejlődését. Krisztus szenvedésének előestéjén így mer beszélni apostolaihoz: „Én meggyőztem a világot”. (János XVI. 33.) Különös győzelem, amely nagyon is hasonlít a vereséghez. Letartóztatják, halálra ítélik, megölik. Párthívei mind szét fognak szaladni. És egy vad futásnak eredt hadseregnek ez a megvert vezére győzelmet kiált. Abban az órában kiáltja ki győzelmét, amikor letepertnek látszik. Történt-e valaha a hihetőségnek ilyen kihívása? Nem veszi számba

a tényeket, azok az ő számára csak látszatok, amelyeken keresztül meglátja a jövőt. Tekintete ott függ közeli mennybemenetelén és a jelen kegyetlen valóságai eltűnnek dicsőségének ragyogásában.

Egy ilyen bizonyosság hogy is ne lett volna közlékeny. A szónok nemcsak észokokkal hat, amelyeket kifejt és előad, hanem a meggyőződéssel is, amely őt áthatja és lelkesíti. A lángoló hit, amely szemeiben ragyog, hangjaiban rezeg, egész testében pezseg, nem kevésbé meggyőző erejű, mint a legalaposabb érvek. Az okoskodás, az érvelés felvilágosít, de a lelki felhevülés az, ami felmelegít és elragad. *Pectus est quod disertos facit.*

Az, ami igaz általában a szónokról, igaz az isteni Igéhirde-tőről is. Jézus hat azzal, ami ő és ugyancsak azzal, amit mond. Személye még nagyobb hatással van, mint tanítása. Tanítványai főleg azért követik tanítását, mert csodálják és szeretik őt. Nekik Jézus maga az Evangélium. És később, amikor szétszóródtak az egész világra, hogy hirdessék az örömhírt, mindnyájan elmondhaták volna Szent Pállal: „Jézust a megfeszítettet hirdetjük”.

Jézusnak rendkívüli hatása tehát elsősorban páratlan személyiségéből magyarázható meg. Nem szükséges megjegyeznünk, hogy a közönséges hallgatóságra mindenek között ez a módszer a leghatásosabb. Vannak igazságok, amelyeket csak a szövevényes és nehézkes következtetések és okoskodások egész sorozatával lehet bebizonyítani. Már pedig a lánc nem erősebb, mint annak leggyengébb szeme, csak egy láncszemecske engedjen és a lánc elszakad. Valamely bizonyítás gyöngesége függhet akár az érvek a gyöngye bizonyító erejétől, akár a kifejtés, előadás módjától, akár pedig a hallgatóság figyelmetlenségétől. Mikor valamely mértani tételt akarunk bebizonyítani a tanulóknak, ha nem látják meg a kapcsolatot egyik tétel és a rákövetkező állítás között, akkor nem értenek semmit és a bizonyítást lehet előlről kezdeni. Már pedig hol van olyan hallgatóság, amely pusztán hallás után követni tudna egy szoros, egymásbakapcsolódó okoskodást, hacsak valami szöveg vagy ábra le nem köti figyelmüket. Aligha találunk sok ilyen hallgatóságra, nemde? Ellenben mindenki érzi és látja a csodahatást. Olyan erő az, amely egy csapásra hódít, mint a nap melege és fénye.

A presztizsnek még az az előnye is meg van, hogy az állandó és tartós hatóerő. Pascal figyelmeztet arra, hogy Isten létének a bizonyítékai kevésbé hatnak a hitre. Abban a pillanatban, amikor megértik azokat, némi hatást keltenek, elméseknek, nagy-szerűeknek tartják azokat, de csakhamar ki is mennek az emlékezetből. Ugyanez áll a bonyodalmas következtetésekről is: mikor ezek alkotják a beszéd fonalát, a hallgató a befejezés előtt elfelejti, amit az elején hallott. Mindazok a bizonyítékok, amelyeket összehordtak a tétel bizonyítására, egymásután tűntek el, úgy hogy a végkövetkeztetés a levegőben függ. De amíg a mester tanítványai val, az ő tekintélye, ha van neki, leköti és domi-

nálja azokat. Állandó kisugárzás ez, amely kiáramlik személyéből és átjárja azokat, akik vele érintkeznek.

Végül a tekintély, s ebben van legfigyelemreméltóbb kiváltsága, kétségbe nem vonható meggyőzőési eszköz. Amikor az észre hivatkozol, a veled beszélőt bírálatra és vitatkozásra ösztönözöd. Már pedig mindenki tudja, hogy Isten számos kérdést átengedett az emberek vitatkozásainak. Nem volnának azok megoldhatatlanok valamely felsőbb értelem számára. De ezekben a dolgokban az igazság annyira kiélesedett csúcspontban van, hogy a mi eltoppult eszközeink nem közelíthetik azt meg. Képzeld el két egyformán ügyes és képzett jó vitatkozót, akik, mint Cinna személyei, a legjobb kormányformáról vitatkoznak. A vitatkozás elnyúlhatnék egész héten át anélkül, hogy egyik is kénytelen volna feladni álláspontját. Az egyiknek érveire a másik rettenetes ellenvetésekkel felelne. Végre is a két bajnok elvonulna a küzdőtérrel ki-merülve, de le nem győzve.

Eltérőleg a bizonyítékoktól, amelyek néha kérdéses erejűek, a tekintély tényként parancsolólag hat, nem vitatják azt jobban, mint valamely vonalvezetésnek a báját vagy a színeknek a szépségét. Jól tudom, hogy vannak tündő elmék, akiknek legfőbb teendőjük a saját érzéseiknek a boncolgatása hasonlóan a kíváncsi gyermekekhez, akik összetörik játékszereiket, hogy megtudják, mi van azoknak bensejében: ők mindenről számot szeretnének adni. Miért hatott rájuk zavarólag ez a tekintet? Az a szónok, aki csak közönséges dolgokat mond, mégis miért hódít annyira? De a léleknek ezen kutatói, a lényeknek ezen kivonatolói csak kivételek. Egyébként ha ők eljutnának a tekintély megértéséig, ők épúgy éreznék annak elragadó erejét. Vajjon Newton nem bámulta-e a szivárványt azután is, ahogy megalkotta annak elméletét? (*Pour une etudes plus complete du prestige, voir: L'art de commander aux Enfants*).

II.

Jézus, a népies hitszónok, hogy a legegyszerűbb felfogásúak is megértsék, a végletekig egyszerűsíti tanítását. Egy gondolatba tömöríti össze azt, amely amilyen világos, épenolyan termékeny is: az *Isten országára*.

Ennek az országnak a feje a mennyei Atya. Mint ember, Jézus csak szolgálja az Örökkévalónak, a hírvivő, megbízva üzenetének közlésével. De mint Isten tulajdonjoggal bír a világ fölött, amely általa és éreite lett teremtve. „Minden hatalom nekem adatott a mennyben és a földön” mondja (Máté XXVIII. 18.) és a talentumokról szóló példabeszédben mint a messze útra menő király-ember mutatja be magát, aki elmegy, hogy átvegye a királyi kormányt és visszatérve megbünteti hanyag vagy lázadó szolgáit. Így Krisztus is fel fog menni a mennybe, de az utolsó napon ismét vissza fog jönni, hogy minden embert megítéljen.

Az ország alattvalói Ábrahámnak nem vérszerinti gyermekei,

hanem mindazok, akiket Isten kiválasztott és meghívott. A meghívás az evangéliumi örömhír közlésében áll. Örvendjete ti jóakarátú emberek, Isten gyermekeivé fogad és egyszülött Fia kiváltásaiban részesít titeket. Ez az örömhír az igehirdetés által jut el hozzánk. Az első hatalom, amit Jézus apostolainak ad, az igehirdetés hatalma. Ő maga nem szűnik meg tanítványait és a sereget tanítani. Bőségesen árasztja az igazságot, amely üdvözít, a világosságot, amely éltet. *Vita erat lux hominum. Az élet az emberek világossága volt.* Csakugyan mi is az örök élet, ha nem megismerni téged, oh örök Atya és akit küldöttél, Jézust a mi Üdvözítőnket?

Ahhoz, hogy valaki belépjen az országba, nem elég csak hivatalosnak lennie, hanem fel kell öltetni a menyegzős ruhát is, ami a megigazulást jelenti. Az eredeti bűnnel és a személyes vétkeivel beszennyezett embernek meg kell tisztulnia a bűnbánat által és egy titokzatos fürdő által, amely a megváltásban részesít. A kereszt-áldozattal való kapcsolata alkotja a keresztény titoknak az eredetiségét. János vízben keresztelt, Jézus pedig vízben és vérben keresztel. (Szent János I. lev. V. 6.)

A megigazult hívőnek még meg kell szentelődnie, vagyis amennyire csak lehetséges, isteni példaképét kell utánoznia. Krisztus az emberré lett szeretet, ő a szeretetet a legteljesebb lemondásig viszi. Ilyen az az eszménykép, amelyet magában kialakítania minden kereszténynek törekednie kell. „Mester, mondotta egy törvénytudó, igazán mondtad, hogy egy az Isten és hogy nincs más ökövüle. És őt szeretni teljes szívből és teljes elméből és teljes lélekből és teljes erőből és a felebarátot mint önmagunkat szeretni, ez nagyobb minden égő-áldozatnál és egyéb áldozatnál”. Ez a nagytehetségű törvénytudó tökéletesen megértette az új vallás lényegét, Jézus pedig örvendve mondja neki: „Nem messze vagy az Isten országától”. (Márk XII. 28—34.)

Ezzel az országgal ellenkező az, amit az evangélium „világnak” nevez, az a terjedelmes birodalom, amelynek a sátán a fejedelme. A gőgös és irigy, a rosszban megátalkodott, kiolthatatlan gyűlöletben égő sátán elkeseredett harcot vív az Isten gyermekei ellen. Neki is vannak fiai, akit képmására alakít és szolgálai, akik helyette a munkát végzik. Tisztátalan, istentelen, botrányos elmék, akik az igazak megrontásán dolgoznak és ha nem tudják azokat kötelességeiktől eltántorítani, akkor üldözik őket.

Az emberiség tehát két vetélkedő táborra oszlik. Az Isten hívei és Lucifer barátai között kiegyenlíthetetlen az ellenkezés, és az összetűzési alkalmak annál gyakoribbak, amint együtt élnek ugyanazon városokban és még ugyanazon házakban is. A hívők nincsenek összezsúfolva legyőzhetetlen kerítéssel körülvett akolba, úgy vannak, mint a juhok a farkasok között, kitéve megvetésnek rágalmazásnak, erőszakosságnak. Küzdenniök kell a külső csábítások, a romlott és megrontó világ hatásai ellen és ami még nehezebb, védekezniök kell olyan ellenségekkel szemben is, amelye-

ket magukban hordoznak, vagyis az érzelmi vágy ellen. Ha nem küzdenék azt le, az elharapódzó önzés elfojtaná bennük a szeretetet, miként a példabeszéd tövisei elfojtják a kikelő csírákat.

Mikor lesz vége ennek a keserves küzdelemnek? A mennyei Atya házában. Ott már nem kell többé ellenségtől rettegni. A gonoszok oda nem mehetnek be; félre dobva a sátánnal a külső sötétségben maradnak. Az égben barátok között lesznek. Nincs többé munka, nincs többé nyugtalanság, nincs többé ellentét. Ott nem lesz többé korlátozás, hanem az öröm teljessége. Teljes szívvel lehet szeretni, a megtisztult természet minden sugallatának engedni. Öröndetes kiterjeszkedés lesz az, végnélküli felvidulás a békében és világosságban. Ezért hasonlítja Jézus a mennyei boldogságot a menyegzős ünnephez, ahol minden megvan kívánság szerint.

Az igaz, hogy a hívőnek, mielőtt oda eljutna, át kell mennie a halálon, a keresztény közösségnek pedig az utolsó idők rettentő világpusztulásán. A szűk útnak ezek a veszedelmes kanyarulatai, a viharos vonal, amely a kikötő bejáratánál zúg, de átjutva egyszer ezen nehéz utakon, mily békéség és milyen biztonság!

* * *

Az Isten országáról való ezen felfogás mélységes visszhangra talált a zsidó lélekben: átöröklött s a próféták által ébrentartott érzelmeket keltett ott új életre, amelyeket a nemzetet ért csapások túlizgattak. Jézus korában mennyire távol állott Izrael a theokratikus eszménytől. Istennek népe magát Istent akarta kormányzól. Bírák és királyok az ő szemében nem voltak mások, mint az isteni tekintélynek kirendelt megbízottai és mintegy letéteményesei. De tisztelhetette-e Jahvé képviselőiként a pogányokat, akik őt elnyomták? Júdea római tartomány lett s helytartó kormányozta. Heródes, Galileának negyedes fejedelme szintén Rómának volt hűbérese. Ami Szamariát illeti, az nem ismerte el többé a főpap főnhatóságát, sem a jeruzsálemi templom előjogait, nem volt többé más, mint egy elszakadt, az igazhitűektől halálosan gyűlölt nemzet.

De a leigázott és földarabolt Izrael nem veszítette el a reményt. Míg a valóság gúzsban tartotta, álmaiban a határtalan világban járt. El fog jönni az idő és már közel van, amikor a Messiás megadja a hazának függetlenségét és egységét, visszahívja Sionba a kivándorolt zsidókat. Győzelemről győzelemre haladva kardcsapásaival olyan terjedelmes birodalmat fog kívágni, mint a római birodalom. És mekkora lesz akkor az örömük Izrael gyermekeinek. Hogy fognak bosszút állani elnyomóik felett. Milyen bőséges elégtételt kap majd hazafiságuk, vallási buzgalmuk, uralom, dicsőség és nyereség utáni vágyuk. Ezen reménytől lázasan a zsidók abban a korban türelmetlenül várták álmaik megvalósulását és engedték magukat elámitani a hamis próféták által,

akik látván, hogy a próféták által jelzett idő beteljesedett, szent háborúra buzdítottak Róma ellen.

Jézus nem küzd ezen annyira hatalmas törekvés ellen, hanem fölhasználja azt. Megszerzi ezt az élő forrást, hogy öntözze vele Atyjának kertjét. Mint minden bölcs politikus, megragadja az erőt ott, ahol az van és alkalmazza azt ott, ahol az szükséges. Ezt a lángoló vágyat, amely Izrael országa felé irányult, levezeti Isten országa felé. Honfitársainak ábrándját felemeli, megtisztítja, szellemivé teszi. Igen, jönni fog a Szabadító, de azért, hogy a sátán igája alól szabadítsa meg. A kormánypálca továbbra is Caesar kezében fog maradni, neki fognak adót fizetni; ez nem tesz semmit, csak hogy a lélek szabaduljon fel a bűn és kárhozat alól. Nem hasonlíthatatlanul értékesebb-e az erkölcsi szabadság, mint a polgári szabadság? A szétszóródott zsidók nem fognak hazájukba visszaköltözni, hanem az Isten gyermekei a földkerekség minden táján szétszóródva egy lelki társaságot fognak alkotni, a maga nemében egyedülit és föltétlenül eredetit, sajátságosat. A távolság miatt egymástól elválasztva egyesülni fognak a hitben, a szeretetben, ugyanazon törvényeknek hódolva, ugyanazon Krisztusba beolvadva. Hódító lesz a Messiás, de békés hódító. Győzedelmeskedni fog ellenségein, de nem a fegyverek által, hanem szelidségével, türelmével és alázatosságával. Tanítványai ugyanazon eszközökkel, vagyis az igazság és az erény erejével fogják hitüket terjeszteni. Boldogok a szelídek, ők bírják a földet.

Az egész földet és a földgömbnek nemcsak azt a részét, amelyet a zsidók akkor ismertek. Ők úgy képzelték, hogy a nemzetek Uralkodója uralma alá hajtja a Földközi-tenger körül levő országokat és talán Scythiát, Perzsiát és Indiát. Jézus még ezen a nagyratörő ábrádon is túlmegy. Föltámadása után megparancsolja apostolainak, hogy menjenek az egész világba és hirdessék az evangéliumot minden teremtménynek. Országának tehát nem lesz vége. Kiterjed e látható világon túlra. A föld csak egy tartománya és pedig a legkisebb és legszegényebb. Az angyalok és az üdvözültek jobban teljesítik közös Atyáknak az akaratát, mint mi. Ők tehát az alattvalói ezen határok nélküli országnak, amely egybefoglalja a kettős teremtetést, az anyagit és a lelkit.

Jézus így szellemi irányba tereli és egyszersmind a végtelemben bővíti ki a zsidóknak az Isten országáról való felfogását. Mint minden zsidó hazafi, a tanítványok is főleg Izrael országának helyreállításáról álmodoztak. De milyen silánynak látszik ez a hazafias ábránd Krisztusnak, a megváltott világ Alapítójának, új dolgok rendje Megteremtőjének, a fönséges Főpapnak törekvései mellett, aki a földet az égtől elválasztó mélység felé gyönyörűséges hidat állít. Milyen megtiszteltetés az: neki szolgálni és művében közreműködni!

A zsidó fajt jellemző hazafias törekvés mellett megvolt még benne az igazságosság mélységes érzése is. Mikor a zsoltárokat olvassuk, nem lep-e meg minket az a hevesség, amellyel a királyi

proféta ellenségeire hívja az isteni büntetéseket? Hogy legyenek megalázva, eltaposva, hogy futni kelljen nekik és szóródjanak szét, miként a por a szél által. Csak egyszerű bosszúvág-e ez? Tévedés volna azt hinni. A proféta látja az elhatalmasodó gonosz-ságot és a megvetett erényt. S ez botrány az ő értelmének és szívének. Igazságos Isten, hogyan tudod te ezt a rendetlenséget elviselni; Tégy tehát mindent megérdemelt helyére, az érdemet a megbecsülésre, a gonosz-ságot a közmegvetésre.

Jézusnak édesanyja, aki nevelője is volt, s aki a vérrrel együtt átönti beléje szépséges lelkének minden tulajdonságát, ezt az érzést nagyon mélyen átérezte. A hálaénekben, amelyet Zakariás-nál rögtönöz, az Örökkévalóhoz fordul, aki „megalázza a kevélyeket és fölmagasztalja az alázatosakat”. Ugyanezen kifejezéseket Jézus is fogja később használni. Mint édesanyja, ő is éhezi és szomjúhozza az igazságot. Óhajtvá óhajítja a javaknak és a bajoknak méltányosabb megosztását és megadja az eszközöket annak megalapozására. Ha megtartanók parancsait, ha a szeretet szelleme kiküszöbölne, vagy legalább is mérsékelné az önzést, nem lennének többé egyenetlenkedések, civódások, fegyveres összetűzések: s ez már majdnem földi paradicsom lenne. De sajnos, nem vagyunk-e még nagyon távol attól a naptól, amikor az evangélium fogja szabályozni a társadalmi viszonyokat. Sohasem fog eljönni ez a nap? Maga Krisztus sem hisz abban, hogy az igazságosság véglegesen győzedelmeskedni fog ebben a gyarló világban. Mindig lesznek lelkiismeretlen nagyravágók, kizsákmányoló emberek és következképpen szegények és elnyomottak. Mindig lesz konkoly a búza közé vegyülve. A Családatyának a földjét csak a jutalom napján fogják kigyomlálni. Akkor a jókat elválasztják a gonoszoktól. Mindegyiket nem vagyona, hírneve, hivatalai vagy címei szerint, hanem érdemeinek megfelelően fogják kezelni. A legfőbb Bíró csak a szeretet sugallta jócselekedeteket veszi számba. Akkor az első utolsókká lesznek, a gonosz és gőgös farizeus a külső sötétségbe vettetik, míg a bűnbánó bűnös nő helyet foglal a királyi vendégségben. Mily gyönyörűsége nap lesz ez a megrágalmazott és üldözött igazak számára. Hogy ne óhajtánánk forrón az Isten országának ezen tökéletes befejezését? Hogy ne sóvárognánk amaz új eget és új föld után, ahol az Igazságosság lakozik?

Ugyancsak az Isten országában talál teljes kielégítést a mi szeretet utáni vágyunk is. A közönséges életben kétféle mozgás van: a központ felé tartó és a központtól távolodó mozgás: szeretni és adni, erőssé válni és másokat támogatni, magába szállani és kiáradni. A régi vallások ezen hajlamok közül inkább az elsőnek kedveztek. Mindent összevéve azok nem voltak más, mint némi varázslás, mágia vagyis imák és vallásos gyakorlatok együttesége azzal a céllal, hogy az istenek jóindulatát megnyerjék. Tisztelték őket, tömjént gyújtottak nekik, különféle áldozatokat mutattak be nekik, de csak azért, hogy azok az ő érdekeiket szolgálják. Titkos, félelmetes vagy jótékony erők voltak, amelyeket

iparkodtak megnyerni. Egyes népeknek még egy különleges istenük is volt, aki a sajátjuk, kizárólagos tulajdonuk volt, s tilos volt neki a sajátján kívül más népeket is oltalmazni.

Jézus, aki mindeneket megújított, ha úgy lehet mondani, kicserélte a vallásos világnak a tengelyét. Őelőtte az emberek arra törekedtek, hogy az Istenséget maguknak leigázzák és széleik szerint hajlítsák. Így szóltak hozzá: tedd meg akaratunkat vagy nincs többé áldozat. A keresztyén a haldokló Krisztus példáját követve azt mondja: „A te akaratod legyen és ne az enyém!” Ez nem azt jelenti, hogy az isteni Mester lebeszélne a kérő imádságról és a hálaadásról, korántsem. Hanem előtte és tanítványai előtt a legfőképpen való vallásos cselekedet az imádás, akarom mondani a teljes szeretetből fakadó és állandó meghódolás az isteni akarat előtt, bármilyen nehéznek látsszék is az. Az igazi jámborság megnyugvás, egy örökös *igen*. Önmagát elfelejteni, önmagát semminek sem tartani, a maga tökéletes semmiségét a szónak legszorosabb értelmében és minden fönntartás nélkül beismerni, magát az Istennek átengedni, benne elmerülni, miként a sókristály egybeolvad a tengerben, ahonnan kikerült, ebben a saját akaratának az elenyészésében mámoros, de észszerű örömet érezni, eltűnni a végtelenben, hogy tisztábbnak, nagyobbaknak, erősebbnek találja magát, ez az az állapot, amelyre a keresztyének vágyakoznak, akik megértették az evangéliumot, a nemes lelkek, akik keresik azt, akinek magukat átadják. Ezek mintegy ösztönszerűleg Krisztus felé fordulnak, tudván, hogy ő az egyedüli, akit teljesen lehet szeretni anélkül, hogy csalódástól vagy hálátlanságtól kellene félniök.

Ez a szeretet vezet el a tökéletességre és a boldogságra, vagyis ez elégíti ki természetünk legfőbb törekvéseit, vágyakozásait. Pusztán a látszatok után ítélve az emberek léhák, haszontalanságokat és hiúságokat hajszolnak. De keress csak jól a mélyen és a legtöbbször fogsz találni egy titkos vágyat, amely felfelé készlet, az emberi méltóság némelykor be nem vallott gondolatát. Amikor a lecsillapult szenvedély beszédhez engedi a lelkiismeretet, több bűnös érzi magában a furdalást, a fulánkot és miként valamely víz alá merült városnak a harangjai, szívében megszólalnak az elvesztett tisztaság bánatos hangjai, mélabúsan, visszahívogatólag. Jézus tudta ezt. Olyan mélyre hatolt ő az emberi természetbe, miként senki más. Fölfedezte ott a legjobb utáni vágyat és mivel semmit sem végez félig, azt is teljesen ki akarta elégíteni. A tökéletesség, amelyet élénkbe terjeszt, nem olyan, mint a farizeusoké: a hagyományoknak és a szertartásoknak a gondos megtartása. Nem olyan, mint a pogányoké, a nagy természetes erények gyakorlása: okosság, igazságosság, erő, mértékletesség. Nem kevesebb az, mint az Istenhez való hasonlatosság.

Hogyan, mondhatná valaki, követhetjük-e mi Istent, akit senki sem látott? Szent Ágoston így felel: „*Deus factus est homo, ut homo fieret Deus*. Isten emberré lett, hogy az ember Istenné

legyen. A végtelen tökéletesség érzékelhetővé lett, hogy nekünk mintaképpül szolgáljon". Ki nem látja most a kapcsolatot a Mester ezen szavai között: „Legyetek tökéletesek, mint a ti mennyei Atyátok is tökéletes . . . Példát adtam nektek, hogy ti is úgy cselekedjetek, mint én". (Máté V. 48. János XIII. 15.) Ez a két parancs egyre megy, mert más szavakkal egy isteni eszmény szerint való cselekvésre szólít fel bennünket.

Az általános vonzóerő törvényével ellentétben minél távolabb van az eszmény, annál jobban vonz. Az, hogy nehéz azt elérni, még csak több bájta kölcsönöz neki. Minden évben a szép évadban láthatók félelmet nem ismerő turisták, akik megmásszák az Alpokat, a legmagasabb, a legelhagyatottabb, a leghozzáférhetlenebb havasok azok, amelyeket különös szeretettel kutatnak. Így vagyunk a keresztény tökéletesség csúcsaival is. Látszólag meredekek, megközelíthetetlenek, megrettentik a félénkeket, a gyöngéket, azokat, akik az önmaguk elleni harcban állandóan alul lévén, az élni engedj álláspontjára helyezkednek. „Ti a hősokeket, akiket alkottok, nagyon tisztáknak akarjátok" kiált fel bosszúsán a szegény Musset. De az előkelő lelkek mindig fogják érezni a magasságok felé való vonzódást. Mindig lesznek a világban és főleg a kolostorokban, akik az evangéliumi tökéletességre törekszenek. Nem mintha a saját erejükből akarnának oda eljutni, hanem az isteni vezetőre bízzák magukat, aki bátorítja és maga után vonja őket és követésére szánván magukat a prófétával mondják neki: „Lábaimat hasonlóná teszed a szarvaséhoz és magas helyekre helyezel engem".

A tökéletességnél még jobban óhajtjuk a boldogságot, ami egyébként nem más, mint az átértett tökéletesség. A gyönyörrel ellentétben, ami nem csillapul le, a boldogság betölti az egész lelket. Az élvezet olyan, mint ama lámpák és világítótornyok, amelyek este kigyúlnak tengerpartjainkon: nem hogy eloszlanák a sötétséget, hanem inkább ezek a szétszórt fények még inkább érezhetővé teszik azt. A boldogság azokban olyan, mint a déli verőfény, amely minden teret megvilágít, úgyannyira, hogy maguk az árnyékok sem egyebek, mint gyengített világosságok. Ragyogása állandó, míg az élvezet, miután pár pillanatig tündökölt, elsötétedik, a szív mélyét még feketébbnek hagyván. Természeténél fogva változó és mulékony és ezért unak rá a komoly, a föltétlen után vágyódó elmék. Valójában csak azt bírja az ember, ami az örökkévalóság számára van. Ezt még azok is érzik, akik nem hisznek a sírontúli jövőben. Tanúja ennek ama vallástalan költő, aki így kiált fel fájdalomában:

Ah! mindez: ifjúság, öröm, gondolat, szerelem
S tenger és erdők énekét tűlzengő, esztelen
Remény, mely ott röpül ég szellője fölött:
Mit ér mindez, ha egyszer nem örök?*

*Ah! tout cela, jeunesse, amour, joie et pensée
Chants de la mer et des forêts, souffles de ciel
Important a plein vol l'esperance insensee,
Qu'est — ce que tout cela qui n'est pas éternel?
Leconte de Lisle.

Ezen megható kesergésre visszhangzik Sully Prudhomme édes dalocskája:

Meghalnak itt az orgonák,
A madárének oly rövid:
Annyi nyarat álmodom át
S mind elmúlik!*

De hol vannak ezek a nyarak, amelyeket nem követ ős? Nem ezen a gyászos világon. Jézus legjobb tanítványainak sem ígért mást itt a földön, mint a békeséget, vagyis azt az érzést, hogy lelke az Istennel békében van. Azt a boldogságot, amely után mindenki sóvárog, máshol kell keresni. Föl a szemekkel! Föl a szívekkel! Emelkedjenek fel ama mennyei Jeruzsálem felé, ahol a nap nem hanyatlik le, az arcokon nincsenek gondok szántotta ráncok, a szíveket nem kínozza bánat, fel a gyönyörűségek kert-jéig, ahol a virágok sohasem vesztik el üdeségüket, a pazar fényű palotákig, ahol a választottak örökké örvendezni fognak Atyjuknak jóságos tekintetében és az örök szeretet énekét fogják zengedezni.

Ki tudná leírni azt a meghatottságot, amelyet az ilyen ki nyilatkoztatás okoz? A pogányok a másvilágot úgy képzeltek, mint az itteninek halvány képét. A halottak csak árnyékok voltak. A hősök úgy érezték magukat, mint akik lebuktak az eliziumi mezőkre és fájlalták a napfényt és az ekét húzó rabszolgának a sorsa különbnek látszott az övékénél. Sőt maguknál a zsidóknál is a sírontúli élet csak valami alsóbbrendű életnek számított. „Oh Örökkévaló, kiált fel a Zsoltáros, nem a meghaltak dicsérnek téged, sem pedig azok, akik leszállanak az alvilágba”. Ez a felfogás nem volt egészen téves. A Messiás előtt az ég zárva volt.

Az igazak lelkei a limbusba, a várakozásnak homályban levő tartózkodási helyére mentek, aminek nem volt semmi bája. Keveset gondoltak rá s még kevésbé vágytak utána. De ime Krisztus leszáll az égből és azt mondja nekünk: „az én atyám országa lesz ezentúl a ti osztályrészetek. Nyitva van a kapuja. Lépjetek be barátaim és testvéreim és legyetek boldogok én velem”.

Ez akkor szédületes dolog volt. Az elzárt látóhatár egyszerűen megnyílt és végtelen, fényes ragyogó kilátásokat tárt fel előttünk. Ezen kápráztató jelenség előtt az emberiség megremegett, mint valamely állandóan sűrű felhőkbe borított bolygónak a lakosai is megremegnének, amikor a ködökön keresztül támadt résen először pillantanák meg a csillagok mosolygó és titokzatos ragyogását.

Igy aztán megérthetők Szent Péternek a szavai, amelyeket, Jézusnak mondott, amikor Ő, látván, hogy tanítványai nem akarták csodálatos szeretetében hinni egymásután hagyják el, azt kérdezte tőle: „Vajjon ti is el akartok-e menni?” — „Téged

*Ici — bas tous les lilas meurent,
Tous les chants des oiseaux sont courts
Je reve aux étés qui demeurent
Toujours!

elhagyni? Mester, de kihez menjünk? Az örök élet ígéi nálad vannak". (János VI. 67—70.) Ezzel mintha azt mondta volna: „Hogyan szakadnánk mi el egy Istentől, aki olyan szép ígéretekkel tett? Megigézve az égtől, amelyet nekünk kijelentett, mi nem tudjuk többé tekintetünket levenni arról. Az itt lent levő dolgok nem vonzanak többé minket. Ha a lelkünkben égő remény kialudnék, az egyenlő lenne az ürességgel és sötétséggel. Nekünk a Paradicsom kell, vagy semmi, a végtelen, vagy a semmiség".

Az Isten országának hirdetése óta tehát a világot véghetetlen remény emelte fel. Az vigasztalja a keresztényt és az adja méltóságát. Hiszen olyan gyöngék, mulékonyak és kérészéletűek vagyunk, mint akár a legyecskék, amelyek reggel születnek, néhány órán át röpködnek a napfényben és még az est beállta előtt elpusztulnak, bizonyos értelemben mélységesen nyomorultabbak. De azért nagy tévedés volna magunkat megvetni, mert nekünk szépséges hivatásunk van. A halál nem más, mint egy jobb világba való átlépés. Imbolygó lángocskák vagyunk, de mi elhomályosíthatjuk a csillagokat, amelyek egy napon el fognak homályosodni. Bennünk, észrevehetetlen parányokban örök élet van. Mi gyalgó teremtmények, a lelkiélet legalsó lépcsőjén állva részesülünk az Isten egyszülött Fiának méltóságában és boldogságában. Elképzelhettek volna-e a pogányok legvérmesebb álmaikban is egy ilyen szép jövőt?

Igen, a mi méltóságunk igen nagy és maga Jézus adja értékűnkre az adományok a kiváló értékét, amelyet nekünk engedélyez: „Bizony mondom nektek, nem támadott az asszonyok szülöttei között nagyobb próféta Keresztelő Szent Jánosnál, de aki kisebb Isten és mennyek országában, nagyobb nálánál". (Máté XI. 11.) Az Előhírlő az ószövetség legnagyobb szentje: az első helyre emelkedett erényei által és főleg ama szerepe által, hogy a Messiás követe és érkeztenek hirdetője volt. A többi próféták messziről mutattak rá, egyedül János mondhatta el, rámutatván: „Ime, köztetek van"! De Jézus tanítványai mesterükkel még bensőbb kapcsolatban vannak. Képmására alakultak és vele egybeolvadtak. Hála ezen hasonlatosságnak és ezen egybeolvadásnak, Isten előtt kedvesekké válnak és jogot szereznek a mennyei boldogságra. „Aki eszi az én testemet és issza az én véretem, örök élete legyen." (János VI. 55.) Páratlan kiváltságok ezek. János csak később részesül benne, amikor a megváltás befejezést nyer, ő az égben nyeri el az erényei által kiérdemelt helyet. De mint az ószövetség prófétáját tekintve, a legszerényebb kereszténynél is alacsonyabb fokon van a roppant különbség miatt, mely az ószövetség és az újszövetség között van. Ő csak egy szolga, míg a keresztség minket Isten gyermekeivé tett. Ő az átmeneti dolgok rendjének része, amelynek nincs közös mérlege az új renddel.

A megváltottak tehát, akik a föltámadás után „fényleni fognak, mint a nap, Atyjuk országában" (Máté XIII. 43.) ez élet után páratlan méltósággal bírnak. Drága szabadságot is élveznek. A

természetes ember rabszolgája a javaknak, amelyeket kíván és a bajoknak, amelyektől retteg. De ezt a kettős láncot a keresztény elszakítja és eldobja. Az örök boldogsággal szemben mily hitványnak, mily silánynak tűnik fel előtte e világnak minden öröme! Megtörténik még, hogy óhajtja azokat gyöngeségből, de többé már nem becsüli azokat. S így nem habozik azokat feláldozni, mikor Isten kívánja azt tőle. Mindenét eladja, hogy a drága gyöngyöt megvásárolja. Ime a földi gondoktól szabadabbá válik. Az érzéki javaktól elfordulván, már csak az örökkévalóság szempontjából tekint mindent. Ahol a kincse, ott van a szíve is. Ott él a gondolataival.

Isten országának reménye szabadabbá teszi a félelemtől, mint a vágytól is. A hazájába visszatérő száműzött semmibe sem veszi az utazás kellemetlenségeit. Amikor hazaérkezik, rokonainak közeleiben már nem is gondol többé azokra, vagy ha vissza is emlékezik rájuk, az csak azért van, hogy jelen jólétét annál jobban élvezze. Ily módon az élet megpróbáltatásai nem rettentik meg a hívőt. Bármennyire könnyűek, bármennyire mulandók legyenek is, mérhetetlen és örök dicsőséget érdemelnek. Miért rettegni tehát a szenvedéstől, amely minket az örök életre vezet? „Ne félj, te kisdéd nyáj, mert tetszett Atyátoknak nektek adni az országot.” (Lukács XII. 32.) Csekély fáradságért és csekély szenvedésért egy országot, lehet-e azon panaszkodni, hogy nagyon sokba került?

Azt jelenti ez, hogy a kereszténynek semmi félelme sincs? Nem, de neki csak egy aggodalma van. Azoknak, akik e világon akarják maguknak a mennyországot berendezni, vigyázniuk kell az egészségükre, anyagi javaikra, jóhírnevükre, összeköttetéseikre, barátságaikra s még sok minden egyébre. A boldogság számtalan alkatrészből áll: csak egy hiányozzék s az egész összeomlik. Ezért van az a sok töprengés, ezért a világi életnek túlságos bonyolultsága és szétforgácsoltsága. De az evangélium által egyszerűvé vált ember csak az egy szükségesre gondol. Miként Joas főpap, féli az Istent és nincs más félelme.

Igaz, hogy ez a félelem nagyon is erős, mert egyedüli javát elveszíteni helyrehozhatatlan veszteség lenne. Ebben az életben a bűnösök és az istentelenek az élvezetnek adják magukat; Istentől elszakadva, kibékülhetetlen vele. De a pokolban nincs többé öröm, sem reménység. A kiolthatatlan tüztől és a feregőtől, mely sohasem hal meg, kínozva a kárhozottak örök gyötrelembe hányatnak, ama nyugtalan, szánalmas és makacs hullámokhoz hasonlóan, amelyek nyögve megtörnek a mi pontjainkon.

Már pedig az üdvösség és a kárhozat között nincs középút. Az Isten a választottaknak azt fogja mondani: „Jöjjetek” a többieknek pedig „Menjete!” de senkinek sem fogja azt mondani: „Maradjatok, ahol vagytok.” A tisztítóhely csak átmeneti állapot. A halál keresztútjánál csak két út találkozik össze, az egyik, amely a végtelen boldogságba vezet, a másik az iszonyú gyötrelmekre. É

kettő között kell választani. Nincs más választás, mint örökké boldognak lenni, vagy örökké szerencsétlenné.

Es kik azok, akik a kárhoznak teszik ki magukat. Először is a botrányos életűek, akik megmérgezik a lelkeket, akiket a jóságos Orvos szeretne meggyógyítani; a vigyázatlanok, akik a balga szüzekhez hasonlóan elfelejtenek olajat önteni lámpájukba, vagyis érdemeket szerezni az örökkévalóság számára, az önzők, akik tekintet nélkül az őket környező nyomorra és szegénységre, csak a meggazdagodásra és mulatozásra gondolnak. Miért jutott a lelketlen gazdag a kárhozatra? Nem azért, mert igazságtalanul szerezte vagyonát, nem azért, mert kicsapongásban élt, hanem mert engedte, hogy a kapujánál éhenhaljon egy szegény.

Az örök kárhozat fenyegeti azokat is, akik nem gyümölcsöztetik talentumaikat, más szóval természetes és természetfeletti adományaikat, melyekkel Isten megajándékozta őket. A gyümölcstelen fügefa sorsára fognak jutni, amely miután cserben hagyta urát várakozásában, kivágotott és tűzre vettetett.

Maguk a nemzetek és városok is el fogják nyerni büntetésüket, ha nem fognak megfelelni az isteni várakozásnak. A zsidók kegyvesztettek lettek rosszhiszemű voltak és megátalkodottságuk miatt. Mondá nekik Jézus: „Elvétetik tőletek Isten országa és másoknak adatik.” (Máté XXI 43.) És másutt így kiált fel: „Jaj neked, Korozain! jaj neked Betsaida!, mert ha Tirusban és Szidonban történtek volna a csodák, amelyek bennetek történtek, régen szőrzsákban és hamuban ülve tartottak volna bűnbánatot.” (Lukács X. 13.) Ez a jövődölés szószerint beteljesült. Korozain és Betsaida hajdan virágzó falvak voltak gyönyörű vidéken a galileai tó partján. Ma már nem léteznek, hanem csak a törmelések halmazai emlékeztetnek rájuk, és a hullámok, amelyek a romok közelében tajtékzanak, ismételni látszanak az isteni átkot: Jaj neked!

A népek és a városok, nem lévén örök jövőjük, ebben a világban nyerik el büntetésüket. De az egyének számára az ítélet elhalasztatik. Isten nem vág mindig vissza az üldözők támadásaira, süketnek látszik a kihívásokkal és káromlásokkal szemben. Engedi élni a legnagyobb bűnösöket, hogy legyen idejük a megbánásra. Türelmes mert örökkévaló. De el fog jönni az ő órája, ítélőszéke elé fogja hívni a megrémült bűnösöket és minél kegyesebb és irgalmasabb volt, annál szigorúbb lesz, amikor igazságosságát fogja gyakorolni.

Az evangéliumnak az az egyik sajátossága, hogy a végső elszámolást a síron túlra halasztotta el. A büntetések, amelyekkel Izrael prófétái a törvény megszegőit fenyegették, a jelen életre vonatkoztak, mint a háború, az éhínség, a fogság, rettentő szenvedések, de ismeretek és korlátozottak. Azok, amelyek az evangélium szerint a kárhozottakra várakoznak, távoliak, meg nem határozhatók, titokzatosak, azok nagyobb hatással vannak a képzelődésre és a szívre. Ki tudja, hogy vajjon Krisztusnak a fenye-

getései nem voltak-e még hatásosabbak, mint ígéretei és hogy vajjon a pokoltól való rettegés nem több lelket mentett-e meg, mint az üdvösségben való reménység. Le lehet mondani valamely dologról, bármennyire értékes legyen is az, de ki tudna belenyugodni egy irtózatossá és örökkétartó gyötrődésbe?

Igy tehát az Isten országa az emberi szívnek legmélyebb érzelmeit érdekli: az igazságosság szükséges voltát, nagylelkű szeretetet, a tökéletességre és a boldogságra való vágyat, a szenvedéstől való félelmet és az első század zsidai számára hazafias törekvést. Az isteni Mester szava egyszerre sokféle idegszálát érintett meg és azokat együttesen egy nagyszerű akkordban csendítette meg. Teljes harmónia az, édes, bájos muzsika, amilyent a világ sohasem hallott.

Jegyezzük meg, hogy az Isten országáról való ezen felfogást Jézus nem boncolgatta, amint mi azt tettük: ő nem úgy jár el, mint a bölcelet mesterei: meghatározásokkal, felosztásokkal, bizonyításokkal. Tanítása mindig konkrét, szavai szellem és élet. Ahelyett, hogy apró részletekre boncolná a valóságot, a maga teljességében mutatja be azt. Nem tesz különbséget országának alapítása, kifejlődése és befejezése között, Isten országa, az ő Atyja, ő maga, a tanítása, a végleges kiválasztás, a mennyei boldogság között. Innen az a látszólagos ellentét, amely a kevésbé járatos olvasót zavarba hozza.

Mint minden élő dolognak, úgy az Isten országának is különböző tulajdonságai vannak: egymással ellenkezők is, aszerint a szempont szerint, amelyből azt vizsgálják. Egyformán igaz azt mondani róla, hogy nagy és hogy kicsiny. Először is igen kicsiny mag, de nagy fává lesz, amely ágaival az egész földet betakarja. Benső és külső, láthatatlan és látható. Erkölcsei készségek alapja, mint a bűnbánat szelleme, az önmegettagadás, az Isten és a felebarát szeretete, úgyanynira, hogy Jézus elmondhatta: „Az Isten országa bennetek van”. De a hívők társaságának van egy feje, van egy szervezete, vannak szokásai, amelyek az érzékek alá esnek.

Mondhatjuk azt, hogy az Isten országa lassanként növekszik és hogy egyszerre megvalósul, ahogy kifejlődik és ahogy határozott formát öltött. Jelenleg fejlődik az emberi akarat és a Szentlélek együttes működése alatt, ilyen a buzaszem, amely csírázik, vagy a tészta, amelyet áthat az élesztő. De a befejezése hirtelenül, váratlanul történik. Az ember Fia abban az órában fog eljönni, amelyben a legkevésbé gondolják, olyan lesz ezen eljövetele, mint a villámlás, amely keleten fénylik, egy pillanat alatt átmege az égen és nyugaton eltűnik. Ettől a pillanattól fogva kinek-kinek eldől a sorsa mindörökre: ahová a fa esett, ott marad.

Az Isten országa közel van és távol. Az alap már letéve és teljes joggal mondja Jézus ellenfeleinek: „Az Isten országa

elérkezett egész hozzátok". De az épület távol van a befejezéstől, jöllehet két ezred óta szüntelenül dolgoznak rajta.

Az Isten országa egyidőben rémítő is és csábító is. Befejezésének előhírnökei és előjelei lesznek: háborúk, elsötétülések, földrengések, olyanok lesznek, hogy az embereket megöli a félelem és a rettegés. Csak az igazak nem remegnek. Látva ezen előjeleket, neki bátorodnak és felemelik fejüket: ezek lesznek az örök tavaszt hirdető fergegek.

Az Isten országa tehát végtelenül bonyolult. De ahelyett, hogy egymásután minden oldalról bemutatná, miért adja Jézus annak mindig együttes képét?

Először is azért mert így alkotta meg. Mi kénytelenek vagyunk a jelent a jövőtől megkülönböztetni, mert számunkra azok el vannak választva. A pillanat közt, amelyben beszélek és amely arra következik, áthatlan függöny húzódik el, amely eltolódik aszerint, amint az idő halad. Ilyen lepel nem létezik Jézus számára. Egyetlen tekintettel átöleli azt, ami volt, ami van és ami lesz. Ha őt hallgatjuk, azt gondolnók, hogy úgy gondolkozik, mint mi. Alkalmazkodik a mi gyengeségünkhöz és a mi beszédmódunk szerint beszél. Némelykor mégis megnyilatkozik az Isten, itt-ott egyes kifejezései mintegy elárulják a felsőbb értelmet. Például azt fogja mondani: „Íme én veletek vagyok minden nap a világ végezetéig". Én vagyok és nem én leszek. Hasonlóképen, amikor az idők végét jövendöli meg, egymástól nagyon távol levő események, mint Jeruzsálem pusztulása és az utolsó ítélet gondolatában és beszédében egymáshoz fűződnek olyannyira, hogy egybeolvadni látszanak. Számára az időnek nincsen távlata, minden egymást érinti, mert mindent egy tekintettel lát.

Ezért van az, hogy ő nem tesz mindig megkülönböztetést országa keletkezése, fejlődése és befejezése között. A magban, amelyet ő a földbe vet, meglátja a jövendő kalászt. Gondolatát úgy fejezi ki, amint azt kigondolja és ez az előadási mód, mely neki természetes, nekünk feltűnő. Ami az érzékekre hat, az a konkrét és élő valóság. A szív csak a személyekhez, dolgokhoz ragaszkodik, az elvont fogalmak nem érdeklik. Jézus jól tudja ezt s ezért, ahelyett, hogy Isten országának fogalmát boncolgatná és taglalná, teljes egészében mutatja azt be, jöllehet különféle szempontok alatt. A szempontok változnak, de mi mindig ugyanazt a mennyei várost szemléljük.

Mindent összefoglalva az isteni Mester egész tanítását egyetlen gondolatban foglalja össze és ezt a gondolatot egy gondolkodásra készítő és mélységes értelmű szóba foglalja, amely behatolva a lélek mélységeibe, ott, hogy úgy fejezzük ki magunkat: szétrobban és betölti a lelket világossággal és örömmel. Lehet-e elképzelni ennél egyszerűbb és a tömeg szellemi előfeltételeinek megfelelőbb tanítást?

III.

A szónoknak alkalmazkodnia kell hallgatóságához. Egy könyvnek sokszor megjelenése után évekkel is vannak olvasói. A kortársaitól félreismert szerző felhívhatja bírálóiul az utókort és igazolhatja magát a megértő jövővel. De egy beszéd nem más, mint levegőrezgés, amely egy pillanatra megüti a fület és azután mindörökké eltűnik. Ha nem világította meg a szellemet és nem érintette meg a szívet, eredménytelen maradt, zaj semmiért.

Már pedig hány fecsegő hasonlít azokhoz az írástudókhoz, akiknek kezében volt a tudomány kulcsa és mindenkit meggátoltak abban, hogy oda belépjen. Jól beszélnek, de nagyon is jól az ő hallgatóságuk számára. Egyszerű hallgatóságukon át képzelt nagyságokra látszanak tekintetüket vetni. Gondolatvezetésük oly magas, hogy csak két három személy képes őket követni, annyira szép, hogy a legtöbben nem értenek semmit.

Mily távol áll Jézus ettől a fonákságtól, melyet a törvénytudóknak a szemére vet! Nem akadémikusokhoz szól ő, hanem gyermekekhez, asszonyokhoz, hajósokhoz, falusiakhoz, katonákhoz. Számítás nélkül, mesterkélttség nélkül, anélkül, hogy megszűnnék természetes lenni, ösztönszerűleg olyan nyelven beszél, amely nekik legjobban megfelel.

* * *

A közönséges, egyszerű elmék figyelme, miként a gyermeké is, állandóan a külső világra irányul. Az érzékelhető dolgokból kell tehát kiindulni, hogy a lelki dolgok megismerésére eljussanak. Jézus egész tanítási módját ez az alapelv vezette: a külsőkről a bensőre menni, a láthatókból a láthatatlanba. Az evangélium megjegyzi, hogy Jézus csak példabeszédekben beszélt, de ezt a kifejezést helyesen kell érteni. Az isteni Mester nem szorítkozik arra, hogy példabeszédekkel mondjon el, amelyeknek a megértését aztán a hallgatóságra hagyja. Majd idéz és magyaráz egy bibliai részletet, majd imádkozik és imádsága a legékesebben szóló tanítás. De bármilyen legyen is tanítási módszere, beszéde mindig konkrét és színes. Hogy úgy mondjuk, ki van rakva remek és kedves képekkel.

A kép két fogalom egymásmellé állítása, amelyek közül az egyik leggyakrabban a fizikai, a másik az erkölcsi rendhez tartozik. Ha a fogalmak egyszerűen jelezve vannak, a képet hasonlatnak nevezik. Csak vázlat az, amely kifejlődhet allegóriába vagy példabeszédbe. Íme egy példa az evangéliumból véve: „Mindaz, aki ez ígéret hallgatja, de nem teljesíti, hasonló lesz a balga emberhez, ki házat fővényre építette alap nélkül. És szakadt az eső és jöttek a folyamok és fújtak a szelek és ama házra rohantak és azonnal összedőlt és romlása nagy vala.” (Máté VII. 26—28.)

Többek figyelmét felkeltette az, hogy Jézus példabeszédekben sohasem tesz említést az őserdőkről, jéghegyekről, lakatlan nagy pusztákról és az óceánról. Minden hasonlatát a megmunkált

és mérsékelt természetből veszi, amely a szemei előtt van. Azt szemléli beszédközben, rámutat kezeivel. „Nézzétek, mondja, a mezők lilomát” és mutatja ama piros szellőrózsákat, amelyek tavaszkor ott burjánznak Palesztina rétségein, sőt még a háztetők alatt is. A Genezáreti tó partjáról láthatták hallgatói a magvetőt, amint az kiment földjére, egy ökör lépdelt előtte, amely a maggal megtöltött zsákot vitte. Látták a gabonaszemre éhes verebeket, a kavicsos földet, a bokrokat, a fölszántott barázdákat. Az isteni Igézhirdető elbeszélése épúgy szólott szemeiknek, mint lelküknek s az nem volt csak egyszerű képzeleti dolog, hanem egy látvány.

Ki ne látná be az ilyen tanítás előnyös voltát? Amikor az eszme az anyaggal találkozik, egy keveset juttat annak a maga szellemiségéből, méltóságából, titokzatosságából, de viszont maga is átvesz valamit annak szoliditásából. Az eszme kilép az elmékedés ködös kereteiből, megszilárdul és közelebb áll az anyaghoz. Az utolsó világpusztulást megelőző jelekről beszélve Jézus ezeket mondta: „Nézzétek a fügefát és az összes fákat, amikor rügyeik megdagadnak, tudjátok, hogy közel van a tavasz. Így ti is, mikor látjátok ezen jeleket, emeljétek fel fejeteiket, mert közel van a ti váltásotok.” (Lukács XXI. 29-32.) Ezen összehasonlítás által az utolsó ítélet homályos és távoli gondolata pontosan körvonalozódik és megelevenül, látomássá válik, sőt látható, egészen közeli élő valósággá.

Jézus tanítása nem volt mindig olyan képekkel megvilágítva, amelyekre újjal lehetett volna rámutatni, hanem azt rendesen szóképekben gazdag stílusban adta elő. Nem mondotta: az evangélium szelleme új intézményekben akar testet öltetni, hanem: „Nem tesznek új bort régi tömlőkbe; nem varrnak új foltot régi ruhára.” Apostolainak nem mondotta: „Birói hatalommal foglak benneteket felruházni, ti boldogok lesztek az égben,” hanem: „Ti is tizenkét széken fogtok ülni és ítélni fogjátok Izrael tizenkét törzsét; új bort fogtok inni velem az én Atyám országában”. Ime, így kell beszélni az egyszerű elméknek: összekapcsolva a legmagasabb gondolatokat az ismeretes és megszokott fogalmakkal.

A képet allegóriának nevezzük, amikor az erkölcsi jelentés egyszerűen csak jelezve van és a fizikai terminus van kifejezve. Az ilyen képet kedvelték a régi próféták. Így Ezekiel Izrael fejeit rossz pásztorokhoz hasonlítja, akik nem gondozzák a beteg juhokat és nem keresik az elvesztettet. De egy napon maga Isten lesz népének pásztor, meg fogja azt védeni a ragadozók ellen és bőséges és kővér legelőre fogja azt vezetni. (Ezekiel XXXIV.)

Öt századdal később Jézus maga újra felveszi ezt a prófétai allegóriát. „Én vagyok, mondja, a jó pásztor. Én ismerem juhaimat és juhaim ismernek engem. Amikor a béres látja a farkast jönni, elfut. De a jó pásztor életét adja juhaiért.” (János X. 11-19.) Majd meg azt mondja: „Atyám a szőlőműves, én vagyok a szőlőtő és ti vagytok a szőlővesszők. Aki énbennem nem marad, kivettetik, mint a szőlővessző és elszárad.” (János XV. 1-12.)

Az allegória semmit sem hagy megfejtetlenül, mint mondják, áttetsző palotában lakik. Másrészt nem elégséges önmagának és csak azzal az erkölcsi igazsággal áll meg, amely annak alapját alkotja. Ebben különbözik a példabeszédtől, a teljes érdekfeszítő elbeszéléstől, amelynek azonban az erkölcsi értelme nem tűnik ki mindig az első tekintetre. Előttünk az evangéliumi példabeszédek nagyon világosak, olyan sokszor hallottuk azoknak a magyarázatát. De nem voltak azok olyanok az első tanítványok számára. Jézusnak meg kellett magyaráznia a magvetőről és a konkolyról szóló példabeszédet. Talányok voltak ezek előttük, amelyeknek nem találták meg a nyitját.

Hogy még határozottabb fogalmat lehessen alkotni a példabeszédekről, a példához és a meséhez lehet azt hasonlítani. A példa egy tény, ugyanazon faj egész sorozatának típusa. Gondolkozásra hív fel, de nem tolja magát fel a szellemnek, mint probléma. Így a farizeus és a vámos története, a gazdag emberé és Lázáré, melyeket néha példabeszédeknek tartanak, a valóságban példák.

A mese az állatokat és növényeket jelenteti meg, amelyeknek érző és beszélő képességet tulajdonít. Ezen költött dolgoktól idegenkedett az, aki azt mondotta önmagáról: „Én vagyok az Igazság”. A mi meseköltőinkkel ellentétben Jézus nem mondja a hamisat, hogy megértesse az igazat. Píldabeszédeiben semmi valószínűtlen részlet, semmi helye a mesének és képzelődésnek.

La Fontaine, jóllehet tiltakozik ellene, nagyobb fontosságot tulajdonít az elbeszélésnek, mint az erkölcsi oktatásnak. Olyan élvezetet talál abban, hogy meséit nekünk elmondja, hogy néha elfelejt és vele együtt olvasói is elfelejtenek abból tanulságot leszűrni. Művész, lelkesedik az irodalom szépségeiért. Egy aranyműves türelmével és aprólékos, tüzetes gondosságával vésegeti művét. De Jézusban nincs semmi a szórakoztatóból. A szót csak tanításra és épülésre használja. Elsősorban róla lehet elmondani, hogy elbeszélni az elbeszélésért, előtte jelentéktelen csekélységnek látszik. Nem áll meg a részletnél. Píldabeszédei nem miniatűrök, hanem hatalmas freskók, amelyeknek főleg elrendezése ad értéket és az eszme, amelyet kifejeznek. De ez nem jelenti azt, hogy azokban nincs semmi festői, sem pedig helyi színezés, de semmit sem szabad túlozni. Kétségtelen, hogy némely vonások arra emlékeztetnek minket, hogy Palesztinában vagyunk, a mi időszámításunk első századában. Az evangéliumi elbeszélések magukon hordják a fajnak, a környezetnek, az alkalomnak a bélyegét, én azt megengedem, de ami rám elsősorban hatással van, az azoknak egyetemes jellege. Jézus nemcsak honfitársainak és kortársainak beszélt, hanem minden embernek. Történeteiben, amelyeket akár környezetének életéből, akár a történelemből merít, kiküszöböli azt, ami nagyon is egyéni és nagyon is helyi. Egyszerűsíti azt és amint ma mondják, stilizálja azokat, vagyis csak a lényeges vonásokat tartja meg. Ezért általános érdekességük és ezért talál-

nak minden szívben visszhangra, gyönyörködtették, vigasztalták és lebilincseltek az egész emberiséget. Mindenkit meghat ezen elbeszéléseknek a bájossága. A korunkbeli szudáni néger épúgy megértheti és élvezheti azokat, mint a Tibériás korabeli kelta.

De miért mutatja be Jézus az igazságot ilyen rejtvényyszerű alakban? Talán csak azért, hogy kedvükben járjon azoknak, akik olyan nagyon szerették a rejtvényeket? Azért is, amint láttuk. (Lásd III. rész IV. fejezet.) Okosságból, hogy tanítását ki ne tegye a meg nem értésnek és megvetésnek, hogy meg ne sértsen szemeket, amelyeket elkápráztatott volna a fátyol nélküli világossággal. De tegyük hozzá még, hogy ez a tanítási mód kiválóképen népies. A nép mindig nagyon szerette és fogja szeretni a történeteket. Élvezettel hallgatja és könnyen megjegyzi azokat. Megtörténik az is, hogy gondolkodik azokon és fölfogja az igazságot, ami annak veleje. Azért használja minden népies hitszónok ezt az eszközt, hogy ébren tartsa, vagy felkeltse a figyelmet. De ki beszélt el szebb történeteket, mint az isteni Mester? Melyikünk olvassa meghatódás nélkül a tékozló fiúnak megrázó történetét? Pedig az evangélium szövege csak gyöngített visszhangja Jézus szavainak, csak kivonatos közlése. Mi volt az tehát, amikor Jézus maga beszélt el isteni példabeszédeit, részletekkel, amelyeket az evangelisták nem közöltek és főleg azzal a hangsúllyal, tekintetében azzal a lánggal, azzal az ihletett arckifejezéssel, amelyek lelkesedésre ragadták a tömegeket? Az elbeszélés bája átragadt az igazságra, ami annak a lelke volt s azt még vonzóbbá és szeretetre-méltóbbá tette.

La Fontaine meséinek megvan az a jó tulajdonságuk, hogy egyformán érdeklik az egyszerűeket és a tudósokat. Megmagyarázzák, megtanulják azokat betéve az alsóbbfokú iskolákban, de a Sorbonne professzora sem tartja méltóságán alulinak azokat magyarázni. A gyermek élvezettel olvassa azokat és a bölcslő a legmélyebb elmélkedésekhez talál azokban anyagot. Mennyi anyagot szolgáltat a gondolkodásra például a bajba keveredett szekeresnek a meséje híres mondásával: segíts magadon, az Isten is megsegít! Eszünkbe juttatja a Gondviselést, az imádság szükségességét, az emberi tevékenység és az isteni közreműködés kapcsolatait, szóval a hittudomány legfontosabb kérdéseit. Így van az evangélium példabeszédeivel is; észre lehet azokban venni több egymásután következő célt. Először jön az elbeszélés, amely azokat is érdekli, akik nem gondolnak annak az értelmezésére. Azután jön az első értelem, amely az észnél jelentkezik, ha csak egy kicsit is gondolkozik felette, azután más, mindig mélyebb és mélyebb jelentések aszerint, amint az elmélkedés figyelmesebb lesz. Az irgalmas szamaritánus például az orvos, aki a beteget gondozza, a könyörületes keresztény, aki egy megtört szívet vigasztal, a hittérítő, aki a hitetleneket megtéríti, maga Krisztus, aki a földre leszáll, hogy a megsebzett emberiséget segítse. Kimeríthetetlenül termékenyek

a példabeszédek. Már kétezer éve, hogy a szentírásmagyarázók és hitszónokok szüntelenül kutatják azokat, de a bánya oly gazdag, hogy mindig új és új ércereket fedeznek fel.

Végül a példabeszéd mind a felsőbb osztályoktól, mind a tömegtől személyes igyekezetet kíván. Istennek a Fia, aki az emberi értelmet megalkotta, jól tudta, hogy az igazság nem válik a mienkké csak akkor, ha elmélkedés által magunkévá tesszük azt. Ha azt rábizzuk egyszerűen a szellem egyik rekeszébe elhelyezkedő emlékezőtehetségre, tétlenül és meddően fog az ott tartózkodni. Amikor ki nem szorítják a szenvedélyek, az anyagi gondok takarják be teljesen. Hány olyan keresztény van, aki betéve tudta a katekizmust és huszonöt éves korában nem tudja megmondani, hogy mi a Szentháromság vagy az Oltáriszentség. A hittételek beivódtak a lelkük fölszínébe, mint a betűk a homokba és a feledés emelkedő dagálya mindent elmosott. De a példabeszéd nem az emlékezőtehetségbe bevésett formula, probléma az, amelyet saját eszközeivel kell megoldania. Jézus úgy adta azokat hallgatói elé, mint talányokat. Egyesek nem törődtek vele, hogy keressék és hanyagságuk miatt tudatlansággal bűnhődtek. Mások, bátrabbak és szomjasabbak a világosság után, igyekeztek megérteni és éppen ezen törekvésük által az igazság bevésődött lelkükbe.

Ami még csodálatos a példabeszédben, az azoknak az újszerűsége. La Fontaine, akinek olyan eredeti a stílusa, meséinek tárgyát Aesopustól, Phaedrustól, a hindu mesélőktől kölcsönzi: nem tett mást, mint feldolgozta és művésziesen kicsiszolta a mások összehalmozta anyagot. De az evangélium hasonlatai az Ezekiel sugallta jó pásztor allegóriáját kivéve mindmegannyi új gondolat. Jézus teremő és a szó eredeti értelmében költő. Neki köszönhető, hogy az emberiség költészeti kincse értékes ékszerekkel gazdagodott.

Értékesek több oknál fogva, de különösen ritkaságuk miatt. A lelki és az érzéki dolgok között finom és távolálló kapcsolatokat vesz észre, amelyek mindemellett megkapó módon igazak. Gyermekesek dúdolgatnak a nyilvános téren; az isteni Mester, akit vonz az ő bájos voltuk, egy pillanatig hallgatja gyermekies nótájukat. „Mi vig dallamot énekeltünk és ti nem táncoltatok, mi szomorú dallamot énekeltünk és ti nem sírtatok.” Ez a csekélység, amely olyan sokaknak kikerülte figyelmét, Jézus számára erkölcsi értelemmel bír. Arra a fogadtatásra gondol, amelyben a veszekedő zsidók Keresztelő Szent Jánost és őt magát is részesítették. Azt vetik a gyermekek az egyiknek szemére, hogy nem elég vig, a másikat, hogy nem elég komor. Az Előhírnök szigorú életet él; azt mondják róla, hogy ördöge van, a Názáreti eszik és iszik, mint a többiek, ő meg szerintük az evés-ivás barátja. Mi kell tehát nekik és mivel lehet kielégíteni ilyen nehéz népeket?

A különféle események között, amelyek akkor a helyi híre-

ket alkották, megfigyelte Jézus egy sáfárnak a történetét, aki, hogy jó szemmel nézzék urának adósai, magára vállalja adósságuk leszállítását. Legalább, mondja magában, amikor el fogom veszíteni állásomat, biztos menedékem lesz, be fognak engem fogadni házaikba akár elismerésből, akár félelemből, nehogy hírbe keveredjenek. Jézus ennek az embernek bizonyára nem a hamisságát, hanem előrelátását bámulja. Oh, ha a világ fiai is olyan ügyesek volnának, mint a sötétség ezen fia! Jöjjenek a szegények támogatására és a mulandó javakkal szerezzenek maguknak barátokat, akik befogadják őket az örök hajlékokba.

Jézus ezeket a nagyszerű hasonlatokat minden erőfeszítés nélkül és mintegy játszva találja ki. Játszi könnyedséggel teremt jelképeket, amint a fa megtermi gyümölcsét. Megszaporítja és pazarul nyújtja azokat. A végső kiselejtezés bemutatására három példabeszéde is van. A jókat kiválogatják és félre teszik, miként az ehető halakat külön választják a selejtesektől, a gabonát a konkolytól, a juhokat a bakoktól. Ez a képekben való nagy bőség megengedi neki, hogy tökéletesen alkalmazkodjék hallgatóinak különféle osztályaihoz, halászokhoz, földművesekhez, pásztorokhoz és hogy mintegy mindegyikhez az általa legjobban megértett nyelven beszéljen.

Az evangéliumban tehát költőiség van, amelynek megérzésében csak a megszokás gátol minket. Jézus nem önti isteni gondolatát a vers szűk formájába, ő nem énekel, mint a proféták, lírai formában. Nem látó ő, hanem mester, aki tanít. De olyan egyszerű prózája páratlanul szép. Találó képeinek eredetiségével, gazdagságával felülmúlja a legnagyobb költőket.

A költő nem választja szét a gondolatot a dologtól, sem a dolgokat a gondolattól. Az ő számára egy tájék nemcsak vonalakból és színekből áll, amelyek szemeit gyönyörködtetik, hanem álmokból, amelyeket belevegyít, gondolatokból és érzelmekből, amelyekkel azokat áthatja. A tájkép egy lelki állapot. Abban a bonyolult megérzésben, amelyben egészen le van kötve, a lelki elem uralkodik, inkább a lélekhez kapcsolja a dolgokat, mint azoknak a külső formájához. Minden alkotására rányomja saját jegyét. Tökéletesen senki sem látja a dolgokat ugyanazon szempontból mint ő. Miként Minucius Felix, ő is elmondhatná: „Mások is nézik azt, amit én nézek, de nem látják azt, amit én látok”. Egyszóval ő látja a dolgokat teljesen, átszellemesítve és saját szemeivel.

Ami igaz a költészetről általában, az igaz elsősorban az evangéliumról. Jézus nem olyan szemlélődő, akinek öröme telik abban, hogy kigondol és összekapcsol általános eszméket. Nem művész ő, aki megelégszik a szép formákkal. A világ szépsége neki a láthatatlan szépség visszfényének tűnik fel. A megszokott tárgyakban, a napi élet eseményeiben örök igazságok jelképeit látja. Az isteni dolgokat összevegyíti az emberi dolgokkal. Az ég leszáll a földre és a szerény valóságban azok érintik.

Valamely könyvnek a betűi, bármilyen csinosak legyenek is azok, még nem terelik magukra a figyelmet, hanem csak felhívják annak a gondolatnak a megvizsgálására, amelynek jelei. Így az evangélium leírásai és elbeszélései olyanok, mint a transzparenszek, amelyeken keresztül meg lehet látni az igazságot. Végül Jézus szelleme megnyilatkozik minden beszédében. Egyesítven személyében az isteni természetet az emberi természettel, ő felsőbbrendű, egyedülálló lény: *Vir singularis*. És miként az élet megnyilatkozik minden működésében, ebből következtetik, hogy senki sem nézte a világot ugyanazon szemekkel, mint Jézus. Legkisebb gondolatának is különleges és megfejthetetlen színezete van. Teljesség, szellemiség, személyiség jellemzik tehát az ő látását a dolgokról. Birtokában volt a költői adománynak, mint birtokában volt minden más tehetségnek a legmagasabb fokban. A régi görögök azt mondták a költőikről, hogy őket valamely isten ihlette meg, vagyis az lelkesítette: az isteni szellem sugallta nekik a verseket, miként Pythiának a jóvendöléseit. De Jézust nemcsak hogy meglátogatta Isten, Jézus maga Isten. Kell-e azon csodálkozni, hogy az Istenség emberi természetet vévén fel, annak minden képességét tökéletességre emelte?

Jézus példabeszédekben szól, allegóriákkal, a látható világból vett hasonlatokkal él, mert a nép úgyszólván teljesen idegennek érzi magát az elvont fogalmak birodalmában. Épen azért tanításának az előadásában nagyon is egyszerű beosztással él. A retorika szerint a jó beszéd hasonló egy fához, amelynek a levelei a gallyakhoz fűződnek, a gallyak az ágakhoz, az ágak a törzshöz. Minden részen keresztül egyetlen gondolat vezet. Csodálatos szellemi épület, de ha ezt az olyan szépen felépített beszédet nem érti meg a hallgatóság, mit ér az? Mit használ felépíteni a gondolatok és eszmék gyönyörűséges palotáját, ha senki sem lép oda be? Azért a népies szónokok nem sokat tartanak azokról a művésziellen felépített beszédekről, amelyeket ők „nagy daraboknak” neveznek.

Jézus, aki azt akarja, hogy az egyszerűek megértsék, egyszerűen beszél nekik. Beszédeiben nincsenek beosztások és albeosztások, nincsenek logikailag egymásba kapcsolódó gondolatok hosszú sorozatai. Az kétségtelen, hogy nem kalandozik el, megvan a beosztása, de nem az a klasszikus tervrajz, az aprólékos elrendezés, amelyet a tizenhetedik század szónokai annyira kedveltek. Nincsenek benne gondos átmenetek, gondolatai inkább egymás mellé állítottak, mint egymásba kapcsoltak. Génusza, mint a prófétáké, úgy szálldos egyik gondolatról a másikra, hogy a mi európai gondolkodásmódunkat zavarba hozza. Stílusában nincs semmi a körmondatokból. Kifejezései rövidek, elevenek, egymást követik anélkül, hogy alárendeltségük jelezve volna. Ezen beszédmód és a népies francia között némi kapcsolat van és könnyű rájönni arra, hogy ez a hasonlóság nem a véletlen műve. Abban

a korban, amikor a francia nyelv kialakult, atyáink kedvelt könyve és lehet mondani egyetlen olvasmánya az evangélium volt. Azt olvasták vagy hallották olvasni minden vasárnap, számos részletét betéve tudták. Beszédmódjuk tudtok nélkül is az isteni Mesteré után igazodott. Hatása nemcsak valláserkölcsei volt, ott ragyogott az egész gondolkozási módjukon. Neki köszönhetjük irodalmunk báját: az egyszerűséget.

A tömeg, amely hamar belefárad az elvont fogalmakba, nem képes egy szövevényes okoskodást követni. Épen azért veszedelmes vele sokat okoskodni. Ha nem érti meg a bizonyítást, nemcsak hogy nem erősíti meg a meggyőződését, hanem inkább még ingadozóvá teszi abban a kérdésben, amelyet bizonyítani akarunk neki. Mivel a nyíl nem talált, az íjjász elveszti vonzóerejét.

Jézus, amikor tudósokkal és bölcsekkel volt dolga, nem utasította vissza a vitatkozást. Sőt láttuk, hogy felelmetes vitatkozó volt, zavarba hozván ellenfeleit, megkapó és találó feleleteivel és támadásainak hevességével. De a népseregnek szóló tanításában megelégedett azzal, hogy tanítását előadta. Jelentős körülmény, amit az evangélium több ízben is közöl: ülve beszélt. Mikor valamely szónok érzi, hogy ellenállásra fog találni, amelyet le akar győzni, akkor a vívó testtartását veszi fel: áll. Így tesz az ügyvéd, aki védelmez, a jelölt, aki a szavazatokat akarja megnyerni, a képviselő, aki a törvényjavaslatokat támogatja vagy ellenzi. De Jézus tanító, aki oktat. Hatalommal beszél, mint Istennek a küldötte, vagy inkább, mint az Ige, az örök igazságok látható formája. Ezért van az, hogy amikor a népet tanítja: leül, akár a názáreti zsinagógában, akár Simon hajójában, akár a fűre a hegyen.

A leggyakrabban állít anélkül, hogy bizonyítana. S művei nem tesznek-e tanubizonyyságot mellette? Csodatettei nem mindmégannyi bizonyítékok-e és nincs-e azoknak több bizonyító erejük, mint minden következtetésnek? Páratlan biztossággal és erővel állít. Az igazság, mondják a bölcselek, a szellem megegyezése a dolgokkal, de Jézus tanítása még szilárdabb, mint a dolgok, még rendíthetetlenebb, mint a mindenség maga. Az ég és a föld el fognak múlni, de az ő igéi nem fognak elmúlni. Az ilyen meggyőződés átragadó erejét nem lehet túlbecsülni. Mint minden erkölcsi készség, a hit is ragadós, de mit mondjunk egy embernek a hitéről, akit az ő szentsége, ékesszólása és csodatevő hatalma ráerőszakoltak a csodálatra?

A szónoknak mindenáron meg kell magát hallgattatnia, ha a hallgatósága ott hagyja, akkor nehezen fog sikerülni azt megint visszaszerezni és akkor a levegőnek fog beszélni. De van-e valami változékonyabb, mint a tömeg? Szelleme tárgyról tárgyra röpdös. Hogy lehet a figyelmét lekötni?

E célra az isteni Igéhirdető több eszközt használ fel. Először is a maximákat, amelyeket elkülönítetten vagy sorozatokban mutat be. Ezek a rövid, világos és élő formulák, amelyekben a

tapasztalatok sokasága van összefoglalva, belehatolnak a szellembe, mint a vonások. Könnyen érthetők és meg is jegyezhetők, s azért a Mester gyakran használja azokat. Mondásai a régi emlékérmekhez hasonlóan kidomborítják és élesen körvonalozva adják elő az igazságot, amelyek közül több a fordítás által kissé módosított formában közmondássá vált: „Senki sem próféta a maga hazájában . . . Minden napnak elég a maga baja”.

Egy másik eszköz a tömeg figyelmének a lekötésére és akaratára ellenére való tanításra — az ismételtes. Egy könyvben a haszontalan ismételtesek unalmasak és különben kevéssé hasznosak, csak az olvasótól függ, hogy visszatérjen azokhoz a helyekhez, amelyeket nem értett meg. De a tanítónak, az ügyvédnek, az igehirdetőnek nem kell félnie az ismétléstől. Számukra majdnem szükséglet ugyanazt a gondolatot különféle alakban kifejezni. Szükséges, hogy az igazság több ízben is bemutatkozzék a figyelmetlen elmének. Ha az első lépést kedvezőtlenül fogadták, a másodiknak vagy a harmadiknak talán több sikere lesz. Minden szószóló jól tudja azt, hogy a kérések erejével jutnak el céljaikhoz. A tanár ugyanazon szabályokra való többszörös visszaemlékeztetéssel bírja rá növendékeit azok alkalmazására. Sok ütéssel beverik a szeget. Igaza volt tehát Napóleonnak, amikor azt monddta, hogy a retorikának legszebb alakja: az ismétlés.

Jézus, akinek szórakozott tömegekkel, elmélkedéshez nem szokott tanítványokkal volt dolga, bőven használja ezt az eljárást. Nem elégszik meg azzal, hogy az igazságot egyszer elmondja, mondván, hogy: értse meg, aki tudja, hanem gyakran visszatér hozzá, hogy az elmébe belevéssze azt. Amikor megjövendőli eljövételét a világ végén, többször is hangoztatja az éberség szükségességét. „Vigyázzatok!” olvassuk háromszor is Szent Márknál ugyanazon a helyen. (Márk XIII. 32. s köv.) Ez az ismétlés szándékos. Jézus tudja hogy első szava alig érinti az elméket, de a második mélyebben belehatol és a harmadik már egészen bevésődik.

Az isteni Mester ugyancsak szándékosan használja még az ismétlődéseket, vagyis a rövid és megkapó formulákat, amelyek bizonyos módon tagolják a beszéd menetét. Amikor élete végén kikel ellenfelei ellen és kirobbanni engedi hosszú ideig visszatartott felháborodását, nyolcszor is megismétli ugyanazt a fenyegetést: „Jaj nektek, képmutató írástudók és farizeusok!” Mi sem domborítja ki jobban a gondolatot, mint ez a folytonos hangsúlyozás.

Ezekben az ismételtesekben némelykor egyre fokozódó energia tűnik ki. Amikor Jézus ellenkezésre talál, amikor az izság, amelyet hirdet, szívós előítéletekbe ütközik, nemcsak, hogy nem mérsékli kifejezéseit, hanem inkább megerősíti és hangsúlyozza azokat. Azok közé tartozik, akiket az ellenállás munkára készítet, nekitámaszkodik az akadályoknak, hogy annál nagyobb lendületet tudjon venni. Olyan az ő nyíltsága, hogy nem fél kimondani azt,

ami tanításában új és hallgatói számára talán megdöbbenő. Következően, amikor a gazdag ifjú nem hallgatva hívására szomorúan eltávozott, így szól: „Milyen nehezen jutnak be a mennyeknek az országába azok, akiknek pénzük van”. A tanítványok megdöbbennek ezekre a szavakra és Jézus mégis még nagyobb nyomatékkal mondja: „Könnyebb a tevének átmenni a tű fokán, mint a gazdagnak bejutni az Isten országába”. (Márk X. 17-19.)

Kijelenti a farizeusoknak, hogy az új törvényben az elválás nem lesz többé megengedve s amikor egyedül van tanítványaival, tanítását még szigorúbb formába önti: „Ha az asszony elbocsátja férjét és máshoz megy, házasságtörést követ el”. (U. o. X. 12.) A kafarnaumi zsinagógában, amikor megígéri az Oltáriszentséget, megbotráncozással határos ámulat fog el mindenkit. Testét adni eledélül? illő-e ez? lehetséges-e ez? De ahelyett, hogy lecsillapítaná a kedélyeket, még határozottabban kifejti azt, ami felingerelte őket. Jézus egyáltalán nem gondol arra, hogy mérsékelje tanítását, sőt inkább a legszokatlanabb szempontból mutatja be azt. Határozottá lesz és ha szabad ezt a szót használni, maróvá. „Ha nem eszitek az ember Fia testét, nem lesz élet tibennetek”. (János VI. 54.)

Mi itt erkölcsi arculatának egyik legjellemzőbb vonásával állunk szemben; én nem ismerek mást, ami természetes hevesességét és tökéletes egyenességét érzékelhetőbb módon kifejezné.

A figyelem ébrentartására és a megértés elősegítésére egy másik segédforrás, amiből minden jó szónok hasznot húzhat: az ellentét. Ellentétes gondolatok egymással szembe állítva különös módon érvényre juttatják egymást, miként a természetben és a művészetben kiegészítő színek. Az evangéliumnak nem egy igazsága nem más, mint röviden kifejezett ellentét, amikor is az egymással ellentétes fogalmak olyan csengéssel ütköznek egymásba, hogy felkeltik a figyelmet: „Az elsők utolsókka lesznek . . . Aki magát keresi, elvesz . . . Aki magát megalázza, felmagasztaltatik.”

Máskor az ellentét kifejlődik és a beszéd arányait veszi fel. A gondolat mintegy hullámszik, balról jobbra, jobbról balra lendülve igen egyszerű ritmus szerint s ez megkönnyíti a megértést. Így módon a hegyi beszédben Jézus szembe állítja a régi törvényt és az új törvényt. „Hallottátok, hogy mondatott a régieknek . . . Én pedig mondom nektek . . .” (Máté V. Lukács VI.) A két tanításnak ezen összehasonlításából világosan következik, hogy az, ami az evangéliumi törvényt jellemzi, sokkal tökéletesebb. Új és felsőbb volta egyszerűben meglepő kidomborodással tűnik ki.

Máshol nem a gondolatok vannak egymással szembe állítva, hanem a képek. Ilyen az utolsó ítélet kettős képe, amelyet az evangélium élénk rajzol páratlan terjedelemben és gazdagságban. A Király a jobbára állított választottakhoz így szól: „Jöjjetek Atyámnak áldottai. Éheztem és ennem adtatok. Szomjúhoztam és innom adtatok”. — „Uram, mondják majd az igazak, mikor látunk téged éhezni és tápláltunk téged?” — „Amit egynek ezen legkisebb atyámfiainak cselekedtetek, nekem cselekedtetek”. A

kárhozattak felé fordulván, a Bíró mondja nekik: „Éheztem és nem adtatok ennem, szomjúhoztam és nem adtatok nekem italt”. — „Uram, mikor láttunk téged éhezni vagy szomjúhozni?” — „Amit nem cselekedtetek egynek e legkisebbek közül, nekem nem cselekedtetek. Távozzatok tőlem, átkozottak!” (Máté XXV. 31 s. köv.) Van-e ennél fesztelenebb és egyúttal megkapóbb előadási módszer? Semmi tudományos elemzés, semmi terjedelmes szintézis, hanem közben kialakuló képek, formulák, amelyek visszhangot keltenek, hogy a figyelmet ébrentartsák. Minden egyszerű, minden lebilincselő. Hogyan lehetne az ékesszólás ezen bájának ellenállani? Következőleg, beszéli nekünk tovább el az evangélium, a seregek Jézusra vetették magukat és még testi szükségleteikről is megfélemlítve, napokon keresztül hallgatták, csodálván a kegyelem és az igazság ígéit, amelyek elhagyták ajkait.

A lelkekre való nagyobb hatás kedvéért jó néha-néha felemelni a hangot és hangsúlyozni a kifejezést. Az evangéliumban nem egy túlzás van, de mi sem természetesebb ennél, ha meggondoljuk, hogy Jézus a tömeghez szólott, még pedig keleti tömeghez, amely szereti a bőbeszédűséget és a nagyításokat. Vigyáznunk kell tehát arra, nehogy egyes szavait szószerint vegyük, hanem azokat vissza kell vezetni az egyház meghatározta értelemre, vagyis a legjobb exegeták által elfogadottakra.

Némelykor ez a túlzás csak a kifejezésekben van meg. „Mit nézed a szálkát atyádfia szemében, a gerendát pedig, amely a magad szemében van, nem veszed észre.” (Lukács VI. 41.) A kép kissé erős, de különben figyelmet parancsol és bevésődik az emlékezetbe.

Jézus még azt is mondja: „Ha szemed megbotránkoztat téged, vájd ki azt”. (Márk IX. 46.) Hogyan kell értelmezni ezen kemény szavakat. Azt tanácsolja-e hogy Demokritosznak, ennek a görög bölcsnek a példáját kövessük, akiről azt mondják, kivájta szemeit, hogy ne lássa többé azt, ami őt kísértette. Nyilvánvalóan nem. Krisztus tanítványának elég az érzékek megfélemlítését gyakorolni, megtiltani a szemeknek, hogy méltatlan tárgyakon, látványokon vagy könyveken álljanak meg, amelyek nyugtalaníthatnák. Ez az erkölcsi vakság biztosabban megvédi a hitet és az erényt, mint az a másik.

Máskor úgy látszik, hogy a túlzás magában a gondolatban van. „Ha valaki nem gyűlöli atyját . . . nem lehet az én tanítványom.” (Lukács XIV. 26.) Vajjon szabad-e szüleinket gyűlölnünk? Mi lesz akkor a negyedik parancsolattal? A Mester ezen ígéiben ne nézzünk tehát mást, mint egy bölcs tanács hiperbolikus kifejezését. A hívő nem fog habozni, hogy magára vonja szüleinek nemtetszését és nekik ellen is mondjon, velük szembe szálljon inkább, mint lelkiismerete ellen cselekedjék. Inkább kell engedelmeskedni Istennek, mint az embereknek. Így fejezné ki magát egy moralista, aki mindenekelőtt a szabatosságot tartaná szem előtt. De más egy erkölcsstani értekezés és más egy népies beszéd. Mind-

egyik műfajnak megvannak a saját szabályai és az ékesszólástanak is megvan a maga optikája, miként a színpadi művészetnek. A mérsékelés olyan tulajdonság, amit a tömeg nem nagyon szeret. Fogékonyabb az eleven, egymásba ütköző színek iránt, mint a finom árnyalatok iránt, amelyek olyan hűségesen adják vissza a dolgok színét, amennyire csak lehetséges.

Az író nyomtatott szavak által hat. Volna bár minden külső adománynak hijával, hang, rang és érdemjel nélkül, külső megjelenés nélkül, nagy hatást érhetne el csatasorba állítván a papíron azokat a kicsi fekete jeleket, amelyek a világot mozgatják. De a szónok nem mondhat le az ő külső megjelenéséről. Ez a nagy, ezer húron rezgő lant az, amellyel leköti és magával ragadja a tömeget.

Milyen volt Jézusnak a külső megjelenése? Erre a kérdésre, amely olyan nagyon érdekelné a mi tiszteletünket, egyes szerzők megkísérelték a válaszadást. Azt mondják, hogy Jézus szervezete finom, de egyidőben izmos is volt, tiszteletet parancsoló termet, nyúlánk ujjak, arcszíne mint a búzaszemé, szemei tengerkékek. (L. R. P. Philiphin de Riviere. *Le Physiologie de Christ.*) De mikor ezeket a nagyon is pontos és aprólékos leírásokat olvassuk, hogy szabaduljunk bizonyos kellemetlen érzés alól? Min alapszának azok? Kétes bizonyítékokon. Többé-kevésbbé hiteles hagyományokon. Itt hiányzik nekünk a Szentírás szilárd támasztéka. A testté lett Ige testi tulajdonságáról az evangélium egyetlen szót sem mond. Majdnem azt hinnők, hogy kortársai arra nem vetettek figyelmet, értelmének és szentségének ragyogásában azok teljesen elhalványodtak.

Mindaz, amit mi az evangéliumi adatokból következtethetünk, az, hogy hangja terjedelmes és csengő volt. Szabad ég alatt megértette magát több mint ötezer főnyi tömeggel. És a kereszten, jóllehet a virrasztástól, a böjtöléstől, s tengernyi vérvesztéstől kimerülve, halála előtt nagy szóval felkiáltott.

De milyen volt ennek a hangnak a csengése? Mi volt abban annyira magával ragadó, annyira hatalmas? Hogyan képzeljük el magunknak annak emberfeletti zengését? Ha a hangokat annyi hűséggel megörökítő műszer fel lett volna találva már Jézus életében, mit nem adnánk mi azért, hogy legalább csak egy visszhangját halljuk mi annak a hangnak, amely először hirdette az élet ígét? Ah! ezt az isteni hangot mi csak az égben fogjuk hallani. De a fizikai csengés hiányában ismerjük mi annak az erkölcsi nyomatékát, másképen mondva tónusát. Maga a szavaknak a remegése elárulja azt, ami a személyben a legbelsőbb. Jézusnak egyes mondatai eljutottak mihozzánk is, még reszketve az első indulattól, amely azokban lüktetett.

Azok által tudjuk meg, hogy az isteni Igehirdető tónusa nagyon változatos volt. Nyugodt, amikor tanít, felhevül, amikor az imádandó szív gyorsabban ver és egymásután felmegy a gyön-

gédtségéből a felháborodásba és a szomorúságba. Ennek a hangnak nagyon sok árnyalata is van. Egyszerű és méltóságos, fesztelen és magasztos, komoly és nyájas, indulatos és gyöngéd: egy sajátságosan összetett személyiséget fejez ki. Páratlan keverék, ahol minden éles ellentét egybeolvad. Oh, mennyire igazuk volt a templom őreinek, amikor azt mondták: „Soha ember nem beszélt még úgy, mint ő”. Nem, nem beszélt még soha ember úgy, mint Jézus, sem olyan ékesszólással, sem azzal a hangsúllyal.

Vajjon azt fogjuk-e állítani róla, hogy ő páratlan szónok? Nem, mert megbántanók őt, ha a szónak a mestereivel hasonlítanók össze, még ha azt is mondanók róla, hogy ő a legnagyobb. Ő az Ige és ez a jogcíme nem enged meg összehasonlítást. Az is figyelemreméltó tény, hogy irodalomtörténeti művekben nincs ő megemlítve Demosthenes és Bossuet mellett. Az anthológiák egyáltalán nem idézik a példabeszédeket, amelyek pedig mindenkinek a tanúsága szerint remekművek. Hogy lehet ezt a hallgatást megmagyarázni? Azzal-e, hogy megfélemedtek róla, vagy hogy lekicsinyelték? Nem ezzel, hanem a tisztelettel. A történetírók és a műbírálok többé-kevésbbé tisztában vannak vele, hogy Jézus beszédeit nem lehet osztályozni ugyanazon elvek szerint mint a többiekét. Azok más rendbe tartoznak, azok isteniek.

II. FEJEZET.

A Nevelő.

Evangéliuma terjesztésének támogatására Jézus egy csoport misszionáriust akart kiképezni, akiket apostolainak nevezett. Fáradságos munka volt és hasonló egy második teremtéshez. A mai megkereszteltek elő vannak készülve a keresztény szellem befogadására az átöröklés és a környezet által. De ezt az új szellemet a tanítványok lelkében meg kellett teremtenie, át kellett őket alakítani és miként maga Jézus mondja, újjá kellett őket alkotni. Ő pedig ezen a nehéz munkán épenséggel nem akart könnyíteni. Ellenkezőleg, neki aki semmiből teremtett mindent, úgy tetszett, hogy a nehézségeket megsokasítsa, hogy annál vakítóbb fénnel megismertesse bölcsességét és hatalmát. Választhatott volna magának még hajlítható és engedékeny ifjakat. . . Körülvehette volna magát a vallástudományban járatos, a tanításban és a tömegek vezetésében gyakorlott tudósokkal. De ezeket az emberi eszközöket, amelyre mindenki más gondolt volna, az Isten Fia még csak figyelemre sem méltatta. Az apostoli küldetésre az első meghívottak meglelt emberek voltak, szokásaikban megrögzöttek, tudatlanok, akik közül a legtöbb még olvasni sem tudott. S ha még ama nyílt és világos elmék lettek volna, akikbe az igazság erőfeszítés nélkül lép be! De ők minduntalan csalódnak a Mester ígéin. A Kínszenvedés előestéjén, amikor felhívja őket a közeli

veszedelmek ellen való fegyverkezésre, ők szószerint veszik ezt a szóképet és naivul felelik: „Itt van két kard”. (Lukács XXII. 36—39.) Miként a színes és torzító üvegek, előítéleteik megmásítják a tanítását, amit kapnak. Amikor a lelki városról beszél nekik, ahol Isten minden gyermekének, mint testvéreknek kell élniök, ők országuk dicsőségére és boldogulására gondolnak. Oh, kiűzni Jeruzsálemből a bitorló rómaiakat, megbosszulva a hosszú szolgaságot lábuk alá tiporva a világ minden népét! Ez az ábrándos remény megszállja és elámitja őket. Az Emmauszba menő tanítványok sóhajtozva mondják a velük tartó idegennek: „Mi pedig reméltük, hogy ő fogja megváltani Izraelt”. (Lukács XXIV. 21.) Nyilvánvaló, hogy ezek nem hatoltak be Jézus gondolatába, korlátolt, nemzeti és politikai értelemben magyarázták magasztos tanítását az Isten országáról.

Ezeknek az annyira nyers és lassú felfogású embereknek nem kellett volna önmagukban bizakodniok. Igazán nem volt mire gőgösöknök lenniök. De mi azoknak hihetjük őket, mert épen általuk tudjuk meg hibáikat, kevés tudásuk nem tartotta őket vissza attól, hogy ne legyenek vakmerők, önhittek, nagyravagyók. Péter háromszoros bukása előtt nem is gyanítja határtalan gyengeségét. Ő elárulni a Mestert! Nem ismerik őt! Majd a veszély pillanatában látni fogják, hogy mire képes ő! A többi tanítvány sem kevésbé elbizakodott, követelődző. A diadalmas Messiás felvonulásában mindenesetre az első helyeken akarnak szerepelni. Gyermekek őszinteségével, amely meglátni engedi lelkük minden megmozdulását, versengenek az elsőbbségért a jövőendő országban. Ki lesz az első? Az önszeretetnek ez a kérdése foglalkoztatja őket még az utolsó vacsora termében is, és vonja el gondolatukat a szeretet nagy titkától, amely szemeik előtt megy végbe.

Amint az természetes is, ez a nagyravagyás nem megy minden irigység nélkül. Amikor Zebedeus fiai bizonyos fortéllal élnek, hogy a legelső helyekre jussanak, a többi tanítvány nem titkolja el bosszúságát, zúgolódnak a két ármánykodó ellen, akik őket akarják a nyeregből kiűtni. És mit mondjunk rendetlen szétszaladásukról a Getszemani kertben? Amint pásztorukat elfogják, ezek a félnék juhok ott hagyják és futásnak erednek.

Ez nem jelenti azt, mintha az apostolok minden érdem híjával lettek volna: távolról sem. Volt bennük kitartás, hév nagy-lelkűség. De ezen meglevő jótulajdonságokat elrúttítják a nagy hibák. Az isteni szobrász tehát hálátlan anyagot választott ki, ebből az idomtalan anyagból mégis remekművet alakított. Hogyan magyarázhatjuk meg ezt a bámulatos sikert? Jellemével és módszerével. A tökéletes nevelő minden tulajdonságát egyesítette és tervezgetés nélkül, tanonckodás nélkül felhasználta a legjobb eljárásokat, hogy elérje céljait.

Nevelői tulajdonságait Jézus maga ismertette meg velünk. „Tanuljatok tőlem, mert szelíd vagyok és alázatos szívű”. (Máté XI. 29.) Miként minden erény, úgy a szelídség is két szélsőség között van.

Ilyenformán a szelidség egyformán távol van a gyöngeségtől és az erőszakosságtól.

A nevelőnél a legnagyobb fogyatékoság a túlzott jóság. Ha szemet húny a kevésbbé elnézhető hibákon, ha mindent megenged, nehogy tanítványait megbántsa, figyelmen kívül hagyja lényeges ténykedését, vagyis a helyes útra való térítést és szükség esetén a büntetést. Az isteni Mester ugyan nem fenyíti meg apostolait, de gyakran megfeddi őket. Visszavezeti őket a jó útra, mihelyest letérnek arról. Amikor látja, hogy milyen önelégülten és sikerekkel büszkén térnek vissza első küldetésükből, óva inti őket a hiúság ellen. Föl a szívekkel! Ne a mulandót becsüljük, hanem azt, ami megmarad. Nem az önszeretet rövid ideig tartó kielégítését kell keresniök, hanem az örökkévaló örömet. „Ne azon örüljete, hogy a lelkek nektek alá vannak vetve, hanem örüljete, hogy a ti neveitek be vannak írva a mennyekben.” (Lukács X. 20.)

Nem szorítkozik csak arra, hogy leckéket adjon nekik, hanem meg is dorgálja őket, még pedig milyen hevesességgel! „Mindig értelem nélkül vagytok-e? Nincs tehát bennetek hit? . . . Nem tudjátok, mit kértek. . . . Oh, kemény nyakúak és késedelmes szívűek a hitre.”

Ez a szigorúság csak a gyöngédségnek egy megnyilatkozása; annyira óhajtja látni tanítványait előrehaladni a jóban, hogy a legkisebb késedelem is elszomorítja. Ez a lángoló buzgalom támogatja nehézségeiben és keserű csalódásaiban. Sohasem csüggedt, sohasem ingerült. Még a getszemáni elhagyatottság után sem veszti el bátorságát. Az apostoloknak szemükre veti keményszi-vűségüket és bizalmatlanságukat, mert nem akartak hinni föltámadása tanuinak, de elpártolásukról egy szót sem szól. Megerősíti őket méltóságukban, ismét bizalmával ajándékozza meg őket. Egykori gyöngeségük nem hűtötte le gyöngédségét, sőt ellenkezőleg. Megkészszerezett gondossággal és előzékenységgel van irántuk, barátsága sohasem volt figyelmesebb, sem túláradóbb. Így tesz az édesanya is, aki látván, hogy gyermeke annyira tökéletlen és anyyira törékeny, megérti, hogy őt nem nélkülözheti és még erősebben fűződik hozzá.

Jézus ilyen módon épűgy elkerűli a szertelen engedékenységet, mint a túlzott szigorúságot és épen ebben áll a szelidség. Maga az alázatosság is a helyes középűt a hatalmaskodás és a jogairól való lemondás között.

Vannak, akik keresik a hatalmat és öröműket lelik a parancsolásban, hogy érezzék mások akaratát meghajolni a maguké alatt, jól esik nekik ezer és ezer tagból álló testűletet vezetni, amely erejűket növeli. Jézus másoknak hagyja ezt az uralkodási vágyat, amely a végletekig hajtva zsarnokokat nevel. Nem azért jött, hogy neki szolgáljanak, hanem hogy ő szolgáljon, vagyis tekintélyét csakis a tanítványainak a javára gyakorolja.

De ezt a hatalmat nem teszi le az ő tetszésűkért, megtartja és él vele. Azoknak, akik nem akarnának benne mást látni, mint

csak a názáreti ácsot, erélyesen eszükbe juttatja mivoltát és jogait. Megtiltja tanítványainak, hogy mást is Mesternek nevezzenek. Nem ő-e az, aki kiválasztotta, aki kiképezte őket, akitől minden hatalmat kaptak? Mivé válnának ők nélküle? Amivé a szőlőtőről levágott venyige válik: egy kis száraz fa, amely arra jó, hogy a tűzre vessék. Egy a családi körből vett és sokatmondó hasonlat révén megsejteti velük a roppant nagy távolságot, amely őket elválasztja:

„Kicsoda pedig az közöttetek, ki szántó vagy legeltető szolgájának, amint ez visszatér a mezőről, azt mondja: Tüstént jer, telepedjél le. Nem inkább azt mondja-e neki: Készíts nekem vacsorát és övezd fel magadat, szolgálj nekem, míg eszem és iszom, azután te is egyél és igyál? Vajjon megköszöni-e annak a szolgának, hogy megcselekedte, amiket neki parancsolt vala? Nem vélem. Úgy ti is, mikor mindent megtesztek, ami parancsolva van nektek, mondjátok: haszontalan szolgák vagyunk, amit meg kellett cselekednünk, azt cselekedtük. (Lukács XVII. 7—10.)

Meglepő szavak és igen alkalmasak arra, hogy letörjék bennünk a gőgöt. A teremtmények nem egyebek, mint az Isten szolgálatára rendelt eszközök. Ha be töltötték hivatásukat, semmire sem tarthatnak jogot. Ha mégis Isten jutalmat ad nekik, az tisztán csak jóságból történik; ilyen a hitelező, aki udvariasságból megköszöni a pénzt, amit neki az adósa visszafizetett.

Jézus is megőrzi méltóságát és megtartja a távolságot. Mindig az őt megillető helyet foglalja el, vagyis az elsőt. Ura környezetének és parancsol tekintélyével. Vannak mesterek, akik nem bíznak önmagukban, félénkek szerepükben és azoknak a véleményét követik, akiket nekik kellene vezetniök. Úgy tanácskoznak velük, mint egyenrangúakkal. Amikor parancsokat osztogatnak, azt ingadozó és félénk hangon teszik, kétségtelenül félvén, hogy nem engedelmeskednek nekik. Hosszasan magyarázzák szempontjukat, megokolják eljárásukat, hogy a bizonyítékok erejével pótolják tekintélyük hiányát. Félnék visszatetszést kelteni alárendeltjeik körében és kellemetlen kötelességekkel mentégetik magukat, amelyeket nem szívesen rónak ki.

Nem így járt el az isteni Mester. Tudván mit kell tennie, sohasem kérte ki tanítványainak a véleményét. Parancsol nekik nyugodtan, biztossággal, parancsoló hangon: biztos abban, hogy engedelmeskednek neki. Parancsai rövidek: „Kövessetek engem,” mondja egyszerűen Zebedeus fiainak és Lévinek, a vámosnak. Semmi frázis, semmi magyarázatok a cselekvés pillanatában. Nem fejt ki hívásának az indokait, nem indokolja magatartását, ami haszontalan szóváltásra adna alkalmat, hanem egyedül akaratának a kifejezésével hat, miként valamely tábornok, aki kiáltja: Előre! Mikor először találkozik egyházának jövődjő fejével, mindjárt megváltoztatja annak nevét, mintha már rendelkeznék annak a személyével. Elhelyezkedett az utolsó vacsora termében, mintha rendelkeznék a tulajdonos vagyonával, előre értesíti, hogy nála fogja megülni a hűsvétot, de nem kéri engedélyét. Igazi vezér, hatalommal beszél

és cselekszik, és ahol van tekintély, az a legbiztosabb eszköz a követésre.

Olyan erős a befolyása, olyan nyilvánvaló a felsőbbbsége, hogy tanítványaiban bizonyos mély tiszteletet kelt. Sohasem hívják őt nevén, miként egymást szólítják Fülöpnek vagy Andrásnak, hanem inkább Mesternek vagy Úrnak mondják. Nem haboznak őt kérdezni, neki kétélyeiket előadni, de hogy bizonyos kérelmekkel forduljanak hozzá, inkább szeretnek közbenjárókhoz folyamodni. Zebedeus fiai, hogy megnyerjék, ami után vágynak, anyjukat kérik fel közvetítőnek. Az utolsó vacsora estéjén Péter, aki tudni akarja az áruló nevét, Szent Jánossal kérdezteti meg. Bizonyos körülmények között a tanítványok félénkek és hallgatógok maradtak. Amikor visszatérnek Szikárból és látják Jézust egyedül egy samariai asszonnyal, csodálkoznak rajta, de semmi féle megjegyzést nem tesznek. Amikor az isteni Föltámadott megjelenik a Genezáret tavánál, a kérdések ott szoronganak ajkaikon: Vajjon te vagy-e az a Jézus, akit a minap sírba tettünk? De senki sem meri tőle kérdezni, ki vagy te? mert tudják, hogy az Úr az. (János XXI. 12.) Ugyanaz nap Péter, aki levetette ruháit, hogy kényelmesebben tudjon dolgozni, felövezi alsóruháját és köntösét, mielőtt a tengerbe vetné magát, hogy rendesen jelenhessék meg a Mester előtt. Mi sem árulja el jobban, mint ezek az apró jelek, a magas gondolatot, amelyet a tanítványok maguknak Jézusról megalkottak.

De ez a tisztelet nem megy egészen a tartózkodásig. Fesztelenül közelednek hozzá és miként a gyermekek atyjukkal, bizalmasan beszélgetnek vele. Amikor Jézus a vérfolyásban szenvedő asszonytól érintve hátrafordul és kérdezi: „Ki illette ruháimat?” a tanítványok így felelnek neki vissza: „Hogyan, Mester, a sereg minden oldalról szorongat téged és azt kérdekd még, ki illett téged?” (Márk V. 30—32.) E válasz hangjából jól látszik, hogy Jézus a tanítványok szemében nem volt zsarnok, aki előtt remégnék, hanem egy jó mester, akit szeretettel szolgálnak.

Hogy az alárendelteknek létrejőjön az a lelkiállapot, amelyben a tisztelet enyhül a bizalommal, szükséges, hogy a vezető a határozottságot egyesítse a szelidséggel. De milyen nehéz ennek a keveréknek az elemeit összeadagolni! A legtöbben a határvonalon innen maradnak, ha ugyan nem lépik túl: nem tudják megtalálni a helyes viszonyt. Vagy azzal vétenek, hogy a hatalmat, vagy azzal, hogy a jóságot lépik túl. De Jézus, aki mintaképe a nevelőknek, mint az élet minden állapotának, a kívánt arányokban össze tudja egyeztetni a legellentétesebb tulajdonságokat: a keménységet és a gyöngédséget, a fenséget és a nyájasságot s ebből a kombinációból olyan lelki kép ered, amelyet senki sem valósított meg úgy, mint ő.

Gyakran hasonlították az apostoli testületet egy szemináriumhoz. Az ifjú leviták, hogy a papságra előkészüljenek, néhány

évig visszavonultságban élnek, tapasztalt mesterek vezetése alatt tanulják az egyházi tudományokat, mélyen beletekintenek hivatásuk szellemébe, gyakorolják magukat a ténykedésekben, amelyeket később majd be kell tölteniök, mint amilyen az ének és az igehirdetés, meg a szertartások. Már pedig a papi képzésnek ez a módszere az evangéliumból van véve: a mi papnevelő intézeteink igazgatói nem tesznek mást, mint követik az eszményi Nevelő példáját.

Jézusnak első gondolja az volt, hogy kivonja a világból azokat a tanítványokat, akiket ki akar képezni. Meghagyja nekik, hogy hagyják el foglalkozásukat, házukat, családjukat. Az bizonyos, hogy ez a lemondás nem volt mindjárt az első naptól kezdve teljes és végleges, még meghívásuk után is látjuk az apostolokat hajóikba szállani és kivetni hálóikat. Azonban eljött az idő, amikor mint Mesterüknek kitartó társai teljesen az apostolkodásnak szentelték magukat. „Íme, mi mindent elhagytunk, hogy téged kövessünk” kiált fel Simon-Péter. És Szent Márktól megtudjuk, hogy Jézus kiválasztotta a tizenkettőt, „hogy vele legyenek, akiket majd mint apostolokat elküld tanítani”. (Márk III. 14.)

Miért parancsolta rá Jézus apostolaira ezen életváltoztatást? Mert nagyon is jól ismerte a nyomást, amellyel a környezet hat ránk. Amint a testek gyorsan átveszik a légkör hőmérsékletét, amely azokat körülveszi, úgy mi is gyorsan összeemelegszünk környezetünk gondolatvilágával, érzelmeivel, erkölcsével. Az emberi tekintet, ami ellen olyan méltán kelnek ki az erkölcstanítók, nem más, mint ennek az utánzási ösztönnek egyik alakja. Hány gyöngye jellemnek a viselkedési elve nem az, amit Isten parancsol, hanem amit mások cselekesznek.

Tegyük még hozzá, hogy az ember mestersége, foglalkozása, működése állandó hajlandóságokat teremtenek, amelyek többé vagy kevésbé kedvezőek a vallásosságra. Jól tudjuk azt, hogy minden állapotban meg lehet szentelődni. De gondoljunk csak az állandóan hajón levő tengerészekre, akik majdnem sohasem lépnek be templomba, a gyártelepek munkásaira, akik reggeltől estig istentelen és trágár beszédeket hallanak; mekkora bátorságra van szükségük ezeknek, hogy a jó útról le ne térjenek.

Végül azok a helyek, amelyekben sokáig lakunk, emlékekkel telítődnek meg, amelyek mindent átítatnak és a képzeletet megcsallják. A házban, amelyben szeretteinket meghalni láttuk, minden pillanatban viszontlátni véljük az elköltözőtötteket. Hogy ebből a gyakori bizalmas érintkezésből kibontakozzunk, arra csak egy eszközünk van: a levegőváltozás. Ezért tanácsolják azoknak, akik felüldülni, megjavulni vagy megtérni akarnak, hogy váljanak meg foglalkozásuktól, utazzanak el, vonuljanak vissza néhány napra valamely szerzetesházba. A szemlélődő szerzetesek számára ez a visszavonulás egész életükön keresztül tart. A kolostor magányában és csendjében nem látják egy romlott világnak a botrányait, biztonságban vannak a külső csábítóktól; a szabályoknak a

segítsége, testvéreik jó példája, az előjárók tekintélye, minden megkönnyíti nekik az erények gyakorlását, minden Isten felé vonzza őket. Így a szerzetes élet megfelel természetünk felsőbb szükségleteinek és amíg csak lesznek lelkek, akik féltik üdvösségüket és tökéletességre vágyódnak, mindig fognak epedni a „kegyelem ezen kikötői“ után, ahol a viharok ellen biztosítva, nincs más teendőjük, mint Istent dicsérni és magukat megszentelni.

Most már jobban megértjük, hogy az örök Főpap az ő képmása szerint akarván papokat nevelni, miért tartotta maga mellett tanítványainak legjavát. Ha kivonta őket környezetük és foglalkozásuk lehangoló hatása alól, ezt azért tette, hogy kegyelme hatása alá vonja őket, amely nemesít és nevel. Úgyszólván gyökerestül kitepte, hogy jobb talajba ültesse át őket. Annál inkább szükséges intézkedés ez, mert nem egy egyszerű tanítását, hanem egész szellemét rájuk akarta ruházni. A keresztény szellemet, a hitet, még pedig a tevékeny hitet, amely mint élő láng átjárja, izzásba hozza és átalakítja a lelket. Ott van az igazság testet öltve, elárulja azt a magatartás, a beszédmod, sőt maga az arckifejezés. De hogyan ragad át ez a szellem? Egyáltalán nem a könyvek révén. Mi elég jól ismerjük a rómaiak vallási hitelveit és szertartásait, de amit soha semmiféle irodalmi emlék sem fog feltárni, az a pogánynak a lelkiállapota Sulla idejében. Vannak vallások, amelyek, miként az élő fajok, ha egyszer letűntek, sohasem kelnek új életre: szellemük kihal utolsó követőjükkel.

Az élet az életből ered. A gyertya csak egy másik láng érintésére gyullad meg. Hasonlóképpen valamely ujonc növendék kiképzésénél nem arra szorítkoznak, hogy vele a rendi szabályt és alaptörvényeket olvassassák, hanem valamely buzgó szerzetesre bizzák, aki intelmeivel és mindennek felett példájával, személyes befolyásával átítatja őt a szerzet szellemével.

Assisi szent Ferenc életében olvassuk, hogy egyik ujoncnövendéke engedélyt kért tőle arra, hogy egy zsoltáros könyvet szerezhessen be magának. A Szent, aki maga sem volt nagy könyvolvasó és aki nem szerette azokat a szerzeteseket, akik örökösen a könyveket bújták, a tűzhelyből kivett egy marék hamut és erősen bedörzsölte vele ujoncának fejét mondván: „Én vagyok a te imádságos könyved“. Eredeti, sőt talán egy kissé bizzar módon emlékeztetett Assisi Ferenc egy nagy igazságra: arra, hogy egy szentnek a társasága épületesebb minden olvasmányánál. Nincs tanulságosabb, sem értékesebb könyv, mint az Istennel egyesült lélek.

Épen így Jézus az ő apostolai számára az imádságos könyv volt. Nem annyira azzal képezte őket, hogy beszélt hozzájuk, hanem inkább azzal, hogy megmutatta magát. Minden tanítását példájával világította meg. Alázatosságot hirdet, még pedig mekkora szigorúsággal, de ki volt alázatosabb nála, ki volt közönbösebb a dicséretekkel és megtiszteltetésekkel szemben? Csodálatos dolog! vigyáz, nehogy megbotránkoztassa tanítványait. „Én ő érettük

szentelem magamat" mondotta. (János XVII. 19.) Nem mintha valami hiányoznék tökéletességéből, nem mintha előfordulhatna nála valami megrohható cselekedet, vagy csak egy megrohható szó is, hanem szívesen vet azzal, hogy milyen magyarázatot fognak adni magatartásáról és hogy milyen hatása lesz annak. Azért ő, aki maga a tisztaság, megkeresztelkedik János által, hogy senkit se térítsen el ettől a gyakorlattól, amely a maga idejében jó volt. Ő Istennek a Fia, nem tartozik templomadót fizetni, mégis megfizeti, hogy felhívja kötelességük teljesítésére azokat, akiknek nincsenek ilyen kiváltságaik.

A példa egy cselekedet, vagy bizonyos meghatározott cselekedeteknek a sorozata; a személy egy élőlény, egy egész, amelynek bonyolult volta még az alsóbbrendű lényeknél is minden képzeletet felülmúl. De mit mondunk Krisztusról, akiben kettős természetnek, az istennek és embernek kincsei egyesülnek? Mily rendkívüli gazdagság! milyen erkölcsi szépség, mily tökéletes szentség s éppen ezért mélységesen elragadó! Nagyon sok hívónél az evangéliumi szellemet felhígította és ízetlenné tette annak a világ szellemével való keverése. Amikor inkább ajkaikkal, mint szívükkal mondják: Boldogok a szegények, boldogok, akik szenvednek, természetük mélységes ösztönei belsejükben tiltakoznak és zúgják: Boldogok a gazdagok, boldogok, akik az életből örök ünnepnapot csinálnak. Két mesterre figyelnek, akik egymásnak ellentmondanak és ebből a kettős tanításból lelkükben furcsa keveréket alkotnak. Másfelől a tartalom az edény alakját veszi fel és a közönséges, sekélyes lelkekben a keresztény szellem nagyon is ellaposodottnak tűnik fel. Ezért olyan kicsiny a befolyásuk. Félig kioltott fáklyák azok, betakart csillagok, minden fény, minden ragyogás nélkül. Krisztusban ellenben a szellem, amelynek ő maga a megteremtője, a maga egész tisztaságában mutatkozik. Az ördögnek nincs semmije benne, a világgal sohasem barátkozott. Ami tanítását illeti, meg nem alkuvó és ha szabad így mondani: hajthatatlan. Ha beszédeiben olyan gyakran használja az ellentétet, ez azért van, mert az ott van gondolatában. Szembehelyezi Istent és a sátánt, az evangéliumot és a világot, a világosság fiait és a sötétség fiait. Ő az Igazság és az igazság és a tévely sötétség között nem lehetséges a kiengesztelődés. Kárkoztatja mindazt, ami nem Ő, tanításából kivet minden idegen elemet és azt a maga tiszta valóságában mutatja be. Nagy lelkében, amelyben minden a végtelenig kitágul, ez a tanítás, ami szellem és élet, páratlan terjedelmet és gazdagságot vesz fel. Ebből magyarázható meg csodálatos vonzó ereje. Minden, ami szép, vonz és átalakít bennünket. Valamely előkelő társaságban való együttélés hatása alatt a gyermekek, az ifjak, azok, akiknek társadalmi formáik még nincsenek egészen kifejlődve, észrevehetetlenül magukévá teszik annak hangnemét, nyelvezetét és szokásait. A lélek, a testnél alakíthatóbb valami, lassanként azzá lesz, amit csodál. Milyen volt tehát Jézus hatása azokra, akik személyének ragyogásában éltek? Lenyűgöző és megfejthetetlen hatása volt.

Tekintete, megszólalása, hanghordozása, mosolya, mindmegannyi anyagtalan cirógatások voltak, amelyek megérintették és meg-nemesítették a lelket. Nem az ejt minket bámulatba, hogy apostolai közül tizenegy szent lett, hanem az, hogy ki lehetett bontakozni hatalmából, az, hogy mindazok, akik látták és hallották őt, nem hódoltak meg az első tekintetre.

Az apostoloknak, legfőbb ténykedésük lévén az igehirdetés, felsőbb oktatást kellett nyerniök. Azért az isteni Mester különleges módon gondoskodik róluk. Nem mintha két tanítása volna, az egyik a nyilvánosság számára és a másik titkos, fenntartva a kevés beavatottak számára. De tanításában több fokozat van, mint a mi iskoláinkban is több tanfolyam van, elemi, közép és felsőbb. Az utolsó vacsora estéjén fönséges beszédet intéz apostolaihoz, amelyben nem tudjuk, mit bámulunk inkább, a gondolatok mélységét-e vagy az érzelmek hősiek gyöngédségét. Vajjon ugyanazon nyelvezettel beszélt volna-e bármely tömegnek? Nyilvánvalóan nem, de az apostolok három tanuló év alatt kiképezve elő voltak készítve annak megértésére.

Nemcsak felsőbbfokú tanítást ad nekik, hanem velük szemben különleges módszert is használ. Palástolatlanul eléjük tárja az igazságot, mialatt másoknak talányok formájában adja elő, s mindenre rábízza a megfejtés gondját. „Példabeszédek nélkül nem szólott hozzájuk, mondja nekünk szent Márk, de tanítványainak külön mindent megfejtett.” (Márk IV. 34.)

Mindamellett ne higgyük azt, hogy az érzékfeletti megfigyelés magaslataira ragadja őket. Nem volt szándéka, hogy feltárja előttük a végső hogyan és a végső miértet, hanem hogy behatoljanak a lényeges igazságokba, amelyeknek hirdetése küldetésük lesz. Tudni csak magáért a tudásért, előtte igen kicsiny dolognak látszik. Eltereli őket azoktól a kérdésektől, amelyek csak a kíváncsiságot ingerlik és főleg a gyakorlatot tartja szem előtt. Valaki azt kérdezi tőle: „Uram, kevesen vannak-e, akik üdvözülnek?” Ő csak ennyit felel: „Igyekeztek a szűk kapun bemenni!” (Lukács XIII. 23.) Mit használ tudni, hogy vajjon a választottak száma kisebb-e, mint az elkárhozottaké? Ami fontos, az az, hogy mindenki iparkodjék üdvözülni. Pilátus parancsára több galileait megölték a templomban, midőn áldozatot mutattak be. Bűnösebbek voltak ők, mint zarándoktársaik? Kétségkívül nem. És akkor, ha jó, bölcs és hatalmas az Isten, miért engedte meg ezt a büntetést? A rossznak félelmetes problémája volt ez, amely ebben a formában ránehezedett az apostolok lelkére. De Jézus, aki felfedezte ezt a titkot, nem tartotta célszerűnek azt feltárni. Fölhasználta ezt az alkalmat arra, hogy a halál közeledtére és a készenlét szükségességére figyelmeztessen, vagyis hogy a bűn kerülésére és bűnbánat tartására intsen. „Ha bűnbánatot nem tartotok, mondja, mindnyájam elvesztek.” (Lukács XIII. 1—5.)

Hozzá kell-e még tennünk, hogy Jézus tanításából nem alkot iskolás fejtegetést? Ezek a szabadég alatti leckék, amelyeket a

körülményekhez alkalmazkodva ad, semmiben sem hasonlítanak a mi egyetemeink előadásaihoz. Tanításában nem lehet rendszert felfedezni, amelyben minden egymásba kapcsolódnék, nincs meg benne Szent Tamás *Summa*-jának szép beosztása. Jobban csak az egyszerűekhez van alkalmazva, akiket átalakítani törekszik és hogy célját elérje, több olyan alapelvből merít, amelyeket sohasem kellene szemük előtt téveszteniök a nevelőknek.

Kezdetben az ismeretesebből az ismeretlenre menni, vagy ami ugyanazt jelenti, az érzékelhetőről a lelkire. Tanításában Jézus szóképekben gazdag nyelvezeten beszél, sok hasonlatot, allegóriát, példabeszédet használ. De apostolaival való külön beszélgetéseiben még közvetlenebb és konkrétabb. Főképpen nekik tart „leckéket a dolgokról”. Valamely képnél vagy egyszerű elbeszélésnél megkapóbb a dolgokról való lecke, amely valamely olyan tényre vagy tárgyra vonatkozólag adatik, amely a növendékek szemei előtt van: olyan az, mint valamely beszélő kép. Egy napon a jeruzsálemi templomban a perselyek átellenében ül és nézi a zarándokok elvonulását, akik a perselybe vetik ajándékaikat. Többben nagy ajándékokat dobnak bele és mert nincsenek hiúság nélkül, tüntetőleg, hogy lássák, vetik bele ajándékaikat. Oda érkezik egy szegény özvegy asszony, beledob a perselybe két pénzdarábot, ami annyi, mint egy kvadráns, körülbelül két fillér. „Látjátok ezt az asszonyt, kiált fel Jézus csodálkozva, ő mindenkinél többet adott. Azok abból adtak, amiben bővelkedtek, míg ez a szükségést vetette bele” (Márk XII. 41 s köv.) Ezzel kapcsolatban, ami az apostoloknak bizonyára nem tűnt volna fel, Jézus tudtukra adja, hogy valamely cselekedetnek az erkölcsi értéke, tehát érdeke nemcsak magától a cselekedettől függ, sem a szándéktól, amely azt mozgatja, hanem az áldozattól, amelyet az feltételez és a munkából, amibe az kerül.

Hogy a nép képzeletére jobban hassanak, Izrael prófétái néha meglepő, sőt furcsa cselekedeteket vittek véghez, amik nem voltak mások, mint jelképes cselekedetek. Amikor Ezekiel a zsidóknak tudtul akarja adni a büntetést, amely rájuk vár, éles karddal levágja a haját és a szakállát. Egy részét megégeti, más részét a kardjával összevágja és a többit a szélnek eresztí. Azután pedig felkiált: Ez a sors vár reátok! A nép egyharmad részét éhség és mirigyhálál fogja elpusztítani, a másik harmad részt pedig kardélre hányják és a többi szétszóródik a nemzetek között. (Ezekiel V.)

Az isteni Mester nem hagyja figyelmen kívül ezeket az egyszerű eszközöket, hogy az igazságnak a szemeken át utat készítsen. Nem elégszik meg azzal, hogy megmagyarázza a jeleneteket, amelynek a tanítványok tanui, hanem maga teremti elő a látványt, vagyis eseményeket idéz elő, amelyekhez aztán magyarázatokat fog fűzni.

Amint Jézus Bethániából Jeruzsálembe ment, az út mellett egy fügefát látott. Éhségének csillapítására néhány füget akart

arról leszakítani, de mivel nem talált rajta semmit, megátkozta a fát. „Senki többé terólad gyümölcsöt ne egyék mindörökké” kiáltott fel. Ezzel egy igazságot akart emlékeztünkbe idézni, amelyet Keresztelő szent János is erősen hirdetett már: minden fa, amely gyümölcsöt nem terem, kivágatik és tűzre vettetik. De másnap reggel ugyanezzel az esettel kapcsolatban más, eléggé eltérő leckét adott. Amint az apostolok csapata elhaladt a terméketlen fügefa előtt, így szól Péter Jézushoz: „Mester, íme a fügefa, amelyet megátkoztál, elszáradt”. Felelvén pedig Jézus mondá nekik: „Legyen hitetek az Istenben. Bizony mondom nektek, hogyha valaki e hegynék mondja: Indulj meg és merülj el a tengerbe! és nem kételkedik szívében, hanem hiszi, hogy megtörténik mind, amit mond, megleszen neki.” (Márk XI. 1—21.) A lecke megkapó volt és az apostolok sohasem felejtették el azt; de vajjon elérte volna-e ugyanazt a hatást, ha ahelyett, hogy szemeik előtt elszáritott egy fát, Jézus a bizodalomról tartott volna nekik erkölcsi prédikációt?

Egy másik vezérelve az evangéliumi pedagógiának, hogy az apostoloknak nem kell szenvedőleg kapniok a Mester tanítását, hanem elébe kell menniök a tanításnak, amelyet előttük feltárnak. Sokrates odáig ment, hogy azt tanította, hogy minden ember magában hordja az igazságot, de némelykor tudatán kívül. Elrejtőzik a szemeink elől, miként a szobor, amely benne van előre a márványtömbben. Csak ki kell szabadítani, teljes világításba kell helyezni, más szavakkal a tanítvány figyelmét fel kell hívni a lelki kincsekre, amelyeknek birtokában van anélkül, hogy azokat élvezné. Azért Sokrates úgy járt el, mint egy vizsgálóbíró, aki a vádlottból kivieszi a vallomásokat. Úgyes kérdések egész sorozatával elvezette a beszélő személyt egészen az igazság küszöbéig. Ott felragyogott a nyilvánvalóság, miként valamely nagyszerű tájék, amely hosszú kerülő út után a szűk ösvényen át egyszerre szemünk elé tárul.

Ez a módszer, amelyet Sokrates maieutikosnak, kérdezve-felelőnek (?) nevezett, vagyis az igazság napfényrehozása művészetének, nem ismeretlen az evangéliumban sem, Jézus kérdezi hallgatóit és mindinkább világos kérdésekkel elvezeti őket a világosság felé. Ily módon, hogy Keresztelő János jellemét meghatározza, kérdezi: „Mit mentetek ki a pusztába látni? Széltől hánytott nádat-e? Nem. Lágy ruhában öltözött embert-e? Azt sem! De mit mentetek ki látni? Prófétát-e? Igen, mondom nektek, prófétánál is nagyobb: egy előhírnököt!” (Lukács VII. 24—29.)

Kérdezi magukat az apostolokat, nem mintha meg akarna tőlük tudni valamit, hanem hogy figyelmüket valamire felhívja. „Mit gondolsz, Simon, a föld királyai kiktől szednek vámot vagy adót? saját fiaiktól-e vagy az idegenektől? Péter felelé: az idegenektől. Mondá neki Jézus: Tehát a fiak szabadok”. (Máté XVII. 23. s köv.)

Más alkalommal ahelyett, hogy közvetlenül válaszolna a neki

föladott kérdésre, kérdést tesz fel és a neki adott válaszra építi fel a döntést. Amikor Zebedeus fiai az első helyeket kérik a maguk számára az ő országában, így felel nekik: „Megihatjátok-e az én poharamat?” — Igen, Mester, felelik ők. „Az én poharamat tehát inni fogjátok, folytatja Jézus, de ami az első helyekre vonatkozik, nem engem illet, hogy nektek adjam”. Amint látjuk, ez az eljárás nagyon jó arra, hogy a szellem tevékenységét felkeltse és azt az igazság nyomába vezesse. (Márk X. 35—42.)

Egy harmadik szabály, amelynek a fontossága senkinek a figyelmét sem kerüli el, az, hogy mindent a maga idejében kell megmondani. A vetés vagy palántálás előtt a kertész megmunkálja a földet, megvigyázza az alkalmas időt, a hold járását, a légkör állapotát. Ha nagyon korán, vagy nagyon későn, nagyon száraz vagy nagyon nedves földbe vet, nem kel ki semmi, elveszti idejét és fáradtságát. Hasonlóképpen a lelket is alkalmas időben kell bevetni. Észrevenni és fölhasználni a kedvező alkalmakat: ebben áll a tanítás művészetének nagy része.

Nagyon érdekes tanulmányt lehetne írni arról, amit Jézus opportunizmusának lehetne nevezni. Figyelemmel van arra, hogy kihez beszél és megválasztja a beszéd idejét. Tudja, hogy a lélek művelésében épügy, mint a kertek művelésében tekintettel kell lenni a körülményekre és egy bizonyos igazságot abban a pillanatban tanít, amikor a legfőbb lehetősége van arra, hogy az megfogamzik és meggyökerezik. Mindenek előtt előkészíti a lelket annak a befogadására, úgyszólván felszántja, megforgatja azt. Azért felkelti a kíváncsiságot, felébreszti azt olyan kifejezésekkel vagy cselekedetekkel, amelyeknek azok nem látják az értelmét vagy az okát. Amikor Nikodémus hozzá megy tanácskozni, így felel neki: „Senki sem láthatja az Isten országát, hacsak újonnan nem születik”. — Újonnan születni, kiált fel megdöbbenve a tudós, vajjon az én koromban bemehetek-e ismét az én anyám méhébe? Csohátkozik, igyekszik megérteni és Jézus pontosan meghatározván az ő formuláját, végül eleget tesz annak az igazság utáni vágynak, amelyet ő felkeltett benne: „Senki sem, így folytatja, ha csak újra nem születik vízből és Szentlélekből, nem mehet be az Isten országába”. (János III. 1—5.) Az utolsó vacsora termében, mikor letérdel, hogy megmossa tanítványainak a lábait, Péter figyelmesebb, vagy közlékenyebb, mint a többiek, nem tudja meglepetését elpalástolni. Micsoda, az Isten Fia leereszkedik egy rabszolga-ténykedésre? De Jézus, aki szándékosan ejtette bámulatba, kétségtelenül mosolyogva mondja neki: „Amit én cselekszem, te nem értesz most, megérted pedig ezután”. (János XIII. 7.) Bizonytalanságban tartván őt, csak jobban és türelmetlenebbül várja a leckét, amelyet adni akar neki.

Miként az egyik igazság a másikba fűződik, úgy megvan annak a rendje, hogy hogyan kell azokat a léleknek bemutatni. Aki nem indul ki egy alapelvből, nem fogja látni a logikai kapcsolatot, amely által a következmények odafűződnek. Azért a jó szó-

mokok azzal kezdik, hogy teljesen megvilágítják a lényeges gondolatot, eszmét, amelynek beszédük csak a kifejtése lesz. Ugyanazon okból a tapasztalt tanárok egyetlen lépéssel sem mennek előre, mielőtt meg nem bizonyosodtak, hogy követik őket. A mértanban például, ha a tanulók nem értettek meg egy tételt, nem érdemes rátérni a következőre. Ezzel a körültekintéssel és ezzel a bölcs lassúsággal jár el Jézus is. Miután megmagyarázta tanítványainak a konkolyról, az elrejtett kincsről, a drágagyöngyről és a tengerbe vetett hálóról szóló példabeszédeket, kérdezte tőlük: „Megértettétek mindezeket?” Felelik neki: „Igen”. (Máté XIII. 51.) És mintegy megnyugtatta ezen felelet által az isteni Mester más fejtegetésekre tér át.

Bizonyos szellemi óvatosságból a lélek nagyon fél a túlságosan hirtelen vagy túlságosan korai felfedezésektől, miként a szív is tart az erős izgalmaktól. Akkor megáll és mintegy szemhéjat tesz maga és a kápráztató fény közé. Innen van az, hogy a közfelfogással ellenkező igazságok nehezen tudnak napfényre jutni. Mennyi idő kellett a modern csillagászoknak ahhoz, hogy hitelt szerezzenek látszólagos ellentmondásaiknak a föld mozgásáról, koráról és a hihetetlen távolságról, mely minket a csillagoktól elválaszt.

Már pedig az evangéliumi üzenet még élesebb ellentétben volt a közfelfogással. A megszokás megbarátkoztatott bennünket ezekkel a nagy titkokkal; de milyen furcsáknak, sőt bántóknak tündek fel azok olyanok előtt, akik először hallottak róluk beszélni. Azért Jézus csak lassan és fokozatosan tárja fel azokat, amint a nagyon gyenge szemeket kímélik a naptól. Anélkül, hogy világosan állítaná, engedi kitalálni, hogy ő a Messiás. Mikor az első, szent Péter megértette, vagy ki merte mondani, hogy ő az Isten Fia, Jézus megragadja ezt a kedvező alkalmat, hogy gyorsan egymásután megjövendőlje kinszenvedését és feltámadását. Szenvedésének a kinyilatkoztatását két dicsőséges kinyilatkoztatás közé ékezi, mintha csak azoknak a borzalmas voltát akarta volna enyhíteni. De nem tár fel mindent még apostolainak sem. Nem tartja őket eléggé előkészülteknek, a tapasztalat által eléggé megérettnek. Valamely erkölcsi igazság csak lassanként fejlődik ki és hozza meg gyümölcsét, a lélek csak hosszú idő alatt teszi azt magáévá. Halálának előestéjén így szólt az isteni Mester meg-hittjeihez: „Még sok mondanivalóm van nektek, de most el nem viselhetitek. Midőn pedig eljön Ő, az igazság Lelke, megtanít benneteket minden igazságra”. (János XVI. 12—13.)

Az apostolok tehát még három évi próba idő után is nagyon gyengék voltak arra, hogy bizonyos kinyilatkoztatások felét el-bírhák, azok túlterhelték és mintegy agyonnyomták volna őket. De amikor majd a Kálvária drámája felrzza, a fájdalom és a bűnbánat összetöri őket, amikor a fölámadás és a mennybe-menetel csodái elragadják őket, oh! akkor jöhet majd a Szent-lélek. Kitágult szíveket, nyitott elméket fog találni és isteni lángja

megvilágítván őket lelkük mélyéig, betölti őket azzal a lángoló, meg nem alkuvó, föltétlen hittel, amely a hősokeket és vértanúkat szokta teremteni.

Hogy apostolainak képzését teljessé tegye, Jézus gondot fordított arra, hogy gyakorolja őket, más szóval, hogy bennük szokásokat teremtsen. A szokásnak megvan az a nagy előnye, hogy megmarad még akkor is, ha már el is felejtették az okokat, amelyekért azokat felvették. Öntudatlanná, automatikussá válik, olyan, mint egy gépezet, amely teljesen egyedül működik, az ész és az akarat közreműködése nélkül. Néha helyettesíti ezeket a fő tehetségeket és mindenestre segíti azokat. Ilyen a gyakorlat. Engedelmes szolgáló az, amely gondosan elvégzi a legterhesebb teendőket és megtakarítja nekünk az időt, amit a fontolgatással kellett volna eltöltenünk. Nélküle figyelmünket néhány primitív ténykedés foglalná el, mindig ugyanazon munkák kötnének le és képtelenek lennénk a haladásra.

Hogy valami szokásunkká váljék, még az sem szükséges, hogy annak hasznosságát lássuk. Mikor a fiatal katona megérkezik ezredéhez, nem érti meg mindig a mozdulatoknak a célját, amelyeket vele végeztetnek és sohasem lenne vége, ha mindent meg kellene neki magyarázni. De bizalma van vezetői iránt és engedi, hogy vezessék és hozzászoktassák ezekhez és néhány hónap múlva íme már mozgósítható. Tudományos elméletek fáradtságos tanulása nélkül a gyakorlat által hajlékonyabb, megedződöttebb lett és a harchoz szokott.

Jézus nagyon is tökéletes nevelő volt ahhoz, hogy a kiképzésnek ezt az annyira egyszerű és annyira gyors eszközét elhanyagolja. Nem elég az neki, hogy az értelmet felvilágosítsa, alakítja az automatát, meghajtja a gépezetet. Vezetése alatt az apostolok megtanulják igehirdetői foglalkozásukat. Hirdetik Isten országát a falvakon, ahol Jézusnak át kell mennie. Kettesével mennek, hogy egymást kölcsönösen lelkecskésítsék és ellenőrizzék. Minden nevelő tapasztalatból megállapította, hogy a legkönnyebb módja a tanulásnak a tanítás. Ha másokkal meg akarjuk értetni magunkat, a szükség rávisz bennünket, hogy előbb tisztázzuk gondolatainkat. Előbb részeire szedjük, megrágjuk azokat. Mivel meg kell azokat magyaráznunk, azért még mélyebbre hatolunk. A hitet megvallani nem annyi-e, mint azt megerősíteni? Az apostolok sikerei és méginkább a nehézségek, amelyekkel szembeszálltak, a nehézségek, amelyeket elszenvedtek, megerősítették őket hitükben. Semmi sem vés be valamely gondolatot olyan mélyen, mint az érte kapott vágások.

Az apostolok megtehették volna, hogy a prédikálásban csak pünkösdi után gyakorolták volna magukat, amikor az igehirdetés minden terhe rájuk szállott. De Jézus jobban szerette még életében bevezetni őket. Hála az ő példájának, bátorításának, tanácsainak, bámulatos haladást tettek. A Szentlélek vétele után Simon Jeruzsálem nyílt terén emel szót és a Szentírást egy tudós tekin-

télyével magyarázza. Beszédének meg volt a hatása. Egyetlen hálókivetésre ez a genezáreti csodálatos halfogásokhoz szokott halász több mint háromezer embert fogott. De jegyezzük meg jól, nem ez volt neki az első kísérlete, három év óta gyakorolta már magát a szabad ég alatt való beszédben.

Nem annyira a szónoki tehetség által, mint inkább az élet-szentség által téríthetők meg a lelkek. Azért az isteni Mester a beszéd művészetét mintegy másodrangúnak tekinti az erények gyakorlása mellett. Az erények első sorában, amelyeket példával és paranccsal ajánl, ott szerepelnek a jámborság, a szeretet, a lemondás. Kiüresíteni önmagát, hogy az Isten és a felebarát szeretete áradjon szét, ez az ő erkölcsi tanításának a kivonata.

Tanítványait imádkozáshoz szoktatja. Megtanítja őket betéve elmondani azt a rövidségében olyan nagyszerű imádságot, amit mi minden nap elmondunk, az *Úr imádságát*, a *Miatyánkot*, amely néhány szóval magában foglalja mindazt, amit az Istennek mondani és amit tőle kérni kell. Azt akarja, hogy imádságuk alázatos és állhatatos legyen és ki nem emlékszik a családias példabeszédekre, amelyekkel tanácsait megvilágította? (Lukács XI. 1—14.) De az nem tűnik ki, hogy tanítványaira ráparancsolta volna a kolostorokban tiszteletben álló, határozott időközökhöz kötött gyakorlatokat, mint a kijelölt időben való elmélkedést, a zsolnározást, a lelkiismeretvizsgálatot, hibák bevallását, külső önmegtagadásokat. Az apostoli munka jellege, elfoglaltságuk, folytonos utazásaik kétségtelenül nem engedték meg az aszketizmus ilyen nemét. Idejük hováfordítása nem volt előre és aprólékosan megállapítva. De a szabályszerűséget pótolták imádságuk buzgóságával.

Inkább cselekvő, mint szemlélődő életükben az irgalmassági cselekedetek nagy helyet foglaltak el. Látjuk őket, mint osztják ki a csodás kenyeret a seregnek. A betegeket bemutatták az isteni Csodatevőnek és érdekükben közbenjártak. Ők maguk is kaptak hatalmat a betegek gyógyítására, ördögűzésre, látták a gyakorlatból, hogy milyen édes dolog az, másokat boldoggá tenni. Krisztusnak követői mindenüvé elmentek hirdetvén közeli érkezését, vendégszerető fogadtatást készítettek elő neki a házakban és a lelkekben. Egyszóval Isten dicsőségére és testvéreik javára áldozták magukat.

Jézus iskolájában gyakorolták ők a lemondást is, annak minden formájában: alázatosságot, vagyonról való lemondást. Misszióba menvén csak ruháikat viszik magukkal, nincs pénzerszényük, sem táskájuk az élelmiszerek számára, még botjuk sincs, hogy megvédjék magukat. De Isten segítségére számítottak, aki nem hagyja el azokat, akik érte dolgoznak. A munkás méltó az ő bérére s így biztosítva voltak, hogy semmiben sem fognak hiányt szenvedni.

Az apostolok próbaideje tehát nagyon is nehéz volt. Jézus megtartatta velük parancsait és tanácsait azoknak a teljes szigorúságában, a tökéletes élet szigorúságaira kötelezte őket. Sokat ki-

vánt tőlük. Tudván, hogy majdnem mindig igen nagy távolság van a kitűzött cél és az elért eredmény között, törekvéseiknek végcélját igen magasra és igen messze tűzte ki. „Cselekedjetek, mint én, mondotta nekik. Legyetek tökéletesek”. Az okos tanítók ebben a nagy Nevelőnek a példáját követik. Bár nagyon vigyáznak arra, hogy tanítványaikat túl ne terheljék, mégis sok munkát adnak nekik, hogy inkább a munkaszeretetet, mint a restséget mozgítsák elő bennük.

Különben meg lehet-e ismerni az emberi képességek határát? Meg lehet-e azt tudni, hogy mennyire tudnak felemelkedni, mikor nagy vágy emeli azokat? Mielőtt a modern technika szédületes teljesítményei bámulatba ejtették a világot, elhitték volna-e, hogy át lehessen kelni az Atlanti Óceánon egy gyöngé bárkán, vagy hogy néhány nap alatt Párisból Tokióba lehessen repülni? Melyik bölcselő merte volna Krisztus előtt tanítványainak az örökös és föltétlen tisztaságot tanácsolni? De többen megvalósították azt, amit lehetetlennek tartottak. A nagy úttörők bátorsága megmutatta, hogy mire képes az ember; a cél, amelyet ők elértek, mások előtt is hozzáférhetővé vált. Új látóhatárokat nyitottak meg a remény és a tevékenység előtt. Úgy látszik, hogy a mi tehetségeink nyújthatók, úgy hogy néha több erő kifejtésre képesek, mint amennyire számítottunk. Azért okos dolog nem nagyon szűkre szabni a határait és egy kicsit többet követelni meg tőlük, mint amennyit megkapni remélünk.

Jézus, hogy tanítványainak a buzgalmát növelje és hogy lelkesedésüket támogassa, nagy bizalmat kelt bennük: nem önmaguk iránt, hanem önmagával szemben. „Higgyetek Istenben, mondotta nekik, higgyetek énbennem is. Nélkülem semmit sem cselekedhettek, de énvelem mire nem vagytok képesek? Mindazt, amit az én nevemben kérendetek az Atyától, megadja nektek. Ha kudarcai-tok voltak, mint például nem tudtátok meggyógyítani a tábor-hegyi holdkórost, ez ezért volt, mert nem imádkoztatok elég bizalom-mal. Ha hittel imádkoztok, kimozdíthatjátok a hegyeket. Minden lehetséges annak, aki hisz.”

A tanítványok akaraterejét pedig fokozta a remény, ez az annyira édes és annyira vigasztaló érzés, amelyből Jézus erényt csinált. Mekkora különbség van ebben a tekintetben Jézus és az ő előhírlője között. János élesen kikel, fenyegetőzik, mennydörög. Külső megjelenése, hangja, szavai üdvös félelmet keltenek a bűnösökben. Úgy látszik, hogy Jézus olcsó árúnak tekinti ezt a félelmet, amely a Zsoltáros szerint a bölcsesség kezdete. Ő például azt mondja: „Ott leszen sírás és fogaknak a csikorgatása, midőn látni fogjátok Ábrahámot, Izsákot, Jákobot és mind a prófétákat az Isten országában, ti pedig ki lesztek belőle zárva”. (Lukács XIII. 28.) De ő ritkábban szól a pokolról és a külső sötétségről, mint a menygyei Atya házáról, ahol bőségben és örömben élnek. Állandóan a bőséges, túlárado dicsőségről beszél, amelyet követőinek tart fenn. Az áldozatok, amelyeket rájuk ró, nem pusztá és egyszerű kor-

látozások, hanem életgyarapodás. Ha megmetszik a venyigét, azt azért teszik, hogy az bőségesebben gyümölcsözzék. Az elpusztuló gabonaszem pompás kalásszá fejlődik ki. Aki magát elveszti, megtalálja magát, csak azért halunk meg önmagunknak, hogy Istenben új életre keljünk. Jézus ilyenformán előtérbe helyezi, nem a lemondást, hanem a világosságot, az életet, az örömet. Eltereli a figyelmet attól, ami lehangol és megaláz, hogy affelé terelje, ami megörvendeztet és serkent. Ez mutatja, hogy milyen nagy ő, mint nevelő.

Sokáig kell-e várni arra, hogy az Isten ígéretei beteljesedjenek? Nem, mert Isten országa közel van. Közöttünk és az örökkévalóság között nincs más, mint az élet, ez a lenge függöny, amely minden pillanatban eltűnhetik. De mielőtt bemennének az Úr örömébe, a tanítványok már elnyerték fáradozásuk jutalmát életüknek a méltósága és termékenysége által. Milyen szép az ő hivatásuk! Milyen kitüntetés az, ha valaki közvetlen tanítványa lehet az örök Bölcseségnek! Az ószövetség legnagyobb alakjai is megirigyleték volna ezt a kiváltságot. „Boldogok, mondotta maga Jézus, boldogok a szemek, amelyek látják, amiket ti láttok! Mert mondom nektek, hogy sokan a próféták és királyok közül óhajtották látni, amiket ti láttok és nem látták és hallani, amiket ti hallotok és nem hallották.” (Lukács X. 23—25.) Azt is mondta még nekik: „Ti vagytok a föld sava. Ti vagytok a világ világossága”. (Máté V. 13—15.) A galileai halászok az emberiség magvetőivé és fáklyavivőivé lettek s ilyen előléptetés és megtiszteltetés nem ér-e meg némi áldozatot?

A középkorban sokat beszéltek egy bizonyos Hasan nevű emberről, akit a hegyek Véne melléknéven neveztek s aki a gyilkosok szektájának volt az alapítója. Ez a furcsa ember, akiben volt valami a prófétából és valami a haramiából, vak és föltétlen engedelmességet kapott híveitől. Ha azt parancsolta nekik, hogy valamely uralkodót gyilkoljanak meg a saját palotájában, vagy hogy vessék le magukat valamely magas toronyból, minden szó és késedelem nélkül engedelmeskedtek neki. Min alapult ennek az embernek ez a bűvös hatása? Hogy tudott ennyire leigázni szabad akaratokat? Olyan eszközökkel, amelyeket kárhoztat minden aggályos vagy csak tisztességes lelkiismeret is. Minden újonnan belépő tagnak kábító fűszereket adott, különösen a híres haschischt, ahonnan a Gyilkosok neve is származott. Elkábította őket és kábultságukban megnyílt előttük az élvezetek kertje, ahol mindenük megvolt, amit csak kívántak: húsik, részegítő borok, ligetek, virágágak, csobogó vizek. Ott töltöttek néhány gyönyörnapot. Amikor ebből a tündéries állapotból felébredtek, azt képzelték, hogy álmukban a paradicsom örömeit ízlelték meg. Hogy erre a boldogságra eljussanak, semiféle út sem látszott nekik túlságosan nehéznek. Javakat, idejüket, életüket, mindent cserébe adtak a legfőbb gyönyörért, amelynek a zsengeit már megkóstolták.

Mennyire távol áll Hasan eljárási módja az evangélium

szellemétől! Az isteni Mester, aki maga az őszinteség, elveti az anyagi eszközöket és megveti a családságot. Tanítványaiban tiszteli az Isten gyermekeinek a méltóságát. Rászedés és elvakítás nélkül, kegyelmének, példájának, ígéjének hatása alatt alakítja őket. Nevelési módszere közvetlen és tökéletesen nyílt. S ezzel ért el csodálatos eredményeket. Tanítványai teljesen meghódoltak neki. „Életemet adom érte”, mondotta szent Péter. (János XIII. 37.) Ez nem volt csak üres szó, mert az apostolok fejedelme dicsőséges halállal tette jóvá egykori bukását. A többiek is mind, szent János kivételével, vértanú halált haltak, mint ő. Vértüket ontották. Egyért, aki nem úgy élt, mint Hasan, hanem dicső magányában beavatta tanítványait bizalmába. Micsoda újabb bizonyítéka ez megint Jézus hasonlíthatatlan vonzóerejének. Oh, mennyire igazán fenntarthatta magának a Mester címet! Ő csakugyan a kiválóképen való Mester és hozzá hasonlítva a legnagyobb nevelők sem mások, mint csak kezdők, vagy mint mondani szokták: tanársegédek. (P. Delbrel: Jézus, éducateur des apôtres.)

III. FEJEZET.

A szervező.

Ki volt valaha is a szellem és a szív minden képességének birtokában? A tehetségek megosztódnak, senki sem tökéletes minden tekintetben, ez általános szabály. Jézus az egyetlen kivétel. Nincs az a tulajdonság, amelyben ő ne volna mintakép. A szónok kifejező erejével, a nevelő tapintatával és éleselméjűségével összekapcsolja a szervező génuszt, amely legfőképpen előrelátásból és számvetésből tevődik össze. Minden mesterség eszközöket választ, s azokat úgy alkalmazza, hogy kitűzött célját legjobban elérje velük. De a gépésznek, aki a gépet összeállítja, az építőnek, aki a köveket, vagy az épületfát összerakja, csak az anyag tehetetlenségét, keménységét, durvaságát, nehézkességét, súlyát kell legyőznie, de a szervezőknek szabad akaratokkal van dolguk és ez az, ami munkájukat annyira megnehezíti. Az ő feladatuk az, hogy ezeket fegyelmezzék és közös cél felé irányítsák. Magukra hagyatva törekvéseik szétforgácsolódnának, erejük haszontalanul kimerülne vagy legalább is elfecsérelődne. Olyanok lennének, mint azok a zenészek, akik a karmester megérkezése előtt gyakorolják magukat. Mindegyik külön végzi játékát anélkül, hogy a többiekre hallgatna és csak rettenetes hangzavart okoz. De mihelyest a karmester megadta a jelet, a hangszerek összhangzásban vannak és ütemben játszanak: ez már összhang s többé nem zaj. Ilyen módon a szervező az egyéni működéseket összhangba hozván hasznosítja és gazdaságosan használja fel azokat.

Krisztus maga köré tudott csoportosítani segítőtársakat és azoknak a buzgólkodását a maga művének a teljesítése felé tudta

összpontosítani. Nagyszerű mű ez, mert szent János kifejezése szerint azt akarta, hogy Istennek elszéledt fiait egybegyűjtse. (János XI. 52.) Egybegyűjteni itt nem annyit jelent, mint ugyanazon helyre összehozni. A megkereszteltek nem változtatják meg nemzeti hovatartozandóságukat. Továbbra is hazájukban maradnak, de bár szétszóródva az egész földön, egy társaságot alkotnak, amelynek megvannak a maga vezetői, törvényei, szokásai, szelleme. Annak a testnek tagjai, amelyet egyháznak neveznek. A legtagabb értelemben véve ez a szó magába öleli „az országnak minden gyermekét”, azokat, akik a halál határvonalán innen vannak és azokat, akik már átmentek azon és a dicsőség jelöltjei és azokat, akik már élvezik azt. De Krisztusnak az volt a feladata, hogy Isten országának egy tartományát szervezze meg, azt, amely ideleln van. Lássuk tehát, hogy milyen irányelvek szerint jár el a küzdő egyház megalapításánál. Milyen terv szerint építette fel művét az isteni Építész?

*
*
*

Első alapelve az volt, hogy a tömegre egy választott társaság közvetítésével hasson. Hogy Isten gyermekeiben felkeltse hivatásuk tudatát és hogy őket egyházába elvezesse, alkalmazhatott volna más eszközöket is. Ki gátolhatta volna meg például abban, hogy olyan szép könyvet készítsen, amely mindenkinek a csodálkozását váltotta volna ki? Pascal gondolatait olvasva és csodálkozva azon a rendkívüli nagy összegyűjtött anyagon, amely csak találomra vagy ideiglenesen van elrendezve, ki nem kérdezte magától, hogy mi lett volna ebből a munkából, ha a szerzőnek lett volna ideje annak a befejezésére? De kicsoda Pascal az Isten-Emberhez képest? Oh! ha Jézus minden gondolatát és egész szívét egy, a maga keze által megírt könyvbe beleöntötte volna! Milyen öröm volna nekünk olvasni azokat a lapokat, amelyeken még mindig az isteni érzések rezegnének végig! De ezt a remekművet Jézus nem állította össze. Többen csodálkoztak már azon, mivel el akarta hozzánk juttatni gondolatait, miért nem fejezte ki azt ő maga változhatatlan és végleges alakban?

Akik így okoskodnak, azok nem vették komolyan számba az evangélium terjesztésének körülményeit. A keresztény időszámítás kezdetén a könyvek, amelyeket másolók türelmes munkával sokszorosítottak, ritkák és költségesek voltak. Az értelmi előkelőségen kívül igen kevesen tudtak olvasni. Ha tehát Jézus az írást választotta volna az evangélium terjesztésének módjául, nem érte volna el célját, ami az volt, hogy az evangélium hirdettessék a szegényeknek. Csak egy nyelven írhatott volna, már pedig az a nyelv, amelyen ő beszélt, a szyr-chald volt, csak egy az ezerkétszáz nyelv között, amelyen az emberiség a bábéli nyelvzavar óta beszél.

Hozzá kell még tennünk, hogy egy könyv nem magyarázhatja meg, sem meg nem védheti önmagát. Sok szorgalmazással, vagy elferdítéssel, csúrés-csavarással valamely szövegből majdnem azt veszik ki, amit akarnak. Nézzük azokat a tanításokat, amelyek

a számtalan sok protestáns felekezet szerint mind a szentíráson alapulnak. Végül jusson eszünkbe, hogy a keresztény szellem épenúgy, mint maga az élet, bizonyos lelki nemződés által közlődik. *Omne vivum ex vivo*, minden élő élőből. Nem könyv, hanem élő személyek azok, akik bennünk a Krisztust kialakították. (Szent Tamás: *Summa Theologica*. P. III. Qu. XLIII. A. 4.)

Teljesen igaza van tehát Jézusnak, amikor az evangélium terjesztésénél kevésbé számít az írott szóra, mint a maga személyes és a munkatársainak a befolyására. „Azért jöttem, hogy tüzet bocsássak a földre, mondotta és mit akartok, ha nem azt, hogy felgyulladjon.” (Lukács XII. 49.) Ezzel az isteni lánggal, amelynek a cenaculum lángjai kifejező jelképe voltak, Jézus lángragyujtott néhány tanítványt s azok mind fényközpontokká, gyújtópontokká váltak, amelyekből a dicsőséges láng mindig tovább terjedt.

Aránylag kisszámú előkelő társaság. Jézus ilyenformán munkatársai közé csak kiváltságosakat vesz fel. Rendes hallgatósága nagy seregből áll, ezrekből és ezrekből, de csak az apostoloknak és a hetvenkét tanítványnak ad hatalmat a prédikálásra. Ez az a kicsiny mag, amely körül ki fog kristályosodni az alakatlan tömeg. „Kisdéd nyáj”, Jézus maga nevezi így meghittjeinek a csoportját és a mustármaggal hasonlítja azt össze, amely minden mag között a legkisebb.

A legjava kiválik a tömegből és uralkodik azon. Több közlekedő edény közül annak van a többire nyomása, amelyben a folyadék színvonala a legmagasabb. Hasonlóképen az apostolnak is felsőbbisége arányában van befolyása. Ki-ki csak abból ad, amiben bővelkedik. Hogy valaki keresztény szellemet tudjon maga körül sugározni, kell hogy azzal maga is át legyen itatva és mintegy telítve. Honnan van az, hogy annyi igehirdető, annyi munkás hiába fáradozik? Sem a buzgalom, sem a jámborság, se az erény nem hiányzik náluk. De nem mennek túl a megszokotton. Megvannak alapos jótulajdonságaik, de azok nem mennek túl az átlagon. Már pedig a közepesség semmit sem, vagy csak nagyon keveset hoz létre, a kiáradó ható erő az, ami teremti. Igaza volt Avilai Szent Teréznek, amikor azt mondotta, hogy egy tökéletes szerzetes több jót tesz, mint ezer tökéletlen. Vajon Xaveri Szent Ferenc hő buzgalma és életszentsége által nem több lelket nyert-e meg, mint száz és száz más hittérítő? Ami fénytelen és homályos, az nem vonzza a tekintetet, a csillogás az, ami megigéz és elbűvöl. Ily módon érthető meg Jézus tanácsa az apostolokhoz: „Világoskodjék a ti világosságtok az emberek előtt.” (Máté V. 16.) Azt akarja, hogy az ő „igazságuk bővelkedjék”, hogy necsak erényességre törekedjenek, hanem életszentségre is. Amikor önmaguk igen magasra, a tökéletesség csúcspontjára jutottak, akkor föl fogják emelhetni a többieket is. Lelki bőségük vonzóerőként fog hatni másokra. Nyilvánvaló értékük miatt tisztelettel és csodálattal fogják őket körülvenni és Szent Pállal ők

is elmondhatják majd újonnan megtértjeiknek: „Legyetek követőim, amint én is a Krisztusé”. (I. Kor. XI. 1.)

Hová megy Krisztus kikeresni az ő kísérőit, fakadó egyházának vezérkarát? Nem a gazdagok és tudósok közé és erre alapos okai is vannak. A gazdag ifjúnak a története, aki hozzá jött megkérdezni az örök élet útját, eléggé megmutatja, hogy milyen fogadtatást várhatott volna a gazdagság kiváltságosaitól. Ő azt kívánta tőlük, hogy mondjanak le az anyagi javakról, amely bennük az uralomra és az élvezetekre való kettős vágyat kielégítette. Ma a példa hatása alatt könnyebb a szegénységi fogadalom, valamint a nagylelkűség ama légköre által is, amelyben a kereszténység bennünket éltet. De az első század dúsgazdag zsidai előtt úgy látszott, hogy ez felülmúlja az emberi erőket. Egy szegénységben és függésben eltöltött életnek a kilátása elrémitette őket. Nem így gondolkoztak azok a szegénysorsúak, akiket Jézus meghívott. Túlzás volna azt állítani, hogy az ő áldozatuknak nincs semmi érdeme. Keveset hagytak el, de az a kevés is kedves volt nekik. Halászbárkáik és hálókik egyedüli keresetforrásaik voltak, ragaszkodtak foglalkozásukhoz, amint ragaszkodtak régi szokásaikhoz. De állapotuk nélkülözései türelmesebbekké és mértékletesebbekké tették őket. Kevéssel megelégedtek, már gyermekkoruk óta megszokták a szegénységet, a fáradalmakat, a kellemetlenségeket. Közelebb jutván az evangéliumi ideálhoz kevesebb erőfeszítést kellett tenniük, hogy az új életmódba beleilleszkedjenek.

Hasonló okok miatt nem toborozza Jézus apostolait hazájának értelmi arisztokráciája közül. A hivatalos tudománynak akkori képviselőit igazán nem lehetett megvádolni túlságos szerénységgel. Magukkal szemben elvakultak, kiváltságaikkal kérkedők: vajjon meghajoltak volna-e ők a názareti ács előtt? Hogy önmagukkal és az egész zsidó hagyománnyal szemben neki adjanak igazat, az nem volt lehetséges. Azért rendszeres ellenszeggéléssel viseltettek vele szemben. Bizonyítékaira furfangos okoskodásokkal válaszoltak. Elmés szórszálhasogatók, ravasz vitatkozók: mindig találtak valami ürügyet, hogy meg ne hódoljanak a szembeszökő igazság előtt. Hogy lehessen ezeket az embereket felvilágosítani, akik becsukták a szemeiket a világosság előtt? Tanítványainál nem találkozott Jézus ugyanazokkal a nehézségekkel. Jóhízeműségük tökéletes volt. Tudatlanságuk érzete alázatosakká és engedelmesekké tette őket. Egyáltalán nem állottak ellen a kegyelemnek: Jézus tehát ezeknek az egyszerűeknek nagy titkokat tárt fel, amelyek rejtve maradtak Izrael bölcsei előtt.

A legnagyobb tudósokkal is megtörténik, hogy különböző rendű dolgokat összekevernek és a vallásra nézve is ugyanazt a módszert alkalmazzák, amely sikeresnek bizonyult szakmaikban. Azt akarják, hogy a vallás igazságait is úgy bizonyítsák be nekik, mint valamely mértani tételt, vagy ahogy a fizikai törvényeket bizonyítják. Már pedig ez a követelés teljességgel megokolatlan. Nem minden igazsághoz vezet ugyanazon út. Hogy egy példát

hozzunk fel, a fizikus kísérletezik, hogy valamely feltevést bebizonyítson. Látni akar, mielőtt hinne és ehhez joga is van. De a vallási igazság igazolására először is hinni kell. „Érezétek meg, mondja a Zsoltáros, és lássátok milyen édes az Úr.” Igen, édes dolog Istennek szolgálni, de hogyan tudják ezt meg, ha előbb nem szolgáltak neki és ki szolgál neki, ha nem hisz létezésében? Igazság tehát az evangéliumnak látszólagos ellenmondása: „Boldogok, akik nem láttak és hittek.” (János XX. 29.) Tanítványai ezek közé tartoztak. Nem mintha becsukott szemekkel követték volna Jézust, életszentsége és csodatettei hatalmas indítók voltak arra, hogy benne higgyenek. Ezen bizonyságok által meghatva belé helyezték bizalmukat és amikor iskolájába léptek, többé nem vitakoztak. Olyanok voltak kezei között, mint egy tiszta tábla, amelyre azt írta fel a Mester, amit akart.

Nem elégedtek meg azzal, hogy csatlakoztak tanításához, hanem gyakorolták is azt és átélvén azt, megtapasztalták annak az igazságát. A munkájáról ismerik meg a mesterembert és a gyakorlatból ismerik meg a tanítást. Amilyen a gyümölcs, olyan a fa. Lehet-e hamis valamely vallás, amely összhangban van természetünk legnemesebb vágyaival, amely megoldja eredetünk és rendeltetésünk kérdését, amely megvigasztal minket megpróbáltatásainkban s végül erővel, reménnyel és örömmel tölti el a lelket? Én hiszek a világosságnak, amely megvilágosítja és megörvendezteti szemeimet s hogy ne hinnék az evangéliumnak, amely az én életem?

Az apostolok között többféle foglalkozás van képviselve, de Jézusnak kedvencei, akiket legjobban beavatott bizalmába, a Tiberiás tó halászlai voltak. Az kétségtelen, hogy ezen előszeretettel az okait foglalkozásukban is kell keresni. A hajók kormányzása, a szél és a hullámok ellen való küzdelem hidegvért, határozottságot és bátorságot követeltek. A gyakori veszedelmek, az állandóan körülöttük ólálkodó halál ébren tartja a tengerészekben a siron-túlnak a gondolatát. Az egyedüllétben és csendben ringó hullámok között eltöltött hosszú éjszakák és a csillagos ég vallásos gondolatokat keltenek bennük. Minden tisztességes foglalkozás megengedi a kereszténynek, hogy rendeltetését szolgálja, de vannak egyesek, amelyek még jobban megnevesítik. Értékes tulajdonságot feltételeznek és fejlesztenek ki és úgy látszik, hogy Jézus, aki harminc évet töltött el a szárazföldön, azért érzett vonzalmat a genezáreti halászok iránt.

Jézus nemcsak megkülönbözteti a kiválasztottakat a tömegtől, hanem magában a kiválasztott társaságban is rangfokozatot, alárendeltséget állapított meg. Az egyszerű követők között, akik szavára megindultak, vagy megtértek, ott van a hetvenkét tanítvány, akik nemcsak hívők, hanem ígéhirdetők is. Azután jönnek az apostolok, úgy látszik, négyesével három csoportba osztva. Simon és testvérbátyja, András, Zebedeus két fia Jakab és János

evangelista alkotják az első csoportot. A második magában foglalja Fülöpöt és Bertalant, Mátét és Tamást. A harmadik csoportot alkotják az Úr rokonai, Simon és Jakab, Júdás Taddeus és a hasonló nevű, a szörnyűséges áruló Iskarióti Júdás.

Ezen három csoport között ugyancsak a legfontosabb az első. Ott találjuk Jézus három meghittjét, színeváltozásának és szenvedésének egyedüli tanuit és közöttük az apostoli testületnek fejét és a hívek első pásztorát.

Láthatjuk, mennyire ellenkezik az evangélium szellemével a modern egalitarizmus. A jól ismert példabeszédekből következik, hogy Isten nem adja mindenkinek ugyanazon talentumokat és hogy nem bánik minden szolgálójával egyformán: mindenkiesnek a munkái szerint fizet. Mint a csillagok fénye, úgy az a dicsőség is, amellyel őket megjutalmazza, elbírja az árnyalatok és fokozatok végtelenségét. Ugyanaz az egyenlőtlenség a kiváltságokban, a ténykedésekben és a rangfokozatban. Egyeseknek joguk van parancsolni és másoknak kötelességük engedelmeskedni. Jézusnak a művében több egymás felé illesztett terv van. Egyházának gúla alakja van felfelé kicsúcsosodó rangfokozattal, alapját a hívek alkotják és csúcspontját a pápaság.

Ebben a vallási társaságban a hatalom egyáltalán nem alulról jön. A vezetők egyáltalán nem a népnek a megbízottjai, általa megválasztva és tetszése szerint elmozdíthatók. Tekintélyük isteni forrásból ered. „Nem ti választottatok engem, mondja Jézus apostolainak, hanem én választottalak titeket.” (János XV. 16.) De nemcsak úgy találomra választotta ki őket, hanem ellenkezőleg nagy gonddal történt a válogatás, de választásában nem befolyásolta idegen, külső akarat. Mint már láttuk, figyelembe vette az állapotot és értéket, de a többi tanítványt, akik ugyanazon foglalkozást űzték és ugyanazon természeti adományokkal bírtak, nem emelte fel az apostolkodásra, úgy hogy Szent Márk elmondhatta: „Kiválasztotta azokat, akiket ő akart.” (Márk III. 13.) Önmaguktól az apostolok sem voltak, Jézus az, aki őket méltóságukkal felruházta. Nem volt hatalmuk, amit nem felülről kaptak volna.

Amikor a Mester nem lesz többé közöttük, hogy élőlőszóval fejezze ki akaratát, az apostoli testület felvétel útján fogja önmagát kiegészíteni. Az Iskarióti helyébe két nevet jelölnek: Józsefet és Mátyást. A titkos szavazás előtt Péter, aki a gyűléseken elnököl, így fohászkodik Istenhez: „Mutasd meg te Uram, aki mindennek szívét ismered, hogy a kettő közül melyiket választod ki.” (Apostolok cselekedetei I. 21.) Az apostolok gondolatában tehát a Szentlélek az, aki kiválasztja az új hivataltársat és ő ruházza fel azt hatalommal. Ők maguk nem tesznek mást, mint megállapítják és bejegyzik az isteni akaratot.

Jézus különös gondot fordított egyháza első fejének a kiválasztására. S ez nem Szent János volt, a szeretett tanítvány, szíve gyöngédségének ihletett lantosa, a sas, akinek átható tekintete rászegeződött az örök Igé fényességére. Szent Péter kevésbbé

volt alkalmas a nagy elmélkedésekre, kevésbé volt misztikus: ő legfőképpen a cselekvés embere volt. De ugyanakkor megvolt benne a józan ítélőképesség és kezdeményező tehetség is, amelyek értékes tulajdonságok egy vezetőben. Jézus tehát őra bízta egyházának kormányzását. Kiválasztotta őt még mielőtt meghívta volna. Tudjuk, hogy már az első találkozásnál új nevet adott neki, amely jelképezte jövődő feladatát. Vele tehát tervei voltak és előre látta azt a szerepet, amelyre az igénytelen betszaidai halászt kiválasztotta már születésekor és az egész örökkévalóságtól kiszemelte.

Jézus szemeiben ez a szerep óriási fontossággal bír, mert egyházának rendeltetése függ tőle. „Te Péter vagy, mondja neki, és én e kőszálra építem anyaszentegyházamat és a pokol kapui nem vesznek erőt rajta.” (Máté XVI. 18.) Mintha csak azt mondotta volna: „Az én művem rendíthetetlen, mert a tekintély alapelvén épül fel, mert csak egyetlen feje van, egy igazi feje, aki nem függ alárendeltjeitől”. Az egyház mostani szervezete szerint a bíborosok azok, akik a pápát választják. Ők választják, de ez minden, mert a hatalom magasabb forrásból ered. A pápa magát szolgának nevezi, *Servus servorum Dei*, Isten szolgáinak szolgája, mert hatalmát csak a hívek javára gyakorolja, de egy értelemben ő az abszolút tanító. Legfőbb hatalmának erejénél fogva ő dönt minden vallási kérdésben és mint utolsó fokú bíróság dönt minden ügyben. Kormányos anélkül, hogy számot kellene adnia másnak, mint lelkiismeretének és Istennek.

Hála ezen központi hatalom egységének, erejének és folytonosságának, a katolikus egyház győzedelmeskedett üldözések, szakadások és eretnokségek felett. Megőrizte magát ama függetlenségi szellemtől, amely szemeink láttára meríti ki és tagolja szét a protestántizmust. Látszólag semmi sincs gyengébb ennél a lelki társaságnál, amely nem támaszkodik sem a sajtóra, sem pénzre, sem katonai hatalomra, s mégis még az idő vasfoga sem kezdheti ki, vasszerkezete annyira ellenálló. Ugyancsak sok vihar támadta már Szent Péter hajóját: némi kárt szenvedett deszkázatában és felszerelésében, de sohasem hullott szét, mert bordázata szilárd. Elmult a heves vihar, betömték a lékeket, a károkat helyrehozták és a hajó nyomban folytatja útját.

Egyébként ügyes és hatalmas kéz vezeti. A pápa csak a külső kormányzásra van ott, ő tartja a kormánykereket, de mellette örökös egy láthatatlan Kormányos, aki irányítja a kormányzást. Ezt lehet következtetni az evangélium bizonyos szavaiból. „Te Péter vagy, mondja Jézus Simonnak és én e kőszálra építem anyaszentegyházamat.” Magára vonatkoztatja a próféta szavait. „A kő, amelyet az építők megvetettek, az lett a szeglet fejevé.” (Máté XXI. 42.) Simonnak még ezeket mondja: „Legeltesd az én bárányaimat” (János XXI. 16.) s magát jó pásztornak nevezi, neki és apostolának tehát ugyanazok a kiváltságaik vannak, ugyanazon működésük, hogy úgy mondjuk, egy munkán dolgoznak. Amikor tanítványait

misszióba küldi, így szól hozzájuk: „aki titeket befogad, engem fogad be”. (Máté X. 40.) Ezekkel a szavakkal helytartóinak vagy helyetteseinek teszi meg őket, ők kell bennük tisztelnünk, amint a követben is azt a nemzetet tisztelik meg, amelyet az képvisel. Közte és az ő követei között még sokkal bensőségesebb a viszony, mint az állam és diplomáciai képviselte között. Nemcsak megbízatást ad nekik, hanem bennük él. „Én veletek vagyok, mondja nekik, mindennap a világ végezetéig.” (Máté XXVIII. 20.) Jézus jelen van így egyházában is, jelen van a szentségházban a szentségi kenyér színe alatt, jelen van híveiben a kegyelmi állapotban, jelen van különös módon szolgálóban, akik mind másik Krisztus. Körülveszi őket dicsőségének fényével, közöl velük valamit az ő felsőbbségéből és fényességéből.

Ez az igazi oka annak, hogy az egyház vezetőinek még olyan nagy tekintélyük van. Azon arányban, amelyben a modern nemzetek elvilágiasodnak, vagyis elpártolnak Istentől, a tekintély válsága mindinkább aggasztóbb lesz. Senki sem akar többé megbódolni, senki sem akar többé engedelmeskedni. A fegyelmeztelenség és anarkia által aláaknázva a régi társadalmi épület minden részében recseg-ropog. Ebben az egyetemes összeomlásban csak az egyház áll szilárdan; ma is olyan, mint történelmének kezdetén. Az Úr építette fel, az Úr lakik benne és ahol az Úr uralkodik, ott rend van és szilárdság.

Mindazonáltal ennek a szép épületnek nem minden darabját alapítója alkotta. Jézus elkészítette a tervet, lerakta annak első köveit, de tanítványaira bízta a befejezés gondját. Ez a Teremtő eljárása. Mivel az embernek cselekvőképességet és szabadakaratot adott, azért tartózkodik attól, hogy ezen képességeinek gyakorlásában akadályokat gördítsen. Segíti, de nem szorítja ki helyéből. Tévedés volna Melabrancheal azt állítani, hogy bennünk Isten tesz mindent. Ő végzi a lényegest, vagyis ő adja nekünk a létet és életet, ő teremti a szerveket és a tehetségeket, örködik felettük és előmozdítja azoknak a működését, de beavatkozása nem megy annyira, hogy a teremtményt teljes tétlenségre kárhoztassa. Mivel arra a méltóságra emelte, hogy okozatnak oka lehessen, azt akarja, hogy működjek is és hogy működése termékeny legyen. „Növekedjete és sokasodjatok”, mondja kezdetben az élőlényeknek, amelyeket teremtett. „Menjete és teremjete gyümölcsöt” fogja később mondani Krisztus az ő tanítványainak.

Jézus a mi kezdeményező képességünk iránt való tiszteletből és hogy annak teret engedjen, megelégedett azzal, hogy csak nagy vonásokban vázolja művét. Az egyházatyák „magvetőnek” nevezik őt. Valóban ő teremtette meg és vetette el a csirát, amely később kifejlődött.

Hogy képzeljük el a kapcsolatot a csira és a felnőtt növény között? Régen azt hitték, hogy a kalász előre meg volt alkotva a magban, a madár a tojásban, úgy hogy eszerint a fejlődés nem

volt más, mint csak növekedés. De a modern biológusok az epigenezis elmélethez csatlakoznak. A makk nem foglalja magában a tölgyfát kicsinyben, hanem megvan benne a képesség annak a kialakítására. A csirában megvan az a képesség, hogy a nap hatása alatt magáévá tegye az anyagokat, amelyeket a gyümölcsből mérít és hogy ezeket egy vezérlő elv szerint, amely minden fajban ugyanaz, kidolgozza.

Ha külön vizsgáljuk Krisztus művét, azt találjuk, hogy arra az első elmélet áll. A keletkező egyház magán viseli a későbbi fejlődésnek a képét. A mustármagban kirajzolódni látszik a fa alakja.

Van-e egyszerűbb dolog például, és azt mondanám, van-e valami elemibb, mint Krisztusnak a tanítása? Igen jól össze lehetne foglalni vagy húsz lapon. De milyen termékeny ez az egyszerűség? Jézus mesteri biztossággal tette le az alapokat, amelyekből következtetések útján eredtek a zsinati döntések, a misztikusok elmélyedései, a hittudományi értekezések és tanulmányok. A keresztény gondolat nem más, mint az isteni Mester gondolatának a kifejtése.

Ugyanazt lehet elmondani a liturgiáról is. Jézus nem határozta meg a mise minden szertartását, az imák szövegét, a papi öltözékek alakját és színét. A nagycsütörtök szertartása nagyon is egyszerű volt, olyannyira egyszerű, hogy jelenlevők minden nehézség nélkül megjegyezhatték maguknak az Üdvözítőnek minden szavát. De ebben az első szentmisében egyetlen tekintetre ráismerünk az áldozat három lényeges részére: a felajánlásra, az átváltozásra és az áldozásra. Később a szent cselekmény mellékes szertartásokkal fog gazdagodni, de a nagy vonások már tökéletes tisztasággal meg voltak rajzolva.

Hasonlóképpen Jézus nem körvonalozta az egyházjogász apórolékosságával a pápa, a püspökök és plébánosok jogait és kötelességeit. Az evangélium nem törvénykönyv, mint a Leviták könyve és a Deuteronomium. A szokásoknak és törvényeknek egységes törvénykönyvbe való foglalása lassanként fog végbemenni a századok folyamán. Kezdetben semmin sem érezhető még meg a szabályozás. Az ősi egyház szervezetét nagyon is egyszerűnek, eleminek kell tartanunk. Mégis nehézség nélkül észrevesszük rajta a jelenlegi szervezet fővonásait; a papság és a hívek megkülönböztetését, az egyházi rendfokozatot, a vezetés egységességét. A csirában benne van már a felnőttek az alakja.

A csirában megvan az a képesség, hogy kialakítja magából a növényt; de ez a növény ismét más csirákat fog létrehozni, amelyek ugyanolyan alakító erővel fognak bírni. Ezért van az, hogy az egyedek törékenysége ellenére is a faj fennmarad. A virág mulékony, de tovább él a megszámlálhatatlan virágban, amelyek magjából fognak fakadni. Tehát az isteni Mester a csirába, amelyet teremtett, belehelyezte a szaporodási képességet, amelynél fogva fennmarad. Az egymás után következő nemzedékeket

lekaszált a halál, de letűnése előtt a pápa püspököket nevezett ki és a püspökök papokat szenteltek fel. Az egyházirend szentsége biztosítja az egyház folytonosságát, mint a házasság biztosítja az emberi nem fennmaradását. A működő erők, amelyeket Krisztus először az apostolokra ruházott, egyik korról a másikra fognak átszármazni egész az idők végéig.

Az egyháznak nem minden művét közvetlenül Krisztus alapította, de azok mind az ő szelleméből fakadtak. Amint a lélek élteti a testet és annak a formáját alkotja, úgy az evangéliumi szellem is testet öltött a különböző intézményekben. A különbség a parancsok és a tanácsok között, a közönséges út és a tökéletesség útja között a szerzetes rendeket létrehozó alapelv: „Amit egynek e kicsinyek közül cselekesztek, azt nekem cselekszitek,” az irgalmas Údvözítőnek ezen igéi hozták létre a menedékházakat, az árvaházakat, a védőotthonokat, egyszóval minden jótékonyági intézményt. A gondolatban megvan az erő épúgy az alkotásra, mint a pusztításra. Igazság rejlik a régi mythosban, amely bemutatja Amphion-t, amint köveket emel és Thebe várának falait rakja lantjának hangjai mellett. Az isteni Orphaeus csengő hangja az, amely annyi jótékony intézményt emel, a gyengék és kitagadottak támasza.

Ama módszer, amely belülről kifelé működik, amely a szellem terjesztésében áll és a szellem maga is megtestesül a művekben, a kereszténység követte a rabszolgaság elleni küzdelemben. A természetes embernek, mivel gőgös, kényelemre vágyó és irtózik a munkától, arra kellett gondolnia, hogy embertársait magához szoktassa. Milyen kényelmes dolog élő gépekkel szolgáztatnia ki magát; olyan fogékonyak és engedelmesek ezek és amellet értelmesebbek, mint az igavonó állatok. Nem kell tehát azon csodálkozn, hogy a régi társadalom elfogadta és törvényesítette a rabszolgaságot. Abban az időben az általánosan elterjedt intézmény volt, amelyet mindenki szükségesnek tartott. Gondolni sem lehetett arra, hogy azt nyomban eltöröljék és egy csapásra megszüntessék. Büntetlenül nem lehetett a társadalmi rend alapjait megbolygatni. Az elhamarkodott reform által előidézett zavar végzetessé válhatott volna. Így aztán a mindig tapintatos és bölcs egyház nem támadta közvetlenül és szembe a rabszolgaság intézményét, hanem buzgón terjesztette isteni Mesterének tanítását. Arra tanította az embereket, hogy embertársaikban Isten gyermekeit lássák, testvéreket, akiket szeretniök kell, mint önmagukat. Amikor ez a testvériségi szellem felváltotta az élvezetre és az urakodásra való vágyás szellemét, a rabszolgaság, nem lévén többé alapja, önmagától összeomlott.

A modern ember nem szereti ezt az annyira bölcs, de felfogása szerint annyira lassú rendszert. Céljainak az elérésére, vagyis az általános jólétnek az előmozdítására gyorsabb eszközök-höz folyamodik. Hisz az iparban, amely hatalmába kerítvén a

természeti erőket, könnyebbé teszi a fárasztó emberi munkát és gyorsabbá teszi a közlekedést. Hisz a törvényben, hogy az orvosolni fogja a társadalmi igazságtalanságokat. Amikor a törvényhozás tökéletesebb lesz, mondják egyes utopisták, akkor nem lesznek többé szűkölködők, sem pedig bűnözők. Miért lopjanak vagy gyilkoljanak, mikor mindenük megvan, amit kívánnak? A bűnözésnek nem a természetes ösztönök az okai, amelyek törvényszerűek, hanem a tökéletlen társadalmi intézmények. Reformáljunk tehát, lehető gyorsan és alaposan alakítsunk át mindent! És mivel korunkban a parlamenti többség módosítja az alkotmányt és a törvényeket, szervezkedjünk a hatalom megszerzésére. Amikor mi leszünk az urak, mi törvénnyel fogjuk biztosítani az általános boldogságot. Mindent teljesen át fogunk alakítani egy szempillantás alatt. Az emberek szabadok lesznek és hozzá még erényesek is, mert nem fogja őket semmiféle béklyó gyötörni.

Az a reform tehát, az az átalakulás, amelyet a modern újítók hirdetnek, külső és kollektív lesz. Fölmenti az embert minden fáradozástól önmagával szemben. Jézus szerint pedig épen ellenkezőleg az igazi haladás egyéni és erkölcsi. Átalakítja a lelket, hogy átalakítsa a társadalmat. Ami az igazi szabadságot biztosítja, az épenséggel nem az ilyen politikai kormányzat, vagy olyan társadalmi berendezkedés, hanem az igazság és az erény. *Veritas liberabit vos*, az igazság megszabadít titeket. A társadalom igazságos és testvéries lesz, amikor azt az Isten gyermekei alkotják, akiket mind az evangélium szelleme hevít. De hogyan lehet Istent és a felebarátot szeretni — küzdelem nélkül és az önzésnek a lehetőség szerint való leküzdése nélkül? Ezért hirdeti az isteni Mester olyan határozottan a lemondást. Ha valaki követni akarja őt, tagadja meg önmagát és vegye fel keresztjét. Nincs békeség, sem egymás támogatása szeretet nélkül, nincs szeretet áldozat nélkül. A társadalmak üdve a keresztben van és nem a gépekben, sem a törvénykönyvekben.

Krisztus nem gondol arra, hogy a hatalmat magához ragadja, sem arra, hogy az uralkodók kegyeit magának megnyerje, mert az ő reformja az erkölcsöknek a reformja. A korlátlan uralomnak abban a korszakában, ha Tiberius kereszténnyé lett volna, az egész római birodalom követte volna példáját. Az apostolok munkája egészen egyszerűvé vált volna. De mi haszna lett volna ennek a tömegmegterési mozgalomnak? Hány gyöngé és nagyravágyó vette volna fel a keresztséget pusztán érdekből? Meggyőződés nélkül engedtek volna a többség nyomásának. Már pedig, aki korbácsolta a farizeusokat, semmit sem gyűlölt annyira, mint a kétszíniséget. Tanítványai nem azok közé tartoznak, akik csak számításból vagy politikából mutatják a jámborságot, hanem akikben van hit, remény és szeretet. „Akiben nincs meg a Krisztus szelleme, mondotta Szent Pál, nem Krisztusé.” Hogy ezzel az új szellemmel átítassa a hívőket, a Gondviselés megengedte, hogy három századon erőszakosan üldözzék az egyházat. Egészen a

milánói rendeletig keresztény nevet viselni bűntény számba ment, amelyet a római törvény száműzetéssel, vagyonelkobzással vagy halállal büntetett. Rendületlen hit, lángoló szeretet kellett ahhoz, hogy valaki így kockára tegye anyagi javait, szabadságát, életét. Az ingadozók, a félénkek nem mertek szembeszállani ilyen veszedelmekkel. A vértanuhalál kilátása tehát kiválasztó hatással volt: kirekesztette a közepeseket, az erőseknél pedig felmagasztalta a Krisztus szeretetét és a menyeeiek után való reményt. Oh! a Gondviselés útjai mennyire eltérők a mieinktől! Hagyni szenvedni azokat, akiket szeretünk, milyen furcsának tűnik ez fel a mi gondolkozási módunk előtt. De Istennél jó eszköz ez a választottak elkészítésére és egyházának nincs más célja, mint azokkal benépesíteni az eget.

* *

Egy kiválasztott csoport által hatni a tömegekre, a hívek társaságában megvetni egy erős fegyelemnek az alapját, nagy vonásokban vázolni az intézményeket és a jövőre hagyni a befejezés gondját, termékenyítő szellemet árasztani szét, amelynek művekben kell majd kivirágoznia, ezek azok a vezérgondolatok, amelyek az egyház megszervezését vezették. A tapasztalat bebizonyította, hogy azok helyesek és alkalmasak a cél elérésére. Az ezen tervrajz után épült épület nagyszabású és tartós. Kétezer év mult el felette, kétezer nagyrészt viharos esztendő és ez a nagyszerű alkotás, amelynek kövei változnak, de az alakja megmarad, szilárd alapján nyugodva dacolt minden támadással. Építőjének aláírását és nevét viseli, mert keresztény — krisztusi — egyháznak nevezik, de ez nemcsak helyi, külsőleges mellékes jel, mint valamely festő kezdőbetűi festménye alatt. Krisztusnak mélységes bölcsesége meglátszik egész alkotásán, minden részén magán viseli az isteni kezek nyomát, amelyek azt mintázták.

IV. FEJEZET.

Az imádság embere.

Ki ne ismerné a Korintusiakhoz írt második levélnek azt a fejezetét, amelyben Szent Pál röviden elmondja, hogy mit tett és túrt Mesterének dicsőségéért. Veszedelmes utakat tett meg, üldöztetéseket állott ki, megvesszőzték, megkövezték, Korintusban dolgoznia kellett, hogy a saját keze munkájával keresse meg a szűkségeseket. És mit mondjunk sok gondjáról, amelyeket az ő alapította egyházak okoztak neki. A botrányok, amelyeket azokban látott, a szívét hasogatták. Nagy szenvedések ezek, de nem fájlalja azokat. Kész még többet elviselni, mindent odaadni és magát teljesen föláldozni a lelkek üdvéért. (II. Kor. XI. XII.)

Ugyanezen a nemes és fenkölt módon Jézus maga is beszélhetett volna. Ő szintén kezelte a szerszámot és vándor életet

élt, elviselte a gyűlölködés üldözéseit, aggódott egyháza jövője miatt. Szóval elmondhatta volna apostolával: „Fáradozásban és szenvedésben voltam.” (U. o.) Fárasztó s szakadatlan volt az ő munkája, mégis sem mesterségének fáradalmai, sem pedig hivatásának gondjai sohasem vonták el az imádságtól. Ő, aki mindenben maga az összhang, össze tudta kapcsolni a tevékeny életet a szemlélődő élettel, Márta gyakorlati érzékét Mária misztikus elmélyedéseivel. A tevékenység és az imádság embere volt. Gyakorlatban mutatta be a tanítványoknak adott intelmet: *Haec oportuit facere et illa non omittere*, helyes dolog teljesíteni az egyik kötelességet, de azért nem kell elhanyagolni a másikat.

Milyen korban kezdett Jézus sajátkezűleg dolgozni? Akkor, amikor elég erős volt hozzá és valószínű, hogy ez akkor volt, amikor az első jeruzsálemi útból visszatért. Tizenkét éves korában a názareti zsinagóga tanulója Szent Józsefnek inasa lett. Inas, milyen bosszantólag és kellemetlenül hat ez a szó, amikor Jézusra alkalmazzák. Tehát az Isten Igéje, a világ teremője és kormányzója, akitől minden függ és aki semmitől sem függ, aláveti magát egy egyszerű mesterember intézkedéseinek. Ő, aki mindent tud, nem áll tanulóvá lenni és mit tanulni? Fát fűrészelni és deszkát gyalulni.

Már magában is fáradalmas az ácsmesterség és főleg az Palesztinában, főleg a forró évszakban. Azok, akik jártak már abban az országban a forró hőségben, amely kiszáritja a száját és kicserepesíti az ajkakát, megértik, hogy mit kellett az Isten Fiának szenvednie a názareti műhelyben. Szó szerint arca verejtékével ette kenyerét.

Keresete nagyon csekély volt, naponként körülbelül egy dénár. Épen hogy elég volt a házi szükségletek fedezésére. Valamit megtakarítani lehetetlen volt. Egyik napról a másikra kellett élni és reggel újra kellett kezdeni az este abbahagyott munkát. Minden egyes napkelte Jézus számára egy újabb munkanapot jelentett.

Ezen fárasztó és szakadatlan munka a tizennyolc esztendejének nyomot kellett hagynia az isteni Munkásnak a szervezetén. Az ifjúnak a finom kezei megkeményedtek a munkában. Talán mi megütközünk ezen a körülményen, mert meg vagyunk szokva a vallásos festmények túlfinomult és sokszor ízléstelen ábrázolásaihoz. Pedig az bizonyos, hogy azok a kezek, amelyek lecsendesítették a galileai tengeren a háborgó hullámokat, nem voltak dologtalan kezek szépen keskenyedő újjakkal és finom csuklókkal, hanem egy munkásnak érdes kezei. Az igazat megmondva így még tiszteletreméltóbbak és szebbek azok. A munkás gyermekének áldania kellene azokat a kezeket, amelyek, hogy őt táplálják, megkérgesedtek. És hogy ne áldanánk mi azokat az isteni kezeket, amelyek minket megmentettek. Áldottak legyenek azok nemcsak a kínszenvedés okozta sebhelyek miatt, a sebek miatt, amelyeket a megfeszítésnél a szegék ütöttek rajta, hanem még a

munkasebhelyeiért is. Dicsőséges sebhelyek, amelyek megnemesítették és úgyszólván átitenítették az emberi munkát!

Az elrejtett életből a nyilvános életbe való átmenet nem hozott könnyebbülést, sőt ellenkezőleg. Az a három év, amit Jézus az evangélium hirdetésére szentelt, a legfáradalmasabb és legzaklatottabb volt életében.

Hogy bevesse a szántóföldet, amelyet az Atya rábízott, be kellett azt járnia minden irányban. S valóban mindig úton találjuk őt. Kafarnaumból a Jordán mentén lemegy egészen Jerikóig és bemegy Jeruzsálembe, ahol egy darabig időzik, onnan Szamarián át ismét Galilea felé tart egészen Tirus és Szidon városok határáig. Fáradhatatlan gyalogló volt. És gondoljuk csak el, milyenek voltak ezek a gyaloglások Palesztinának azokon a köves utain, amelyeknek visszaverődése vakítja a szemeket és felegeti az arcot. Azért aztán némelykor hogy elfáradt az isteni Üdvözítő! Milyen fáradt volt például akkor, amikor nem bírván tovább, a vihar ellenére is elaludt Simon hajójában. Milyen fáradt volt, amikor hosszú járás után leült Jákob kútjánál, várva, hogy a samariai asszony adjon neki egy kis vizet, hogy égő ajkait lehűtse.

Idejének és erejének nagy részét lefoglalta az igehirdetés. Tanított a templomban és a zsinagógákban, de leggyakrabban a szabad ég alatt. Rendes hallgatósága nagyszámú volt. Azon a napon, amikor a kenyereket megszorította, több mint ötezen voltak előtte. Hangját fel kellett emelnie, hogy ekkora sereg megértse. Nemcsak egy félórát beszélt, mint a mai hitszónokok, hanem sokszor egész napokon át. Oktatásai nem voltak egyfolytában való beszédek, hallgatói gyakran félbeszakították őt, hogy magyarázatokat kérjenek tőle, vagy hogy nehézségeiket neki előadják. Annyira új dolgokat tanított, annyira ellenkeztek azok az emberi szenvedélyekkel és a kornak felfogásával, hogy azok csak nehezen hatoltak be a lelkekbe. Úgy kellett azt elhíttetni, ha szabad úgy mondani és győzelemre vinni az erős harcból.

A farizeusoknál ez az ellenszegülés ellenségeskedéssé fajult. Ezek a vitatkozó tudósok Jézus nyomában járván állandóan izgattak ellene. Szent Márknál egy lap, amely a természet utáni gyors vázlatnak látszik, fogalmat ad nekünk erről a makacs, szenvedélyes, engesztelhetetlen üldözésről. Kafarnaumban egy házban Jézus meggyógyít egy inasakadtat és megtisztítja őt bűneitől. „Ez az ember káromkodik, zúgolódnak magukban a megbotránkozott farizeusok. Ki bocsáthatja meg a bűnöket, ha nem egyedül az Isten?” Ugyanazon nap ugyanazon városban Jézus betér étkezésre Lévihez, akit apostoli méltóságra emel fel. A farizeusok megütköznek ezen és kérdezik a tanítványoktól: „Miért étkezik a ti meszteretek vámosokkal és bűnösökkel?” Egyik szombati napon a tanítványok néhány kalászt morzsolnak szét, semmire sem gondolván. „Nézd, mondják a farizeusok, miért cselekszik azt, amit a törvény megtilt?” Jézus bemegy a kafarnaumi zsinagógába és ott meggyógyít egy beteget. Megtette azt, hogy a farizeusok szemé-

láltára szegte meg a szombati nyugalmat. Mily vakmerőség, mily arcátlanság! Jézus életével fogja megfizetni a botrányt, amit okozott. (Márk II. és III.)

Érthető, hogy ilyen megátalkodott és ravasz ellenfelekkel a vitatkozás hosszantartó és heves volt. Az bizonyos, hogy Jézus mindig megőrizte lélekjelenlétét. Nem volt benne semmi izgatottság sem nyugtalanság. De ő az igazságot olyan tisztán látta és annyira vágyódott meggyőzni ezeket az embereket, akiket minden makacsságuk ellenére is szeretett, hogy a szava természetszerűleg élénk, cáfolhatatlan. Ezt a hevességet, amely a legtisztább buzgalomból eredt, néhányan félreértették. Vannak korlátolt és durva lelkek, akik másokat is maguk után ítélnek meg s nem értik meg a nemes érzelmeket. Szomorú dolog megállapítani és igazán nem válik az emberi természetnek a becsületére, hogy némelyek az ő lelkesedését elmeháborodásból magyarázták. „Megháborodott” mondták rokonai fejüket csóválva, És az írástudók meg ezen is túltettek, amikor azt mondták: „Ördöge van, az ördög szállotta meg”. (Márk III. 20—23.)

Amikor a seregek és a farizeusok visszavonultak, egy másik munka kezdődött: az apostoloknak a kiképzése. Fáradságos munka volt ez és nem hagyott az isteni Mesternek semmi szabad időt. Nem volt ő olyan, mint azok a tanárok, akik felmennek a katedrára, megtartják óráikat és aztán egész napon át nem láthatók többet. Meghitt barátaivá tevén apostolait, állandóan velük volt reggeltől estig, beszélgetett velük minden időt felhasználva oktatásukra. Minden órában feltárta előttük elméjének és szívének kincseit. Fölkoldozta magát teljesen és sohasem gondolt arra, hogy kímélje erejét.

Egy másik munkatöbblet a betegek gyógyítása. Művelhetett volna Jézus csodát egyszerű akarással, de bizonyos okokból, amelyeket itt most nem kutatunk, testét mint eszközt akarta felhasználni. Hogy a betegeknek visszaadja egészségét, majdnem úgy járt el, mint a pap a szentségek kiszolgáltatásánál: vagyis érzékelhető jeleket használt, amelyeket bizonyos szavakkal kísért. Mikor feltámasztotta Jairus leányát, megfogta annak kezét mondván: „Kelj fel!” Mikor meggyógyítja a süketnémát, annak füleibe bocsátotta ujjait, megkente nyállal mondván arámi nyelven: Effeta, ami annyit jelent: nyilatkozzál meg. A csodatevőnek ezen eljárása nem kerülte el a seregnek a figyelmét. Azt következtette abból, hogy elég csak megérinteni a próféta testét, vagy ruháit, hogy abból gyógyító erő áradjon ki. Azért mindazok, akik valamilyen betegségben szenvedtek, tódultak utána és megrohanták. Berontottak hozzá oda, ahol megtelepedett nem hagyván neki időt az étkezésre sem. Kafarnaumban őt egyszer Mária olyan kimerültnek és a fáradságtól elgyengültnek látta, hogy szinte összeesett: s kétségtelenül azért kívánta őt látni, hogy anyai gondozásban részesítse és gyöngéd szemrehányásokkal illesse. (Márk III. 31 s köv.)

*
*
*

Ezen annyira munkás és izgalmas élet nem zavarta Jézust áhitatában és összeszedettségében. Mind Názáretben, mind pedig nyilvános életének három évében az imádság fontos helyet foglalt el életében. Ha külső működését figyeljük, azt kérdezhetnők, hogy emellett mennyi ideje maradhatott az imádságra és mikor rágondolunk arra, hogy milyen gyakori, mit is mondunk, állandó volt az ő Istennel való társalgása, akkor elcsodálkozunk, hogy ő, aki a legelső igehirdető, az apostolok nevelője és az anyaszentegyház alapítója, hogyan tudott mindennek a munkának megfelelni.

A jámbor zsidóknál szokásban volt naponként háromszor imádkozni. Ahhoz kétség sem fér, hogy a Szentcsalád is alkalmazkodott ehhez a szokáshoz. Szeretik Jézust és Máriát házuk lapos tetején imádkozva ábrázolni. A nap lehanyatlott a látóhatár mögött s csak az esti szürkület, annak mintegy dicsőfénye maradt utána. Názáret völgyéből, amelyet a virágok völgyének neveztek, dús illat árad fel. Az utakon a hegyi legelőkről hazatérő nyájak tompa dobogása hallatszik. A Szent Szűz és isteni Fia, akiket ezen megszokott látvány közönbösen hagy, imádságba merülnek el. Együtt emelik fel tekintetüket az egyre jobban elhalványuló ég felé, ahol már felragyognak az első csillagok és közel egymáshoz kéz kézben a mennyei házára gondolnak, ama szépséges országra, amelynek létezését feltárni és az odavezető utat megmutatni jött el Jézus.

Mint elrejtett élete, úgy nyilvános élete sem volt más, mint állandó kapcsolat Istennel. „Szükséges mindenkor imádkozni és azt soha abba nem hagyni.” (Lukács XVIII. 1.) Ezt a parancsot, amelyet Jézus tanítványainak adott, saját maga is megtartotta. Mint a mennyei virág, sohasem szűnt meg illatot árasztani. Imádkozott a templomban, ahová olyan sokszor felment, különösen a húsvéti, pünkösd, sátoros és templomszentelési ünnepekre. Imádkozott a zsinagógákban, ahol minden szombati napon részt vett a hagyományos összejöveteleken. Imádkozott Palesztina minden útján és ama híres tavon, amelyen annyiszor átkelt. Imádkozott a kenyerek megszaportítása előtt, az Oltáriszentség szerzése előtt és kinszenvedésének előestéjén érezvén magán a halál hideg árnyékát még több esdekléssel imádkozott. *Factus in agonia prolixius orabat.* A halállal tusakodván hosszasan imádkozott. (Lukács XXII. 43.)

De a hely és az idő, amelyeket előszeretettel kiválasztott az imádkozásra, az az éjszaka volt a hegyen. A hegytetőkön inkább megtalálhatja a magányt, ami annyira elősegíti az áhitatot. A mezők és a falvak képei elmosódnak a messzeségben, az ügyes-bajos dolgok és az emberi viszálykodások zsivaja nem háborgatja a magaslatok derűtségét, nyugalma, egy másik világban gondoljuk magunkat. A jótékony éj magával hozza a munkaszünetet, a fáradalmak feledését és az üdítő csendességet. Ragyogó végtelenséget tár fel a szemlélődésre. Nappal az azúrkék égboltozat, amely a szemet gyönyörködteti, korlátozza a tekintetet. Leköti

a figyelmet a ragyogó, de egyedülálló és aránylag közellevő égitest. De amikor az égboltozat eloszlan látszik az esti szürkületben, akkor megszámlálhatatlan csillag gyűl ki, világok pora, amely a Mindenható lábai alatt felemelkedik. Nincs látvány, amely alkalmasabb lenne vallásos érzelmek keltésére, mint a csillagos ég s innen van az, hogy a szerzetesek szeretnek éjjel felkelni zoltárokat énekelni, amit éjjeli zsolozsmának neveznek. Ebben különben csak az isteni Mesternek a példáját követik, aki Szent Lukács szerint néha egész éjszakákat töltött el imádságba merülve.

De hogyan imádkozott ő? Mit mondott ő Atyjának ama titokzatos társalgásokban, amelyeket vele folytatott? Olyan kérdés ez, ami nagyon érdekelne bennünket, de amire az evangélium csak nagyon hiányosan válaszol.

Mivel Jézusnak a parancsai nem egyebek, mint az ő élete vezérelvekké foglalva, biztosak lehetünk benne, hogy ő is úgy imádkozott, amint azt nekünk ajánlja: bizalommal, állhatatossággal. Például azt mondja, hogy ne kövessük a farizeusok hivatkozását, azt akarja, hogy gyakran titokban, bezárt ajtó mögött imádkozzunk és ő maga is a magányba vonul vissza, hogy imádkozzék. Bizalomra buzdít bennünket és ő maga sem kételkedik sohasem abban, hogy imádsága meghallgatásra talál. „Atyám, mondja, én tudom, hogy mindenkor meghallgatsz engem.” (János XI. 42.) Azt lehetne gondolni, hogy a Getszemani kertben elutasításban részesült, de ez csak látszat. Halál tusájában kettős imát mondott, az egyik föltétlen: „Legyen meg a te akaratod és ne az enyém”, a másik feltételes: „Ha lehetséges, múltjék el tőlem e pohár”. Ennek az az értelme: Ha az az akaratod, hogy én azt kiigyam, én is úgy akarom. Ez a kérés meghallgatásra talált: a Krisztus akaratára teljesült, amely azonos volt Atyjának akaratával. Minket is felszólít, hogy legyünk erőszakosak az éggel szemben és ragadjuk el kegyelmeit. Utánoznunk kell azt az embert, aki éjjélkor ment el szomszédjához és állhatatosan zörget az ajtón s a sok kérésre és az alkalmatlankodás miatt megnyeri, amit kér. Így tesz az isteni Haldokló is, földreborulva állandóan, fáradhatatlanul ismétli ugyanazon kérést. (Máté VI. 5—7. Lukács XI. 1—14. XVIII. 1—9.)

Egy szóval tehát Jézus imádkozott, mint a legalázatosabb közöttünk, de mivel kettős természete minden cselekedetében megnyilatkozott, azért imádságának különleges tulajdonságai vannak, amelyek megkülönböztetik a mienktől. Bármilyen legyen is annak a formája, az kiváló, páratlan, isteni. Mikor tanítványait az Úr imádságára tanítja, azt mondja nekik: Így fogtok imádkozni. Ti, de nem én! Azt fogjátok mondani: „Mi Atyánk. Csak nekem egyedül van jogom így imádkozni: Atyám. Én vagyok az egyszülött fiú, ti csak fogadott gyermekek vagytok”.

Mikor közösen imádkozunk, szükségképpen ugyanazt a formulát kell elmondani és ebben az esetben a szóbeli imádság elől nem lehet kitérni. Annak a Jézusnak, aki azt mondotta: „Ha

ketten vagy hárman összejönnek az én nevemben, ott vagyok közöttük“ gyakran kellett együtt imádkoznia tanítványaival. A leggyakoribb szóbeli imádság, amely abban a korban használatban volt, Dávid zsoltárai voltak. A háromezer év előtti alkotás eljutott hozzánk eredeti szövegben. Tudjuk tehát, hogy milyen szavakat ejtett ki Jézus, de vajjon tudjuk-e, hogy milyen visszhangot keltettek azok ebben a mélységes lélekben? A Messiás, aki azokat testszerinti ősenek sugallta, látta azokban azokat a célzásokat, amelyeket még a legélesebb eszű tudósok sem gyanítottak. Rávetette azokra az isteni világosságot, amely benne volt.

Tudjuk például, hogy mielőtt a Getszemani kertbe ment Jézus tanítványaival, dicsőretet énekelt. (Máté XXVI. 30.) Ez a hálaének, amelyet „a nagy Hallelnek“ neveztek, zsoltárok sorozatából állott. Egyik közöttük a 115. zsoltár volt, amely prófétai mondásokat foglal magában, amelyeket Krisztusnak magára kellett alkalmaznia:

Mit adjak én az Úrnak mindazért,
Ami jót tett velem?
Az üdvösségnek kelyhét emelem,
Segítségül hívom nevét az Úrnak
És az Úrnak tett fogadalmat
Teljesítem egész népe előtt.

Igen, elindul Jézus megvalósítani egy örök tervet, bemutatni Atyjának egy hozzá méltó áldozatot. De ez nem a templomban fog megtörténni, ez Jeruzsálemen kívül egy dombon, Ephraim kapujához közel fekvő dombon fog végbemenni. Az új Izsák vállain fogja vinni áldozatának fáját, de nem fog kíméletben részesülni, mint Ábrahámnak kedvelt gyermeke. Ő meghalni meg és halála sokaknak üdvösségül szolgál:

Drága az Úr szemében
Azok halála, kik szeretik Őt.

A sírba fogják helyezni a halál foglyát, de az Örökkévaló ki fogja őt szabadítani és be fogja vinni örömébe, a mennyei Jeruzsálem dicsőségébe. Ott örökké él, hogy érettünk közbenjárjon, az oltárra helyezve, mint az áldozati bárány, örökké meg fogja újítani áldozatának adományát:

Szétérted a bilincsemet
Hálaáldozatot mutatok be Neked.
Az Úrnak tett fogadalmamat
Teljesíteni egész népe előtt.
Az Úr házában udvarán
Jeruzsálem, a falaid között.

A hosszú órákon át, amelyeket Jézus a kereszten töltött, Jézus csak rövid szavakat mondott, de a rövid szünetekben nem szünt meg imádkozni. Imádkozott minden egyes vércsepp által, amely sebeiből aláhullott, ütőereinek gyors verése által, kínokat szenvedő testének minden idegszála által. De imádkozott csöndben is, mondván a zsoltárokat, amelyeket könnyv nélkül tudott. A próféta-

királynak esedező hívásai, szenvedélyes panaszai olyannyira összeillettek lelkének gyötrelmeivel. Néha, amikor a nagyon erős izgalom kiutat keresett, rövid felkiáltást engedett ajkain kisiklani. Ily módon kezdte meg hangosan a XXI. zsoltárt is:

„Istenem, én Istenem, miért hagytál el engem?” Hogy is ne emlékezett volna ama profétikus zsoltárra olyan aprólékos pontossággal, amelynek minden részletét, egyiket a másik után látta megvalósulni, a tömeg gúnyolódásait, a farizeusok kihívását, gyötrelmét, égő szomjúságát s még ruhájának a kisorsolását is.

Mind, akik látnak, csúfolnak engem,
Szájuk tátják rám, ingatják fejük.
„Nó, bízd magad az Úrra! Az Úr megmenti őt;
Meggzabadítja, mert igen szereti őt.”

Mint a szétömlő víz, olyan vagyok,
Szétesnek mind a csontjaim.
A szívemet, mint olvadó viaszt
Elolvasztja bennem a kín.
Erőm, mint cserép összeszárad,
És nyelvem inyemhez tapad.

Elosztják maguk közt ruhámat
És sorsot vetnek köntösömre.

Látva Jézus keresztje mellett állani Máriát, nem tudja magában visszafojtani az elérzékenyülést. Valamikor Názáretben Mária neki támasza, oltalma volt. Oh, nem volt az akarata ellenére, hogy ő most itt nyugszik:

Anyám méhéből Te emeltél ki engem
S anyám karjára Te tettél biztosan pihennem.

Gyöngéd szájalma ellenére Mária ebben az órában nem tehet semmi mást, mint szenvedni és sírni Fiával. De Isten mindenható, ő meg fogja őt szabadítani ezektől az őrjöngőktől, akik vadul rávetik magukat. És a gyötrellem hangján kezdett zsoltár a megnyugvás és bizalom tónusán végződik.

Azalatt, míg a percek kegyetlen lassúsággal telnek, Jézus fejét mellére hajtva folytatja imádságát. Elmerülni látszik a fájdalomban. Néha sűrű köd, a végső kimerülés kezdete vonul el szemei előtt. Kimerült, liheg, vonaglik, de lelke mindig hősies és világos marad. Bensejében a 30. zsoltár első verseit suttozja:

„Nálad keresek, Uram, menedéket . . .
Te mentesz ki a törből, melyet nekem vetettek
Mivel oltalmazóm Te vagy.”

Akkor az isteni Megfeszített megáll, megértvén, hogy eljött az utolsó pillanat. Erejének megfeszítésével felemeli fejét, égre szegezi tekintetét és még nagy szóval kiáltja:

Kezeidbe ajánlom lelkemet.

Azután nagyot kiált, lehajtja fejét és kiadja lelkét.

Jézus ilyenképen személyes értelemben magyarázza a formulákat, amelyek minden honfitársának ajkain voltak. De ha jelleme

kidomborodik ama szóbeli imákban, annál jobban megtörténik ez ama rögtönzött imákban, amelyekben feltárja nagy lelkét.

Ki nem venné észre első pillanatra is, hogy az ő imádkozási módja nem a mienk? Bizonyos szavai a mi ajkainkon istenkáromlások lennének, csak neki van joga azokat kimondani. Hol megalázza magát Atyja előtt, hol mint egyenrangú érintkezik vele; miután letérdelt lábaihoz, jobbán foglal helyet: kettős magatartás, amely nekünk ellentmondónak látszik, de amely számára észszerű.

Az imádság először is dicséret. Ebben az értelemben az Isten Fia imádkozhatott Atyjához. Azzal, hogy dicsőséget adott neki itt lent, nem tett egyebet, mint folytatta az időben örökkévaló imádságát. Valójában mit tesz a három isteni személy más, mint egymást csodálják és egymást szeretik? Ez a szerelmes szemlélődés maga az igazi imádság, imádság kezdet és vég nélkül, csodálatosan lángoló, tökéletesen szép, amelynek a mienk csak képe, vagy inkább csak árnyéka.

Imádkozni még annyit is jelent, mint teljesen hozzá tapadni az isteni akarathoz, engedni magát általa vinni, mint vízcsepp a patakban. Ez a teljes odaadás vallásos cselekedet, amelyben a Megtestesült Ige örömét lelte. A szeretet által sugallt csodálatos meghódolás megfelelt kettős természete igényeinek. Végtelen hévvel intézte Atyjához az Úr imádsága óhajait: Jöjjön el a te országod, legyen meg a te akaratom, miképpen mennyben, azonképpen itt a földön is. Istennel így egyesülni, magát fenntartás nélkül neki adni: nem ez-e az igazi imádság, a lélek és igazság szerint való tisztelet?

Az imádságnak egy másik alakja a hálaadás. Az elismerés természetes volt Krisztusnál, aki jóllehet egyenlően örökkévaló és egylényegű az Atyával, mégis mindent tőle kapott. Annál is inkább kötelező ez a teremtményre, aki Isten nélkül semmi. Mégis milyen ritka ez az érzés! Vannak, akik a szükségűtől hajtva koldulnak, esdekelnek és egyszer kielégítve elfelejtenek köszönetet mondani. Az éhes macskának az imája ez, önző ima, segítségkérés, a szenvedő test kiáltása. De mikor egy nemeslelkű ember valami szolgálatot kap, elismeri jótévőjének a bőkezűségét és az adósságot, amellyel neki tartozik. Megbecsüli azt nagylelkűségéért, szereti jótékonyágáért és késznek nyilatkozik neki hasonlóval fizetni. Így megővja méltóságát és kapván épen olyan nemesnek nyilvánul, mint az, aki ad.

Ez az érzés, amely annyi finomságot és erkölcsi fensőbbiséget feltételez, Jézusban a rendes volt. Minden alkalommal hálát ad Atyjának. Atyám, mondja neki, hálát adok neked, hogy meghallgattál engem; hálát adok neked, hogy kijelentetted a kisdedeknek a legnagyobb titkokat, hálát adok neked, hogy az embereknek kenyeret adtál gabonából, mely testüket táplálja és hogy nekik eucharisztikus kenyeret adtál, mely lelküket erősíti. (János XI. 41. Máté XI. 25—26. Márk VIII. 6. Lukács XXII. 19.)

Ezt az elismerést, amelyet ő Atyjával szemben tanusít, ő maga is elvárja lekötöztetettjeitől. A hálátlanság fájdalmasan érinti. Történt egy napon, hogy Galilea és Szamaria határán tíz poklos kérte szánalmát. Parancsára Jeruzsálembe indulnak és útközben mind meggyógyulnak. Egy közülök, s ez szamariai volt, visszatért hozzá s leborulván jötevője előtt, hálát ad neki. És Jézus látván, hogy egyedül van, szomorúan felkiált: „Nemde tízen tisztultatok meg? és a kilenc hol vagyon? Nem találattok, ki megtérjen és dicsőséget adjon Istennek, hanem csak ez idegen nemzetbeli?” (Lukács XVII. 11—20.)

Mi mindnyájan adósai vagyunk Istennek; adósai jótéteményeiért és a mi bűneinkért is. Eleget kell tenni tehát igazságságának, vagy irgalmasságához kell folyamodni. Jézusnak nem kellett önmagáért bűnhődnie. Ő nem szövegezhette meg a saját számlájára az Úr imádsága kéréseit: Bocsásd meg a mi bűneinket, ne vigy minket a kísértésbe, szabadíts meg a gonosztól. Tökéletesen tiszta lévén nem ismeri a bánatot. Nem áll Isten előtt megsejyenyülve és remegve, mint ama vámos, aki nem merte szeméit az égre emelni. Nem menekül Atyjának tekintete elől, mert nincs előtte semmi rejtegetni valója.

De éppen azért, mert ő maga az életszentség, közbe veheti magát Isten és az emberek közé, mint főpap és mint áldozat. Földi zárandoklása alatt már közbenjárt érdekünkben. Előre felajánlotta azt a vért, melyet sokakért ki kellett ontania a bűnök bocsánatáért. Feláldozottnak tekintvén magát azon kereszten, amelyet mindennap hordott, halandó életét hosszú áldozatul adta, örökös áldozatul.

Ő az emberek Megváltója és szószólója is. Példájával megszentelte a kérő imádságot, amelyet többen lekicsinyelnek, nagyon önzőnek tartván azt. Tudja, hogy szereti Atyja, ha kéri őt, hogy alkalma legyen bőkezűségének gyakorlására. Nemhogy nincs terhére, hanem még kedves is előtte a mi kérésünk. Vajjon ő maga, a jóságos Üdvözítő elutasított-e valaha is valakit? Mondott-e nemet egynek is a sok kérelmező közül, akik mindenfelől hozzájárultak?

Jézus tehát kért és először is a maga számára kért: „Atyám, mondja, dicsőítsd meg Fiadat”. (János XVII. 1.) Dicsőítsd meg a feltámadás, a mennybemenetel, az egyház megalapítása, az evangélium elterjedése által. Ezek mindennapi eszközök az Isten országának az elterjesztésére. Mikor Krisztust megdicsőíti, akkor tehát a mennyei Atya önmagát dicsőíti meg; s így Jézus imádsága, mely egészen személyesnek látszik, a valóságban nem más, mint a szeretetnek egy megnyilatkozása.

Jézus kegyelmeket kért tanítványai számára és elsősorban vezetőjük számára: „Én pedig könyörögtem értetted, mondja Simonnak, hogy meg ne fogyatkozzék a te hited”. (Lukács XXII. 32.) Figyelemre méltó, világos szavak ezek. Jézus előre látja apostolának gyöngeségét, annak az összeomlását, akit ő köszálnak neve-

zett, de már messziről előkészíti újra való felkelését. Ha Péter azután, hogy megtagadta Mesterét, elvesztette volna bizalmát, szerencsétlensége helyrehozhatatlan lett volna, egy másik Júdás lett volna belőle. De Jézus imádsága megoltalmazta a kétségbeeséstől. Hisz Isten irgalmasságában. A bánat könnyei lemossák a véteknek szégyenfoltját. Az apostol felkel és most szilárdabb, mint valaha is volt és egykor megtérvén megerősítheti testvéreit.

Az utolsó vacsora után Jézus imádkozik minden tanítványáért. Olyan gyöngédséggel és egyszerűséggel ajánlja őket Atyjának, hogy könnyeket csal a szemekbe. „Szenteld meg őket az igazságban, mondja, hogy eggyé legyenek, amint mi vagyunk”. (János XVII. 19—22.) Hogy ráismerünk ezekben a szavakban a Mesterre és Istenre!

Az isteni Nevelő három éven át dolgozott az apostolok képzésén. Munkája még befejezetlen, sok bennük a tökéletlenség és a hiány, s ő tökéleteseknek akarná látni őket, hogy jobban szeresse őket. Mikor lesznek tehát ők szentek? El fog-e jönni a nap, amikor lelküket kutató tekintete nem fog találni semmi olyant, ami neki nem tetszenék?

Mint a madár szárnyai alá gyűjti kicsinyeit, úgy Jézus is a veszély pillanatában, az elszakadás előestéjén maga köré csoportosítja szeretteit. Közülük, úgy látszik, mindeniknek megvan a maga egyénisége, a maga érdeke, mindegyik közülök el fog menni oda, ahová a munka hívja úgy, hogy néhány év múlva az egész föld kerekiségén el fognak szóródni. De Jézus nagy Szíve számára ez csak látszat, csak illúzió. A valóságban tanítványai sohasem fognak szétszakadni. Nem elég csak azt mondani, hogy ugyanaz lesz a vezetőjük, ugyanaz a tervük, ugyanaz a hitük, ugyanaz a szeretetük; ugyanaz lesz még az életük is. Ugyanazon fának az ágai, Krisztus fogja azokat táplálni életerejével, bennük fog működni, bennük fog élni. Ő át fogja hatni tanítványait. „Én öbennük, mondja Atyjának, és te énbennem, hogy tökéletesen eggyé legyenek.” (János XVII. 23.) Oh! csodálatos imádság! Oh! bámulatos kívánság! A szeretet egyesülésre vágyik, de Krisztus előtt ki álmodott volna ilyen tökéletes egybeolvadásról? „Én öbennük, te énbennem” ezen ígéknek emberfeletti súlya van. A gyöngédségben, amelyet azok kifejeznek, titokzatos mélységet, megmérhetetlenséget lehet megsejteni, amelyet csak az isteni Szív foglalhatott magába.

Az utolsó vacsora termét elhagyván Jézus nemcsak tanítványaiért imádkozott, hanem azokért is, „akik hinni fognak benne az ő ígékük által”, vagyis az összes jövőendő keresztényekért. (János XVII. 20.) Már ismeri őket, vagy inkább látja őket és nevén hívja mindegyiket. Éber pásztor, tekintetével követi azt a megszámlálhatatlan sok bárányt, amelyek a tér és idő minden pontja felől akla felé tartanak.

Jézus még ezen ígéket mondja, amelyek borzongással töltnek el: „Óérettük könyörgök és nem a világért”. (János XVII. 9.)

A világ a sátán országa, az a társaság, amely az evangéliummal ellenkező elveket vall és gyakorol. A végtelenül jó és irgalmas Údvőzítő miért zárja ki azt imádságából? Ez a félre nem érthető kizárás nem a halál előtti elkárhoztatás? A predestinationnak rettentő titka. Ne kíséreljük meg kutatni ezen feneketlen titkot, hanem éljünk úgy, hogy meg ne érdemeljük Krisztus elkárhoztatását és viselkedésünkkel szakadjunk el azoktól, akiket ő elkárhoztatott.

* * *

Az imádkozáshoz nem szükséges az, hogy szavakat mondjunk. A csend néha ékesen beszél:

A szív mélységes hallgatásban
Ő végtelent tud nyújtani.

Az imádság a szellemnek és a szívnek a felemelkedése Isten felé. Nem elég csak a szellemet felemelni. Ha egy bölcselő hónapokon át elmélkedik az isteni tulajdonságokról, ha a theologiai kérdésekben nem lát mást, mint csak kíváncsiságának táplálékát, értekezéseket készít, s nem imádkozik. De amikor az Isten gondolatára a szívet is megérinti a szeretet, a remény, a bánat, akkor kezdődik az imádság. Akár kifejezésre jut, akár nem, az nem számít, mert Isten előtt semmi sincs elrejtve.

Ezért van az, hogy a természetnek a vallásos szemlélése maga is imádság. Áhitatgyakorlat az Istent csodálni az ő alkotásaiban. A teremtés csodái az isteni tökéletességre hívják fel figyelmünket, miként valamely szobor a szobrásznak a génuszára. Ah, mi nem ismerjük a legfőbb Művészt, csak alkotásai révén. Sohasem láttuk őt, nem tudhatjuk, mennyire szeretetreméltó és bírása mennyi örömet ad. De Jézus szüntelenül szemlélte Atyjának arcát. Láta őt nem alkotása mellett, mint a festőt képe mellett, vagy a gépészt gépe mellett, hanem magában az alkotásában örködvén a természeti erők játéka felett és biztosítván a világ összhangját. Sokan azt gondolják, hogy a mindenség rendje és különösen az élőlények bámulatos berendezése megmagyarázható az a természet és az ösztön által. De hát mi is a természet és az ösztön, ha nem megszemélyesített elvont fogalmak, szavak nagybetűvel, amelyeket azok találtak ki, akik inkább akarnak hinni a Véletlenben, mint a Gondviselésben? Jézusnak a gondolata nem állott meg ezeknél az agyrémeknél, hanem a tünetnyeken keresztül megpillantotta az élő Végtelent, aki azoknak az alapja.

Amikor este felé valamely erdőben sétálunk kelet felé tartva, csodáljuk a meleg visszaverődéseket, amelyek a nagy fák törzseit megvédik, továbbá a rezgő lombozatot. A föld aranyszőnyegként terül el, amelybe az árnyék mozgó arabeszkeket rajzol. A fénynek ezen játékait meg lehet figyelni anélkül, hogy a napra, annak létrehozójára gondolnánk. De mikor nyugat felé fordulunk, tekintetünket magára vonja, mintegy elbűvöli a fényes égítést, amely mielőtt eltűnnék, megáll a látóhatár peremén, hogy fogadja azok-

nak a hódolatát és köszönetét, akiket megörvendeztetett és megvilágított. Jézus tehát nem áll meg az érzékelhető szépnél. Nem a megvilágítás érdekli, hanem a megvilágító. Szemeit a ragyogó központra szegezve tartja, amelynek mi csak halvány visszfényt látjuk. Nekünk a természet egy át nem látszó takaró, amelynek hullámváltozásai megsejteni engedik a láthatatlan jelenlétét, Jézusnak pedig egy áttetsző pára, amelyet megvilágítanak az Istenség sugarai.

A mindenségben jelenlevő Isten jelen van a mi lelkünkben is. Az ész bizonyítja ezt az igazságot, de nem adja meg annak az érzetét, Csak egyes kiváltságosak, akiket misztikusoknak neveznek, tapasztalják meg azt, amit mi hiszünk. Ők látják meg azt, amit mi csak elgondolni tudunk. Az ő megismerési módjuk tehát tökéletesebb a mienknél. Valóban mekkora különbség valamit megismerni hallomásból és igazolni önmaga által. Mi jól tudjuk, hogy a föld légkörét minden irányban villamos hullámok szelik át, de mennyivel erősebb a mi meggyőződésünk, amikor a rádió készülék megengedi nekünk egy távoli hangversenynak a hallgatását. Természetes csalódás által úgy látszik nekünk, hogy azok az énekesek egészen közel vannak hozzánk és lelkük közvetlenül a mienkkel kapcsolódik. Ilyenféleképpen Isten, aki nekünk távol lenni látszik, mert láthatatlan, úgyszólván közel jön, megérinti a szemlélődő lelket és ezen érintkezés által betölti azt mámoros és elbágyasztó örömmel.

Avilai Szent Teréz elmondja, hogy elragadtatásai alatt mintha idegbénulás érte volna. Kezei merevek és jéghidegek voltak. Elvesztette érzékeinek a használatát. Összetörhették és darabokra téphetnék volna anélkül, hogy ezt észrevette volna. Szerzetes társainak a hangja, mint valami távoli és homályos morajlás hallatszott neki. Ha könyvet tartottak elébe, jól látta a betűket, de nem tudta azokat összeállítani sem pedig megérteni. Elvesztvén öntudatát úgy érezte, mintha az időn és téren kívül vitetnék, ahol nincs részekre való osztás, sem egymásután való következés, ahol sajátságosan idegennek érezte magát. Amikor az elragadtatás hatálmába kerítette, mindig váratlanul, az első érzése a rémület volt, remegett, miként a bárány, amelyet a sas karmai között magával ragad. De tudván, hogy ki ragadta így el, átengedte magát isteni elrablójának. S akkor jött egy gyönyörűséges mámor, a mennyországának előíze. Oh, ha ez a gyönyörűség mindig tarthatott volna! De aki az előbb még olyan remegő és olyan sugárzó volt, csakhamar visszatért önmagához, ehhez a szánalmas én-hez, amely most az isteni világosság eltűnte után neki olyan hidegnek, olyan sötétnek látszott. Mélyen kiábrándulva komor bánatba merült el. Csak egy lény hiányzott neki, maga a Lény s az egész mindenség üres volt számára. Mit csináljon mást, mint epekedjék az elragadtatás visszatérése után és hívogassa hangos kiáltással a Szeretettet? Lelkének minden hevével kereste őt és megértvén, hogy csak a halál egyesítheti vele véglegesen, Szent Pállal felkiált:

„Kívánok feloszlani, hogy Krisztussal legyek“. (Sainte Terese: *L'exploratrice du monde invisible*.)

Hogy Jézus ismerte ezt a misztikus állapotot, nekünk azt hinnünk kell, mivel lelke az istenséggel egyesülve volt. Érintkezésben volt Istennel és ez a bensőséges és állandó érintkezés nem ragadta volna el? Az igaz, hogy az evangélium nem tesz említést ilyen elragadtatásokról, de mi meglepő van abban? A misztikusok egyöntetű állítása szerint az ő érzéseik kifejezhetetlenek emberi nyelven. Másrészt meg Jézusnak tanulatlanokkal volt dolga, akik a szemlélődés magasztosságából semmit sem értettek volna meg. Elég volt számukra, amint különben a mi számunkra is, megismerni az üdvösségre szükséges igazságokat. Mindamellett az isteni Mester beszédeiben itt-ott feltűntek a misztikus állapotot felderítő jelek. Úgy látszik, hogy az ő számára nincs pontos megkülönböztetés, áthághatatlan határvonal az én és a nem én között, ezen világ és a másik között. Tekintetét semmi sem korlátozza sem az időben, sem a térben. A távolba lát és a jövőben olvas. Érintkezik az angyalokkal és Atyjával. Él tanítványaiban és ők őbenne, és ez így van az egész föld kerekességén és egész az idők végéig. Hogy ne következtetnénk ebből, hogy Krisztus lelkének állapota, vagyis emberi tehetségeinek gyakorlási módja teljesen elütő a mienktől.

Ez az állapot hasonló lenne a misztikusokéhoz, de nagy különbséggel. Az elragadtatás még a legnagyobb szenteknél is mulandó, Istennek nagy kegye az, amelyet ad és visszavon, amikor neki tetszik. A misztikus halálos aggodalmai között úgy gondolkodik, és cselekszik mint mások. Rendes mozgása a járás. Amikor az Isten szelleme felemeli, szárnyait kibontja néhány pillanatra s azután megint visszateszi a földre. De Jézus elragadtatása szakadatlan, isteni lelke állandóan a magasságokban lebeg.

Az elragadtatásban (ex-stasis) a misztikus magán kívül van. Nem ura többé magának, egy felsőbb személyiség hatolt be az öntudatába. Engedi, hogy az uralkodjék felette, minthogy úgyszólván hiábavaló minden ellenállás. Jézus lelke is az Igének hatalmában van, az Ige vezet, de a két természet csak egyetlen személyt alkotván, az Ige nem egy idegen az ő számára. Amint ez a személy nincs egy másíknak az uralma alatt, nem lehet azt mondani, hogy az kiindul önmagából, sem pedig elragadtatásának nem lehet az extasis, az önkívületiség nevet adni.

Végül jegyezzük meg, hogy a misztikus állapotokat testi elaléltságok kísérik és annak egyszerű oka van. Csak a fiatal kor együgyűsége vagy tudatlansága mondhatja a költővel:

Húsz éves voltam: hasonló a templom oszlopaihoz,
Elbírtam az istenit anélkül, hogy azt nagyon nehéznék tartottam volna.*

Az igazság az, hogy az isteninek a súlya nyomasztó. Az Istennek már a közeledése is megremegett, annyira különbözik

*Javais vingt ans: pareil aux colonnes du temple,
Je portais le divin sans le sentir trop lourd.

tőlünk, oly nagy, olyan szent, amikor igazságosságát gyakorolja, rettenetes dolog kezeibe esni. A lángba borult és zengő Sínai hegy láttára a zsidók egyáltalán nem titkolták félelmüket, hanem így szóltak a prófétákhoz: „Az Úr ne velünk beszéljen, mert félünk, hogy meghalunk”. Ugyanez a félelem megvan a misztikusoknál is, a szent rémületnek ugyanaz a borzongása. Először is az isteni teher földresújtja őket. Nekem úgy tetszett, mondja Szent Teréz, hogy a lelkemet kitepték és hogy csontjaim kifinomodtak. Jézusban nincsen ilyesmi. Ő Isten és senki sem fél önmagától. Emberi természetete hozzá illeszkedve a fölséges működésre arra van teremtvé, hogy hordja az istenit. Következőleg nem érzi a misztikusok halálos kínjait, a mámoros gyönyörűség és a felocsúdás váltakozásait. Lelkének az istenséggel való érintkezése állandó, természetes és ennél fogva csendes állapot. Olyan mint egy benső égbolt, amelynek a derűtségét semmi sem zavarja.

Hozzá kell-e még ehhez tenni, hogy ezek a gondolatok nem meritik ki ezt az annyira gazdag tárgyat? ahhoz nagyon sok kellene. Jézus szemlélődése olyan mélység, amelynek a fenekét senki sem fogja érinteni. Rendkívüli volt az ő befelé-látásának képessége. Ismerte a mindenséget, örök gondolatának látható megnyilatkozását, még a legtávolabbi csillagokba is behatolt, nem történt semmi, amiről nem értesült volna. Egyetlen tekintettel áttekintett minden törvényt, amelyekre a mi tudományunk olyan büszke, amikor egyenként és nagy munkával felfedezi azokat. S ami még csodálatosabb, ő megmérte a mérhetetlent, tökéletesen megfelelő fogalmat alkotott magának az isteni létéről, amelynek ez a mindenség csak egy megnyilatkozása, hogy úgy mondjuk, egy kézmozdulata. Láttá tulajdonságainak végtelenségét, mely hasonló egy fenék és part nélküli óceánhoz, amelynek minden hulláma egy tündöklés. Imádsága tehát kimondhatatlan, fölfoghatatlan volt. Mint az örök a toronyban, hasonlíthatatlanul nagyobb látóhatárt szemlél a mienknél. A tanítványok jól tudták azt és amikor látták őt lejönni a hegyről sápadtan a virrasztás fáradalmaitól, akkor isteni szemeiben azoknak a csodadolgoknak a visszfényét keresték, amelyeket szemlél.

* * *

Assisi szent Ferencről mondják, hogy ő nem egy imádkozó ember volt, hanem maga a megtestesült imádság. *Non tam vir orans, quam oratio factus*. Ami igaz a tanítványról, az annál igazabb a mintaképről. Igen, Jézus élete nem volt más, mint imádság és pedig milyen imádság. A mienk csak időszaki és igen gyakran szórakozott és hideg. Mi kitűzött órában adunk kihallgatást uralkodónknak és ezen annyira takarékosan kimért társalgások alatt is mennyi szórakozottság jön falat emelni köztünk és Isten között. Ajkaink mozognak, de szívünk nem követi azoknak mozgását. Mi ennek az oka? A szeretetnek a hiánya, mert a tisztelet nem más, mint a gyermeki gyöngédségnek egy alakja. Olyan jól tudnak imádkozni azok, akik szeretnek. Az édesanya,

aki többévi távollét után visszontlítja fiát, nem tudja tekintetét róla levenni. Szeretné őt magához fűzni, csókjaival megenni, újból keblébe zárni; és hogy érzelmeinek melegét, gyöngédségének tehetetlen lelkesedéseit kifejezze, ezeket a bálványozó szavakat suttogja: „Gyermekem, imádlak”. Így önti ki nagy szeretetét. A szentek ezzel a melegséggel szeretik Istent. A rá gondolás nekik kiapadhatatlan örömet jelent. Neve hallatára lényük minden idegszála összerezzen. Énekké szeretnének válni, hogy állandóan áldják őt. Épen azért, ha senki sem imádkozott úgy, mint Jézus, az azért van, mert senki sem szerette Atyját úgy, mint ő. Ő az emberré lett imádság, mert ő a testté lett Szeretet.

Most már erősebb megvilágításban látjuk a külső működése és benső élete közti kapcsolatot. Mindkettő a szeretetből származik. Miért hirdette ő evangéliumát, képezte apostolait, szervezte meg egyházát, ha nem azért, hogy Isten országát terjessze? Sajnos, nem egyszer ízlette meg a csalódás keserűségét, buzgalma ellenkezésre talált az emberek rosszakaratán. De lelke a küzdelemben megtörődve és durván legyűrve az éjjeli imádság alatt újra üdén kitágul. A végső győzelemre gondolva kárpótolva érezte magát a nap szomorúságaiért és bizonyos öröm és remény töltötte el. Oh! meggyógyítani minden összetört szívet, kiszabadítani minden fogságban levőt, meghódítani Isten számára minden értelmet és minden szívet, megteremteni a világban a békességet, az egyetértést, az isteni szeretetet! Ezen kilátás által megerősítve Jézus minden reggel újra kezdte munkáját és új követ helyezett a nagyszerű épületre, amelynek befejezését lélekben látta.

Befejezés.

Ezen elmélkedések után mi marad meg nekünk a lelkünkben Jézus jelleméről?

Először is az a biztos benyomás, hogy ő hozzánk hasonlóan ember volt, akarom mondani élő ember, húsból és csontból való ember, aki a történelmi valóságban betöltötte helyét. Tertullian idejében Marcion tévtanító azt hirdette, hogy az Isten Fia nem vette fel a mi természetünknek a gyengeségeit, ami hozzá méltatlan lett volna és hogy az ő teste csak látszólagos volt. Evett, aludt, meghalt, de csak látszólagosan. Valóban csak az isteni lényeg volt benne létező, a többi csak tiszta ábrándkép. Marcionnál is vakmerőbb korunkbeli exegeták tagadták magát ezt az ábrándképet is. Nem, nem igaz, mondják ők, hogy Krisztus érzékelhető alakban megjelent volna. Soha senki sem látta őt, vagy nem vélte őt látni. Nem más az egész, mint egy mythos, eszményi alakítás. Az evangéliumi tanítást Szent Pál találta ki, hogy annak nagyobb tekintélyt adjon, egy isteni személy ajkaira helyezte azt, aki neki állítólag megjelent a damaszkusi úton; ily módon tulajdonította Mózes is Jahvénak a kőtáblára írott törvé-

nyeket. A Krisztus története nem más, mint egy csomó mese ki-kristályosodva azon első alapeszme körül. Ilyen legenda a betlehemi csodálatos születés, legenda a hegyi beszéd s annál inkább azok a csodák, legenda maga a kínszenvedés is, amelynek minden egyes részletét a zoltárokból és a prófétákból vették át. (Conchond: Le Mystere de Jésus.)

Hogy meggyőződünk arról, hogy mennyire valótlan ezen vakmerő, hogy ne mondjuk arcátlan állítás, elég az evangéliumot újra elolvasni. Az Üdvözítő arculata rendkívül kidomborodottan bontakozik ki belőle és hogy az a természet után lett megalkotva, azt bizonyítja az, hogy magán viseli az életnek két jegyét, az egyéniséget és a bonyolultságot.

Amint egy egész erdőben sincs két tökéletesen egyforma falevél, úgy nincs két azonos egyéniség. Az egymáshoz teljesen hasonló emberek csak a költők képzeletében élnek. Mindegyiknek megvan a maga járása, hangsúlyozása, ami az egyiket megkülönbözteti a másiktól. Már most nem nyilvánvaló-e, hogy Krisztus, amilyennek őt az evangélium bemutatja, nagyon is jellegzetes egyéniség volt. Nem egy elmosódott eszménykép ez, amely hasonlítana a tiszta vízhez, amelynek nincs semmi íze. Ő egy valaki. Nemcsak hogy jellegzetes tulajdonsága van, hanem megvan az ő sajátos jelleme, vagyis a jellemző vonások egy egész összessége.

Többek között felemlítettük temperamentumának hevesességét, azt a felindulást, amellyel tanítványait dorgálja, vagy amellyel a farizeusok ellen kikel, azt a szenvedélyességet, amellyel az önfeláldozás felé rohan. Emlékezzünk még vissza az annyira élethű, mondhatnók realista jelenetre a Getszemani kertben. Jézus remeg, sóhajtozik, vérről verítékezik a közelgő gyötrelmek gondolatára. És az elfogatás pillanatában hirtelen megint magához tér, akaratának minden rugalmasságát megfeszíti és tökéletes nyugalommal, bámulatos hidegvérrel szólítja meg a katonaságot. Mennyire emberi ez a fordulat! Kiérezzük, hogy ezeket az annyira pontos, annyira jellemző vonásokat a természet után rajzolták meg szemtanui.

Ami még megkülönbözteti az élőlényeket, az a szövevényesség. Bármennyire bonyolultak legyenek is a mérnökök által kiesztelt gépezetek, korlátolt számú darabokból állanak. Egy órát vagy egy gőzmozdonyt szét lehet szedni és újra összerakni. De ki fogja megszámlálni az emberi test minden részét? Az anatómusok roppant sok tanulmánya mindig hiányos marad. Ha a mi mikroszkópjaink erősebbek volnának, minden egyes sejt olyanak tünnék fel előttünk, mint egy egész világ és az a határtalanul kicsiny dolog határtalanul naggyá lenne. A lélek is egy kis világ, kivonatban egy mindenség. A benne lerakódott áradmányok a hosszú öröklődés által felrázódtak és az élet által felgyülemledtek, úgy hogy annak átkutatását még sohasem fejezték be. De ha a legalacsonyabb sorsú munkás lelke annyira összetett, mit mondunk Krisztus lelkéről? Felfoghatatlanul gazdag! A szemlélődők minden nap tanulmányozzák és minden nap újabb tökéletessége-

ket fedeznek fel benne. Elmondhatnók, de több joggal, mint a gyermekét bálványozó anya:

Harminc egész esztendeje mindennap nézem őt
S mindennap azt hiszem: soha nem láttam ezelőtt.*

De Jesu numquam satis. Felülmúlja felfogásunkat, magasztalásaink fellett áll. Ha csendes időben nézzük a tengert, észreveszünk úszkáló moszatokat, úszó halakat, de egy bizonyos mélységen túl már nem látunk semmit és maga ez az átlátszó tisztaság kifürkészhetetlen. Épen így, mikor Krisztus lelkét tanulmányozzuk, a már átvizsgált világokon túl ott tátonganak mások, még terjedelmesebbek és még csodálatosabbak. Ő az Ige kivonatban, az örök Ige a mi értelmünk erejéhez szabva. „Beszédeiben nem mutathat be mást, mint a kimondhatatlannak síkban való ábrázolását, de a háttér, amely eltűnik, áttörő és mintegy teremő erőt ad annak, amit átad.” (R. P. Sertillanges: *Ce que Jésus voyait du haut de la Croix.*)

De Jesu numquam satis. Jézusról sohasem elegendő még azon oknál fogva sem, mert semmiféle arcképe vagy jellemrajza nem elégítenek ki minket teljesen. A képek, melyek őt bemutatják, szálnak keltenek vagy rosszul érzet keltenek, olyan kevésbé fejezik ki a fogalmat, amelyet róla alkotunk. A könyvek sem elégítenek ki minket jobban, bármilyen lelkiismeretesek, bármilyen vonzóak legyenek is, ama tanulmányok töredékesek és csak megközelítő pontosságúnak látszanak. Az írók minden tőlük telhetőt megtesznek, de mind hiába, sohasem juthatnak el feladatuknak a végére. Taglalható-e és kifejezhető-e a végtelen? Be lehet-e az óceánt dióhéjba foglalni?

Ez a bonyolultság bizonyítéka Jézus történelmi létezésének. Az emberi szellem alkotásai korlátoltak, hamar a mélyére jutunk azoknak. De Krisztusban mindenütt érezzük a titokzрусúséget és a végtelenséget, ez annyit jelent, hogy ő valóban létező élőlény és hogy az evangelisták nem tettek egyebet, mint közölték azt, amit maguk láttak.

*

*

*

Jézus ember, de Isten-e ő?

A katolikus egyház azt tanítja, hogy benne két természet van és következésképpen két értelem, két akarat, két működés. De ez a két működés ugyanazon cselekvőtől származik, aki az Ige és mind a kettő ugyanazon művön dolgozik. Ebből az következik, hogy Krisztusnak a cselekedetei sem nem tisztán isteniek, sem nem tisztán emberiek, hanem isten-emberiek. A kettős természet együttesen megnyilatkozik bennünk, miként az emberi személy, amely testből és lélekből van alkotva, megjelenik minden egyes működésében.

*Depuis trente ans entiers chaque jour je le vois,
Et crois toujours le voir pour la premiere fois.

Ezen hittétel világánál vizsgáltuk mi is Jézusnak a jellemét és ezen tanulmány végére eljutva nemde úgy érezzük, hogy hitünkben megerősödtünk? Meggyőződünk róla jobban, mint valaha, hogy a Krisztus probléma nem oldható meg másképen, mint a katolikus teológia elveialapján.

A racionalistákat, akiknek sarktétele a természetfölöttinek a tagadása, rendszerük logikája odavezeti, hogy Jézusnak csodatetteit és istenségének bizonyítékait elvessek. Megrostálják az evangéliumot, merészen állítván, hogy „ez itt hiteles, az ott nem hiteles és kiküszöbölendő”. És mivel a kételkedésben és a tagadásban is van árverezés, a szent szöveg csakhamar szétmorzsolódik kezeik között. A kritika annyira összesűríti szitájának szövetét, hogy csak a meg nem tapintható porszemeket engedi át. M. Loisy nem is olyan régen azt mondta, hogy ő az apostoli hitvallásból csak azt az ágazatot tartotta meg: Krisztus Poncius Pilátus alatt szenvedett. Ime eddig jutott el a mester, de a tanítványok még nála is vakmerőbbek, mert azt állítják, hogy a kínszenvedés története maga is minden részében csak kigondolt dolog.

De ha az evangéliumot a maga teljességében vesszük, vagyis ha elfogadjuk mint hiteles okmányt, akkor tanubizonyosságát csak egy módon magyarázhatjuk meg, úgy, ha elfogadjuk a kettős természetet. Az kétségtelen, hogy ez a hittétel titokzatos, de Jézus ezen titok nélkül sokkal megérthetlenebb, mint amennyire ez a titok fel nem fogható.

Ha ő csak egy gondviselészerű ember, a legutolsó és legnagyobb proféta, hogyan magyarázható meg az az erkölcsi forradalom, amelyet előidézett? Ő egy rendes méreteket meghaladó újító volt. A Jelenések könyve ezeket a szavakat adja ajkaira: „*Ecce nova facio omnia*”. Ime, mindent megújítok. Valóban Krisztusban minden új, szónoki, nevelői, szervezői eljárásai, a tökéletesség mintaképe, amelyet ő maga valósított meg és mintegy követendő példának állított oda, tanítása, amelyekben összegyűjti és egybekapcsolja az igazságnak mindazon részecskéit, amelyek a bölcséleti rendszerekben és a pogány vallásokban előfordulnak.

A tiszta belértéknek ezen eredetisége, amely nem más, mint a bölcseségnek egy felsőbb alakja, erősen megdöbbenetete életének tanuit és különösen a római tisztviselőt, aki őt elítélte. Ennek a pogánynak, aki csak a jelen élet kiélvezésére gondolt és a legelső erénynek az okosságot, vagy a tehetséget tartotta, csodálkozoza kellett szemlélennie ezt az idealista Zsidót. Jézusban minden bámulatba ejtette őt. Királynak mondta magát, de egy olyan ország királyának, amely nem e világból való. Halálos ítélettel fenyegetve nem iparkodott életét megmenteni. Az ő számára a meghalás nyereséget jelentett. Az alvilág, amelyet a régiek, mint a számkivetés helyét a legnagyobb bajnak tartottak, előtte gyönyörűségees tartózkodási helynek látszott. Sietett oda eljutni. Az odajutásért kell szeretni, mondta, minden embert, az ellenséget is, szívörömet elviselni a megaláztatásokat és a gyötrelmeket,

lemondani az élvezetről, a gazdagságról, minden javakról, amelyek az élet kellemességét alkotják. Valóban rendkívüli volt ez az ember. Heródes úgy fogadta, mint egy eszelőset és úgy is bánt vele. Ez a léha fejedelem a maga módja szerint ugyanazt fejezte ki, amit később Szent Pál a kereszt esztelenségének nevez. Pilátus nagyon óvatos ahhoz, mintsem hogy a negyedesfejedelem ítéletét megossza. Jézust ártatlannak jelentette ki, talán észrevette erkölcsi nemességét is, de nem tudta megállani, hogy ne találja nagyon is különösnek.

Vajon többrebecsülték-e Jézust saját honfitársai, különösen a farizeusok? Egyáltalán nem, mert mint eretneket és hitehagyottakat kiközösítették őt. Ezek az érzékies, rideg külsőségekhez ragaszkodó, szűkkeblű sovíniszta zsidók ösztönszerűleg elzárkóztak az evangélium világosságától. Jézus számára a jelen élet nem más, mint út, amely a másíkba vezet. Azt tanította tanítványainak, hogy ahhoz, hogy Isten előtt kedvesek legyenek, nem elégséges megtartani a szertartásokat, sem a hagyományok és szokások szerint cselekedni, hanem elsősorban a lélek megtisztítására és életük megszentelésére van szükségük. A Názáreti nem hitt Izrael országának helyreállításában. A papi osztály sohasem kapja vissza politikai uralmát. Továbbra is Caesar fog uralkodni a testen s ő, a Messiás, uralkodni fog a lelkeken és egy lelki társulatot, egy mérhetetlen birodalmat fog alapítani, amelynek Palesztina csak egy tartománya lesz. Ez a széles látókör, ez a lelkeség, ez a lemondás épen az ellenkezője volt a zsidó gondolkodásmódnak s innen eredt az az őrjöngő gyűlölet, amelyet csak a vér csillapított le.

Honnan merítette Jézus ezt az annyira fenkölt és olyannyira tiszta tanítást? Nem a görög és római bölcselőktől, akiket nem olvasott, még a bibliából sem. Amikor az ószövetségből áttérünk az evangéliumra, azt hisszük, egy új világba léptünk be. Az kétségtelen, hogy Jézus nem azért jött, hogy felbontsa a törvényt, hanem hogy tökéletesítse azt, megtartja annak lényegét, új szellemet öntvén abba. A Zsoltárosnak például fonséges szárnyalásai vannak, amelyek egészen az égig emelik, buzgólkodik az igazságosságért, de ezt az erényt kissé egyéni módon fogja fel. Szenvedélyes esedezéseiben azt kéri a Magasságbelítől, hogy oltalmazza őt meg és álljon is érte bosszút ellenségein. Jézus ellenben azt akarja, hogy tanítványai bocsássanak meg ellenségeiknek és hogy inkább jogaikról mondjanak le, minthogy közöttük a civódás és egyenetlenkedés szelleme éljen. Képekben gazdag és szenvedélyes lendülettel, amely egyenlővé teszi őket a legnagyobb költőkkel, hirdetik Izrael látói a szövetséghez való hűséget, amelyért földi boldogságot ígérnek jutalmul. Ami Jézust illeti, követőinek üldözéseket és megpróbáltatásokat helyez kilátásba. Egy kereszt emelkedik a szűk út végén. Ő tehát megújította az erkölcsi világot és mint Szent Máté megjegyzi, magára alkalmazhatta volna a Zsoltáros szavait: „Kimondom, ami el volt rejtve a világ kezdetétől fogva.” (Máté XIII. 35.)

Mikor arra gondolunk, hogy ennek a lelki forradalomnak a megindítója honfitársainak a szemében csak egy falusi mesterember volt, bámulat tölt el bennünket. Ki oktatta tehát őt, mert hiszen sohasem látogatta a nagy iskolákat? Erre a kérdésre csak egy megoldás van, az, amelyet maga Krisztus adott nekünk. „Az én tanításom nem az enyém, hanem Atyámé, aki engem küldött.” Tanítása tehát az égből származott, mint személye is.

Hogy földgömbünkön az élet eredetét megmagyarázzák, egyes bölcselek kigondolták azt, amit ők interastralis — csillagközi — bevetésnek neveznek. Tegyük fel egy pillanatra, hogy ez a föltevés igaz. Ha egy a Saturnusból vagy a Neptunból jött mag kikelne a mi földünkön, ki ne sietne megnézni azt a csodálatos növényt, új alakkkal, új színekkel és illattal? Jézus egy mennyei virág, amely Jessze tözsökén nyílt ki, de amelynek a csirája a magasból jött le.

Amikor tiszteletettudó gyanakvással Szent Tamás kezét az oldalsebbe tette, a teljes bizonyosságtól meggyőzötve meghajtja térdét és felkiált: „Én Uram és én Istenem”. Pedig nem tett mást, mint megérintette Mesterének testét, de lelkében villámgyorsasággal utat tört magának a világosság: ha a Názáreti Jézus feltámadott, akkor ő Isten Fia. *Hominem vidit, Deum confessus est.* Láta az embert és megvallotta az Istent. Ezen tanulmányunkban, amelyben mi nem vizsgáltunk mást, mint Krisztus emberségét, kivilágolt nekünk az ő istensége. Kivilágolt az nekünk nem időközökben a csodatettek villámfényében, hanem állandó módon beszédeiben s cselekedeteiben, mint a mi bolygónk belső tüze nemcsak ama lángkévék által tűnik ki, amelyek időről időre a tűzhányó hegyeken kitörnek, hanem a melegség által, amely egész kérgén kiárad.

Az Istenségnek ezen kisugárzása Krisztus minden művében megmagyarázza személyének a vonzását. Tudjuk, hogy földi életében mekkora szeretet vette őt körül. Erről a diszkrét, de gyöngéd és lángoló ragaszkodásról bőséges tanubizonyyságot nyújt nekünk az evangélium. Simon vétke után keservesen siratja, hogy azt az olyan jóságos Mesterét megtagadta; János keblén pihen, Mária isteni lábait csókjaival árasztja el; a jámbor asszonyok, akik ott állanak a sír bejáratánál, siránkoznak az elvesztetten és keseregnek rajta. Ezek az apró jelecskék többet mondanak, mint a gazdag ajándékok, a nagy áldozatok. Azt bizonyítják, hogy Jézus környezetét egészen magával ragadta.

Nemzedékről-nemzedékre szállva a tiszteletnek ez a lángja egészen hozzánk elrepült. Nem volt író, tudós, hadvezér, akit úgy csodáltak, szerettek, követtek, mint Jézust. Minden állapotból, minden műveltségéből, minden fajból vannak barátai. Barátságuk nem tisztán eszményi, áldozatokban nyilvánul, a legjobbakkal önmaguknak teljes odaadása által. Nézzétek azt a tizenhét év körüli fiatal hajadont, aki zárdába lép. Miért mond búcsút a

családi tűzhely örömeinek, a világ szerint egy ragyogó jövőnek? Mert Jézusnak, isteni Jegyesének akarja magát szentelni. Csak érette fog dolgozni, csak neki fog élni. Őt fogja szeretni egészen a halálig és azontúl, jóllehet láthatatlan, látszólag tétlen és a szentostyában örökké hallgat.

Hogyan lehet ezen szeretetnek általánosságát és mélységét megérteni? Megvallva az igazat, ez eléggé kényes kérdés. Mi nem szoktunk másokat ezért vagy azért a különleges tulajdonságért szeretni, hanem mert valami általános megegyezést fedeztünk fel az ő és a mi jellemünk között. Ez az, amit nagyon jól megfigyelt egyik legjelesebb moralistánk. Kutatván, hogy már érett korában is miért ragaszkodott Etienne de la Boétie-hez, Montaigne nem talált mást, mint ezt a feleletet: „Szeretem őt, mert ő ő”. Látszólagos naivitásában is mélységes szó. Csakugyan, ami bennünket a mi barátainkban vonz, nem azoknak valamely külső előnyük, hanem ők maguk. A tehetségeken és az erényeken túl mi a lelket keressük, ami azoknak a forrása. Elsősorban ez érdekel minket. Mikor valami idegennel találkozunk, nem vagyunk annyira naivak, hogy a látszat után ítéljük meg őt. Az arckifejezés gyakran csak álarc és az ajkak nem mondják mindazt, amit akarnak. De kisebb fontosságú jelek által vezetve, mint például a hangsúly és a tekintet, megkíséreljük behatolni lelkének ama mélységéig, amelynek árnyalata minden embernél eltérő. Amikor ezt még az ő értékéről való ítélethozatal előtt kikutattuk, az hat ami érzékenységünkre és ha ez a hatás vonzó, akkor létrejöhet a barátság.

Annak tehát, aki azt kérdezi tőlünk, hogy miért szeretjük isteni Mesterünket, úgy válaszolhatnánk, mint Montaigne: „Szeretem őt, mert ő ő, mert Jézus ő”. Mindamellelt az ő imádandó személyében megfigyelhattunk egyes vonásokat, amelyek leginkább megleptek minket és ezek az ő erkölcsi képéből kiemelkedő vonások a szépség, a nagylelkűség és a finomság.

Itt csak az erkölcsi szépségről fogunk szólni, amit a ragyogó tehetségek harmonikus egészének lehetne nevezni. Jézusban páratlan képességek vannak és épen azért a Jelenések könyve joggal mutatja be őt, amint hét tündöklő csillagot tart kezében. Ő az összes emberi képességeket a legmagasabb fokra emelte. Amikor az ő tudásáról, gyöngédségéről, hősiességéről beszélnek, ezeket a szavakat azoknak abszolút értelmében kell venni. Embertársainkról is mondjuk, hogy értelmesek, erényesek, erős akaratúak, de csak viszonylagos értelemben, vagyis hogy ezek a tulajdonságok jobban megvannak bennük, mint másokban. Fölöttük van egy eszménykép, amellyel összehasonlítva róluk véleményt mondunk, Krisztus felett nincs semmi. Ő a maga tökéletességében megvalósította az emberi eszményt s őt sohasem lehet meghaladni.

Benne nemcsak a fényes tulajdonságokat kell csodálni, hanem azoknak az egymásbakapcsolódását és egyensúlyát is.

Tökéletes költői érzéke van, a galileai mezőkön bőségesen gyűjtögeti a példabeszédeket és szóképeket. De az ő képzelőtehetsége az igazság szolgálatában áll, sohasem azért beszél, hogy gyönyörködtessen, hanem hogy tanítson. Vannak élénk, heves indulatai, annyira hevesek, hogy szélsőségesnek látszik vágyaiban, fölháborodásában, szomorúságában, félelmében. Ezen nem kell csodálkozni, egy nagy lélekben minden nagy. De nem hevül fel jobban, mint maga akarja. Érzelmait az általa kijelölt határok közt tartja. „Ő maga is megborxad” (János XI. 33.) mondja csodálatos világossággal a szent szöveg. Érzelmei tehát teljesen alá vannak vetve akaratának, amelynek nincsen más törvénye, mint az Istennek való tetszés.

A tehetségek között fokozat van és tökéletes egyensúly. Minden tulajdonságának megfelel egy ellenkező tulajdonság, amely azt egyensúlyozza. A szigorúságot ellensúlyozza a gyöngédség, a büszkeséget az alázatosság, a külső tevékenységet az imádságos élet. Hangsúlyozva kiemeltük ezt, ez jellemének talán legfőbb vonása. Mert ezt nem vették tekintetbe, azért egyes írók, akik inkább jártasak az irodalomban, mint a hittudományban, sajnálatos hibákat követtek el. Egyesek nem akarnak Krisztusban mást meglátni, mint azokat az erényeket, melyeket ők nőieseknek neveznek: a gyöngédséget, könnyörületet, engedékenységet. Úgy tüntetik őt fel, mint egy szőke, szelíd, emberséges és álmodozó fiatalembert, a vámosok és bűnösök barátját. Mások, akiket inkább meghatottak férfias tulajdonságai, benne az erős Istent csodálják, az ércből levő Krisztust, a hőst, aki teljesen és állandóan ura magának, a merész újtót, aki megrengeti a fönntálló rendet, a hős harcost, aki nem fél szembe szállani a hatalommal, a hódítót, aki egy kézmozdulattal határtalan földet jelölve ki, azt mondja övéinek: Hirdessétek az evangéliumot mindenütt, én veletek vagyok mindig. Kétségtelen, hogy mindezek a beállítások hamisak, mert mindegyikből hiányzanak lényeges vonások. Jézus sem a csupa jóság, sem a csupa erő, ő az erőt és a jóságot össze tudta egyeztetni. Csak emberi természetét vizsgálva ebben az összhangban áll az ő kiválósága, mert Pascal megjegyzése szerint is nem nyilvánul meg az ő nagysága az egyik végletből szemlélve, hanem érintve egyszerre mind a kettőt és a kettő között levő hézagot kitöltve.

Az igaz, hogy ezt az egyensúlyból álló nagyságot nem mindig lehet első tekintetre felfogni. A zarándok, aki meglátogatja Rómában a Szent Péter templomot, bizonyos kiábrándulást érez. Ez tehát az a páratlan templom, amelynek nagyszabású méreteit annyira magasztalták? Azt hiszi, hogy egy rendes templomba lép be. Csalódásában túlságosan egyszerűeknek tartja a vonalakat és a részeknek a méreteit. Ezt bizonyítja az, hogy ha valamelyik oszlophoz közelebb megy és azt külön szemléli, azt óriási nagynak látja.

És ez a benyomás kétségtelenül sokkal erősebb lenne, ha a bazilika egyszerre eltűnvn az az oszlop emelkednék ott fel, mint-

egy az óriási előtér pusztaságában. De az egészben látva, mintegy a helyes arányokra van visszavezetve. Hogy Jézus nagyságát megértsük, igen jó előbb egyenként tanulmányozni kiváló tulajdonságait s aztán szemlélni azoknak harmonikus összefoglalását. Mint a zenész is, miután egymásután több hangot megadott, aztán mindezeket együttesen adja, hogy összhangjukkal gyönyörködtessen.

Ezt a lelki szépséget, amely a rendnek a fénye, mi nem úgy csodáljuk, mint egy távoli csillagot, azzal az érzéssel, hogy az a végtelenben van. Közelről érint az minket, mert az barátunknak, még pedig milyen barátunknak a szépsége! Semmi sem ér fel az ő gyönyörűségének teljességével, nagylelkű túlradásával. A szeretet és az önszeretet fordított arányban vannak egymással. Vannak, akik csak maguknak élnek, ezek az önzésnek a torzalakjai. Jézus csak másoknak él, ez a szeretetnek a csodája. Önmagát adja, átengedi magát olyan buzgalommal, amelyet a világ még nem ismert. Egy kis esemény az evangéliumból látni engedi nekünk az ő nagylelkűségének nagyságát. Egy napon Simon-Péter hozzá járulván azt kérdi tőle: „Mester, hányszor kell megbocsátani az ellenségnek? Meg kell-e bocsátani hétszer?” Hétszer egymásután megbocsátani ugyanazon személynek, ez már az engedékenység netovábbja volt, Péter azt soknak találta. De ami az apostol számára a végső határ, Jézus számára még csak a kiindulás. „Meg kell bocsátani, felelé ő, nem hétszer, hanem hetvenhétszer” (Máté XVIII. 22.) vagyis mindig. Itt látható e különbség az ember szeretete és Isten szeretete között: az egyik félnék, kicsinyes, számító, a másik bátor, pazar, határtalan. Az Isten-Ember alázatos és nagy szívében a szeretet mód nélkül kiáradott.

Kevéssel kinszenvedése előtt mondotta: „A szeretetnek legigazibb jele az, ha valaki életét adja azokért, akiket szeret”. Ez igaz ránk nézve, de nem rá nézve. Mint az már Istenhez illet, jóval túllépte az emberi vonzalom határait, mert nemcsak életét adta, hanem odaadta önmagát. „Az ember Fia szolgálni jött” mondotta még, hogy áldozatul és táplálékkul szolgáljon. Az Oltáriszentség az ő szeretetének a legfőbb bizonyítéka. Miután azt elrendelte, miután odaadta testét és véré, nem volt más hátra, minthogy meghaljon, mert bár Isten volt, nem tehetett többet s talán ki sem gondolhatott többet.

Jézusnak ezen nagylelkűségében nincsen semmi formalitás. Nem helyezkedik színpadi állásba, mint azon ókori hősök, akik bátran feláldozták magukat hazájukért, de egy kicsit nagyon is tudatában voltak szerepük szépségének. Jézus a legmagasztosabb cselekedetet is a legnagyobb egyszerűséggel viszi véghez. Nemeslelkűsége gyöngédséggel árnyalódik be. Bizalmas, meghitt modorban, hangjában dédelgetéssel mondja apostolainak: „Kisded nyájam, fiacskáim”. És ki ne csodálná a földnek való búcsúintését? Mielőtt eltűnnék, kiterjeszti kezeit, hogy tanítványait megáldja.

Milyen megindító ez az utolsó kép, amelyet szemeinkben és szívünkben hagyott.

Egyszerű és családias az ő nagylelkűsége és hozzá még végtelenül finom. Ismervén természetünk szövevényességét, óvatosan nyúl ahhoz és módot talál arra, hogy kielégítse az egyik hajlamot anélkül, hogy ezzel ártana a másiknak. „Több örömem van, mondotta, az adásban, mint a vevésben.” Nagyon is szükségünk van arra, hogy kapjunk, mert hiszen ki nem szorul másra? De ezért mennyire büszkék vagyunk arra, hogy adunk. Mint a kecskeszakálfű, mi is erősebb fűre támaszkodunk, de milyen örömet szerez az nekünk, ha mások ránk támaszkodnak. Jézus megértette szívünknek ezt a szükségletét s azért megparancsolta, hogy ne csak embertársainknak adjunk, hanem még neki magának is. Gyermekeké lett, szegény volt, szenvedett, hogy felette síránhassunk és szánakozásunk alamizsnáját nyújthassuk neki. Akarja is, hogy szolgálatába állítsuk tevékenységünket, segédforrásainkat, a tehetségeket, amelyeket nekünk kiosztott, miként az édesanya visszaadja kisgyermekével a falat kenyeret, amelyet neki adott.

Minthogy a megváltás túlbőséges, üdvözíthetett volna minket közreműködésünk nélkül is, megfizethette volna adósságunkat a mi tudtunk nélkül is, de ő azt akarja, hogy segítsünk neki a kereszthordozásban, hogy mi is befizessük a mi járuléinkat a kincstárba, amelyet nekünk megnyitott, hogy az üdvösség ne legyen tisztán ingyenes adomány, hanem jutalom.

Igy bánik a mi méltóságunkkal; ami a mi szabadságunkat illeti, tudjuk, hogy milyen tisztelettel van iránta. Végtelenül fölötünk áll, azért úgy bánhatott volna velünk, mint gyermekekkel; lebilincselhetett, leigázhatott volna bennünket a mi javunkra. Ki állt volna ellen egy magát egész dicsőségében kinyilatkoztató Istennek? De irántunk való figyelméből semmit sem tett a mi közreműködésünk nélkül. Hogy el ne kápráztasson bennünket, gyöngíti az általa kinyilatkoztatott igazságok fényét. Eléggé nyilvánvalók az egyszerű elmék számára, nem erőszakolják ki mások beleegyezését, jóakarat szükséges a meglátásukhoz és megvallásukhoz. Amikor Jézus az apostoli működésre, vagy a tökéletes életre ad meghívást, gyakran használ parancsoló formát: Kövess engem, de mindig oda érti: ha igazán akarod azt. Az ő szolgálatában csak önkéntesek vannak. Nem erőszakol ki semmit és mint a Jelenések könyve mondja, még mielőtt belépne, kopogtat.

Főleg ezáltal tűnik fel előttünk szeretetreméltónak. Eljárásainak finomsága megalapoz és megindít bennünket. Nem hogy nem használja fel a mi gyöngeségünket, hanem inkább úgy bánik velünk mint szabad emberekkel, végtelen kíméletességgel. Enged minket cselekedni természetünk szerint és csak arra szorítkozik, hogy óvatosan segítsen minket, mint a tanító minden erőszakoskodás nélkül vezeti a gyermeknek a kis kezét, aki írni tanul.

Egy este egy folyó partján elbámulva szemléltem, amint a lenyugvó nap sugarai bearanyozták a vizet. Az a fényes sáv meg-

számlálhatatlan visszfényből állott, amelyek a távolban összevegyültek a szem számára. Az égítést fénye alatt elvonulva minden egyes hullám megtelt fényével. Megvilágítása csak rövid ideig tartott. A folyó víz csakhamar magával rántotta az árnyékba, de legalább pár pillanatig köszöntötte a napot, visszatükrözte képét és dicsőségére szerény éneket suttogott.

Kétezer év óta a keresztény nemzedékek egymásután az igazság Napjának a tűzéből merítenek fényt, abban világosodnak meg, amely ott ragyog ezentúl fátyol nélkül ez egek magasságában. Tiszteletük olyan hatalmas koncertbe egyesül, mint maga a világ. Ebbe a soha meg nem szűnő szimfóniába mindegyik a maga hangját adja, mindegyik a maga módja szerint mondja: *Laus tibi Christe*. Dicsértessék a Jézus Krisztus. Dicsőség az Isten egy-
szülött Fiának, Annak, akinek háromszor szent neve senkinek sem adatik. Csak ő tiszta, csak ő erős, csak ő nagy.

És én mit tehetek mást, mint gyenge hangomat egyesítem ezzel az egyetemes imádsággal. Én csak egy hullám vagyok, amely ott himbálódzik az emberi folyam felszínén. Ez a himbálódzás csakhamar meg fog állani, de ha rövid életemben, tehetségem szerint megismertem és visszatükröztem Krisztust, ha felfedeztem őt egyeseknek azok közül, akik őt nem ismerik vagy félreismerik, akkor földi életem nem volt hiábavaló. Kétségtelenül könnyebb őt magasztalni, mint követni. Életem nem volt mindig tanításainak megfelelő. De ezek a hiányok, ezek a gyengeségek, amelyeket magamban megállapítok, hogy az ő emberfeletti tökéletességét még inkább értékeljem. Tisztasága, szeretete, szentsége élénkebb fényben ragyognak, mikor összehasonlítom azokat az én nyomorúságommal. Nem fáradok ki az ő csodálatában és áldásában. És mivel a halál nem más, mint „a szemek lecsukódása, amely nem szünteti meg a víziót“, én remélem, hogy egy napon színről színre fogom őt szemlélni és őt jobban megértve, mert jobban fogok hozzá hasonlítani, tisztább és erősebb hangon mondhatom majd neki: *Laus tibi Christe*“. Oh! Krisztus, dicsőség Neked! Dicsőség mindörökké Neked!

TARTALOM.

A fordító előszava	5
Előszó	6

Első rész: Jézus szelleme.

I. Fejezet. Jézus szellemének ereje	11
II. Fejezet. Jézus szellemének egyszerűsége	22
III. Fejezet. Jézus szellemének gyöngédsége	28

Második rész: Jézus Szíve.

I. Fejezet. Isten iránti szeretete	41
II. Fejezet. Szeretete az emberek iránt	48
III. Fejezet. Hazaszeretete	60
IV. Fejezet. A bűnösök iránti irgalmassága	71
V. Fejezet. A szegények iránti szánalma	81
VI. Fejezet. A gyermekek iránti gyöngéd szeretete	91
VII. Fejezet. Az apostolok iránt való barátsága	97
VIII. Ellenszenvei	109
IX. Fejezet. Szigorúsága	117

Harmadik rész: Jézus akarata.

I. Fejezet. Szentsége	137
II. Fejezet. Igazságossága	147
III. Fejezet. Egyeneslelkűsége	158
IV. Fejezet. Akaratereje	166
V. Fejezet. Önértetessége	175
VI. Fejezet. Alázatossága	183

Negyedik rész: Jézus működése.

I. Fejezet. Az igehirdető	195
II. Fejezet. A Nevelő	228
III. Fejezet. A szervező	245
IV. Fejezet. Az imádság embere	256
Befejezés	271

